ଅସୁସ୍ଥ ମନ

ଡ଼. ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସାଦ ଦାସ

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା

ଅସୁସ୍ଥ ମନ

ଲେଖକ :

ଡକ୍ଟର ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସାଦ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ., ପି. ଏଚ. ଡି. (ଲଣ୍ଡନ)

ଅଧ୍ୟାପକ, ଆଲ୍‌ବର୍ଟା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ

ଏଡ୍‌ମଣ୍ଟନ୍, କାନାଡ଼ା

୧୯୭୮

ପ୍ରକାଶକ :

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା

ଭୁବନେଶ୍ୱର

ABNORMAL MIND

Published under the centrally sponsored scheme of production of Books and Literature in Regional Languages at the University level by the Government of India in the Ministry of Education and Social Welfare (Department of Education), New Delhi.

Written by :

Dr. Jagannath Prasad Das, M. A. Ph. D. (London)
Professor of psychology, Alberta University
Edmonton (Canada)

Reviewed by :

Dr. (Smt.) Purnima Mathur, M. A., Ph. D.
Associatte Professor of Psychology,
Indian Institute of Technology, Delhi.

First Edition—1974
Reprinted—1978; 3100 Copies

Published by :
THE ORISSA STATE BUREAU OF TEXT BOOK PREPARATION AND PRODUCTION, BHUBANESWAR

Publication No.—103.

Paper used for printing of the book was made available by the Government of Orissa at Concessional rate.

Reprinted at :
M/s Commercial Art Press,
Alamchand Bazar, Cuttack. **PRICE 5.50**

ପ୍ରସ୍ତାବନା

ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ନୀତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ନିମିତ୍ତ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ସହାୟତାରେ ସଂସ୍ଥାମାନ ଗଢ଼ାଯାଇଛି । 'ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା' ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଏ ସଂସ୍ଥା ପକ୍ଷରୁ ଏଯାବତ୍ ବହୁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲାଣି ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ପ୍ରକାଶ ଅପେକ୍ଷାରେ ଅଛି । 'ଅସୁସ୍ଥ ମନ' ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ଏକ ପାଠ୍ୟସହାୟକ ପୁସ୍ତକ । ଏ ପୁସ୍ତକଟିକୁ ଡକ୍ଟର ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସାଦ ଦାସ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ଓ ଦିଲ୍ଲୀସ୍ଥ ଭାରତୀୟ ପ୍ରୟୋଗ-ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପିକା ଡକ୍ଟର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ମାଥୁର ଏହାର ସମୀକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ଏଣୁ ସଂସ୍ଥା ପକ୍ଷରୁ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ହାର୍ଦ୍ଦିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଜ୍ଞାପନ କରୁଛୁ ।

ଆମର ଆଶା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, ଏ ପୁସ୍ତକଟି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ତଥା ଅଧ୍ୟାପକ ମହଲରେ ଆଦୃତ ହେବ ।

ଭୁବନେଶ୍ୱର
ତା ୧-୧୧-୭୪

ଶ୍ରୀନିବାସ ସାହୁ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ
ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା

ମୁଖବନ୍ଧ

ମାନସିକ ଅସୁସ୍ଥତା ସବୁ ଦେଶରେ ଦେଖାଯାଏ । ପୁଣି ଅଧିକାଂଶ ପରିବାରରେ କେହି ନା କେହି ମାନସିକ ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ ଥିବେ । କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟରେ ସାଧାରଣ ଲୋକମାନେ କ'ଣ ଜାଣନ୍ତି ? ଏପରି କି ଶିକ୍ଷିତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମନରେ ମାନସିକ ଅସୁସ୍ଥତା ବିଷୟରେ ଧାରଣା ସ୍ପଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ବହି ଲେଖିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ଏ ବହି ଲେଖିବାରେ ପ୍ରଣୋଦିତ ହେଲି । ବିଶେଷ କରି 'ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସଂସ୍ଥା' ଯେତେବେଳେ ବହିଟି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଲି ଯେ ବହିଟି ସାଧାରଣ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବ ।

ବହିରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ଅଂଶ ଅଛି । ପ୍ରଥମ କେତୋଟି ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଅସୁସ୍ଥ ମନର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ଆବେଗ, ଅଚେତନ ଓ ଅବଚେତନ ମନରେ ଥିବା ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ସଂଘାତ କଥା ଆଲୋଚିତ ହୋଇଅଛି । ଅସୁସ୍ଥ ମନର ବିଶଦ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ଅଷ୍ଟ୍ରିଆର ମନୋବିଶ୍ଳେଷକ ଫ୍ରଏଡ଼ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ମତାମତ ପ୍ରଥମେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ତା'ପରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାର ଲକ୍ଷଣ, କାରଣ ଓ ପ୍ରତିକାର ଏବଂ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଭୃତି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଶେଷରେ କେତୋଟି ମାନସିକ ରୋଗୀଙ୍କର ଇତିହାସ ଦିଆହୋଇଛି ।

ଏହି ବହିର ପାଠକ ହେବେ ଶିକ୍ଷିତ ଜନସାଧାରଣ ଓ କଲେଜରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ୁଥିବା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ । ଆଶା କରେ ଏହା ପଢ଼ି କେବଳ ଜ୍ଞାନ ବୃଦ୍ଧି ହେବ ନାହିଁ, ପଢ଼ିଲେ ଉପଭୋଗ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହେବ ।

ଜୁନ୍ ୧୯୭୪,
ସହିଦ ନଗର, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ଲେଖକ

ସୂଚୀପତ୍ର

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମଣିଷ ଓ ତାହାର ମନ

ମନ ଚିରକାଳ ଲାଗି କୌତୂହଳପ୍ରଦ; ଅଶେଷ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ଭଣ୍ଡାର । ମଣିଷ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ନିଜର ମନ ବିଷୟରେ ବହୁତ ଭାବିଛି । କି ସାଧାରଣ ଲୋକ, କି ଦାର୍ଶନିକ ସମସ୍ତେ ମନ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିଛନ୍ତି । ମନ କେତେ ପୁରୁଣା, ଅଥଚ ମନ ବିଷୟରେ ନୂଆ ନୂଆ ଚିନ୍ତାଧାରା ସବୁ ଯୁଗରେ ସବୁ ଦେଶରେ ଦେଖାଯାଇଛି । ଆଦିମ ଯୁଗର ମଣିଷ ଭାବୁଥିଲା ତା ମନ ଦେହଠାରୁ ଅଲଗା । ସେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ ମନ ଦେହକୁ ଛାଡ଼ି ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ ବୁଲିଆସେ, ବିଚିତ୍ର ଜୀବଜନ୍ତୁ, ଗିରି ପର୍ବତ, ନଦୀ, ପ୍ରାନ୍ତର ଦେଖେ, ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ଅନୁଭୂତି ଲାଭ କରେ, ତେଣୁ ଶୋଇଥିବା ମଣିଷ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ । ପୁରାତନ ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶନ ଅନୁସାରେ ମନ ବା ଆତ୍ମା ଅମର, ତେଣୁ ଏହା ଏକ ଘଟ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଘଟରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରେ । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ କିପରି ରାଜାଙ୍କ ଘଟରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ ରାଜସମ୍ଭୋଗର ଅନୁଭୂତି ପାଇଲେ ସେ ଆଖ୍ୟାୟିକା ଏହାର ଉଦାହରଣ । ଦେକାର୍ତ୍ତ ବୋଲି ଜଣେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ମନ ଓ ଦେହ ଦୁଇଟି ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ତା ଓ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର କେବଳ ଦେହ ଅଛି, ମନ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଗୋଟିଏ କୁକୁରକୁ ଖୁବ୍ ପିଟିଲେ ବି ତାକୁ କଷ୍ଟ ହେବନି, କାରଣ ତାର ତ ମନ ନାହିଁ, କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରିବ କିଏ ? କୁକୁରର ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଯନ୍ତ୍ରରୁ ବାହାରୁଥିବା ଶବ୍ଦ ପରି ନିର୍ଜୀବ, ଅନୁଭୂତିହୀନ । ଲାଇବ୍‌ନିଜ୍ ବୋଲି ଆଉ ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ମନ ଓ ଦେହ ଦୁଇଟି ମୁହଁଥିବା ଗୋଟିଏ ଘଣ୍ଟା ଭଳି । ଘଣ୍ଟାର ଏପଟେ ଯାହା ସମୟ ହୋଇଛି ସେପଟେ ସେହି ସମୟ ହୋଇଥିବ; ଅଥଚ ଏ ଦୁପଟ ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁନାହାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ କୁକୁରକୁ ବାଡ଼େଇଲେ ତାକୁ କଷ୍ଟ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ବାଡ଼େଇବାଟା କଷ୍ଟ ଜନ୍ମାଏ ନାହିଁ । ବାଡ଼େଇବା ଓ କଷ୍ଟହେବା ଦୁଇଟାଯାକ ଏକ ସମୟରେ ହୁଏ, କେହି କାହାଯୋଗୁଁ ହୁଏନାହିଁ । ଘଣ୍ଟାର ଦୁଇମୁହଁର ଘଣ୍ଟା କଣ୍ଟା ମିନିଟ୍ କଣ୍ଟା ଏମିତି ମିଳେଇ ରଖା ହୋଇଛି ଯେ ଏଥିରେ ଯାହା ବାଜିବ ଆରଟିରେ ସେଇଆ ବାଜିବ । ସେମିତି ଭଗବାନ ଦେହ ଓ ମନର ଚାବି ଏମିତି ମୋଡ଼ିଛନ୍ତି ଯେ ଦେହ ଓ ମନର ଘଟଣାରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହୁଛି । ଆମେ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଏତେ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତା କରିପାରିବା ନାହିଁ । ଅଥଚ ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ

ଦେହ ଓ ମନ ଅଲଗା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଯୋଗାଯୋଗ ଅଛି । ମନର ଯେ ଦେହ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି ଏଇଟା ଅତି ଜଣାଶୁଣା କଥା । ଦେହ ଅସୁସ୍ଥ ହେଲେ ମନ ଭଲ ଲାଗେନା । ମନ ଖରାପ ଥିଲେ ଦେହ ଭଲ ଲାଗେନା । ଏ କଥା ଯେଉଁମାନେ ପାଠଶାଠ ପଢ଼ି ନାହାନ୍ତି, ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା କରି ନାହାନ୍ତି ସେମାନେବି ଜାଣନ୍ତି ।

ଯଦିଓ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମନ କ'ଣ ଜାଣୁ, ତେବେ ବି ମନ କଣ, ବୋଲି ପଚାରିଲେ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଠିକ୍ କରି କହି ପାରିବେନି । ମନରେ କ'ଣ ଦେହଭଳି ଶିରାପ୍ରଶିରା ଅଛି ? ନା । ମନ କ'ଣ ମସ୍ତିଷ୍କ ? ନା । ଅଥଚ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଆଘାତ ଲାଗିଲେ ମନର ଅସୁସ୍ଥତା ଦେଖାଯାଏ । ଏମିତିକି ପାଗଳାମିକୁ ଆମେ ମସ୍ତିଷ୍କ ବିକୃତି ବୋଲି କହୁ । ମନର ଯଦି ନିଜ ଦେହ ନାହିଁ, ତେବେ ତାହା ଦେହର କେଉଁଠି ଥାଏ ? ଏହା କ'ଣ ଭୂତ ପ୍ରେତ ଭଳି ଅଶରୀରୀ ? ଏତେ ଆଲୋଚନା ନ କରି ଦେଖାଯାଉ କେଉଁ କାମଗୁଡ଼ାକୁ ମାନସିକ କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ମୁଣ୍ଡ ବଥାଇଲେ କଷ୍ଟହୁଏ, ବା ଗୋଡ଼ହାତ ଫାଟିଯାଇ ଛିଣ୍ଡିଆ ହେଲେ ବଡ଼ କାଟେ—କଷ୍ଟ ହେବାଟା ମାନସିକ । ସେମିତି ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ହଠାତ୍ ଜଣେ ଚିହ୍ନା ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଆମେ ଦୋ ଦୋ ଚିହ୍ନା ହେଉ, ତା ପରେ ଠିକ୍ ମନେ ପଡ଼େ କେଉଁଠି ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲୁ ବୋଲି । ସେମିତି ବହୁତ ଦିନପରେ ଆଉ ଥରେ ଗୋଟାଏ ଜାଗାକୁ ଗଲେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସେ ଜାଗାର ବାଟଘାଟ ସବୁ ମନେପଡ଼େ । ମନେ ପଡ଼ିବା ଓ ଚିହ୍ନିବା ନିଶ୍ଚୟ ମାନସିକ । ଭାବିବା ଓ ବିଚାର କରିବା ମଧ୍ୟ ମାନସିକ । ତେଣୁ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଓ ଅନୁରାଗ ବିରାଗ ଅନୁଭବ କରିବା, ଚିନ୍ତା ଓ ସ୍ମରଣ କରିବା ଏବଂ ବିଚାର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିହେତୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଦେଖାଯାଏ, ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତି କମିଯାଇପାରେ, ଭାବନା ଓ ଚିନ୍ତା ନିହାତି କପୋଳ କଳ୍ପିତ ଜଣାଯାଇପାରେ, ସୁଖ ଦୁଃଖ ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ଆବେଗ ଅନୁଭବ କରିବାରେ ଗୋଲମାଲ ଦେଖା ଦେଇପାରେ ।

ତା' ମାନେ କଣ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିରେ କୌଣସି ଶାରୀରିକ ଗୋଳମାଳ ନ ଥାଏ ? ହଁ, ନିଶ୍ଚୟ ଥାଏ । କାରଣ ମନ ଦେହ ଉପରେହିଁ ନିର୍ଭର କରେ । ମନ ଓ ଦେହ ଭିତରେ ସମ୍ପର୍କ ଏଇଠି ଅଉ ଟିକେ ଆଲୋଚନା କରିବା ଦରକାର । ମଣିଷର ଦେହ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ ମନର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଲୋପପାଏ । ମଣିଷ ମରିଗଲେ ଅଉ ଭାବିଚିନ୍ତି ପାରେନା ବା ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରିପାରେନା । କିନ୍ତୁ ଦେହର କେଉଁ ଅଂଶଟି ମନର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ଦରକାର ? ଗୋଡ଼ହାତ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅବୟବ ଏତେ ବେଶୀ ଦରକାର ନୁହନ୍ତି; କାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଗୋଡ଼ହାତ କଟି ଯାଇଛି, ତେବେ ବି ସେମାନଙ୍କର ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଠିକ୍ ଚାଲିଛି । ଅବଶ୍ୟ, ଗୋଡ଼ହାତ କଟିଗଲାରୁ କେତେକ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ

ଏଡ଼େ ଆଘାତ ଲାଗେ ଯେ ସେମାନେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ ଅବସ୍ଥାରେ ରହି ମାନସିକ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଦେଖାନ୍ତି । ମନପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ଦରକାରୀ ଦୈହିକ ଅଂଶ ହେଲା ମସ୍ତିଷ୍କ । ଯଦି ଔଷଧ ଦେଇ ପୂରା ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଅନୁଭୂତିହୀନ କରାଯାଇପାରେ, ତେବେ ଆମର ସବୁ ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଲୋପ ପାଇଯିବ । ମସ୍ତିଷ୍କର ପଛ ପାଖକୁ ଯଦି ଅନୁଭୂତିହୀନ କରାଯାଇପାରେ ତେବେ ଆମେ କିଛି ଦେଖି ପାରିବୁନି; ଅଥଚ ଆଖି ଏକ୍‌ଦମ୍ ଆଗପରି ରହିଛି । ପୁଣି ମସ୍ତିଷ୍କର ପଛପାଖରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଅଂଶକୁ ଅନୁଭୂତିହୀନ କରିଦେଲେ ଆମ୍ଭେ ଦେଖି ପାରୁଥିବୁ, କିନ୍ତୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁ ନଥିବୁ । ସେମିତି ମସ୍ତିଷ୍କର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଉପରେ ଶ୍ରବଣଶକ୍ତି ନିର୍ଭର କରେ, ତାହାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶକୁ ଏହିପରି ଅନୁଭୂତିହୀନ କରିଦେଲେ ଲୋକ ଶୁଣି ପାରିବ । କିନ୍ତୁ କଣ କୁହାଯାଉଛି ତାହା ବୁଝି ପାରିବ ନାହିଁ । ମସ୍ତିଷ୍କର ସାମ୍ନା ଅଂଶଟିକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲେ ଭାବନା ଓ ବିଗ୍ଭର ଶକ୍ତି ଲୋପ ପାଇଯାଏ । ମଟରଗାଡ଼ି ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଗୋଟିଏ ଲୋକର କପାଳରେ ଆଘାତ ଲାଗି ମସ୍ତିଷ୍କର କିଛି ଅଂଶ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରହି ତାର ମୁଣ୍ଡ ଘା ଶୁଖିଗଲା; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଆଉ ଘରକୁ ଫେରିବାକୁ ପଡ଼ିଲାନି, ମାନସିକ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ସାରା ଜୀବନ ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । କାରଣ ତାର ଭାବିଚିନ୍ତି କାମ କରିବା ଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି, କଥାବାର୍ତ୍ତା ବଡ଼ ଅସଙ୍ଗତ ଓ ପିଲାଳିଆ । ବହୁତ କଥା ବୁଝିପାରୁ ନଥାଏ । ତାକୁ ବାହାରକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ନିଜେତ ରୋଜଗାର କରି ଚଳି ପାରିବନି, ଦୁଏତ ନିଜେ ରାସ୍ତାଘାଟ ଚିହ୍ନି ପାରିବନି ଓ କେତେବେଳେ କେଉଁ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ପଡ଼ି ଜୀବନକୁ ବିପନ୍ନ କରିବ ।

ତେବେ ମନ କଣ ? ମୋଟାମୋଟି କହିବାକୁ ଗଲେ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି ମନ ଯେମିତି ଦେହ ଓ ବିଶେଷ କରି ମସ୍ତିଷ୍କର ସାଧାରଣ ଶକ୍ତି । ମଣିଷକୁ ମଟରଗାଡ଼ି ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କଲେ ମଟରଗାଡ଼ିର ଅଂଶଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ଦେହ ଓ ମଟରଗାଡ଼ିର ଚାଲିବା ଶକ୍ତି ହେଲା ମନ । ଯେପରି ବିଶେଷତଃ ଇଞ୍ଜିନ ଉପରେ ମଟରଗାଡ଼ିର ଚାଲିବା ନିର୍ଭର କରେ ସେହିପରି ମସ୍ତିଷ୍କ ଉପରେ ବିଶେଷ କରି ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନିର୍ଭର କରେ । ମଟରଗାଡ଼ି ଠିକ୍ ଭାବରେ ଚାଲିବା ପାଇଁ ଯେମିତି ଇଞ୍ଜିନ ଓ ବଡ଼ି ଭଲଥିବା ଦରକାର ଓ ରାସ୍ତାଘାଟ ବି ସୁବିଧା ହେବା ଦରକାର ସେମିତି ମଣିଷରି ମନ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଦେହ ସୁସ୍ଥ ଓ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଅନୁକୂଳ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । କିନ୍ତୁ ମଟରଗାଡ଼ିର ଜଣେ ଡ୍ରାଇଭର ଥାଏ, ସେ ନ ଚଳେଇଲେ ଗାଡ଼ି ଚାଲେନାହିଁ । ମଣିଷର ସେମିତି କେହିନାହିଁ । ଏଇଠି ଆମ ତୁଳନାତ୍ମକ ବିଗ୍ଭର ଆଉ ଆଗେଇ ପାରିବନି

ମଣିଷ ମନ କାହିଁକି କାମ କରେ—ଖୁବ୍ ସାଧାରଣ ସ୍ତରରୁ ଏହାର ବିଗ୍ଭର କରାଯାଉ । ଆମକୁ ଭୋକଶୋଷ କାହିଁକି କରେ ?—ଦେହରୁ ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାଣିସବୁ ସରି ଯିବାରୁ । ତା ମାନେ ଯେତେବେଳେ ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାଣି ସରିଯାଏ ସେତେବେଳେ

ମନକୁମନ ଖୋଜଖୋଜି କରେ । ସେହିପରି ମସ୍ତିଷ୍କରୁ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଦେହକୁ ଇଙ୍ଗିତ ଆସେ—ଯଥା ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ନିଦ ଲାଗେ, ଶରୀରକୁ କଷ୍ଟ ଦେଉଥିବା ଜିନିଷଠାରୁ ମସ୍ତିଷ୍କ ଦୂରରେ ରହେ, ନିଜ ଶରୀରକୁ ଆରାମ ଦେବାପାଇଁ ସେ ଘରଦ୍ୱାର ତିଆରି କରେ ଏବଂ ଏପରିକି ବାହାସାହା ହୋଇ ପିଲା ଜନ୍ମ କରି ସାରା ଜୀବନ ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ମୂଳଦୃଆ ଦେଉଛି ବୋଲି ଭାବେ । କିନ୍ତୁ ଦୈହିକ ଇଙ୍ଗିତରୁ ଭାବନା, ଚିନ୍ତା ବା କାମର ଉତ୍ପତ୍ତି ବୋଲି କହି ହେବନି । ମସ୍ତିଷ୍କ ବେଳେ ବେଳେ ଇଆଡ଼ୁ ସିଆଡ଼ୁ ଅକାରଣ ଭାବେ; ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ କଳ୍ପନା କିଛି ଭାବୁଥାଏ—ଶୋଇଲାବେଳେ ବି ଭାବନା ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖାଦିଏ । ତେବେ ମସ୍ତିଷ୍କର ଏ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟ-କଳାପର କାରଣ କଣ ? ମଟରଗାଡ଼ିକୁ ତ ନ ଚଳେଇଲେ ଚାଲେନି । ମସ୍ତିଷ୍କକୁ କିନ୍ତୁ ଏପରି ଅନବରତ କିଏ ଚଳାଉଛି ? ଆଜିକାଲି ଗବେଷଣାରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି ଯେ ମସ୍ତିଷ୍କ ସ୍ୱଭାବତଃ କାର୍ଯ୍ୟରତ, ମଟରଗାଡ଼ି ଭଳି ତାର ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା ନିଷ୍ଚଳ ନୁହେଁ, ସଚଳ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ମଟରଗାଡ଼ିକୁ ଯେମିତି କେହି ନ ଚଳାଇଲେ ସେ ବନ୍ଦ ରହିଥାଏ, ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ସେମିତି କେହି ବନ୍ଦ ନ କଲେ ସେ ଚାଲୁଥାଏ । ଖୁବ୍ ଥକା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଦେହର ସ୍ନାୟୁ ଓ ମାଂସ ପେଶୀରେ ମଇଳା ଜମିଯାଏ, ତେଣୁ ମସ୍ତିଷ୍କ କାମ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ବାଧ ହୁଏ; ସମସ୍ତ କ୍ରମେ ସ୍ନାୟୁ ଓ ମାଂସପେଶୀ ପୁଣି ତାଜା ହୋଇଉଠେ ଓ ମସ୍ତିଷ୍କ ବିଶ୍ରାମ ଶେଷ କରି ପୁଣି କାମକରେ । ତେବେ ବିଶ୍ରାମ ମସ୍ତିଷ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା ନୁହେଁ । ମସ୍ତିଷ୍କର ସ୍ନାୟୁଗୁଡ଼ିକର ମଧ୍ୟ ସେହି ପ୍ରକୃତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଘଟଣାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତେଜିତ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆପେ ଆପେ ଏକ ପ୍ରକାର ସ୍ୱୟଂମାନୁବର୍ତ୍ତିତାରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ କାମ କରନ୍ତି । ଏକଥା ଆମେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଗବେଷଣାରୁ ଜାଣି ପାରିଛୁ ।

ମନ ବିଷୟରେ ମୋଟାମୋଟି ଗୋଟିଏ ଧାରଣା ହେଲାପରେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି କଥା ଆଉଟିକେ ଭଲକରି ଆଲୋଚନା କରାଯାଉ । ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ଲକ୍ଷଣ ହେଲା ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ତ୍ରୁଟି ଓ ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଖାଯିବା । ମନକୁ ଦେହର ଏକ ପ୍ରକାର ଶକ୍ତି ବୋଲି ଆମେ ଧରି ନେଇଛୁ । ତେଣୁ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି କେବଳ ମାନସିକ ନା କେବଳ ଶାରୀରିକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ହୁଏ ପଚାରିବା ଠିକ୍ ହେବନି । ବ୍ୟାଧିର କାରଣ ଯାହା ହେଉ ନା କାହିଁକି ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିରେ ଦେହ ଓ ମନ ଉଭୟ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଏଠି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିପାରେ ତେବେ ଶାରୀରିକ ରୋଗଠାରୁ ଏହା କେଉଁ ଗୁଣରେ ଅଲଗା ? ଯକ୍ଷ୍ମା, କ୍ୟାନସର୍ ଏବଂ ଟାଇଫଏଡ୍ ପ୍ରଭୃତି ରୋଗରେ କ'ଣ ମାନସିକ ଅସୁସ୍ଥତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ ? ନିଶ୍ଚୟ ହୁଏ । ତେବେ ଶାରୀରିକ ରୋଗରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଦୈହିକ ବିକୃତି ଦେଖାଦିଏ, ଅଧିକାଂଶ ମାନସିକ ରୋଗରେ ଦୈହିକ ବିକୃତି ମୁଖ୍ୟସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରେନାହିଁ । ଯକ୍ଷ୍ମାରେ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ଜୀବାଣୁଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ଠିକ୍ କାମ କରେନି, କ୍ୟାନସରରେ ଦେହ ଭିତରେ ବା

ବାହାରେ ମାଂସିକ କ୍ଷତ ଦେଖାଦିଏ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ମାନସିକ ରୋଗରେ ମାନସିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଅନିୟମିତତାହିଁ ଏକମାତ୍ର ସ୍ପଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣ; ଦୈହିକ ବିକୃତି ତା ପରେ ଦେଖାଦେଇପାରେ । ମଟରଗାଡ଼ି ସାଙ୍ଗେ ତୁଳନା କଲେ ଦୈହିକ ରୋଗ ହେଲା ଗିଅର, ଆକ୍ସିଲେରେଟର ବା ଚକ ଖରାପ ହେବା । ଏଥିରୁ କୌଣସିଟି ଖରାପ ହେଲେ ମଟର ଠିକ୍ ଚାଲିବନି । ସେହିପରି ଟାଇଫଏଡ୍ ବା ଯକ୍ଷ୍ମା ହେଲେ, ମନ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିପାରିବନି କିନ୍ତୁ ମଟରଗାଡ଼ି ସହ ମାନସିକ ରୋଗର ତୁଳନା ଠିକ୍‌ଭାବରେ ହେବା କଷ୍ଟ । ଯଦି ମଟରଗାଡ଼ି ଠିକ୍ ଚାଲୁ ନ ଥାଏ ଅଥଚ ଇଞ୍ଜିନ୍ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶରେ କୌଣସି ଗୋଳମାଳ ଧରାପଡ଼ୁ ନ ଥାଏ ତେବେ ହୁଏତ ମଟରଗାଡ଼ିକୁ 'ମାନସିକରୋଗ' ହୋଇଛି ବୋଲି କୁହାଯିବ । କିନ୍ତୁ ଏହାକି କେବେ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ—କାରଣ ମଟର ଠିକ୍ ଚାଲୁ ନ ଥିଲେ ଇଞ୍ଜିନ୍ ବା ମଟରର ଅନ୍ୟକାଗାରେ ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଳମାଳ ଥିବ ବୋଲି ଆମେ ଧରିନେଉ, କେଉଁଠି ଖରାପ ହୋଇଛି ତାହା ଆଖିରେ ନ ପଡ଼ିଲେ ବି ଇଞ୍ଜିନ୍ କିମ୍ବା ବଡ଼ି ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ଖରାପ ହୋଇଛି ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ନାହିଁ । ହୁଏତ ସେହିପରି ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ଶାରୀରିକ କାରଣଗୁଡ଼ିକ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଣାପଡ଼ିନି । ତେଣୁ ବୋଧହୁଏ କହୁ ଯେ ଶାରୀରିକ କାରଣ ବିନା ମାନସିକ ବିକୃତି ଦେଖାଯାଉଛି । ଏମିତି ହୋଇପାରେ ଯେ ବିଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନତି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମେ ଆହୁରି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଉପାୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏ ଶାରୀରିକ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଦେଖିପାରିବା । ସେତେବେଳେ ବୋଧହୁଏ ମାନସିକ ରୋଗର ସଂଜ୍ଞା ବଦଳିଯିବ । ସେ ଯାହା ହେଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ଆମେ ଅର୍ଦ୍ଧପଣ୍ଡିତ ଭାବରେ ମାନିନେଇଛୁ ଯେ ମାନସିକ ରୋଗରେ ଶାରୀରିକ କ୍ଷତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୌଣ ଏବଂ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ମାନସିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଶାରୀରିକ କାରଣରୁ ଘଟି ନାହିଁ ।

ସମୟକ୍ରମେ ମାନସିକ ରୋଗର ଶାରୀରିକ କାରଣ ମିଳିବ ବୋଲି ଉପରେ ଆଶାକରାଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଫ୍ରଏଡ୍ ଏହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପକ୍ଷରେ । ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କ ମତରେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର କାରଣ କେବଳ ମାନସିକ । ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷର ମନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିକାଶରେ ଦୋଷ ଥିବା ହେତୁ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ଦେଖାଯାଏ । ମନବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଫ୍ରଏଡ୍ ଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ସେ ଅନେକ ବହି ଲେଖିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ତାଙ୍କର ମତବାଦ ଏଠାରେ ବିଚାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଫ୍ରଏଡ୍ ମଣିଷର ମନକୁ କେତେକ ମୁଖ୍ୟଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଗୋଟିଏ ଭାଗରେ ମଣିଷର ମନ ତିନୋଟି ସ୍ତରରେ ଥାଏ—ନିର୍ଜ୍ଞାନ ଅଳ୍ପାଂଶରେ ସଜ୍ଞାନ, ସଜ୍ଞାନ । ନିର୍ଜ୍ଞାନରେ ଆମର ବହୁତ ଇଚ୍ଛା ଓ କାମନା ରହେ, ଏସବୁ ସାଧାରଣତଃ ସମାଜ-ବିରୋଧୀ । ଯାହା ସଜ୍ଞାନରେ ରହିବା ଅନୁପଯୋଗୀ, ଯେଉଁ ଭାବନା ଓ କାମନା ଅନିପ୍ସିତ ସେ ସବୁ ନିର୍ଜ୍ଞାନର ଅନ୍ଧକାର ଗୁମ୍ଫାକୁ ଠେଲି ଦିଆହୁଏ । ତେଣୁ ମଣିଷର ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ବାସସ୍ଥାନ ହେଲା ନିର୍ଜ୍ଞାନ । ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ସଜ୍ଞାନ—ନିର୍ଜ୍ଞାନ ତତ୍ତ୍ୱ ସହିତ ତାଙ୍କର ଇଡ୍, ଇଗୋ ଓ

ସୁପରଇଗୋ ଧାରଣା ଅତି ଘନିଷ୍ଠଭାବରେ ସଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ଇଡ୍‌ର ଦାସସୁଲଭ ନିର୍ଜ୍ଞାନରେ ଏବଂ ପ୍ରକୃତରେ ଇଡ଼ ମଣିଷର ଆଦିମ ଅନ୍ଧ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଗନ୍ତାଘର । ସୁପରଇଗୋର କିଛି ଅଂଶ ସାଧାରଣତଃ ନିର୍ଜ୍ଞାନ ଓ କିଛି ସଜ୍ଞାନ । ଏହାକୁ ବିବେକ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇପାରିବ । ଇଗୋ, ଇଡ଼୍ ଓ ସୁପରଇଗୋ ଭିତରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥତା କରି ଘୂରିବୁଲେ । ଏହା ବାସ୍ତବ ଜଗତ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗାଯୋଗ ରଖେ । ଆଦିମ 'ପ୍ରବୃତ୍ତିସବୁ ବେଳେ ବେଳେ ସଜ୍ଞାନକୁ ଆସିବାର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ଇଗୋ ଇଡ୍ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ମୋଟେ ଚପେଇ ପାରେନା, ମଣିଷ ଆଡ଼ପାଗଳା ବା ପାଗଳ ହୋଇଯାଏ । ଏଣୁ ଫ୍ରଏଡ଼୍‌ଙ୍କ ମତରେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି କେବଳ ମାନସିକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ହୁଏ । ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ମତବାଦ ଖୁବ୍ ବିଖ୍ୟାତ ଓ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦୃତ । ବହୁତ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଏହାର ସପକ୍ଷରେ । କିନ୍ତୁ ତଳେଇକରି ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ଇଡ୍, ଇଗୋ, ସୁପରଇଗୋର ଶାରୀରିକ ସ୍ଥିତି ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷରେ ଦେଖାଯାଇ ପାରିବେନି । ସେଥିପାଇଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ କି ଭୁଲ ତାହା ବୈଜ୍ଞାନିକ ରୀତିରେ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇ ପାରିବନି । ଆଉ ଯାହା ପରୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ପାରିବନି ତାହାକୁ ବିଜ୍ଞାନ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହି ହେତୁ ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ମତବାଦ ଯେତେ ଲୋକପ୍ରିୟ ଓ ଶ୍ରୁତିରୋଚକ ହେଉନା କାହିଁକି ଏହା ଉପରେ ବୈଜ୍ଞାନିକର ଆସ୍ଥା ରହିବା କଷ୍ଟକର ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମନର ବିକାଶ : ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱ

ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱରୂପ କଣ ?—ଏ ବିଷୟନେଇ ବହୁ ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ଓ କୁସଂସ୍କାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥ୍ୟ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣଙ୍କ ମନରେ ରହିଛି । ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି, ଶାରୀରିକ ବ୍ୟାଧିପରି ସହଜରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ହୋଇ ପାରି ନଥିବାରୁ ଏ ବିଷୟରେ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନମଧ୍ୟ ସୀମିତ ଓ ତ୍ରୁଟିପୂର୍ଣ୍ଣ । ମଧ୍ୟଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଧାରଣତଃ ଏହା କୌଣସି ଅଧିଭୌତିକ କାରଣର ଫଳ ବୋଲି ଭାବି ସାଧାରଣ ଚିକିତ୍ସକ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଚିକିତ୍ସା କରିବାରେ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହୀ ନ ଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ଯେତେବେଳେ ନୂତନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପୁନରୁଜ୍ଜୀବନ ଘଟିଲା ସେମାନେ ଏହାକୁ ଏକ ବ୍ୟାଧି ରୂପେ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଓ ଅଧିକାଂଶ ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମସ୍ତିଷ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଥିବାରୁ ସେମାନେ ମସ୍ତିଷ୍କର ପ୍ରଦାହ କିମ୍ବା ମସ୍ତିଷ୍କ ଓ ନାଡୀ ମଣ୍ଡଳୀରେ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟିଲେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧିହୀନତା (**Mental retardation**), ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରଂଶ (**Brain damage**), ଅପସ୍ମାର (**Epilepsy**) ଇତ୍ୟାଦି କେତେକ ରୋଗର କାରଣ ଯେ ମସ୍ତିଷ୍କର ବିକୃତ କ୍ରିୟାର ପରିଣାମ, ସେ ବିଷୟ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଜଣାଗଲା; ମାତ୍ର ଏ ସବୁ ଛଡା ଆହୁରି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ରହିଛି ଯାହା ସହିତ ମସ୍ତିଷ୍କ ବା ନାଡୀ ମଣ୍ଡଳୀର କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଶାରୀରିକ ଅସୁସ୍ଥତା ଏହାର କାରଣ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇନାହିଁ । ହିଷ୍ଟିରିଆ (**Hysteria**) ଉଦ୍‌ବେଗ-ପ୍ରଧାନ ଆଂଶିକ ପାଗଳାମୀ (**Anxiety Neurosis**) ଅନୈଚ୍ଛିକ ଆଂଶିକ ପାଗଳାମୀ (**obsessive Complsive Neurosis**) ଅହେତୁକ ଭୟ (**Phobia**) ବ୍ୟବହାର ବୈକଲ୍ୟ (**Behaviour disorder**) ଇତ୍ୟାଦି ରୋଗର କାରଣ ଓ ନିଦାନ ମସ୍ତିଷ୍କ ଏବଂ ସ୍ନାୟୁ ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ କୌଣସି ଯଥାର୍ଥ ତଥ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରିବାର ଅକ୍ଷମ ହେବାରୁ ବହୁ ଚିକିତ୍ସକ ଏ ସବୁ ବ୍ୟାଧିର କାରଣ ଯେ ଶାରୀରିକ ସେ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦିହାନ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିକାରେ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରେ ଜଣେ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆନ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନୀ ଫ୍ରଏଡ୍ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ଚିକିତ୍ସା ଓ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣାତ୍ମକ ଗବେଷଣା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଫ୍ରଏଡ୍ ସ୍ନାୟୁ ବିଜ୍ଞାନରେ ବିଶେଷ ଦକ୍ଷତା ଲାଭ (Specialise) କରିଥିଲେ ଓ ତତ୍କାଳୀନ ଚିକିତ୍ସକଙ୍କ ପରି ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ଆରମ୍ଭ ସ୍ନାୟୁର କାରଣରୁ ଘଟିଥାଏ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର କେତେକ ସହକର୍ମୀଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଓ ନିଜର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଫଳରେ ସେ କ୍ରମଶଃ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ, ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ ହେଉଛି ମାନସିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଜଟିଳ ସଙ୍ଘାତ । ସେ ଦେଖିଲେ ଅସୁସ୍ଥ ମନର ଯେଉଁ ବିକୃତି ଆମେ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ଧରିନେଉ ସେ ବିକୃତି ସୁସ୍ଥ ମନର କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଭାବରେ ଥାଏ । ଅସୁସ୍ଥ ମନର କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏହା ଅତି ରଞ୍ଜିତ ଭାବରେ ପ୍ରକଟିତ (Manifest) ହେଉଥିବାରୁ ସେ ପ୍ରକାର ଲୋକ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ବୋଲି ଜଣାଯାଆନ୍ତି । ମାନସିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟା ମୂଳତଃ ଏକ । ପାର୍ଥକ୍ୟଟା ପ୍ରକୃତରେ ପରିମାଣାତ୍ମକ (Quantitative), ଗୁଣାତ୍ମକ ନୁହେଁ ।

ସୁସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନସ ନିଜର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ମାନସିକ ସଂଘାତ ସତ୍ତ୍ୱେ, ନିଜର ସାମାଜିକ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଷ୍ଟନୀ ସହିତ ମିଳିମିଶି, ସାମାଜିକ ଅନୁଶାସନ ମାନି ଅନାୟାସରେ ସହଜ ଜୀବନଯାପନ କରେ । ଅସୁସ୍ଥ ମନ ନିଜର ମାନସିକ ସଂଘାତକୁ ଆୟତ୍ତ କରିନପାରି ଚିନ୍ତା, ଉଦ୍‌ବେଗ, ଗ୍ଲାନି, ଅତିରିକ୍ତ ଅପରାଧବୋଧ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁପ୍ରକାର ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତିରେ ପୀଡ଼ିତଥାଏ । ସାମାଜିକଜୀବନର ନିୟମ ମାନି ନିଜର କାମନା, ଆବେଗ ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ତୃପ୍ତ କରିବା ତା ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳେଶକର ହୋଇଉଠେ । ଏକ ଦିଗରେ ସମାଜର ଅନୁଶାସନ ଦ୍ୱାରା ନିପୀଡ଼ିତ ଓ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଜୈବିକ ଅନ୍ଧ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ତାଡ଼ିତ, ନିରାଶାମ୍ୟଜନ, ଉତ୍କେନ୍ଦ୍ରିକ, ଉଦ୍‌ବେଗ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକ୍ଷିପ୍ତମନା କ୍ଳିଷ୍ଟବ୍ୟକ୍ତି ସହଜରେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ସ୍ୱରୂପ ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ କେବଳ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ—ଯେଉଁ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ମାନସିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାରୁ ଏହିସବୁ ରୋଗ ଲକ୍ଷଣର ଉତ୍ପତ୍ତି, ସେହି ଜଟିଳ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ସେ ବିଷୟରେ ରୋଗୀର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ଜନ୍ମିଲେ ଯାଇ ଏ ରୋଗର ନିରାକରଣ ଘଟେ । ଯେଉଁ ଚିକିତ୍ସକ କେବଳ ରୋଗ ଲକ୍ଷଣର ଉପଶମ କରିବା ଲାଗି ଚିକିତ୍ସା କରିଥାନ୍ତି, ସେ କେବେହେଁ ସଫଳକାମୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏକ୍‌ଜିମା ବା ଏଲର୍ଜୀପରି କେତେକ ରୋଗ ଯାହା ଅନେକ ସମୟରେ ମାନସିକ କାରଣରୁ ହୋଇଥାଏ, ତାର ଏହି ପ୍ରକାର ଆଂଶିକ ଚିକିତ୍ସା କଲେ ସେ ଦେହର ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାନରୁ ଭଲହୋଇଯାଇ ଆଉ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବାହାରେ । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି-ବିଜ୍ଞାନର ଛାତ୍ର ସେମାନେ 'ମଣିଷ ମନର ଗଠନ', ବ୍ୟକ୍ତି-

ମାନବର ବିକାଶ, ମଣିଷର ମୌଳିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ଶୈଶବରୁ ଯୌବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଏହି ମୌଳିକ ଯୌନ-ପ୍ରବୃତ୍ତିର ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ରୂପାୟନ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା ନ କଲେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ବିଷୟରେ କେବେହେଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଫ୍ରଏଡ୍ ଓ ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ-ମାନେ ଏହିସବୁ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜ ନିଜର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରି ବିଭିନ୍ନ ମତବାଦ ସ୍ଥାପନ କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥାନ୍ତି ।

୧ । ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର କାରଣ ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଣିଷଟିକୁ ତାର ପରିବେଷ୍ଟନୀ ସହିତ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ଦରକାର । ଏକ ବିଶେଷ ରୋଗ ଲକ୍ଷଣ କିମ୍ବା ତାର ବ୍ୟବହାରର କୌଣସି ଅଂଶକୁ ଆଲୋଚନା କରି, କେବେହେଁ ରୋଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିହେବ ନାହିଁ ।

୨ । ମଣିଷ ଶୈଶବରୁ ଯୌବନ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ଓ ବାସ୍ତବ ଜଗତର ନୀତି ନିୟମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ନିଜର ବାସନା ଓ କାମନାର ପରିତୃପ୍ତି କରିଛି ସେହିସବୁ ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ବିଶେଷ ଘଟଣାର ଇତିହାସ ଜାଣିବା ଦରକାର ଓ ତାର ଯଥାଯଥ ଆଲୋଚନା ଦ୍ୱାରାହିଁ ମନର ଜଟିଳ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପ୍ରକୃତ ରୂପ ଜାଣିବା ସମ୍ଭବ ।

୩ । ମଣିଷର ବ୍ୟବହାର ଆପାତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଲି ମନେ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ଏହା ପ୍ରବୃତ୍ତି-ନିୟନ୍ତ୍ରିତ । ମଣିଷର କଳ୍ପନା, ଭାବନା, ଧାରଣା ଏପରିକି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ବହୁକାଂଶରେ ଅଚେତନ ମନର ଗହ୍ୱରରେ ଥିବା ଅନ୍ଧ ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଆୟତ୍ତାଧୀନ । ତେଣୁ ମଣିଷର ମନ ଉପରେ ଏଇ ଅଚେତନ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଯେଉଁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଆଧିପତ୍ୟ ରହିଛି; ତାହାର ଯଥାର୍ଥ ରୂପ ନ ଜାଣିଲେ କାହିଁକି ଜଣେ ବିଦ୍ରୋହୀ ଓ କାହିଁକି ଆଉ ଜଣେ ସେହି ଏକା ଅବସ୍ଥାରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ସେ କଥା ବୁଝି ହେଉନାହିଁ । ସେହିପରି କେତେକ ଲୋକ ଭାବବିଳାସୀ, ଆଉ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର କୌଣସି ଉଚ୍ଚାଶା ନ ଥାଏ, କିଏ ସବୁବେଳେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଓ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଭାବରେ ଓ ଆଉ କିଏ ଅତି ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଜୀବନ କଟାନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକାର ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାରର କାରଣ ଜାଣିବା ଲାଗି "ମନ ବିଶ୍ଳେଷଣ"ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ ।

ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ମନର ବିବର୍ତ୍ତନ (Dynamics)

ପ୍ରବୃତ୍ତି—ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ—ବିବେକ ବା ଅତି-ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ :

ମଣିଷର ଜନ୍ମଗତ ଜୈବିକ ପକ୍ଷେ ଯାହାକୁ ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥରେ ବଞ୍ଚିରହିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ବୋଲି ବିଭିନ୍ନ ଦାର୍ଶନିକମାନେ କହିଛନ୍ତି, ଫ୍ରଏଡ୍ ତାହାକୁ କୌଣସି ବିଶେଷ ନାଆଁ

ନ ଦେଇ କହିଲେ 'ଇଡ୍' ଅର୍ଥ ହୁଏ 'ଏହା'। ଏହି ନୂତନ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର କରିବାର କାରଣ ହେଲା, ତାଡ଼ନା, କାମନା, ପ୍ରବୃତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦିର ଗୋଟାଏ ଧରାବନ୍ଧା ଅର୍ଥ ରହିଛି। ଯେହେତୁ ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର 'ଇଡ୍' ସେହି ସୀମିତ ଅର୍ଥର ଅତିରିକ୍ତ ଏକ ବିଶେଷ ଅର୍ଥକୁ ବୁଝାଏ, କହିବାକୁ ଗଲେ ମଣିଷର ସମଗ୍ର ତୃପ୍ତି-ସନ୍ଧାନୀ କର୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହେଉଥିବାରୁ ସେ ଏହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାଆଁରେ ମଣିଷ ମନର ସମସ୍ତ କାମନାର ଏକ ମୂଳ ଉତ୍ସକୁ ନାମିତ କଲେ। କ୍ଷୁଧା, ପିପାସା, ମୈଥୁନ, ପ୍ରଜନନ, ଇତ୍ୟାଦି ଜୈବିକ ତାଡ଼ନା ମିଶିହେଲା 'ଇଡ୍'। ଏଥିମଧ୍ୟରୁ କ୍ଷୁଧା ଓ ପିପାସା ଇତ୍ୟାଦିର ତୃପ୍ତି ବିଧାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଦିମ କାଳରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବିଶେଷ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନ ଥିବାରୁ ଏହିସବୁ କାମନା ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ଭାବରେ ପରିତୃପ୍ତ ହୁଏ। ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହିସବୁ କାମନାର ପରିତୃପ୍ତି ପଥରେ ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତି ବା ସାମାଜିକ ଅନୁଶାସନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛି ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ଗତି ଅନ୍ତଃସଳିଳା ହୋଇ ମନର ଗଭୀର ସ୍ତରରେ ବହୁ ଜଟିଳ ଧାରାରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଏକ ବିକୃତ ଛଦ୍ମ ବେଶରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରେ। ସେହିପରି ଯୌନ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ତୃପ୍ତି-ସନ୍ଧାନୀ ଗତିପଥ ଯଦି ବ୍ୟାହତ ହୁଏ, ସେହି ବ୍ୟାହତ, ନିରୁଦ୍ଧ (Repressed) କାମନା ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟବହାରର ବିକୃତ ରୂପରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରେ। ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ଇଡ୍‌ର ଏକ ବିରାଟ ଅଂଶ ହେଲା ମାନବର ଏକ ନିରୁଦ୍ଧ ଯୌନ କାମନା।

ମାନବର ଅନ୍ୟ ବାସନା କାମନା ତୁଳନାରେ ଯୌନ କାମନାର ଏକ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପ୍ରାଧାନ୍ୟର କାରଣ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଅନ୍ୟ ଜୈବିକ କାମନା ସହିତ ଯୌନ କାମନାର ଯେଉଁ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି, ସେ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିବା କଥା। ସାଧାରଣତଃ କ୍ଷୁଧା, ତୃଷା ବା ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ ପରି ଜୈବିକ ତାଡନାଗୁଡ଼ିକର ପରିତୃପ୍ତି ବିଳମ୍ବରେ ଘଟିଲେ ଶାରୀରିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବିଭ୍ରାଟ ଘଟେ, ସେଥିଲାଗି ଏହି ତାଡ଼ନା ଅନୁଭବ କରିବା ମାତ୍ରେ ମଣିଷ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଏହାର ପ୍ରଶମନ ଓ ପରିତୃପ୍ତି ବିଧାନର ଚେଷ୍ଟା କରେ। କିନ୍ତୁ ଯୌନ କାମନାର ପରିତୃପ୍ତି ବିଳମ୍ବରେ ଘଟିଲେ ଶାରୀରିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ବିଶେଷ କ୍ଷତି ହୁଏନି। ଯୌନ କାମନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପରେ ଶାରୀରିକ କାମନା ନୁହେଁ। ଏହାର ଉଦ୍ରେକ ଯୌନଗ୍ରନ୍ଥିର କ୍ଷରଣ ଉପରେ ଯେତିକି ପରିମାଣରେ ନିର୍ଭର କରେ, ମଣିଷ ମନର କଳ୍ପନା, ଚିନ୍ତା, ରୁଚିବୋଧ, ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଧ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ନିର୍ଭର କରେ। ପୁନଶ୍ଚ, ଜନନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସହିତ ଏହା ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ଏହାର ପରିତୃପ୍ତି ଅନ୍ୟ କାମନା ଅପେକ୍ଷା ଆହୁରି ଜଟିଳତର ସ୍ତରରେ ଘଟିଥାଏ। ମଣିଷ ସମାଜ ଏଥିଲାଗି ମାନସିକ, ନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରି ଏହାର ପରିତୃପ୍ତି ଲାଗି କଠିନ ନୀତି-ନିୟମ ଗଢ଼ି ତୋଳିଛି। ତେଣୁ ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ସମାଜକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା,

ଯୌନ କାମନାରେ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଅବଲମ୍ବି ପରିତୃପ୍ତି ଅନୁମୋଦନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବିବାହପରି ଏକ-ସମାଜ-ଅନୁମୋଦିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ସାଧାରଣତଃ ନରନାରୀ ଏହି କାମନାର ପରିତୃପ୍ତି ଖୋଜନ୍ତି । ସମାଜ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜଟିଳ ହେଉଥିବା ଫଳରେ ଯୌନ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜନିତ ଶାରୀରିକ ବିକାଶ ଘଟିବାର ବହୁପରେ ନରନାରୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିବାହ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଉଛି । ଅଧିକାଂଶ ସମାଜରେ ଏକ ପତ୍ନୀ ବା ଏକପତି ବିବାହ ବ୍ୟବସ୍ଥା (**Monogamy**) ପ୍ରଚଳିତ ଥିବାରୁ ମାନବ ମନର ବହୁକାମିତା ଅବଦମିତ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟହୁଏ । ଏହାବ୍ୟତୀତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କାରଣ ଯୋଗୁଁ ସେ ବହୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୌନ-ସାଥିଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଅନେକଙ୍କର ଯୌନ-ସାଥୀ ନଥାନ୍ତି ବା ଏହି ପ୍ରକାର ସାଥିଟିଏପାଇଁ ବହୁପ୍ରକାର ଅନ୍ତରାୟ ସୃଷ୍ଟିହୁଏ । ତେଣୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ମଣିଷ ଏହି କାମନାକୁ ଅବଦମନ କରି ଚଳିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ତେଣୁ ଏହି ଅପରିତୃପ୍ତ, ଅସାମାଜିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କାମନା 'ଇଡ୍'ର ଏକ ବିରାଟ ଅଂଶ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଫ୍ରଏଡ୍ଙ୍କ ମତରେ 'ଇଡ୍' ହେଲା ସବୁକାମନାର ମୂଳ ଉତ୍ସ । ତେଣୁ ମୃତ୍ୟୁ କାମନା ପରି ଅଯୌକ୍ତିକ ଅନ୍ଧ ଆବେଗ ଯାହାକୁ ସେ ସହଜାତ ମରଣ ପ୍ରବୃତ୍ତି (**death instinct**) ଓ (**thanatos**) ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ତାକୁ ମଧ୍ୟ 'ଇଡ୍'ର ଏକ ବିଶେଷ ଶକ୍ତି ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ମଣିଷର ଯେ କୌଣସି କର୍ମ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା, ଆଶା, ଆକାଂକ୍ଷା ଓ ଅଭିଳାଷର ମୂଳରେ ରହିଛି ଇଡ୍ର ସଦା-ପରିତୃପ୍ତି ସନ୍ଧାନୀ କାମନା । ବେଗବାନ୍ ବନ୍ୟ ଅଶ୍ୱପରି ସେ ଲଗାମର ବାଧା ବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନକରି, ଆରୋହୀର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନମାନି ଅନ୍ଧଭାବରେ ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଭିମୁଖେ ଛୁଟିଥାଏ । ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ପଥରେ ଯେଉଁ ବାସ୍ତବ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ବା ନୈତିକ ଅନ୍ତରାୟ ଥାଏ, ସେଥିପ୍ରତି ଦୃକ୍‌ପାତ କରେ ନାହିଁ । ଅତି ଶୈଶବ ଅବସ୍ଥାରେ ଶିଶୁର ଚରିତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କଲେ ଦେଖାଯିବ ଯେ, ତାହାର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଧାନତଃ ଏଇ ପ୍ରକାର କାମନାନିୟନ୍ତ୍ରିତ । ଭୋକ ଲାଗିବା ମାତ୍ରେ ଯାହାପାଏ ପାଟିରେ ପୁରାଏ, ପୋକ ଜୋକ ଖାଇଲେ ଯେ, ବିପଦ ରହିଛି ସେ କଥା ଭାବେ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ଇଚ୍ଛା ସେଇଠି ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗକରେ, ନିଜ ଦେହରେ ମଳମୂତ୍ର ଲାଗି ଅସ୍ୱସ୍ତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ କଥା ଭାବି ନିବୃତ୍ତ ହୁଏନାହିଁ । ତାର ଖେଳନାଟା ପାଇଁ ମନହେଲେ ଅନ୍ୟପିଲାଟିକୁ ଚାଡ଼େଇ ଖେଳନା ନେଇଯାଏ, ଖାଇବା ଛଡ଼େଇ ଖାଏ, ଅନ୍ୟର ଇଚ୍ଛା ଅନିଚ୍ଛା ବା ଅସୁବିଧା ପ୍ରତି ତାର କୌଣସି ବିବେଚନା ନଥାଏ । କ୍ରମଶଃ ବଡ଼ହେଲେ ସେ ନିଜର ଇଚ୍ଛାକୁ ଦମନ କରିବାକୁ ଶିଖେ । ହିଂସା ବା ଈର୍ଷା ଅନୁଭବ କଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ହିଂସା ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ କାମ୍ ନକରି ହିଂସାକୁ ଦମନ କରେ । କାରଣ ସେ ବୁଝିପାରେ ଯେ, ସେ ମାରିଲେ ଆଉଜଣେ ତାକୁ ମାରିବ କିମ୍ବା ମାରିବାଟା ବାପା, ମା ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହିପରି ତାର ଅଧିକାଂଶ କାମନାକୁ ଦମନ କରି ନିଜର ଅଭିଳାଷ ଅନୁସାରେ ତାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରେ । ସେତେବେଳେ ସେ ନିଜକୁ ଏକ ବିଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ ।

'ଇଗୋ' ବା ଅହଂଭାବ

ଫ୍ରଏଡ଼୍ ବ୍ୟକ୍ତି ମନର ଯେଉଁ ଅଂଶକୁ ଅହଂବୋଧ (Ego) ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି, ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ତାକୁ ନିଜତ୍ୱ, ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ଅହଂବୋଧ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ନାଆଁରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥାଉଁ । ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁ ଯେତେବେଳେ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ନିଜର ଶାରୀରିକ ତାଡ଼ନାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିପାରେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଆଉ ଏକ କ୍ଷମତା ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହୋଇ ଉଠେ । ପୂର୍ବପରି ନିଜର ପରିଧାନରେ ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ ନ କରି ସେ ଅଳ୍ପବେଳ ପାଇଁ ମଳମୂତ୍ରର ବେଗ ସମ୍ବରଣ କରି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗକରେ । କ୍ଷୁଧା ହେଲା ମାତ୍ରକେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ନ କାନ୍ଦି ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ତାର ଇଚ୍ଛା, ସେ ଖାଦ୍ୟପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିପାରେ । ମାଆ ମନା କଲେ ନ ମାନି ନିଜର ଲୋଭ ସମ୍ଭାଳି ସାଙ୍ଗ ପିଲାକୁ ନିଜ ଖେଳନାଟା ଅଳ୍ପ ସମୟପାଇଁ ଦେଇଦିଏ । ତାର ବ୍ୟବହାର କାମନା ବଶୀଭୂତ ନ ହୋଇ ବାସ୍ତବ ଜଗତର ରୀତିନୀତି ମାନି ସେହି ଅନୁସାରେ ନିଜର ତୃପ୍ତି ବିଧାନ କରେ ।

'ଇଡ୍' (ମୌଳିକ ବାସନା) ଯଦି ସୁଖର ସନ୍ଧାନୀ, ତେବେ 'ଇଗୋ' (ଅହଂବୋଧ) ହେଲା ବାସ୍ତବାନୁରାଗୀ । ଇଡ୍-ବଶବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ୱଭାବର ଲକ୍ଷଣ ହେଲା-ଯାହା ଭଲ ଲାଗିବ କେବଳ ସେଇଆ ସେ କରିବାକୁ ଚାହେଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାସ୍ତବ ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ପ୍ରତି ତାର ଦୃଷ୍ଟି ନଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ନିୟନ୍ତ୍ରଣାଧୀନ ସ୍ୱଭାବ ମୂଳତଃ ସୁଖର ସନ୍ଧାନୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜାଗତିକ ଓ ନୈତିକ ନିୟମ ମାନି ତାରି ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ସେ ନିଜର ଇନ୍ଦ୍ରିୟତୃପ୍ତି ଏବଂ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ଆନନ୍ଦର ସନ୍ଧାନ କରେ । ଅହଂବୋଧ କିନ୍ତୁ ପରମ-ଅହଂ ପରି ନୀତିବାଦୀ ନୁହେଁ, ନିଜର ଶରୀର ବା ଜୀବନ ବିପନ୍ନ ହେଲେ ସେ ସହଜରେ ସାମାଜିକ ନିୟମ ଲଙ୍ଘନ କରେ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷବେଳେ ବହୁଲୋକ ନିଷିଦ୍ଧ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା କଥା ଜଣାଶୁଣା । ଯୁଦ୍ଧ କିମ୍ବା ଦେଶ ବିଭାଗ ପରି ଜଟିଳ ସାମାଜିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ କେବଳ ବଞ୍ଚିରହିବା ପାଇଁ ଲୋକେ ନିଜର ପ୍ରିୟଜନଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଏକବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ମାତୃଭୂମି ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଆସିବା କଥା କିଏ ନ ଜାଣେ । ତେଣୁ Ego (ଅହଂବୋଧ)କୁ ଅନୀତି ବାଦୀ (amoral) ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଫ୍ରଏଡ୍ ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ମସ୍ତିଷ୍କର ମନର କ୍ରିୟା-ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉପରେ ଇଡ୍ ଓ ସୁପରଇଗୋର ପ୍ରଭାବ-ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେହେଁ, ଇଗୋର ପ୍ରଭାବ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କିଛି କହିନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତବାଦ ଅନୁସାରେ ଇଗୋର ଭୂମିକା ହେଲା ରକ୍ଷକର ଭୂମିକା । ସେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏକଦିଗରେ ନିରୁଦ୍ଧ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ତୃପ୍ତି-ସନ୍ଧାନୀ କାମନା କବଳରୁ ଓ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପାପବୋଧର ଗ୍ଲାନି ଓ ଆତ୍ମପୀଡ଼ନାରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସଦା ସଚେଷ୍ଟ ଥାଏ ।

ଏହି ଦୁଇପ୍ରକାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ଇଚ୍ଛାର ସମନ୍ୱୟ ସାଧନ କରି ମାନସିକ ଭାରସାମ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ହେଲା ଇଗୋର ପ୍ରଧାନ କାମ । ଇଗୋର ବିକାଶ ହୋଇଛି ମସ୍ତିଷ୍କର

ଶିକ୍ଷାଲବ୍ଧ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ । ବହିର୍ଜଗତର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ସେହି ଜଗତ ସହିତ ନିଜର ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରି ନିଜରଞ୍ଜନ, ବୁଦ୍ଧି, ବିଦ୍ୟାବଳରେ ଶିଶୁର ଯେଉଁ ସ୍ୱଭାବିକ ବିକାଶ ଘଟେ ସେହି ସ୍ୱଭାବିକ ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ଇଗୋର ଏକ ଅଙ୍ଗ ।

ଫ୍ରଏଡ୍ ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ଇଗୋର ଏହି ଭୂମିକାକୁ ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ମନୋ ବିଶ୍ଳେଷକମାନେ ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଇଗୋକୁ ଇଡ୍ ପରି ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ବିବେକ ବା ଅତି ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ

ଫ୍ରଏଡ୍ ମନର ଯେଉଁ ତ୍ରିଧା-ବିଭକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ତାର ତୃତୀୟ ପ୍ରଦେଶ ହେଲା ବିବେକ । ଅହଂଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଲା ପରେ ବିବେକର ବିକାଶ ହୁଏ । ଶିଶୁ ନିଜକୁ ପିତାମାତାଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୋଲି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରେ ଏବଂ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ନିଜର ପୋଷଣକାରୀ ଓ ଶାସନକାରୀ ରୂପରେ ଦେଖେ । ତାର କ୍ଷୁଧାର ନିବୃତ୍ତି, ପିପାସାର ତୃପ୍ତି, ଶାରୀରିକ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟବୋଧ ଏ ସମସ୍ତ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ପିତାମାତାଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତେଣୁ ଅତି ଶିଶୁ ବୟସରୁ ହିଁ ସେ ଜାଣେ ପିତାମାତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ହରାଇଲେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଃସହାୟ ହୋଇ ପଡ଼ିବ । କାରଣ ସେମାନେ ଚାହିଁଲେ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ନଦେଇପାରନ୍ତି, ତାକୁ ଆଦର କରି ନପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ଶାସ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦେଇପାରନ୍ତି । ସେ ଯଦି ବାପା ମା'ଙ୍କର ନିଷେଧ ନ ମାନେ ତେବେ ତାର ପରିଣାମରେ ସେ ସମସ୍ତ ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବ । ତେଣୁ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ଯେପରି ବାପା ଓ ମା ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ନେହଶୀଳ ବୟସ୍କ-ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସିତ ହୁଏ ଏବଂ ନିନ୍ଦିତ ହୁଏନାହିଁ ଶିଶୁ ସେହିଭଳି କାର୍ଯ୍ୟକରେ । ଏହି ଭାବରେ ଶିଶୁ ମନରେ ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ ଭାବର ଅଙ୍କୁର ଜାତ ହୁଏ । ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ଶିଶୁ ଭୟର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ନିଷିଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ପରେ ସେ କ୍ରମଶଃ ପ୍ରଶଂସିତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଠିକ୍ ଓ ନ୍ୟାୟୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଭାବି ଶିଖେ ଓ ନିନ୍ଦିତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି ଜାଣେ । କ୍ରମଶଃ ସେ ଆଉ ପ୍ରଶଂସା ବା ନିନ୍ଦା ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ନହୋଇ ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ନ୍ୟାୟ-ଅନ୍ୟାୟ ବୋଧ ଅନୁସାରେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରେ । ଏଇ ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ମନରେ ବଦ୍ଧମୂଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ ତାହା ଏକ ବିଶେଷ ଶକ୍ତି ରୂପରେ ଶୈଶବରୁ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିୟନ୍ତ୍ରକ ହୋଇ ରହେ । ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ଆମେ ଏହାକୁ ବିବେକ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥାଉ । ପିତାମାତାଙ୍କର ଅନୁଶାସନ ଯେତେବେଳେ ବାହାର ଜଗତରୁ ଅପସରିତ ହୋଇ ଅନ୍ତର ଜଗତର ଅନୁଶାସନ ହିସାବରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗ ହିସାବରେ ବିକାଶ ଲାଭକରେ, ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟ-କଳାପକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରେ ସେତେବେଳେ ବିବେକର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲାବୋଲି ବୁଝାଯିବ ।

ଇଡ୍ ହେଲା ମାନବର ଜନ୍ମଗତ ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି, ଇଗୋହେଲା ମାନବର ଜୀବନ-ଅଭିଜ୍ଞତା ପ୍ରସୂତ ଚରିତ୍ର ଏବଂ ସୁପରଇଗୋ ହେଲା ସାମାଜିକ ନୈତିକ ଚେତନା ଯାହାକୁ

ମାନବ ନିଜର ସଭ୍ୟତା ଓ ପରମ୍ପରା ଠାରୁ ପିତାମାତାଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଲାଭ କରିଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ବିବେକ ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଭବ୍ୟ ଆଦର୍ଶମୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରୁଥିଲେହେଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଏହା ଅବାସ୍ତବ ଓ ପୀଡ଼ନଶୀଳ ହୋଇଥାଏ । ଏ ବିଷୟରେ ପରେ ଆହୁରି ଆଲୋଚନା କରିବା ।

ରୂପ, ରସ, ଗନ୍ଧ ଓ ଶବ୍ଦଭରା ଏଇ ଧରଣୀ ସବୁବେଳେ ମଣିଷର ଚେତନାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ତାର ଆବେଗ, ଅନୁଭୂତି ଜ୍ଞାନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଛି । ମଣିଷ ମନର ଚିନ୍ତା ଓ ଜ୍ଞାନାଶ୍ରିତ ଚୈତନ୍ୟମୟ ରୂପକୁ ହିଁ ମନର ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱରୂପ ବୋଲି ଅନାଦିମାନ କାଳରୁ ଆମେ ଜାଣିଛୁ । ଏଇ ସଚେତନ ମନର ଅନ୍ତରାଳରେ ଯେଉଁ ଅଚେତନ ମନ ରହିଛି ତାର ଆଭାସ ଆମେ ଶିଳ୍ପୀର କଳ୍ପନାରେ; ଲୋକ ଗାଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା ବିନ୍ୟାସରେ, ସ୍ୱପ୍ନଦର୍ଶୀର ଧାରଣାରେ ବହୁବାର ପାଇଥିଲେହେଁ ସେ ବିଷୟ ନେଇ ବିଜ୍ଞ ସମାଜରେ ବିଶେଷ କୌତୁହଳ ନ ଥିଲା । କାରଣ ମଣିଷର ମନ ଯେ ଯୁକ୍ତିବାଦୀ ଏକଥା ସେମାନେ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ବୋଲି ବହୁକାଳରୁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଏହି ଯୁକ୍ତିବାଦୀ ଜ୍ଞାନାଶ୍ରୟୀମନ ସହିତ ଆମର ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ସୀମିତ । ଜାଣିବା, ଶିଖିବା, ମନେ ରଖିବା, ଚିନ୍ତା କରିବା, କଳ୍ପନା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ମନର ଯେଉଁସବୁ ବିଭବ ରହିଛି ସେସବୁ ବିଭବ ଆମ ବ୍ୟବହାରର ନିତ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ କଥା ଆଲୋଚନା କରିବାରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । ଫ୍ରଏଡ୍ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପ୍ରସୂତ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ "ଅଚେତନ ମନ" ବିଷୟରେ ନୂତନ କରି ତଥ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ସମ୍ବଳିତ ଆଲୋଚନା ଆରମ୍ଭ କଲେ ସେତେବେଳେ ସେ ଆଲୋଚନା ତତ୍‌କାଳୀନ ଚିନ୍ତା ଜଗତରେ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ।

ସେ କହିଲେ—ମନର ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶ ମାତ୍ର ସଚେତନ । ଏହାର ଅନ୍ତରାଳରେ ମନର ଏକ ବ୍ୟାପକ ଅଂଶ ରହିଛି, ଯାହା ବିଷୟରେ ଆମେ କିଛି ଜାଣୁନାହିଁ, କିମ୍ବା କେବେହେଁ ସିଧା ସଳଖ ଭାବରେ ତା ବିଷୟ ଜାଣିପାରିବୁ ନାହିଁ । ସେ ମନର ବାସନା, କାମନା, ଅଭିଜ୍ଞତା ସବୁବେଳେ ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରତୀକ (Symbol) ମାଧ୍ୟମରେ ସଚେତନ ମନରେ ପ୍ରତିଭାତ ହୁଏ । ଏହି ମନର କେତେକ ଅଂଶ ଶିଶୁ-ସୁଲଭ ଅବାସ୍ତବ ଓ ଅଯୌକ୍ତିକ ଚିନ୍ତା ଓ ବାସନା ଦ୍ୱାରା ସମାଚ୍ଛନ୍ନ, କେତେକ ଅଂଶ ନିରୁଦ୍ଧ ଅବଦମିତ ଆଦିମ କାମନା ଦ୍ୱାରା ପ୍ଲାବିତ, କେତେକ ଅଂଶ ପୁଣି ବିବେକର ଆପୋଷହୀନ, ଏକ ଦେଶଦର୍ଶୀ ପାପ-ବୋଧ ଦ୍ୱାରା ଆପ୍ଲୁତ । ମଣିଷର ସମସ୍ତ ଜୈବିକ କାମନାର ଉତ୍ସମୁଖ ଯାହାକୁ 'ଇଡ୍' ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ସେହି 'ଇଡ୍' ବଶବର୍ତ୍ତୀ ବାସନା ଓ କାମନା ସମୂହ ସଦାସର୍ବଦା ଆମର ଅଚେତନ ମନରେ ସଫେନ ଗତିରେ ପ୍ରବାହିତ ହୁଅନ୍ତି । ବିବେକର କଠୋର ଶାସନ ଯୋଗୁଁ ଏମାନେ କେବେହେଁ ସଚେତନ ମନର ସୀମା

ଲଙ୍ଘନ କରି ଚେତନାର କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଆସି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତୀକର ମାଧ୍ୟମରେ, ସ୍ୱପ୍ନରେ, ଛଦ୍ମବେଶରେ ବାକ୍ୟର ବିଭ୍ରାନ୍ତିରେ ଆମ୍ଭେ କେବଳ ତାହାର ଆଭାସ ପାଉ ।

ସଚେତନ ଓ ଅଚେତନ ମନର ସଂଗଠନ

ଚେତନ ଓ ଅଚେତନ ମନ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିବେକ ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ତ୍ରିବିଧ ଅଙ୍ଗର (ଇଡ୍, ଇଗୋ ଓ ସୁପର ଇଗୋର) ଯେଉଁ ସମ୍ପର୍କ ତାହାର ଯଥାଯଥ ଆଲୋଚନା ଲାଗି ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ କେତେକ ମୂଳ ତଥ୍ୟ ସହିତ ପରିଚିତ ହେବା ଦରକାର ।

ଫ୍ରଏଡ୍ ଯେତେବେଳେ ମନକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରି ପରୀକ୍ଷା କଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ମନର ସ୍ୱରୂପ ବୁଝାଇଦେବାକୁ ଯାଇ ତାହାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଓ ସ୍ୱଭାବ ଅନୁସାରେ ନୂତନ ନୂତନ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ କଲେ । ସେ ମନର ଚେତନ-ପ୍ରକ୍ରିୟା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଯାଇ ମନକୁ ଚେତନ-ଅବଚେତନ ଓ ଅଚେତନ ଏଇ ତିନିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଏକ ଗତିଶୀଳ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସଦାଚଞ୍ଚଳ ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବିଷୟରେ କହିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଚେତନାର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅପସରି ଯାଉଛି ସେତେବେଳେ ଚେତନାର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥିତ ବସ୍ତୁ ଅବଚେତନର ଦିଗ୍‌ବଳୟକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଉଛି । ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ଦୃଷ୍ଟି ପୂର୍ବୋକ୍ତ କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁକୁ ଫେରିଆସୁଛି ସେତେବେଳେ ସେ ବସ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ ସଚେତନ ହୋଇ ଉଠୁଛୁ, ସେହିପରି ଅଚେତନ ମନର ଅନ୍ତରାଳରେ ଯେଉଁ କାମନା ରହିଛି ସେ ଯେ ସର୍ବଦା ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରରେ ଥାଏ ତାହାନୁହେଁ, ସେ

ଅବଚେତନ ମନର କୌଣସି କାମନା ସହିତ ନିଜକୁ ସଯୋଜିତ କରି ଅଚେତନ ସ୍ତରରୁ ଅବଚେତନ ସ୍ତରକୁ ଭସିଆସେ । ଆମର ସାମାଜିକ ମନର ଶାସନ (Censor) ଜନିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯୋଗୁଁ ଏ ଭାବନା ସିଧା ସଳଖ ଚେତନ ସ୍ତରକୁ ଆସିପାରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର କେତେକ ସମୟରେ, ଯଥା:—ସ୍ୱପ୍ନର ଛଦ୍ମବେଶରେ ମନର ଚେତନ ସ୍ତରକୁ ଆସିଥାଏ । ଚେତନ, ଅବଚେତନ ଓ ଅଚେତନ ମନ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଢ଼ ସୀମାରେଖା ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରକାର ମନର ଗତିଶୀଳ ପ୍ରବହମାନ ଅବସ୍ଥାର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଯାଇ ଫ୍ରଏଡ଼ ମନର ସ୍ତର ବିନ୍ୟାସ (to prograaphica approach) କଥା କହୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ କହିବାନୁସାରେ ଏହି ପ୍ରକାର ସ୍ତରୀଭୂତ ମନକୁ ମଜ୍ଜମାନ ବରଫସ୍ତୂପ (Iceberg) ସହିତ ତୁଳନା କଲେ ଏହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ୟକ୍ ଧାରଣା କରିବା ଆମ ପକ୍ଷରେ କେତେକାଂଶରେ ସମ୍ଭବ ହେବ । ଭାସମାନ ବରଫ ସ୍ତୂପର କେବଳ ଅଗ୍ରଭାଗ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅଂଶ ଅଚେତନ ମନରୂପୀ ସମୁଦ୍ରର ଘନ ନୀଳ ଜଳର ଅନ୍ତରାଳରେ ବୁଡ଼ିରହିଛି । ଯେଉଁ ଅଂଶଟି ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର, ଆମେ କେବଳ ସେହି ଅଂଶଟିକୁ ଦେଖିପାରୁଛୁ ଓ ଜାଣିପାରୁଛୁ—ମଜ୍ଜମାନ ଅଂଶଟିର ଆକାର, ଆୟତନ ବା ଶକ୍ତି କେତେ ସେ ବିଷୟରେ ଆମର କୌଣସି ଧାରଣା ନାହିଁ । ଚେତନ ଓ ଅଚେତନ ମନ ସେହିପରି । ଆମ ମନର ଏକ ବିରାଟ ବିପୁଳ ଅଂଶ ରହିଛି ଯାହା ବିଷୟରେ ଆମେ କିଛି ଜାଣୁନା, କେବଳ ଚେତନା-ଗୋଚର ଅଂଶଟି ବିଷୟରେ ଜାଣୁ । ଏହି ସଚେତନ ମନକୁ ଆମେ ଯୁକ୍ତି ଧର୍ମୀ ଓ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ହିସାବରେ ଜାଣିଥିବାରୁ ନିଜକୁ ଯୁକ୍ତିଶୀଳ ଜୀବ ଭାବି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁ । କିନ୍ତୁ ।ପ୍ରକୃତରେ ମଣିଷପରି ଅଯୌକ୍ତିକ ପ୍ରାଣୀ ବିରଳ । । ସେ ବିବେଚନା କରି କାମ କରେନା, ଆବେଗ ବା ପ୍ରବୃତ୍ତିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଅଧିକାଂଶ କାମ କରେ । ପରେ ନିଜ କାମକୁ ସମର୍ଥନ କରି ଯୁକ୍ତିବାଢ଼ି ବସେ । ନିଜ କାମକୁ ସେ ସବୁବେଳେ ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସମର୍ଥନ କରୁଥିବାରୁ ଆମେ ତାକୁ ଭୁଲରେ ଯୁକ୍ତିଶୀଳ ବୋଲି ଭାବିବସୁ । ଫ୍ରଏଡ୍ କହନ୍ତି—"all reasons are rationalization"—ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ଯୁକ୍ତି ନିରପେକ୍ଷ ବା ବିଷୟନିଷ୍ଠ ନୁହେଁ—ଏହା ଏକ କୈଫିୟତ ମାତ୍ର । ଆମର ଅଧିକାଂଶ କର୍ମ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ମୂଳକାରଣ ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରରେ ରହିଥିବାରୁ, କାହିଁକି 'ଆମେ ଏକ ବିଶେଷ ପଦାର୍ଥକୁ ଭଲପାଉ ବା ସେହିପରି ଆଉ ଏକ ପଦାର୍ଥକୁ ଘୃଣାକରୁ ତାହା ଆମକୁ କେହି ପଚାରିଲେ ଆମେ ଏକ ଉପରଠାଉରିଆ କାରଣ କହିବସୁ । ତେଣୁ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଆମର ଅଚେତନ ମନର ସ୍ୱଭାବ ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏବଂ ଆମର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ଇଚ୍ଛା-ଅନିଚ୍ଛା ସହିତ ଏହାର ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥିର ନ କରିଛୁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନ ବିଷୟରେ ଆମର ଜ୍ଞାନ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯିବ ।

ସେହିପରି ଭାବରେ ଫ୍ରଏଡ୍ ଯେତେବେଳେ ମନର ଚେତନା ପରିବର୍ତ୍ତେ ମନର ଆକାର କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ସେ ସେତେବେଳେ ପ୍ରବୃତ୍ତିରୂପକ କୋଷରୁ କିପରି ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ବିବେକର ଉଦ୍‌ଭବ ହେଲା ସେ କଥା କହିବାକୁ ଯାଇ ଇଡ୍, ଇଗୋ

ଓ 'ସୁପର ଇଗୋ ଧାରଣାର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ଶିଶୁର ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବୟସ ବେଳକୁ ତାହାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ରୂପରେଖ ଗଢ଼ି ଉଠିଥାଏ । ବାସ୍ତବର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ସେ ନିଜର କାମନା ଚରିତାର୍ଥ କରେ ସେହି ଅନୁସାରେ ତାହାର ସ୍ୱଭାବ, ଅଭ୍ୟାସ ଓ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଗଢ଼ି ଉଠେ । ଯଦି ନିଜର କୌଣସି ଇଚ୍ଛା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ସଚେତନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହାର ସେ ଇଚ୍ଛା ଅନୁମାନ କରି ପୂରଣ କରିଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ସେ ପ୍ରକାର ଶିଶୁ Passive ବା ନିଷ୍କ୍ରିୟ ହୋଇ ବଢ଼େ । ଶିଶୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଖୋଜିଲେ ପରେ ଯେଉଁ ମା ସେ ବସ୍ତୁ ଆଣିଦିଅନ୍ତି ବା ତାକୁ ଖୋଜିବାର ସୁଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି ସେ ପ୍ରକାର ଶିଶୁ ସକ୍ରିୟ ବା Active ହୁଏ । ଯଦି ସେ ବହୁବେଳ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଥକେ କେହି ତାକୁ ପଚାରନ୍ତି ନାହିଁ ସେହି ପ୍ରକାର ଶିଶୁ ଅସହାୟ ଓ ବିଶୃଙ୍ଖଳିତ (unfused) ହୋଇ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏଇଥିରୁ ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ଯେ ଆଶାବାଦୀ ଓ ନିରାଶାବାଦୀ, ବାଧ୍ୟ ଓ ଅବାଧ୍ୟ, ସ୍ନେହଶୀଳ ଓ ସ୍ନେହଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିକାଶଶୀଳ ବୟସର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ହିଁ ଗଢ଼ି ଉଠିଥାଏ । ସେହିପରି ଛଅବର୍ଷ ବେଳକୁ ଯେତେବେଳେ ଶିଶୁ ପିତାମାତା ଓ ସମାଜର ଅନୁଶାସନ ମାନି ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ ବିବେଚନା କରି କାମ କରି ଶିଖେ ସେତେବେଳେ ବିବେକର ମୂଳଦୁଆ ପଡ଼େ ଓ ପ୍ରାୟ ଦଶବର୍ଷ ବୟସ ବେଳକୁ ବିବେକର ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ରୂପ ମଣିଷ ମନରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥାଏ । ମନର ଏହି ତିନୋଟି ପ୍ରଦେଶ ନିଜ ନିଜର ଇଚ୍ଛା ଓ ଅନିଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ମଣିଷର ସମସ୍ତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ମୂଳଶକ୍ତି ଆସିଥାଏ ଅଚେତନ ମନରେ ଥିବା ଆଦିମ ମୂଳ ଇଡ୍‌-ପ୍ରବୃତ୍ତିରୁ । ତେଣୁ ମନର ଏଇ ଯେଉଁ ତିନିପ୍ରକାର ଆକାର, ତାହା ଅନେକାଂଶରେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେଲେହେଁ—ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ ଯେ ଏକ ସେ କଥା ମନେରଖିବା ଉଚିତ୍ । ଅନେକ ମନୋ-ବିଶ୍ଳେଷକ କିନ୍ତୁ ଏହି ମୂଳ ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ ଉପରେ ଅଯଥା ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଇଗୋ ଓ ସୁପର ଇଗୋର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟକୁ ପ୍ରାୟ ଅବହେଳା କରି ଏହାଙ୍କୁ ଇଡ୍‌ର ଅଙ୍ଗ-ବର୍ଦ୍ଧନ (extension) ହିସାବରେ ବିବେଚନା କରନ୍ତି । ମନେରଖିବା କଥା ଯେ, ମାନବ ମନରେ ସହସ୍ର ବର୍ଷର ସଭ୍ୟତାର ଅନୁଶାସନ ଯେ ଛାପ ପକାଇଛି; ତାହାର ଶକ୍ତି କୌଣସି ଅଂଶରେ ଇଡ୍‌ର ଶକ୍ତିଶାଳୀ କାମନାଠାରୁ କମ୍ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କାମ-ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ ମାତା ଓ ଭଗ୍ନୀର ସମ୍ପର୍କ ସ୍ୱୀକାର ନ କରି ଯୌନ-ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି ତାହାର ଆତ୍ମଗ୍ଲାନି ଓ ପାପବୋଧର ପୀଡ଼ା କୌଣସି ଅଂଶରେ ହିଂସା ବା ଅନ୍ଧ କାମବେଗ ଜନିତ ପୀଡ଼ାଠାରୁ କମ୍ ନୁହେଁ । ରୋଗୀର ମନୋ-ବିଶ୍ଳେଷଣ ବେଳେ ବିଶ୍ଳେଷକଙ୍କର ବିଶେଷ ଭାବରେ ତାହାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ଇଡ୍, ଇଗୋ ଓ ସୁପର ଇଗୋର ତୁଳନାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ କେତେ ତାହା ବିଚାର କରି ସେହି ଅନୁସାରେ ତାହାର "ମାନସିକ ସଂଘାତର" ଆଲୋଚନା କରିବା ଉଚିତ୍ । ନଚେତ୍ "ସବୁ ପ୍ରକାର ମାନସିକ ସଂଘାତ" ନିରୁଦ୍ଧ କାମନା (Repressed desire) ଯୋଗୁଁ ଘଟିଥାଏ ଓ ଏହି କାମନାର

ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରକାଶ ଘଟିଲେ ମାନସିକ ସଘାତର ଅବସାନ ଘଟିବ''—ଏହିଭଳି ଏକ ସହଜ ସରଳ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦେଇ ଅମେ ଯେକୌଣସି ଜଟିଳ ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଦେଇପାରୁ; ମାତ୍ର ତାହା ଅର୍ଦ୍ଧସତ୍ୟ (half-truth) ହୋଇ ସବୁବେଳେ ରହିଯିବ । ଏହି ବିଷୟରେ ମାଓ୍ୱରଙ୍କ (Mowrer) ପରୀକ୍ଷାଗତ ଅନୁଭୂତି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ମାଓ୍ୱର ଦେଖିଲେ ଯେ, ବହୁ ରୋଗୀ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ପରେ ନିଜର ଅବଦମିତ କାମନା ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମାନସିକ ସଘାତରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଲେ ନାହିଁ । ମନୋବିଶ୍ଳେଷକମାନେ କହିବେ ଯେ ତାହାର ଯଥାର୍ଥ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି (Insight) ନ ହେବାରୁ ସେ ଭଲ ହେଲନାହିଁ । ଅଥଚ, ମାଓ୍ୱର ଦେଖିଛନ୍ତି ଯେ ଏଇ ପ୍ରକାର ରୋଗୀ ନିଜର କୃତକର୍ମ ପାଇଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କଲପରେ କିମ୍ବା କୌଣସି ଶାସ୍ତି ଗ୍ରହଣ କଲପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ବିଷୟରେ Ego-defense ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନସର ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ଆଲୋଚନା କଲବେଳେ ପୁଣି ଆଉଥରେ ବିଶଦ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରାଯିବ ।

ଚେତନା ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ସମ୍ପର୍କ (Instinct Theory)

ଫ୍ରଏଡ୍ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ସେତେବେଳେ ସେ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ମାନବର ସମଗ୍ର କର୍ମ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ଉତ୍ସବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଆଦିମ, ମୂଳ କାମନା ପ୍ରଧାନତଃ ଦୈହିକ । କାମନାର ଉତ୍ତେଜନା ଦେହ ମଧ୍ୟରୁ ହିଁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ଦେହର ଭାରସାମ୍ୟ ସ୍ଥିରଥାଏ, ସେତେବେଳେ ପ୍ରାଣୀ କୌଣସି କାମନା ଅନୁଭବ କରେନାହିଁ । ଭାରସାମ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହେଲେ କ'ଣ ହୁଏ ? ବାୟୁର ଅଭାବ ଘଟିଲେ ନିଃଶ୍ୱାସ ନେବାର ଇଚ୍ଛା, ଜଳର ଅଭାବ ଘଟିଲେ ତୃଷା ଓ ଖାଦ୍ୟର ଅଭାବ ଘଟିଲେ ମନୁଷ୍ୟ କ୍ଷୁଧା ଅନୁଭବ କରେ । ସବୁବେଳେ ଏଇ ଦୈହିକ ଉତ୍ତେଜନାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା ଉତ୍ତେଜନାର ପ୍ରଶମନ । ଉତ୍ତେଜନା ପ୍ରଶମନରୁ ସୁଖବୋଧ ହୋଇଥାଏ ଓ ଉତ୍ତେଜନା ବଢ଼ିଲେ ଦୈହିକ ଦୁଃଖବୋଧ ହୋଇଥାଏ । ଫ୍ରଏଡ ସମସ୍ତ ଦୈହିକ କାମନାକୁ ଦୁଇଟି ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । Ego instinct ବା ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପ୍ରବୃତ୍ତି, Sexual instinct ବା ବଂଶରକ୍ଷା ପ୍ରବୃତ୍ତି (ପ୍ରଜନନ ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ବଂଶ ବା ଜାତିରକ୍ଷା ସମ୍ଭବ) ପରବର୍ତ୍ତୀ ଲେଖାରେ କିନ୍ତୁ ସେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପ୍ରବୃତ୍ତି ଏବଂ ବଂଶରକ୍ଷା ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଏକାଠି କରି ଏକ ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥରେ ଏଇ ପ୍ରକାର ସବୁ କାମନାକୁ ଯୌନ କାମନା ବୋଲି କହିଲେ । ଏହି ଯୌନ କାମନା କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଯୌନ କାମନାଠାରୁ ବହୁ ବିସ୍ତୃତ । ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଏହା ବଞ୍ଚିରହିବାର କାମନାର ନାମାନ୍ତର । ସେହିପରି ହିଂସା ବା ଧ୍ୱଂସପରି ଯେତେ ପ୍ରକାର ନେତିବାଚକ କାମନା ଅଛି ସେ ସବୁକୁ ଠୁଳ କରି ତାର ନାମ-ଦେଲେ ମୃତ୍ୟୁ-କାମନା, ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ହିଂସା । ତେଣୁ ଯୌନ-କାମନା ଓ ହିଂସା କାମନା ହେଲା ମାନବର ଦୁଇ ଆଦିମ ମୌଳିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି । ଏଇ ଦୁଇ ପ୍ରବୃତ୍ତି ମାନବକୁ

ପ୍ରବୃତ୍ତିଲେ ବିଭିନ୍ନ କର୍ମରେ ପ୍ରଣୋଦିତ କରେ ଓ ଏଇ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ମୂଳ ଶକ୍ତିରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାସନା ଓ କାମନା ନିଜର ଶକ୍ତି ଆହରଣ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ବିବେକର ଅଭିଳାଷ, ବ୍ୟକ୍ତି ମାନସର ଇଚ୍ଛା ଓ ଦୈହିକ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ତାଡ଼ନା ଏହିସବୁର ମୂଳ ଉତ୍ସ ଏକ । ଏହି କାମନା ମନର ଅଚେତନ ଓ ସଚେତନ ସ୍ତରରେ ସଞ୍ଚାରିତ ହେଉଥିଲା ବେଳେ ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ଏମାନଙ୍କୁ ଅଚେତନ ଓ ସଚେତନ କାମନା ବୋଲି କହିଥାଉ । ଯେତେବେଳେ ଏହା ଇଗୋ ବା ସୁପର ଇଗୋର ଅଧୀନ ସେତେବେଳେ ସେହି ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ନାମିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଇଗୋ ଓ ସୁପର ଇଗୋର ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ଘଟିଥାଏ ଏହି କାମନାର ଅନ୍ତଃକ୍ରୀଡ଼ାରୁ । ଫ୍ରଏଡ୍ ଯେତେବେଳେ ମାନସର ସକ୍ରିୟ ପଦକ୍ଷେପ (Dynamic approach of mind) ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ସେତେବେଳେ ସେ ମନର ଆକାର ଓ ମନର ଅନ୍ତରାଳରେ ଥିବା ଏହି ପରମ ଶକ୍ତି କଥା କହିଛନ୍ତି । ମନର ସମସ୍ତ ସ୍ତର ଓ ସକଳ ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଆଦିମ ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ବାସନା ସଦା ଆବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ଲେଖାରେ ଆମେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଯୌନ-କାମନାର ଆଲୋଚନା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥାଉ । ବିଦ୍ୱେଷ ବା ହିଂସା କାମନା ବିଷୟରେ ସେ ପ୍ରାୟ ନୀରବ । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ କୁହାଯିବ ଯେ ଯୌନ କାମନା ପରି ଏହା ମାନବର ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି-ଅଭିଜ୍ଞତା ପ୍ରସୂତ ନୁହେଁ । ବିବେକର ଉପସ୍ଥିତିରେ ସାଧାରଣତଃ ଯୌନ-କାମନା ଅବଦମିତ ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନସର ସଞ୍ଚାର ହେଲାଦିନଠାରୁ ହିଂସା-କାମନା ଅବଦମିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହା ସାଧାରଣତଃ ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରରେ ନୀରବରେ ଆବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥାଏ । ଏହା ବ୍ୟଙ୍ଗ, ଅସମ ବ୍ୟବହାରରେ, ଭାଷାରେ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେକ ପରିମାଣରେ ହିଂସା ଓ ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବ ସହ୍ୟ କରୁଥିବାରୁ ଏହାର ଆଂଶିକ ପ୍ରଶମନ ଘଟିଥାଏ । ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟେ ସେଠାରେ ବିକୃତ ସ୍ୱଭାବ ଦେଖାଯାଏ । ଆତ୍ମହତ୍ୟାକୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ଆତ୍ମ-ବିଦ୍ୱେଷର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ପରିଣତି ବୋଲି କହିହେବ । ସେହିପରି ଶିଶୁ ଓ ନାରୀ ଧର୍ଷଣ, ହତ୍ୟା, ନିପୀଡ଼ନ ଇତ୍ୟାଦି ବା ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରର ଅମାନୁଷିକ ବର୍ବରତାକୁ ଏହି ଅନବଦମିତ ହିଂସା-କାମନାର ବିସ୍ଫୋରଣ ବୋଲି ଫ୍ରଏଡ୍ କହିବେ । ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁ ବା ବୟସ୍କ ଅପରାଧୀଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ କେତେକ ଯୌନ ବିକୃତିଗ୍ରସ୍ତ (Sex pervert) ଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଯେଉଁ ରୁଗ୍ଣ ମନୋବୃତ୍ତିର ସନ୍ଧାନ ପାଉ ତାହା ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ହିଂସା ଓ ହିଂସା ଏବଂ ଯୌନ-କାମନାର ସମ୍ମେଳନରୁ ହିଁ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥାଏ ।

ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ହିଂସ୍ରତାକୁ ମଣିଷ ସମାଜସମ୍ମତ ପଥରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଅସାଧ୍ୟ ପର୍ବତ ଶିଖରକୁ ଉଠିଛି, ଦୁସ୍ତର ମରୁପଥ ଅତିକ୍ରମ କରିଛି, ସୁଦୀର୍ଘ ଦିନ କଠୋର ପରିଶ୍ରମ କରି ଲାବରେଟୋରୀରେ ନୂତନ ଔଷଧର ଉଦ୍ଭାବନ କରି ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ରୋଗର

ଉପଶମ ଘଟାଇଛୁ, ବିଦ୍ରୋହର ଅଗ୍ରଦୂତ ହୋଇ ପୁରାତନ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଭାଙ୍ଗି ନୂତନ ସମାଜ ଗଢ଼ିଛୁ । ଯୌନ-କାମନା ପରି ଏହା ତୃଷ୍ଣା ଅନୁସାରେ ସୃଜନଶୀଳ ବା ଧ୍ୱଂସଶୀଳ ହୋଇ ଦେଖାଦିଏ ।

ମାନବ ଚରିତ୍ର ଓ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ମାନସିକ କ୍ରିୟା-ପ୍ରକ୍ରିୟା

ମାନବ ମନରେ ବିବେକ ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଯେଉଁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ରହିଛି ସେ ବିଷୟ ନେଇ ବହୁକାଳ ଧରି ସାହିତ୍ୟିକ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ କବି ବହୁ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଓ ଫ୍ରଏଡଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରେ ତଫାତ୍ ହେଲା ଏଇ ଯେ ଫ୍ରଏଡଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ଏ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସାଧାରଣତଃ ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରରେ ହିଁ ଘଟିଥାଏ । ମନର ସଚେତନ ସ୍ତରରେ ଉପୁଜୁଥିବା ନାଟକୀୟ ସଂଘାତ କଥା ଆମେ ସାଧାରଣ ଗଳ୍ପ ବା ନାଟକରେ ଦେଖିଥାଉଁ । ଏସ ପ୍ରକାର, ସଂଘାତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ପାଇଁ ପୀଡ଼ାଦାୟକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ଏହା ଫଳରେ ମାନସିକ ବିକୃତି ଘଟେ ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରକାର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ପରିଣାମରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ହୁଏତ ସାମୟିକ ଭାବରେ ଭାରସାମ୍ୟ ହରାଏ, ମାତ୍ର ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିବେଚନା ଅନୁସାରେ ସେ ଏହାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ପ୍ରାୟ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାଏ ।

ଅଚେତନ ମନର ସ୍ତରରେ ବିବେକ ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଆକାଂକ୍ଷା ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ସଂଘାତ ଉପୁଜେ ସେ ବିଷୟରେ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନସ କେବେହେଁ ସଚେତନ ନୁହେଁ । ଏହି ପ୍ରକାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଫଳରେ ସେ ଏକ ଅକାରଣ ଉଦ୍‌ବେଗ ଅନୁଭବ କରେ ଏବଂ ଏଇ ପୀଡ଼ାଦାୟକ ଉଦ୍‌ବେଗ କବଳରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଲାଗି ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ସଚେଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠେ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବତଃ ଉଦବିଗ୍ନ କିମ୍ବା ଅଳ୍ପକରେ ଅକାରଣ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରେ ବୁଡ଼ିଯାଆନ୍ତି ସେ ପ୍ରକାର ବ୍ୟକ୍ତି ସହଜରେ ମାନସ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ (Neurotic) ହୋଇଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଯେ ସାଧାରଣତଃ ନିରୁଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଓ ସହଜରେ ମାନସିକ କ୍ଲେଶ (Mental stress) ସହ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି ସେଭଳି ଲୋକଙ୍କର ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା କମ୍ ।

ମାନସିକ ସଂଘାତର ରୂପରେଖ (Conflict Theory)

ଶିଶୁ ମନର ବିକାଶ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ଆମେ ଦେଖିଛୁ ଯେ, ବିବେକର ଉତ୍ପତ୍ତି ଅପରିଣତ ବୟସରେ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିବା ହେତୁ ଶିଶୁ ଅନେକ ସମୟରେ ସାମାଜିକ ବିଧିନିଷେଧଗୁଡ଼ିକ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ଏହାର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ଶିଶୁ ମନର କ୍ଷମତାର ବାହାରେ । ନିଷିଦ୍ଧ କର୍ମର ପରିଣାମ ଯେ ଅତ୍ୟନ୍ତ

ଅପ୍ରୀତିଦାୟକ ସେ କଥା ମଧ୍ୟ ସେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରେ । ପିତା ମାତାଙ୍କର ବିରାଗଭାଜନ ହେଲେ ସେ ଯେ କେତେ ଅସହାୟ ହୋଇପଡ଼ିବ ଏକଥା ଚିନ୍ତାକରି ତା ମନରେ ଏକ ଅକୁହା ଅଯୌକ୍ତିକ ଭୟର ସୃଷ୍ଟିହୁଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ସାଧାରଣ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଷେଧ ଯାହାକି ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଖିରେ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ, ସେ ପ୍ରକାର ନିଷେଧକୁ ମଧ୍ୟ ଶିଶୁମନ ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ବୋଲି ଭାବିବସେ । ତେଣୁ ହତ୍ୟା ଏବଂ ହତ୍ୟା କରିବାର ସାମୟିକ ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଭେଦ, ସେ ପ୍ରଭେଦ ଶିଶୁମନ ବୁଝେନାହିଁ । ବହୁ ସମୟରେ କେବଳ ଏହି ପ୍ରକାର ଇଚ୍ଛା ଅନୁଭବ କରିଥିବା ହେତୁ ସେ ଅନୁଶୋଚନାରେ ବୁଡ଼ିଯାଏ । ଇଦ୍‌ ପ୍ରବୃତ୍ତିପରି ବିବେକର ଏହିସବୁ ଅନୁଶାସନ ଅବାସ୍ତବ ଓ ଆପୋଷହୀନ ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ ନିର୍ମମ ।

ଏକ ଦିଗରେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସଦାସର୍ବଦା ସାମାଜିକ ଶାସନକୁ ଉଲ୍ଲଂଘନ କରି ନିଜର ଅବିଳମ୍ବ ତୃପ୍ତିର ସନ୍ଧାନ କରୁଥିଲା ବେଳେ, ବିବେକ ତାହାର ଆପୋଷହୀନ ନ୍ୟାୟ-ଅନ୍ୟାୟବୋଧ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସର କ୍ରିୟା-ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ଦାବୀ ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ହେଉଥିବାରୁ ମାନସରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୁଏ । କିପରି ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ଏହି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ କବଳରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷାକରି ମାନସିକ ଭାରସାମ୍ୟ ରଖେ ତାହାହିଁ ଆମର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆଲୋଚନାର ବିଷୟ ।

ବ୍ୟକ୍ତିମାନସର ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା (Defence Mechanisms)

ମାନସିକ ସଂଘାତ ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରରେ ଘଟୁଥିବାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ ରୂପରେଖ ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ । ସେ କେବଳ ଏକ ଅହେତୁକ ଉଦ୍‌ବେଗ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଘାଣ୍ଟିଚକଟି ହୁଏ । ଏହି ଉଦ୍‌ବେଗ (Anxiety)କୁ ସେ ସାଧାରଣତଃ ବିପଦ ସଙ୍କେତ ରୂପରେ ଅନୁଭବ କରି ସେହି ଅନୁସାରେ ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରଶମନ କରିବାରେ ଚେଷ୍ଟିତ ହୁଏ । ତାହାର ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟା ହେଲା (୧) ଅବାଧ୍ୟ ଅସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ପ୍ରଣୋଦିତ ଆବେଗକୁ ନିଜର ଆୟତ୍ତରେ ରଖିବା (୨) ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷାକରିବା (୩) ସବୁ ଆଡ଼କୁ ସୁବିଧା ହେଲପରି ଏଇ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଦାବୀଗୁଡ଼ିକୁ ପୂର୍ତ୍ତି କରି ଏକ ସୁସ୍ଥିର ସମାଧାନରେ ପହଞ୍ଚି ମନର ପ୍ରସନ୍ନତା ରକ୍ଷା କରିବା ।

ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ଯଦି ସୁସ୍ଥ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ଗଢ଼ି ଉଠିଥାଏ ତେବେ ସାଧାରଣତଃ ସେ ଏହିପ୍ରକାର ସମାଚାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ଶୈଶବର ବିକାଶଶୀଳ ବୟସରେ ସେ ଏହିପ୍ରକାର ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ, ତାହାର ସମାଧାନ ନ କରି ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରକୁ ପଠାଇ ଦିଏ, ତେବେ ତାହା ସବୁବେଳେ ମୁଣ୍ଡଟେକି ମନର ସଚେତନ ସ୍ତରକୁ ଉଠି ଆସିବାକୁ ଚାହେଁ । ସଚେତନ ମନରେ ଏପରି ଭାବନା ବା ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ଆବିର୍ଭାବ କେବେହେଁ ସୁଖଦାୟକ ନହୋଇଥିବାରୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ଏହାକୁ ସବୁବେଳେ

ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରରେ ଲୁଛକାଇ ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ତାହାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯାହାକୁ ଫ୍ରଏଡ୍ ସାମାଜିକ ଶାସନ (censor) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏହାର କାମ ହେଲା ଅଚେତନ ମନର ଆଶା, ଆକାଂକ୍ଷା, ଭାବନା, ଚିନ୍ତା ଓ ମାନସିକ ସଙ୍ଘାତ; ଏ ସବୁକୁ ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ଯାଞ୍ଚ କରିବା । ଯଦି ସାମାଜିକ ଶାସନ (censor) ର ପରୀକ୍ଷାରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ସମାଜସମ୍ମତ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ମନର ସଚେତନ ସ୍ତରକୁ ସେମାନେ ଅବାରିତ ଗତିରେ ଖସି ଆସନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯଦି ସାମାଜିକ ଶାସନ (censor) ଏ ଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ଆଶଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠେ ତେବେ ପ୍ରବଳ ଶକ୍ତିରେ ସେ ଏମାନଙ୍କର ଗତିରୋଧ କରି ପୁଣି ମନର ଗଭୀର ଅଚେତନ ସ୍ତରକୁ ପଠାଇ-ଦିଏ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଫ୍ରଏଡ୍ ଅବଦମନ (repression) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏହା ସଜ୍ଞାନକୃତ କ୍ରୋଧ ବା ଲୋଭଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଭିନ୍ନ । ସଜ୍ଞାନରେ ବିଚାର ବିବେଚନା କରି ମାନବ ନିଜର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବୃତ୍ତିକୁ ଆୟତ୍ତାଧୀନ କରିବାକୁ ଫ୍ରଏଡ୍ ନିରୋଧ (suppression) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଜଣେ ଯଦି ନିଜର ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଳମ୍ବରେ ବିବାହ କରିବା ସ୍ଥିର କଲେ ଓ ସେଥିଯୋଗୁଁ ନାରୀସଙ୍ଗ ସୁଖ ବର୍ଜନ କଲେ ତେବେ ସେ ଯୌନ କାମନାକୁ ଦମନ (repress) କଲେ ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ବରଂ ସେ ଏହାକୁ ନିରୋଧ (suppress) କଲେ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଅପର ପକ୍ଷରେ ଆଉଜଣେ ଶୈଶବ କାଳରେ ମାତୃ-କାମେଚ୍ଛା (ଇଡ଼ିପସ ଅଧ୍ୟାୟର କଥା) ଅନୁଭବ କରିଥିବା ହେତୁ ଏକଦିଗରେ କାମନାର ଜ୍ୱାଳା ଓ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ବିବେକର ଦଂଶନ ସହି ନ ପାରି, ସେ ଗୋଟିଏ ନାରୀ ବିଦ୍ୱେଷୀ ଏଇ ସଙ୍ଘାତର ସମାଧାନ କଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେ ଯେ, କୌଣସି ନାରୀକୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରକେ ଉଦ୍‌ବେଗ ବୋଧ କଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଘୃଣା ଭାବର ଉଦ୍ରେକ ହେଲା । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ନିଜର ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଅବଦମନ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯିବ । କାରଣ ନାରୀପ୍ରତି ତାଙ୍କର ମନୋଭାବ ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ । ସାଧାରଣ ମଣିଷ ନାରୀକୁ ମାତା, ଭଗ୍ନୀ ବା ବନ୍ଧୁ ରୂପରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଦେଖେ । କେବଳ ବିଶେଷ ସମ୍ପର୍କରେ ନାରୀପ୍ରତି ତାର କାମେଚ୍ଛା ଜନ୍ମିଥାଏ । ସେହିପରି କେତେକ ବିଶେଷ ନାରୀପ୍ରତି ତାର ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନ, କାଳ, ବୟସ ସମ୍ପର୍କ ଇତ୍ୟାଦି ବିବେଚନା ନ କରି ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ନାରୀପ୍ରତି ଘୃଣା ବା କାମ ଲିପ୍ସା ଅନୁଭବ କରେ ତାକୁ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ମନର ଏହି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ମନୋଭାବ ହେଲା ଅବଦମିତ କାମନାର ପରିଣାମ ।

ଅବଦମନ ପ୍ରକୃତରେ କଣ ? ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରର କାମନାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ସଚେତନ ସ୍ତରକୁ ତାର ପ୍ରବାହ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ନିରୋଧ କରିବାକୁ "ଅବଦମନ" ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ବାସ୍ତବ ଜଗତ ସାଙ୍ଗରେ ସମନ୍ୱୟ କରି ଚଳିବା ପାଇଁ ଏହାହେଲା ଏକ ଦୁର୍ବଳ ପନ୍ଥା । ତେବେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ କାହିଁକି ଏପରି ଏକ ଅସଫଳ

ପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କରେ ? ଏହାର କାରଣ ହେଲା, ଶୈଶବ କାଳରେ ଅପରିଣତ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନସ ପକ୍ଷରେ ଏହି ସଙ୍ଘାତର ସମାଧାନ କରିବା ବିଶେଷ ସହଜସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସେ ଏହି ସଙ୍ଘାତକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ରହିଥିବା ସମସ୍ତ ଅନୁଭୂତିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ସହଜରେ 'ଇଡ୍' ପ୍ରବୃତ୍ତିର ତାଡନାର ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ଓ ପିତାମାତାଙ୍କର ବିରାଗ ଭାଜନ ହେବାର ଆତଙ୍କରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥାଏ । ଫ୍ରଏଡ୍ ସବୁବେଳେ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ଅବଦମନ ଯୋଗୁଁ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନସ ସବୁବେଳେ ଉଦ୍‌ବେଗ ବୋଧକରେ, କାରଣ କେତେବେଳେ ଯେ, ଏହି ଅବରୋଧ ଭାଙ୍ଗିଯିବ ସେଇ ଆଶଙ୍କାରେ ସେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠେ । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ସେ ଏହିମତ ବଦଳାଇ ଥିଲେ । ନିଜର ଚିକିତ୍ସାଗତ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ସେ ଦେଖିଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଯେତେବେଳେ ଅଚେତନ ମନର ଭାବନା ସଚେତନ ସ୍ତରକୁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକେ, ସେତେବେଳେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ଅଶଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠେ । ଏହି ବିପଦ ସଙ୍କେତ ତାକୁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ କରିତୋଳେ । ତେଣୁ ସେ ଏହି ଅନୁଭୂତିକୁ ଅବଦମନ କରି ସାମୟିକ ନିରାପତ୍ତା ଫେରିପାଏ ।

ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁସବୁ ନିରାପତ୍ତା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରେ ସେ ସବୁର ମୂଳରେ ରହିଛି 'ଅବଦମନ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗୁଡ଼ିକ ଏହି ଅବଦମନ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରି ପ୍ରତିରୋଧ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରୂପରେ ଗଢ଼ି ଉଠି ଅଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନସ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଏକାଧିକ ପ୍ରତିରୋଧ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁସରଣକରେ । ମାତ୍ର ଆମ ଆଲୋଚନାକୁ ସରଳକରି ରଖିବା ଲାଗି ପ୍ରତିଟି ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିବୁ ।

ଅସ୍ୱୀକାର (Denial)

ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନସ ପ୍ରଥମତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତିମୂଳକ ଅନୁଭୂତିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ବସେ । ସେ ଖାଇବାର ଲାଳସା ଅନୁଭବ କରିବା ମାତ୍ରକେ କହେ ମୋର ଭୋକ ନାହିଁ । କ୍ଷୁଧାର ଅନୁଭୂତି ନ ହେଲେ ସେଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବା ସହଜସାଧ୍ୟ ହୁଏ, ଫଳରେ ଅବଦମନର ପଥ ସରଳ ଓ ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇ ଉଠେ ଓ ଏହା ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ହୋଇ ଅଚେତନ ସ୍ତରକୁ ଚାଲିଯାଏ । ତେଣୁ ଏଇପ୍ରକାର ଅସ୍ୱୀକାର ଓ ଅବଦମନ ପ୍ରାୟ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

ଆଉ ଏକପ୍ରକାର 'ଅସ୍ୱୀକାର' ହେଲା ବାସ୍ତବକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା । ଏହାଦ୍ୱାରା ବହିର୍ଜଗତରୁ ଆସୁଥିବା ବିପଦ ସଙ୍କେତକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଏଡାଇଯାଏ । ଓଟ ପକ୍ଷୀ ଯେପରି ବାଲି ଭିତରେ ମୁଣ୍ଡପୋତି ଭାବେ ଝଡ଼ ହେଲେ ତାର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ, ଏହା ହେଲା ସେହିପରି ଏକ ଭାବନା କିମ୍ବା ଯୁଧିଷ୍ଠିର କହିଥିଲାପରି ଯେ ପ୍ରତିଦିନ ଲୋକ ମରୁଛନ୍ତି ଏ କଥା ଆମେ ସମସ୍ତେ ଜାଣିଥିଲେହେଁ, ମୁଁ ମରିବି ଏ କଥା

କେହି ଭାବେନାହିଁ—ତେଣୁ ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଅନ୍ୟ କଣ ? ଅର୍ଥାତ୍—ମୃତ୍ୟୁ ଆକସ୍ମିକ—ଏ କଥା ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଆମେ ସେ ଭୟକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ନିତ୍ୟଦିନର ଜୀବନ ଯାତ୍ରାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହୁଁ । ମୃତ୍ୟୁ ଭୟ ଯେତେ ବାସ୍ତବ ହେଉନା କାହିଁକି ଏହାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର ନ କରି ଉପାୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏ ସବୁ ଭାବନା ଯେ କେବଳ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ମନରେ ଦେଖାଯାଏ ତା ନୁହେଁ, ସ୍ୱାଭାବିକ ସୁସ୍ଥମନ ମଧ୍ୟ ଏଇ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅବଲମ୍ବନ କରି ପ୍ରତିକୂଳ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଜର ଭାରସାମ୍ୟ ରକ୍ଷା କରେ । ବହୁ ସମୟରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯୁଦ୍ଧ ବିଗ୍ରହ ବା. ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ବେଳେ ବାରମ୍ବାର ସାବଧାନ ରହିବାର ସଙ୍କେତ ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ନିଜର ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ନିରାପଦ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇନାହାନ୍ତି । ଶେଷ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି ହେବନାହିଁ କହି ମନକୁ ଭୁଲେଇ ରହିଛନ୍ତି । କାରଣ ନିଜର ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ିଯିବାର ଯେଉଁ ଅନିଶ୍ଚିତ ଅସହାୟତା, ତାହା ଅନ୍ୟ ବିପଦଠାରୁ କୌଣସି ଅଂଶରେ ଊଣା ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ବିପଦକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ସେମାନେ ଏହି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରୁ ରକ୍ଷା ପାଆନ୍ତି ।

ବିପରୀତ ଅଭିଳାଷ (Reaction Formation)

ପ୍ରବୃତ୍ତି ବଶବର୍ତ୍ତୀ କାମନାକୁ ଅବରୋଧ କରି ରଖିବାର ଆଉ ଏକ ବହୁବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ହେଲା ବିପରୀତ ଅଭିଳାଷ (**Reaction Formation**), ନିଜର ଅନୁଭୂତ ଇଚ୍ଛାକୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ 'ଅସ୍ୱୀକାର' କରି, 'ଅବଦମନ' କରି ମଧ୍ୟ କ୍ଷାନ୍ତ ହୁଏନା । ପୁନଶ୍ଚ ଏହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ କାମନାକୁ ନିଜର ଏକାନ୍ତ କାମନା ରୂପରେ ଅବସ୍ଥିତ କରି ସେହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକରେ । ଜଣେ ଶିଶୁ ସହଜରେ ଭୟପାଏ । ତାର ଏଇଭୟକୁ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଅନ୍ୟପିଲାଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭକରେଯେ, ସେ ଭୟ ପାଏନା । କେବଳ ତାହାନୁହେଁ ଗଛ ଚଢ଼ିବା, ପାଣିରେ ପହଁରିବା ପରି ଭୟହୀନ କାର୍ଯ୍ୟସବୁ କରିବାକୁ ତାକୁ କେବଳ ସୁଝିଲାଗେ । ସେହିପରି ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଯୌନ-ଅନୁଭୂତିକୁ ମାନବର ସ୍ୱାଭାବିକ ଅନୁଭୂତି ବୋଲି ନ ଭାବି ଦୁର୍ବଳତା ଓ ପାପ କାମନା ବୋଲି ଭାବେ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର କୈଶୋରରେ ନୂତନ ଯୌନ-ଅନୁଭୂତି ଅନୁଭବ କରିବା ମାତ୍ରକେ ଘୋରତର ନୀତିବାଦୀ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ସେମାନେ ଯୌନ ଅନୁଭୂତି ହେବାଟା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ନାରୀ ମୁଖ-ଦର୍ଶନ କରିବାଟାହିଁ ମହାପାପ ବୋଲି କହନ୍ତି । ବିଶେଷ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତି ନର-ନାରୀ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମାଜସମ୍ମତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଯୌନସମ୍ପର୍କ ମଧ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୁର୍ଯୌନ ବିକୃତ (**Sex Perversio**) ଭୋଗୁଥିବା ବହୁ ରୋଗୀଙ୍କର ମନୋ-ବିଶ୍ଳେଷଣ ବେଳେ ଏଇ ପ୍ରକାର ବିପରୀତ-ଅଭିଳାଷ ବା (**Reaction Formation**)ର ସୂଚନା ମିଳିଥାଏ । ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଯୌନ ଅକ୍ଷମତାର (**Impotency or Frigidity**) ମୂଳ କାରଣ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇ ଦେଖାଯାଇଛି

ଯେ ଅନେକ ସମୟରେ ଯୌନ କାମନାର ସଫଳ ଅବଦମନ ଓ ତା ସ୍ଥାନରେ ଯୌନ କାମନା ଶୂନ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାବ ଅବଲମ୍ବନ କରି ସେମାନେ ଏପ୍ରକାର ଅକ୍ଷମତା ଭୋଗିଥାଆନ୍ତି ।

ଆପାତ ଅଯୌକ୍ତିକତା ଏବଂ ଛଦ୍ମାବରଣ (Rationalization and camouflage)

ଏହି ଦୁଇଟି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏତେ ବେଶୀ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ଯେ ଏହାକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୋଲି କହିବା ଅତିରଞ୍ଜନ ପରି ଜଣାଯାଏ । ଇଶପଙ୍କର ଗପର ବିଲୁଆ 'ଅଙ୍ଗୁର ଫଳ ଖଟା ତେଣୁ ମୋର ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ' କହିଲା ପରି ଆମେ ସବୁବେଳେ ଆମର ଅଧିକାଂଶ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସମର୍ଥନ କରି କାରଣ ବାଛି ବସୁ । ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ମନୋଭାବ ବା ଅଭିଳାଷ ଏଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଥାଏ, ସେ ମନୋଭାବ ବା ସେ ଅଚେତନ କାମନା ବିଷୟରେ ଆମେ ଅବହିତ ନ ଥାଉ । ମନେରଖିବା କଥା ଯେ, ଜାଣିଶୁଣି ମିଛ କହିବା ବା ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜର ପ୍ରକୃତ ମନୋଭାବ ଗୋପନ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଲ ଶୁଣାଗଲା ପରି ମନୋଭାବ ଦେଖାଇବାଠାରୁ ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ଯାଇ—'ଅଙ୍ଗୁର ଫଳ ଖଟା ତେଣୁ ମୁଁ ଖାଇବାକୁ ଚାହେଁନା', ପରି କାରଣମାନ ବାଛି ବସୁଛି, ସେ ନିଜର ଏହି କାରଣଗୁଡ଼ିକୁ ସତ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଏହା ସତ କାରଣ ନୁହେଁ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ତା ଆଖିକୁ ସେକଥା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅବିବାହିତ ପ୍ରୌଢ଼ ଯେତେବେଳେ ଚଳିଯାଏ ବିବାହିତ ଜୀବନର ଜ୍ୱାଳା ଯନ୍ତ୍ରଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ନିଜେ ବାହା ନ ହୋଇ ରହିବାକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଛି—ସେ ନିଜେ ସେ କଥା ସତ ଭାବୁଛି ବୋଲି କହୁଛି । ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ହୁଏତ ତାର ଅବିବାହିତ ହୋଇ ରହିବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପଛରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୁର୍ଗତି, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ହୀନତା ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ କାରଣ ଥାଇପାରେ ।

ଛଦ୍ମାବରଣ ହେଲା ଆପାତ ଅଯୌକ୍ତିକତାର ଆଉ ଟିକେ ଉପର ସ୍ତରର ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଯାହାର ସୂଚୀମନ୍ତ ରୋଗ, ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁବେଳେ ଗାଧୋଉଥିବା କିମ୍ବା ସବୁ ଜିନିଷ ଧୋଉଥିବାର ଅଭ୍ୟାସଥାଏ, ସେ ଧୋବାଘରୁ ଲୁଗା ଆସିବା ମାତ୍ରକେ 'ଲୁଗା ଧୋବାଛୁଆଁ ତେଣୁ ମାଉଁହୋଇଛି'—କହି ସବୁ ଲୁଗାକୁ ପୁଣି ଗଙ୍ଗାପାଣି ଛିଞ୍ଚି ଶୁଦ୍ଧକରେ । ସାଧାରଣ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପରିବାରରେ ଏଇ କାରଣ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଶୁଣାଯିବ ନିଶ୍ଚୟ । କିନ୍ତୁ ଭଦ୍ରମହିଳାଙ୍କର ସୂଚୀମନ୍ତ ଅଭ୍ୟାସ ସହିତ ଏଇ ବ୍ୟବହାରକୁ ମିଶାଇ ଦେଖିଲେ ଏହା ଯେ ଏକ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ପ୍ରତିରକ୍ଷା (neurotic defence) ସେ କଥା ସହଜରେ ବୁଝିହେବ ।

ପୃଥକୀକରଣ (Isolation)

ଜଣେ ପରିଚିତ ମଣିଷର ଶବ ଦେଖିଲେ ଆମ ମନରେ ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତିର ଉଦୟ ହୁଏ ସେ ଅନୁଭୂତି ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ଏକ ସୈନିକର ଶବ ଦେଖିଲେ ଉଦୟ ହୁଏ ନାହିଁ। କାରଣ ହେଲା ଘଟଣା ଏକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ମୃତ୍ୟୁ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ସମସ୍ତ ଅନୁଭୂତିକୁ ଆମେ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ କେବଳ ଅନୁଭବ କରିଥାଉ। ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଏକ ଖବର ପରି ଜଣାଯାଏ। ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ଏ ଖବର ପଢ଼ି କୌଣସି ଅନୁଭୂତିର ଉଦୟ ହେବନି। ଅଳ୍ପ କେତେକଙ୍କ ମନରେ ଏହା ହୁଏତ ଆନନ୍ଦ ସଞ୍ଚାର କରିପାରେ। ଅଥଚ 'ଅନୁଭୂତି ହୀନତା' ବା 'ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ' ଏହି ଦୁଇଟାଯାକ ଭାବ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟଣାଦ୍ୱାରା ଜାତ ହୁଏନାହିଁ। ସେହିପରି ଯେତେବେଳେ, ଗୋଟାଏ ଘଟଣା ବା ଭାବନାକୁ ଆମେ ତା ସହିତ ଜଡ଼ିତ ରହିଥିବା ଅନୁଭୂତିଠାରୁ ଅଲଗା କରିଦେଉ ସେତେବେଳେ ସେଇ ଅନୁଭୂତି ହୀନ ଘଟଣା ସହନଶୀଳ ହୋଇ ଉଠେ। ଏଇ ଚିନ୍ତା ବା କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆମର ସଚେତନ ମନ ଅବହିତ ଥାଏ। ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟାଏ ସ୍ପିଡ୍ ଚିଗି ୩୦,୦୦୦ ଫୁଟ ଉପରେ ଉଡୁଥିବା ଜେଟ୍ ପ୍ଲେନ୍‌ରୁ ଯେତେବେଳେ ସୈନିକ ବୋମା ପକାଏ, ସେ ଜାଣେ ଯେ, ସେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ମାରୁଛି। ଅଥଚ ପ୍ରକୃତ ମୃତ୍ୟୁ ଦୃଶ୍ୟର ଏ ଘଟଣା ସହିତ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ନଥିବାରୁ ତା ମନରେ ଦୁଃଖ ଆତଙ୍କ ବା ମୃତ୍ୟୁର ବିଭତ୍ସତା କୌଣସିଟା ଦାଗ ପକାଏ ନାହିଁ। ପୋକଜୋକ୍ ପାଶନ୍ତ ପରି ମଣିଷ ମାରି ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଫେରି ଆସେ। ମନ, ଘଟଣାଠାରୁ ଆବେଗକୁ ବିଚ୍ୟୁତ କରି ଦେଖିପାରେ ବୋଲି ଏଇ ପ୍ରକାର ସଘାତକୁ ସହିପାରେ। ପୃଥକୀକରଣ (Isolation) ର ଆଉ ଟିକିଏ ଉପରସ୍ତରର ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ବୌଦ୍ଧିକରଣ (Intellectualizaton) ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ଦେଖିଥାଉ ଯେ ଯୌନତତ୍ତ୍ୱ ବା ସ୍ତ୍ରୀରୋଗ ପରି କେତେକ ବିଷୟ ଆମେ ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ଇଂରାଜୀରେ ବା ସାଧୁଭାଷାରେ ଆଲୋଚନା କରିଥାଉ। ମାତ୍ର ଆମର ନିତିଦିନିଆ ଭାଷାରେ ଏ ସବୁକଥା ଗୁରୁଜନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କହିବାକୁ ସଙ୍କୋଚ ଲାଗେ। କାରଣ ଅଳ୍ପ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷାରେ ଏକଥା ଗୁଡ଼ାକର ସମଗ୍ର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ ପାଏନା। ଭାଷା ସାଧାରଣତଃ ଯେ କୌଣସି ବିଷୟବସ୍ତୁର ତଥ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ—ଅନୁଭୂତିମୂଳକ ଅର୍ଥକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିପାରେ ନାହିଁ। ତେଣୁ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଯେକୌଣସି ବସ୍ତୁବା ଭାବନାକୁ ଆମେ କେବଳ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦ୍ୱାରାହିଁ ତାହାର ଅନୁଭୂତିମୂଳକ ଅର୍ଥ କମିଯାଉଛି ଓ ତଥ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ଅର୍ଥ ବଢ଼ୁଛି। ଏହା ପୃଥକୀକରଣ (Isolation) ର ଏକ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ ବୋଲି କୁହାଯିବ। ସେହିପରି ଆମେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଦାର୍ଶନିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥାଉ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଦିଗକୁ ହିଁ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଉ। ଆବେଗ-ପ୍ରଧାନ ଦିଗକୁ ପ୍ରାୟ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବସୁ। ତେଣୁ

ରାଧା-କୃଷ୍ଣ ଉପାଖ୍ୟାନରେ ଦେହାଶ୍ରୟୀ ପ୍ରେମର ବହୁ ବର୍ଣ୍ଣନା ସତ୍ତ୍ୱେ ସବୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାର ଚିନ୍ତାର ଗୁରୁତ୍ୱଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଆଖ୍ୟାନର "କାମ ଗନ୍ଧହୀନ" ପ୍ରେମର ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ହିଂସା ବା ବିଦ୍ୱେଷର ଅନୁଭୂତିକୁ ମଣିଷରେ ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ବହୁ ପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାତିଗତ ଶ୍ରେଣୀଗତ ବିଦ୍ୱେଷକୁ ସାମାଜିକ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଛନ୍ତି । ଯୁକ୍ତିର କୁହୁକ ଦ୍ୱାରା ମଣିଷ ଅନେକ ସମୟରେ ନିଜକୁ ଅନୁଭୂତିଶୂନ୍ୟ କରିପାରୁଥିବାରୁ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ବଳରେ ମନର ଭାରସାମ୍ୟ ରକ୍ଷାକରେ । ଫ୍ରଏଡ୍ ଯେମିତି 'ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରବଣତାକୁ' ନିଉରୋଟିକ୍ ଚରିତ୍ରର ଏକ ସାଧାରଣ ଲକ୍ଷଣ କହୁଥିଲେ; ଅଧୁନିକ ମନୋବିଶ୍ଳେଷକ ଆବେଗ ଅନୁଭବ କରିବାର ଅକ୍ଷମତାକୁ ସେହିପରି ନିଉରୋଟିକ୍ ଚରିତ୍ରର ଆଉ ଏକ ସାଧାରଣ ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି ।

ନିରାକରଣ (Undoiug)

ସାଇକୋଟିକ୍ (Psychotic) ଏବଂ ନିଉରୋଟିକ୍ (Neurotic) ଏଇ ଦୁଇପ୍ରକାର ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଏଇ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ଯେ,—ସେ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ ବା ଅବାଞ୍ଛିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛି ଅନ୍ୟଏକ କାର୍ଯ୍ୟକରି ସେ ସେଇ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଓ ନିଷ୍ଫଳ କରିଦେଇ ପାରିବ । ସାଧାରଣତଃ ପାପସ୍ଖଳନ ପାଇଁ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ବା ଦେବସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ଅବଗାହନ ସ୍ଥାନର ବିଧି ରହିଛି ତା ମୂଳରେ ମନର ଏଇ କୁହୁକ ବିଶ୍ୱାସ କାମ କରୁଛି । ଯେ ବୁଡ଼ ପକାଇ ଉଠୁଛି ତା ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି ଯେ ତା ଦେହରୁ ଓ ମନରୁ ସମସ୍ତ ପାପ ଧୋଇ ହୋଇ ସେ ପବିତ୍ର ହୋଇଗଲା । ସ୍ନାନ କରିବାଟା ସବୁ ଧର୍ମରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମର ପ୍ରତୀକ ହିସାବରେ ନିଆଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଲୋକ ବୁଡ଼ ପକାଇଥିଲା ସେ ବୁଡ଼ ପକାଇ ଉଠିଲା ପରେ ନବଜନ୍ମ ପାଇ ପୂତପବିତ୍ର ହୋଇ ଆଉ ଜଣେ ନୂଆ ଲୋକ ହୋଇ ସମାଜରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ସେହିପରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ବିଧାନକୁ ମଧ୍ୟ ନିରାକରଣ (Undoing)ର ଏକ ଉଦାହରଣ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ସେକ୍‌ସପିଅର ତାଙ୍କ ମ୍ୟାକବେଥ ନାଟକରେ ରାଜାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପରେ ଲେଡ଼ି ମ୍ୟାକବେଥ ନିଦ୍ରାମଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଉଠି ବାରମ୍ବାର ହାତ ଧୋଉଥିବାର ଏକ ଦୃଶ୍ୟର ଅବତାରଣା କରିଥିବା କଥା ମନେଥିବ । ଲେଡ଼ି ମ୍ୟାକବେଥଙ୍କର ଏଇ ହାତ ଧୋଇବାଟା ନିରାକରଣର ଆଉ ଏକ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ । ଏହାକୁ ସାଧାରଣ ଅନୁତାପ ବୋଲି ଭାବିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ । କାରଣ ଯିଏ ମିଛସାକ୍ଷୀ ଦେଇଛି ବୋଲି ଶିବଙ୍କ ପାଖରେ ଆଠଅଣା ପୂଜା ମନାସିଛି, ସେ ଅନୁତାପ କରୁଛି, ଭାବୁଛି—ପୂଜା ଦେଲେ ମିଛ କହିବାର ପାପ ଗୁଚିଯିବ । ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଧ୍ୟକ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି (Compulsive neurosis) ପୀଡ଼ିତଥାନ୍ତି ତାଙ୍କର ଅସଲଗ୍ନ ବ୍ୟବହାରରେ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଦେଖା ମିଳେ ।

ସନ୍ଧି (Compromise)

ଇଗୋ ଅନେକ ସମୟରେ ଅବଦମିତ ଇଚ୍ଛାକୁ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ମନର ସଚେତନ ସ୍ତରରେ ମୁକ୍ତକରି ମନର ଭାରସାମ୍ୟ ରକ୍ଷାକରେ । କାରଣ ନୈତିକ, ଅବଦମିତ ଇଚ୍ଛାର ସ୍ୱଭାବ ହେଲା ନିଜର ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରକାଶ ଖୋଜିବା । ଯେତେଦିନ ସେ ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରରେ ବନ୍ଦୀହୋଇ ରୁହେ, ସେ ସେତେବେଶୀ ଅଧିକତର ଶକ୍ତି ସଂଗ୍ରହକରି ମନର ରୁଦ୍ଧ ଅର୍ଗଳରେ ଆଘାତ କରିଗୁଲିଥାଏ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବରୋଧ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବା ଉପରେ ଏଭଳି କାମନାକୁ ଆଂଶିକ ମୁକ୍ତିଦେଇ ଇଗୋ ନିଜର ପ୍ରତିରକ୍ଷାକୁ ସବଳ କରି ରଖିପାରେ । ଅଥଚ ସୁପର ଇଗୋର ଭ୍ରୂକୁଟି ଉପରେ ଏହାର ନଗ୍ନକରଣ ପ୍ରକାଶ ଘଟିବା ଅସମ୍ଭବ । ତେଣୁ ସାଧାରଣତଃ ଏହାକୁ କୌଣସି ଏକ ଛଦ୍ମବେଶରେ ସଚେତନ ସ୍ତରକୁ ଆସିବାର ଅନୁମତି ଇଗୋ ଦେଇଥାଏ । ଏଇ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପୃଥକ୍କୀକରଣ (Isolation), ନିର୍କରଣ (Undoing), ବୌଦ୍ଧିକ କରଣ ଇତ୍ୟାଦିରେ ମିଶି ରହିଥିବାର କଥା ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚନା କରିଛୁ । ସନ୍ଧି (Compromise)ର ବୈଶିଷ୍ଟ ତେବେ କଅଣ ? ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି ନୈତିକ ଇଚ୍ଛାକୁ ଏକସମୟରେ ଅବଦମିତ ଓ ମୁକ୍ତ କରେ । ଅନେକ ଅବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ କୌଣସି ପୁରୁଷ ଲୋକର ସାହାଯ୍ୟକୁ ସନ୍ଦେହ ଆଖିରେ ଦେଖନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କର ମତଲବ ଯେ ଭଲନୁହେଁ ଏକଥା ବାରମ୍ବାର କହନ୍ତି । ଅଥଚ ଟ୍ରେନ୍‌ରେ ଗଲାବେଳେ, ପାଣି ଆଣିଦେବା, କୁଲି ଡାକିଦେବା ଇତ୍ୟାଦିରେ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିବାକୁ ଦ୍ୱିଧା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଟିକେ ତଳେଇ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କପରି ସେ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ମନଯୋଗ ପାଇଲେ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି, ମାତ୍ର ପୁରୁଷ ଲୋକଠାରୁ ଏପ୍ରକାର ମନଯୋଗ ପାଇବା ଯେ ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ, ସେ କଥା ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ଚେତାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକାର ଲୋକ ବହୁ ସମୟରେ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଇଙ୍ଗିତ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଅଳୀକରେ ନାଲିସ୍-କରି ବସନ୍ତି । ଅଥଚ ଘଟଣାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ ପରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ପୁରୁଷଟି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖୁଛେ ଯେ ଏହିପ୍ରକାର ନାଲିସ୍ କରିବାଦ୍ୱାରା ପୁରୁଷଟି ପ୍ରତି ନିଜର ଯୌନ-କାମନା ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି ଓ ତାହାକୁ ଅବଦମନ ମଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତି (Displacement)

ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଆଲୋଚନା ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ଳେଷଣ ମଧ୍ୟରେ ପୁନର୍ବାର କରାଯିବ । ସାଧାରଣତଃ, ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତରରେ ହିଂସା ବା ବିଦ୍ୱେଷ ପୂରିରହିଛି ସାମାଜିକ ବାଧା-ନିଷେଧ ଯୋଗୁଁ ସେ କେବେହେଁ ସେ ଭାବକୁ ସିଧାସଳଖ ପ୍ରକାଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ସେହି ଅଚେତନ ବିଦ୍ୱେଷ ପୋଷଣ କରେ, ଜାଗ୍ରତାବସ୍ଥାରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏଇ ବିଦ୍ୱେଷ ପ୍ରକାଶ ନକରି ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବା ବସ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏଇ

ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଅଫିସରେ ଗାଳିଖାଇ ଆସି କିରାଣୀବାବୁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଗାଳିଦେଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲାକୁ ବାଡ଼େଇଲା ଓ ପିଲା ବିରାଡ଼ିଟାକୁ ପାହାରେ ପକାଇଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜର ହିଂସା (aggression) ଉପରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ପରିପ୍ରକାଶ କରି ନପାରି କୌଣସି ଅଧସ୍ତନ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ସେଇ ରାଗ ସୁଝେଇ ମନରେ ଶାନ୍ତି ପାଇଲା । ଅଧିକାଂଶ ଆତଙ୍କଗ୍ରସ୍ତ (phobia) ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏଇ ପ୍ରକ୍ରିୟା କାମକରେ । ଚେଶ୍ରୁ-ସମ୍ବୃତ ଆତଙ୍କ (Claustra phobia) ଇତ୍ୟାଦିର ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲାବେଳେ ଏଇ ପ୍ରକ୍ରିୟାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଜଣାଯାଏ ।

ଆମ ଧର୍ମରେ ଯେଉଁ ପଶୁବଳିର ରୀତି ରହିଛି ତାହା ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଏକ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ । ବଳିର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ଯାଇ ଭାଷ୍ୟକାର କହିଛନ୍ତି ଯେ ମାନବ ମନରେ ଥିବା ପାଶବିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ରୂପକ ଏଇ ପଶୁକୁ ଦେବୀ ସମ୍ମୁଖରେ ବଳିଦାନ କରି ମୋ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପଶୁକୁ ମୁଁ ବଧକଲି । ଫ୍ରଏଡ୍ ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ପରଦୋଷ ଦାୟୀ (scape-goating) କହିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ପ୍ରକ୍ଷେପ (Projection) ଏବଂ ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ (displacement) ଦୁଇଟିଯାକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏକତ୍ର ହୋଇ କାମ କରନ୍ତି । ନିଜର ପଶୁଭାବକୁ ଅନ୍ୟଠାରେ ଆରୋପ କରିବା ଏବଂ ନିଜକୁ ବଳି ନଦେଇ ଅନ୍ୟକୁ ବଳିଦେବା, ଯଥାକ୍ରମେ ପ୍ରକ୍ଷେପ ଏବଂ ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତିର ଉଦାହରଣ ।

ସେହିପରି ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚରିତ୍ରରେ 'ଇଡ଼ିପସ୍ ଅଧ୍ୟାୟର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର' ସମାଧାନ ହୋଇ ନଥାଏ ସେ ନିଜ ପିତା ପ୍ରତି ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ବିଦ୍ୱେଷକୁ ପିତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷକ, ଶାସକ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ପ୍ରତି ଅକାରଣରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ତାର ସମ୍ପର୍କ ସାଧାରଣତଃ ବିରୋଧ ଓ ବିଦ୍ୱେଷାତ୍ମକ ହୋଇ ଉଠିଥାଏ । ଏହି ଅକାରଣ ବିଦ୍ୱେଷ ମୂଳରେ ଥାଏ ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ।

ପ୍ରକ୍ଷେପ (Projection)

ନିଜର ଯୌନ-କାମନା, ହିଂସା ବା ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଆରୋପ କରିବାକୁ ପ୍ରକ୍ଷେପ କୁହାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ନିଜର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ବିଷୟରେ କହିବାକୁ ଯାଇ ବହୁଲୋକ କହିଥାନ୍ତି ଯେ—"ମୋର ତାପ୍ରତି କୌଣସି ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେ କାହିଁକି ମୋ ସହିତ ସବୁବେଳେ ଶତ୍ରୁତା କରୁଛି ମୁଁ ସେ କଥା ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ ।" ଆମେ ସମସ୍ତେ ଜାଣୁ ଯେ ଶତ୍ରୁତା ବା ବନ୍ଧୁତା କେବଳ ଗୋଟିଏ ଆଡୁ ହୁଏନା; ଏହା ଉଭୟ ଆଡୁ ହୋଇଥାଏ । ତଥାପି ଲୋକେ କାହିଁକି ଏପରି କଥା କୁହନ୍ତି ? କାରଣ ହେଲା ନିଜଠାରେ ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାଦ୍ୱାରା ଏହି ଭାବ ଅବଦମିତ ହୋଇ ରହିଲା ଓ ଅନ୍ୟଠାରେ ତାହାକୁ ଆରୋପ କରିବା ଫଳରେ ସେଇ ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବ

ପୋଷଣ କରିବାକୁ ଅସାମାଜିକ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉନାହିଁ । ଏହିପରି ନିମ୍ନଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ବା ଅନ୍ୟଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଯୌନ ବ୍ୟଭିଚାରରେ ଲିପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ଲୋକେ ଅତି ସହଜରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜ ମନରେ ଅଚେତନ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଯୌନ-ବ୍ୟଭିଚାରର ଇଚ୍ଛା ଅନ୍ୟଠାରେ ଆରୋପ କରି ଏବଂ ତାହାର ନିନ୍ଦା କରି ଆମେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ଲାଭକରୁଁ ଓ ଏହି ଇଚ୍ଛାକୁ ନିଜ ମନରେ ଅବଦମିତ କରୁଁ ।

ଅନ୍ତଃକ୍ଷେପ (Introjection)

ଅନ୍ତଃକ୍ଷେପ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଆମେ ନିଜର ମନୋଭାବ ବା ଭାବନାକୁ ବହିର୍ଜଗତରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରି ମାନସିକ ସଂଘାତର ସମାଧାନ କରୁ । ସେହିପରି ଅନ୍ତଃକ୍ଷେପ ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ପିତାମାତା ଏବଂ ସମାଜର ବାଧ୍ୟନିଷେଧକୁ ନିଜ ମନର ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ କରି ତାହାକୁ ନିଜର ବାଧ୍ୟନିଷେଧ ହିସାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଶିଖୁଁ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଫଳରେ ମଧ୍ୟ ମାନବକୁ ପରମ୍ପରା ଓ ଐତିହ୍ୟକୁ ଚରିତ୍ରର ଏକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଅଂଶକରି ଆମେ ସମ୍ପୃକ୍ତିବାନ ହୋଇଉଠୁ । ମାନବର ବିବେକ ଓ ସାମାଜିକ ଚରିତ୍ର ଗଠନପାଇଁ ଏହା ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରକ୍ରିୟା । କାହିଁକି ଏହିପରି ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୋଲି କୁହାଯିବ ? ଏହାର ଉତ୍ତର ହେଲା ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ସାହାଯ୍ୟରେ ଇଗୋ ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ବହିର୍ଜଗତର ଅନୁଶାସନକୁ ନିଜ ଅନୁଶାସନ କରିପାରିଥିବା ହେତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ସେ ନିଷିଦ୍ଧ କାମନାକୁ ମନର ଅବଚେତନ ସ୍ତରରେ ଅବରୁଦ୍ଧ କରି ରଖିପାରେ ଏବଂ ତେଣୁ ଧରାପଡ଼ିବାର ଭୟ ନ ଥିଲେ ହିଁ ସେ ହିଂସା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ହୁଏନାହିଁ । କେହି ଜାଣିବେ ନାହିଁ—ଏ କଥା ଜାଣିମଧ୍ୟ ସେ ପରଦାର ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖେନାହିଁ, ବରଂ ଏପରି ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଅବଦମନ କରି ନିଜର ବଶୀଭୂତ କରି ରଖିଥାଏ ତେଣୁ ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିମାନସର ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମାନବର ଇତିହାସ ଓ ଯୌନବିକାଶ

(Psychosexual Development)

ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ମାନବର ମାନସିକ ବିକାଶ ଓ ଚରିତ୍ର ଗଠନ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ, ଜନ୍ମର ଆରମ୍ଭରୁ ଯୌବନ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଯେପରି ଭାବରେ ବଢ଼ିଥାଏ ସେ ବିଷୟରେ ଅବହିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ ନିଜେ ଶରୀର-ବିଜ୍ଞାନୀ ହୋଇ-ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ବହୁ ମତାମତ ଉପରେ ଜୀବ ବିଜ୍ଞାନର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ଭାବୁଥିଲେ ଶାରୀରିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିଶୁ ଯେପରି ବସିବା, ଠିଆହେବା, ଚାଲିବା, କଥା କହିବା ଇତ୍ୟାଦି ଶାରୀରିକ କ୍ରମ-ବର୍ଦ୍ଧନର ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଗତିକରି ଶେଷରେ ଯୌବନ କାଳରେ ଶାରୀରିକ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁତାର ଶେଷସୀମା ସ୍ପର୍ଶକରେ, ସେହିପରି ସେ ଆଶୈଶବ ଯୌବନକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାନସିକ କ୍ରମ-ବର୍ଦ୍ଧନର ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବଢ଼ି ଶେଷରେ ମାନସିକ ପରିପକ୍ୱତା ଲାଭକରି ସ୍ୱାଭାବିକ, ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ସୃଜନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଉଠେ ।

ଏହି ମାନସିକ ବିକାଶ ଦୈହିକ ବିକାଶର ଏକ ସମାନ୍ତରାଳ ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ବହିର୍ଜଗତର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ମାନବ-ଶିଶୁ ଯେଉଁ ବିଶେଷ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭକରେ, ସେହି ଅନୁସାରେ ତାର ମାନସିକ ବିକାଶ ଘଟିଥାଏ । ଦୈହିକ ବିକାଶ ଯେପରି ଜନ୍ମପରେ ସମୟର ଏକ ବିଶେଷ କ୍ରମ-ଅନୁସାରେ ଘଟେ, ମାନସିକ ବିକାଶ ସେହିପରି ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଘଟିଥାଏ । ବହିର୍ଜଗତର ପରିବେଷ୍ଟନୀ ଓ ନିଜର ଶାରୀରିକ ଓ ଚରିତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ମାନସିକ ଗଠନ ଏଇ ଦୁଇଟିଯାକ ଶକ୍ତି ମାନସିକ ବିକାଶକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଥାନ୍ତି; ଯଥା ନିଜର କ୍ଷୁଧା ତୃଷ୍ଣାର ନିବୃତ୍ତିଲାଗି ମାନବ-ଶିଶୁକୁ ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ । ତେଣୁ ନିଷ୍କ୍ରିୟତା, ଅସହାୟବୋଧ ଓ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ମାନବ ଶିଶୁର ଆଦି ମାନସିକ ଅଭିଜ୍ଞତା ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଯଦି ସେ ଅନ୍ୟ ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ପ୍ରାଣୀପରି ଅଚିରେ ନିଜେ ନିଜର ଖାଦ୍ୟର ସନ୍ଧାନ କରିପାରୁଥାନ୍ତା, ତେବେ ତା'ର ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ମାନସିକ ଅଭିଜ୍ଞତା ଘଟିଥାନ୍ତା । ନିଜର ସୀମିତ ଶାରୀରିକ ବିକାଶଯୋଗୁଁ

ମାନବ ଶିଶୁକୁ ବହୁକାଳ ଧରି ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ ଓ ପରିଣାମରେ ଏହି ବିଶେଷ ମାନସିକ ଅନୁଭୂତି ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟକଲାପ, ଚିନ୍ତା, ଭାବନା ଓ ବିଶ୍ୱାସକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ । ପରିଣତ ବୟସର କାର୍ଯ୍ୟକଲାପର ଅର୍ଥ ଯଥାକ୍ରମରେ ଜାଣିବା ପ୍ରୟୋଜନ · (୧) ଶୈଶବକାଳୀନ ବିକାଶର ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଦୁଇଟି ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯାହାକୁ ଫ୍ରଏଡ୍ (୨) ସମ୍ବନ୍ଧନ (Fixation) ଓ (୩) ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତି (Regression) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ନିଜର ଶାରୀରିକ ଗଠନର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେତୁ ଶିଶୁ କ୍ରମାନୁସାରେ ମାନସିକ ବିକାଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରଦେଇ ଗତିକରେ । ଉକ୍ତ ବିଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ମୁଖ, ମଳଦ୍ୱାର, ଲିଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ, କ୍ରମାନୁସାରେ ତାହାର ଯୌନ ସମ୍ବେଦନାର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ହୋଇଥା'ନ୍ତି । ଏ ଅଙ୍ଗସମୂହ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଟିକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଶିଶୁ ଯେଉଁ ମାନସିକ ତୃପ୍ତି ଓ ଅତୃପ୍ତିର ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିଥାଏ, ତାହାହିଁ ହେଲା ଏଇ ବିଭିନ୍ନ ଅଧ୍ୟାୟର ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟବସ୍ତୁ ।

ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମଧ୍ୟଦେଇ ବଢ଼ୁଥିଲାବେଳେ କୌଣସି ଏକ ବିଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଯଦି ସେ (୧) ଗଭୀର ସୁଖ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ କିମ୍ବା (୨) ମାନସିକ ଅତୃପ୍ତି ହେତୁ ନିରାଶ ହୋଇଥାଏ—ତେବେ ସେ ସହଜରେ ଏଇ ଅବସ୍ଥାଟିକୁ ଭୁଲି ପାରେନାହିଁ । ତାର ସମଗ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏଇ ବିଶେଷ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଯାଏ । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନିଚ୍ଛୁକ ଭାବରେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ବିକାଶର ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଗତିକରେ । କିନ୍ତୁ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ ସେ ସବୁବେଳେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଫେରିଆସେ ।

ବିକାଶ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଏକ ବିଶେଷ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇ ରହିବାର ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟାକୁ ଫ୍ରଏଡ୍ ସମ୍ବନ୍ଧନ (fixation) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ଅବସ୍ଥାରେ ପାଶ୍ଚାତ୍‌ମୁଖୀ ହୋଇ ସେହି ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରି ଆସିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତି (regression) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ।

ଏହିଠାରେ ପୁନଶ୍ଚ ମନେରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଯୌନ-କାମନା ବା 'ଲିବିଡ଼ୋ' (Libido) ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥରେ ଫ୍ରଏଡ୍ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ନୀତିବାଦୀଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରିବାପାଇଁ ସେ ଅକ୍ଳେଶରେ ଏହାକୁ ଜୀବନ-କାମନା ବୋଲି କହି ପାରିଥାଆନ୍ତେ । ଅଥଚ ଜୀବନ କାମନା କହିଲେ ଆମେ ସହଜରେ ଯୌନ କାମନା ଯେ ଏହାର ମୂଳଭିତ୍ତି ସେ କଥା ପାଶୋରିଯିବୁ । ମୈଥୁନ କ୍ରିୟାର ପରିଣାମରେ ଜୀବର ଜନ୍ମ, ତେଣୁ ମୈଥୁନ କାମନା ଯେ ସମଗ୍ର ସୃଜନ କାମନା ତଥା ଜୀବନ କାମନାର ମୂଳକଥା ଏ ବିଷୟ ବିସ୍ମୃତ ହେବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଆମେ ଯେତେବେଳେ ପାର୍ବତୀ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପୂଜାକରୁ ତାଙ୍କୁ

ଯେତେବେଳେ ଶରୀର ସ୍ଥିତ ଲିଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକରେ ହିଁ ଧ୍ୟାନ କରୁ । ଏଇ ବିଶ୍ୱାତ୍ମକ ଯୌନ-କାମନା (Cosmic Sexuality) କଥା ଫ୍ରଏଡ୍ ବାରମ୍ବାର ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ 'ଲିବିଡୋକୁ' ଆମେ ଯୌନ-କାମନା ବୋଲି ଅନୁବାଦ କରିଛୁ ।

ଶୈଶବକାଳୀନ ବିକାଶ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଯାଇ ଫ୍ରଏଡ୍ ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଅନୁଭୂତି କଥା କହିଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଅନୁଭୂତି ହେଲା-ଜନ୍ମ ସମୟର ଅସହନୀୟ କ୍ଳେଶ ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଉଦ୍‌ବେଗ ଅନୁଭୂତିର ଉତ୍ସହୋଇ ରହେ । ଜନ୍ମର ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପରେ ଶିଶୁର ଅପରିଣତ ସ୍ନାୟୁମଣ୍ଡଳୀ ହଠାତ୍ ବହୁ ପ୍ରକାର ଉତ୍ତେଜନା ଅନୁଭବ କରେ ଓ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସ କ୍ରିୟା ଓ ଦ୍ରୁତ ହୃତ୍‌ସ୍ପନ୍ଦ ଚଳନା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଏହି ଉତ୍ତେଜନାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ତାର କ୍ଷମତାର ବାହାରେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଯେତେବେଳେ ସେ ଏକ ସମୟରେ ଏଇ ପ୍ରକାର ବହୁ ଅନୁଭୂତିର ପ୍ଲାବନରେ ମଗ୍ନମାନ ବୋଧକରି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇଉଠେ ସେ ସେତେବେଳେ ଦ୍ରୁତ ହୃତପିଣ୍ଡ ସଞ୍ଚାଳନ, ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟାରେ କଷ୍ଟ ସଙ୍କୋଚନ ହେଲାପରି ଅନୁଭୂତିମାନ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ଏହି ଉଦ୍‌ବେଗ ମୃତ୍ୟୁ ଭୟ ନୁହେଁ । କାରଣ ମୃତ୍ୟୁ କଣ ସେ କଥା ବୁଝିବା ତାର ଜ୍ଞାନର ବାହାରେ । ଏହି ଉଦ୍‌ବେଗ ଗଭୀର ଦୁଃଖାନୁଭୂତି ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ରେକ ହୋଇଥିବାରୁ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ସେ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କଲେ କିମ୍ବା କେବଳ ଦୁଃଖ ଓ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଦେଖାଦେଲେ ସେ ଏଇପ୍ରକାର ଘୋର ଉଦ୍‌ବେଗ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅନୁଭୂତି ହେଲା ଯୌନାବେଗ । ଏହି ଯୌନାବେଗର କ୍ରମ ବିବର୍ତ୍ତନ ବିଶଦ ଭାବରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଲୋଚନା କରାଯିବ ।

ଯୌନବିକାଶର ମାନସିକ ଦିଗ

ବିଭିନ୍ନ ବୟସରେ ଶରୀରର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ ଯୌନାନୁଭୂତି ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଶରୀର ବୃଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ଶିଶୁ ଏକ ବିଶେଷ ସମୟରେ, ଏକ ବିଶେଷ କେନ୍ଦ୍ରରୁ ସୁଖ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ଶିଶୁର ଏହି ଯୌନ ଅନୁଭୂତି ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯୌନ ଅନୁଭୂତିଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା । କାରଣ ଶିଶୁର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ସେ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ଯୌନ କ୍ରିୟାର ଇଚ୍ଛା ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷମ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଶିଶୁ ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ କେବଳ ଏକ ନାମହୀନ ସାଧାରଣ ଆବେଗ ହିଁ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସହିତ ସେ ବିଭିନ୍ନ ଆବେଗ ଓ ଅନୁଭୂତିର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜାଣିପାରେ ଏବଂ ଭାଷାଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଲାପରେ ଏହିସବୁ ଅନୁଭୂତିର ନାମକରଣ କରି ସେଗୁଡ଼ିକର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହୋଇ ଉଠେ । ତେଣୁ ଶିଶୁର ଯୌନାନୁଭୂତି ହେଲା ସୁଖର ଆଦି

ଅନୁଭୂତ । ଜନ୍ମପରେ ମୁଖ ମାଧ୍ୟମରେ କ୍ଷୁଧା ତୃଷ୍ଣାର ପରିତୃପ୍ତି ହେଉଥିବାରୁ ସେହି ସମୟରେ ପାଟି, ଓଠ ଓ ତାର ଆଖପାଖ ସ୍ଥାନ ଏହି ତୃପ୍ତି ସୁଖ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମ ବୟସରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଅଭ୍ୟାସ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ବିଷୟରେ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଭାବରେ ଜାଣିବା ଉଚିତ୍ ।

ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କ ତଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଜନ୍ମପରଠାରୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ଅବସ୍ଥା ରହିଥାଏ, ସେ ଅବସ୍ଥାର ଗୁରୁତ୍ୱ ସର୍ବାଧିକ । କାରଣ ଏହି ବୟସରେ ହିଁ ପିତାମାତା ବା ଅନ୍ୟ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ସେ ନିଜର କ୍ଷୁଧା ତୃଷ୍ଣାର ନିବୃତ୍ତି କରି ଶିଖେ । ନିଜକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ଜାଣି ଶିଖେ । ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପିତାମାତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରେ । ଅପର ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ସ୍ନେହ ବା ଶାସନ ମାଧ୍ୟମରେ ଏକ ବିଶେଷ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନା କରି ଶିଖେ । ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ସେ ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକରେ ସେହି ଉପାୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ସେ ପିତାମାତାଙ୍କ ସହିତ ଯେଉଁ ସମ୍ପର୍କ ଗଢ଼ି ତୋଳେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଅପରବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ତାର ସାମାଜିକ ଓ ମାନସିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସେହି ଅନୁସାରେ ରୂପରେଖ ନିଏ । ପିତାମାତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ଆଦର୍ଶ ଏବଂ ନୀତି ନିୟମକୁ ଅନୁଗତ କରି ସେ ଏହାକୁ ନିଜସ୍ୱ ବୋଲି ଭାବି ଶିଖେ । ପିତାମାତାଙ୍କ ସହିତ ସ୍ନେହର ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିଲେ ସେ ସହଜରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକ ମନ ଏକ ପ୍ରାଣ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ଆଚରିତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଜସ୍ୱ କରି ଦିଏ । ଯଦି ପିତାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ବିରାଗ-ମୂଳକ ହୁଏ ତେବେ ଅନେକକ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିଶୁର ବିବେକର ଯଥାର୍ଥ ବିକାଶ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ସେହିପରି ଯଦି ବହୁଦିନ ଅତି ଗେହ୍ଲା ହୋଇ ବଢ଼େ, ତେବେ ତାର ସ୍ୱାଭାବିକ ବୃଦ୍ଧି ବ୍ୟାହତ ହେବ ଓ ସେ ଶିଶୁପରି ନିର୍ଭରଶୀଳ, ବିବେଚନାହୀନ, ଅସହିଷ୍ଣୁ, ଓ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ହୋଇ ବଢ଼ି ଉଠିବ । ଯଦି ଶୈଶବରେ ଶିଶୁ ମାତୃସ୍ନେହରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଏ, ତେବେ ସେହି ଶିଶୁ ସ୍ନେହହୀନ, ରୁକ୍ଷ, ଅଯଥା ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ଓ ଅନେକ ସମୟରେ ଅବିବେକୀ ହୋଇ ବଢ଼ି ଉଠିଥାଏ । ଏହିପରି ଶିଶୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅପରାଧୀ ଓ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ଶିଶୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ । ୧

ମାନବର ଏହି ଜନ୍ମ-ଇତିହାସର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସହିତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନକାଳର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ସମ୍ପର୍କ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ତିନୋଟି ମୂଳକଥା ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ହେବ ।

---

୧ ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ମୂଳପତ୍ତନ ହୋଇ ତାହାର ସ୍ଥାୟୀ ରୂପରେଖ ଗଢିଉଠେ ବୋଲି କହୁଥିବାରୁ ବହୁ ଦାର୍ଶନିକ ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କୁ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାଗ୍ୟବାଦୀ ଓ ସେ ମାନବର ସ୍ୱାଧୀନ ବିକାଶରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏ ବିଷୟ ନେଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସାମୟିକ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କର ମତ ସହିତ ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କର ମତର ତୁଳନା କରି ପାଠକର ଦେଖିବା ଉଚିତ୍ ।

ଶୈଶବର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ (oral stage)

ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନବଜାତ ଶିଶୁକୁ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କଲେ ସହଜରେ ଜାଣି ପାରିବ ଯେ ସେହି ସମୟରେ ମୁଖ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ସବୁ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ-କଳାପରୁ ଶିଶୁ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରେ । ସ୍ତନ ପାନ କରି ତାର କ୍ଷୁଧା ନିବୃତ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ମୁହଁରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ପୂରାଇ ଚୁଚୁମିବାକୁ ଭଲପାଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ପାଟିରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ପୂରାଇ ଚୁଚୁମି ଚୁଚୁମି ଶୋଇପଡ଼େ । ଦାନ୍ତ ଉଠିବାର ଅଳ୍ପ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ବିଭିନ୍ନ ଜିନିଷ ଚୋବାଇବାକୁ ଭଲପାଏ । ଦାନ୍ତ ଉଠିଲା ପରେ କାମୁଡ଼ିବାକୁ ଭଲପାଏ, ପାଟିରୁ ଦୁଧ କୁଳୁକୁଞ୍ଚା କରି ଫୋପାଡ଼ି ହସେ । ଅନେକ ସମୟରେ ରବର ତିଆରି ଚୁଚୁମା ପାଟିରେ ଦେଲେ କାନ୍ଦ ବନ୍ଦକରି ଶାନ୍ତହୁଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ଜେଜେମା ବା ଆଈ ପିଲାକୁ ଜଗିରହିଲା ବେଳେ ପିଲା ବହୁତ କାନ୍ଦିଲେ ତା ମୁହଁରେ ଶୁଖିଲା ସ୍ତନ ଦେଲେ ସେ ତାକୁ ପାଟିରେ ପୂରାଇ ଶାନ୍ତହୁଏ । ଏଥିରୁ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ କେବଳ କ୍ଷୁଧା ନିବୃତ୍ତି ଲାଗି ଶିଶୁ ଚୁଚୁମିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ଆନନ୍ଦ ପାଇବାପାଇଁ ସେ ଚୁଚୁମିବାକୁ ଭଲପାଏ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ, ସିଗାରେଟ୍ ଖାଇ, ପାନ ଚୋବାଇ କିମ୍ବା ଲଜେନ୍ସ, ଚୁଇଁଗମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ମିଠେଇ ପାଟିରେ ପକାଇ ସଦା ସର୍ବଦା ମୁଖ ଚାଳନା କରି ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ବିଶେଷ କରି ଯଦି କୌଣସି କାରଣ ଲାଗି ସେମାନେ ଚିନ୍ତିତ ବା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଥାନ୍ତି, ତେବେ ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ ସିଗାରେଟ୍ ଖାଇ, ପାନ ଚୋବାଇ ବା ବହୁଥର ଚା' ପିଇ ସେମାନେ ସ୍ୱସ୍ତିଲାଭ କରିଥାନ୍ତି ।

ବହୁବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା 'କାମସୂତ୍ର' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପ୍ରଚଳିତ ଯୌନାଭ୍ୟାସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିବାକୁଯାଇ ଋଷି ବାତ୍ସାୟନ 'ଔପରିଷ୍ଟକ' ଓ 'ମୁଖଲେହନ' ନାମକ ମୁଖ ସହିତ ସଂଶ୍ଲିଷ୍ଟ ଦୁଇପ୍ରକାର ଯୌନ କ୍ରିୟାର ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଯୌନ କ୍ରିୟା ସହିତ ଚୁମ୍ବନ ଇତ୍ୟାଦି ଶୃଙ୍ଗାର କ୍ରୀଡ଼ାର ଗଭୀର ସମ୍ପର୍କ କଥା ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଜାଣିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମୁଖ ପ୍ରଦେଶରେ ଯେ ଯୌନ ସମ୍ବେଦନା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ଏ କଥା ସୁପରିଜ୍ଞାତ । ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଲା ଏହି ବୟସ୍କ-ଅନୁଭୂତିର ଉତ୍ସ ସେ ଶୈଶବର ଅନୁଭୂତିରେ ଖୋଜି ବାହାର କରିଛନ୍ତି ।୧

---

୧ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସମାଜରେ ସେ ସମୟରେ ଇହୁଦୀ-ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଭାବ ଯୋଗୁଁ ଯୌନାନୁଭୂତି ଏକ ଗ୍ଲାନିମୟ ଅନୁଭୂତି ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ନିଷ୍ପାପ ଶିଶୁଠାରେ ଏହି ପ୍ରକାର ଅନୁଭୂତି ଯେ, ସମ୍ଭବ ଏକଥା କେହି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ସମାଜରେ ଯେଉଁଠି ଯୌନ-ସମ୍ବେଦନା କ୍ଷୁଧା ତୃଷ୍ଣା ପରି ଶରୀରର ଅନ୍ୟ ଏକ ସୁସ୍ଥ ସ୍ୱାଭାବିକ ସମ୍ବେଦନା (sensation) ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ ସେଠାର ଲୋକେ ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ଏହି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଫ୍ରଏଡ୍ ପ୍ରଥମେ ମୁଖ ପ୍ରଦେଶରେ ଏଇ ଦ୍ୱୈତ ପ୍ରକ୍ରିୟା (ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଦିଗରେ କ୍ଷୁଧାର ପରିତୃପ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଯୌନ ସମ୍ବେଦନାର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ରୂପରେ ସୁଖାନୁଭୂତିର ଆଧାର) କେଉଁ ଉପାୟରେ ଶିଶୁର କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ତାହାର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ପୁନରାୟ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିକାଶ କିପରି ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଛି ତାହା ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରି ଦେଖାଇଛନ୍ତି ।

ଏହି ବୟସରେ ଶିଶୁ ପ୍ରଥମେ ନିଜ ସହିତ ବହିର୍ଜଗତର ପାର୍ଥକ୍ୟ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ନିଜକୁ ମାତାର ଏକ ଅଂଶ ବୋଲି ଭାବିଥାଏ । ନିଜକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପଦାର୍ଥଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧାରଣା କରିପାରେ ନାହିଁ । ତାହାର ଅହଂବୋଧ ନଥାଏ । ସେ କାର୍ଯ୍ୟ—କାରଣ ସମ୍ପର୍କ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ଯଥା ସେ କାନ୍ଦିଲେ ଖାଇବାକୁ ମିଳୁଛି—ଏହିଭଳିଆ ଗୋଟାଏ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭ୍ରମାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ-କାରଣ ଧାରଣା ତା ମନରେ ଜନ୍ମେ । କାରଣ କାନ୍ଦିବା ଓ ଖାଇବାକୁ ପାଇବା ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଘଟେ ସେ ବିଷୟ ତାର ଧାରଣାର ବାହାରେ । ଏହିପ୍ରକାର ଯାଦୁକରୀ ଭାବନା (**Magical Thinking**) ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁଠାରେ ବା ଆଦିମ ମାନବର ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ସହଜରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେମାନେ ଅଧିକାଂଶ ଘଟଣା, କେବଳ କହିଦେଲେ ବା ଇଚ୍ଛାକଲେ ହୋଇଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ କିମ୍ବା ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ ଯେ ସେହି ଅନୁସାରେ ଘଟଣା ଘଟିବ ସେ କଥା ବହୁତ ଲୋକ ବଡ଼ ହେଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥାଆନ୍ତି ।

ଶିଶୁ ଆଉ ଟିକିଏ ବଡ଼ ହେଲେ ନିଜର ଓ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚେତ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇମାସ ହେଲ ବେଳକୁ ସେ ମା'କୁ ଚିହ୍ନି ଶିଖେ । ମା' ତାର କ୍ଷୁଧା ତୃଷ୍ଣାର ଉପଶମ କରୁଥିବାରୁ ମା'କୁ ସେ ପାଳୟିତ୍ରୀ ରୂପରେ ଚିହ୍ନେ ଓ କ୍ରମଶଃ ମା' ତା ଆଖିରେ ସର୍ବସୁଖର ଆଧାର ହୋଇ ଦେଖାଦିଅନ୍ତି । ଏହି ଅବସ୍ଥା ପୂର୍ବରୁ ତାର ଆନନ୍ଦ କାମନା ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ଥିଲା । ସେ କେବଳ କ୍ଷୁଧା ଲିପ୍ସାର ଦ୍ୱାରା ଦୈହିକ ତାଡ଼ନାର ଉପଶମ ଅନୁଭବ କରିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମାତା ତା ପାଇଁ ଅଶେଷ ତୃପ୍ତି, ଶାନ୍ତି, ଓ ନିର୍ଭରତାର ଆଧାର ହୋଇଥିବାରୁ ମାତାର ଉପସ୍ଥିତି, ମୁଖ, ହସ ବା ଦେହର ସୁଗନ୍ଧ ଯେ କୌଣସି ଜିନିଷ ଶିଶୁ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ସଞ୍ଚାର କରେ । ଏହି ଉପାୟରେ ନିଜ ଶରୀରର ବାହାରେ ଯେ ଆନନ୍ଦର ଉତ୍ସ ଅଛି ତାହା ଶିଶୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରେ । ଦୈହିକ ତାଡ଼ନାର ଉପଶମ ଘଟିଲେ ସେ ତୃପ୍ତି ଲାଭକରେ କିମ୍ବା ତୃପ୍ତିଦାୟକ ବସ୍ତୁର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରେ ।

ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଆମେ ପୁଣି ଦେଖିବାକୁ ପାଉ ମାତାର ସ୍ନେହ ଅତି ଆକାଂକ୍ଷିତ ବସ୍ତୁ ହୋଇ ଉଠିବାରୁ ମାତୃ ସ୍ନେହରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ଦେଖାଦେଲେ ଶିଶୁ

ମନରେ ଆତଙ୍କର ସଞ୍ଚାର ହୁଏ । ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ମାତୃ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇଥିବାରୁ ମାତାର ବିରାଗ ବା ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇପଡ଼େ । ତେଣୁ ସେ ନିଜର କାମନାକୁ ଦମନ କରି ଓ ମାତା ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥାନ୍ତି ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ଏବଂ ନିଷିଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରକ୍ତ ହୁଏ । ସେଥିଲାଗି ଜନ୍ମର ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଶିଶୁ ମାତୃ ସ୍ନେହରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥାଏ, ସେହିପ୍ରକାର ଶିଶୁମାନଙ୍କଠାରେ ଅପରାଧ ପ୍ରବଣତା, ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି, ଅକାରଣ ବିଷଣ୍ଣତା ଇତ୍ୟାଦି ବହୁପ୍ରକାର ଚରିତ୍ରଗତ କ୍ଷତି ଦେଖାଯାଇଥାଏ ।

ଏହି ବୟସରେ 'ଇଗୋ' ବା ବ୍ୟକ୍ତି ମାନସର ଆବିର୍ଭାବ ଘଟେ । 'ଇଡ'ର ଯେଉଁ ଅଂଶଟି ବହିର୍ଜଗତର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସେ ସେହି ଅଂଶଟି ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ରୂପରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟପାର୍ଶ୍ୱଟି ଅନ୍ତଃସଲିଳା ହୋଇ ନିଜର ମୌଳିକ ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ରହିଯାଏ । ଏହି ସମୟରେ ଇଗୋର ମୂଳ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାହେଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ-କରଣ (introjetion) ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ଶିଶୁ ମାତୃ-ସ୍ତନ-ରୂପୀ ବହିର୍ଜଗତକୁ ସୁଖ ମାଧ୍ୟମରେ ଆତ୍ମଗତ କରେ । ଏହି ବୟସରେ ସବୁ ଶିଶୁ ଯାହା ନିଜ ହାତ ପାଖରେ ପାଆନ୍ତି ସେ ସବୁ ଜିନିଷକୁ ନିଜ ପାଟିରେ ପୁରାଇବାକୁ ଭଲପାଆନ୍ତି ।

ଯେତେବେଳେ ଶିଶୁର ଦାନ୍ତ ଉଠେ (ସାଧାରଣତଃ ଆଠରୁ ବାରମାସ ମଧ୍ୟରେ) ସେ ସବୁ ଜିନିଷ କାମୁଡ଼ିବାକୁ ଚାହେଁ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ହୋଇ ମାତୃ-ସ୍ତନ-ପାନର ସୁଖ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ନିଜର ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା ନିଜର ସ୍ୱେଚ୍ଛାକନିଷ୍ଠାକୁ କେତେକ ଅଂଶରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରୁଥିବାରୁ ଏହି ନବ ଲବ୍‌ଧ କ୍ଷମତା ବିଷୟରେ କ୍ରମଶଃ ସଚେତନ ହୋଇଉଠେ । ସେ ନିଜେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରୁଛି ଏବଂ ତା'ର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଘଟଣାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରୁଛି । ନିଜ ବଳରେ ବଳୀ ହେବାର ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ (ଯାହାକୁ ଫ୍ରଏଡ୍ ଅଗ୍ରଧର୍ଷଣ 'aggression' ବୋଲି ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥରେ କହିଛନ୍ତି) ସେହି ଆନନ୍ଦରେ ମତ୍ତହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଂଶନ କରି ସେ ସୁଖଲାଭ କରିଥାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ଶିଶୁ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଦଂଶନ କରି ବାଧା ଦୂର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । କେହି ଆକ୍ରମଣ କରୁଛି ବୋଲି ଭାବିଲେ ଦଂଶନ କରି ନିଜକୁ ଏହି ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସଚେଷ୍ଟ ହୁଏ । ତା ପକ୍ଷରେ ଦଂଶନ କ୍ଷମତା ହେଲା ବହିର୍ଜଗତକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାର ଏକ ଅସ୍ତ୍ର । ଏଥିରୁ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଶିଶୁ ଦଂଶନରୁ ଆନନ୍ଦ ପାଏ । ଦଂଶନ ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜର ଆକ୍ରମଣାତ୍ମକ ଆବେଗକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ଆନନ୍ଦ ଓ କ୍ରୂର-ଆକ୍ରୋଶ ଏହି ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁଭୂତି ଶିଶୁ ମନରେ ମିଶ୍ରିକରି ରହିଥିବାରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ସେ ଅତି ପ୍ରିୟବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଅନେକ ସମୟରେ ସଞ୍ଚାର ବିଦ୍ୱେଷଭାବ ପୋଷଣ କରିଥାଏ । ଧର୍ଷଣ-କାମୀ ଯୌନ ଅପରାଧୀଙ୍କ ମନୋଭାବରେ ଏହିପ୍ରକାର ପ୍ରୀତି ଓ ଦ୍ୱେଷପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁଭୂତିର ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଉଦାହରଣ ଦେଖାଯିବ ।

ଶିଶୁ ଅନ୍ୟ-ପ୍ରତି ଆକ୍ରୋଶ ଅନୁଭବ କରିବାରୁ ଭାବେ ସେ ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ତା ପ୍ରତି ଏହି ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଏହି ଆକ୍ରୋଶମୂଳକ ଇଚ୍ଛାକୁ ଆରୋପ କରେ ସେହି ଅନୁସାରେ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଆକ୍ରୋଶମୂଳକ ଆଶଙ୍କା କରି ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୋଇଉଠେ । ତେଣୁ ଶିଶୁ କାହାଣୀରେ ଅସୁର ଡାହାଣୀ ବା ଭୂତ ଗିଳି ପକାଇବାର ଯେଉଁ ଗଳ୍ପ ରହିଛି ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଶୈଶବର ଆତଙ୍କ ଅନୁଭୂତିରୁ ହିଁ ଜାତ ହୋଇଛି । ସେହିପରି ପୁରାତନ ଲୋକଗାଥା ବା ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକର ସ୍ୱପ୍ନ ବା ଚିନ୍ତା ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ବାରମ୍ବାର ଏହି ପ୍ରକାର ଭାବନାରି ଦେଖାମିଳିଥାଏ ।

ଶିଶୁର ଦାନ୍ତଉଠିଲା ପରେ ସାଧାରଣତଃ କଠିନ ଖାଦ୍ୟ ତାକୁ ଦିଆଯାଏ ଓ ଏହି ସମୟରେ ତାକୁ ସ୍ତନ ପାନର ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ନିଜର ପରିଚିତ ଆନନ୍ଦକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବାରୁ ଶିଶୁ ମାନସିକ ବିତୃଷ୍ଣା ଓ ନୈରାଶ୍ୟ ଅନୁଭବ କରେ । ଯଦି ସେ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରଚୁର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ ତେବେ ତା ପକ୍ଷରେ ଏହି ଅଭ୍ୟାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟକର ଓ ସଂଘାତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଅଧିକାଂଶ ଶିଶୁ ସାମୟିକ ନୈରାଶ୍ୟ ପରେ ଆଉ ଏକ ନୂତନ ବସ୍ତୁରୁ ସୁଖର ସନ୍ଧାନ ପାଇ ଏହାକୁ କାଳକ୍ରମରେ ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି । ଯେ ଭୁଲିପାରେ ନାହିଁ ସେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ପ୍ରତିକୂଳ ଅଭିଜ୍ଞତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ ପୁନରାୟ ଏହି ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରିଆସେ ଓ ଏହି ପୁରାତନ ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ଆଙ୍ଗୁଠି ଚୁଚୁମିବା, ନଖ କାମୁଡ଼ିବା, ବୟସ୍କ ଜୀବନରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଧୂମପାନ କରିବା ମୁଖ ଆଚରଣର ଲକ୍ଷଣ । ଅତ୍ୟଧିକ ମୌଖିକ ପରିତୃପ୍ତି, ବା ଅତିକମ୍ ମୌଖିକ ପରିତୃପ୍ତି'ର ପରିଣାମରେ ଏହିପ୍ରକାର ଚରିତ୍ରିକ ବୃତ୍ତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଶିଶୁ ସହଜରେ ଏହି ସଂଘାତର ସମାଧାନ କରିଥାଏ ସେ ମୌଖିକ-ନିଷ୍କ୍ରିୟ (oral-passive) ହୋଇଥିଲେ ତା ଠାରେ ଭୋଜନ ପ୍ରିୟତା, ଏବଂ ମୌଖିକ-ଅଗ୍ରଧର୍ଷୀ (oral-aggressive) ହୋଇଥିଲେ ତର୍କପ୍ରିୟତା, ଶ୍ଳେଷପୂର୍ଣ୍ଣ କଥୋପକଥନ ଇତ୍ୟାଦି ଚରିତ୍ରିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ତା ଠାରେ ଦେଖାଯାଇଥାଏ ।

ଶୈଶବର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ (Anal Stage)

ଶିଶୁ ଯେତେବେଳେ ସ୍ତନପାନର ଅଭ୍ୟାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାପାଇଁ ବାଧ୍ୟହୁଏ, ସେ ସେତେବେଳେ ଏହି କାମନାକୁ ଅବଦମନ କରି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ସାଧାରଣତଃ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଶାରୀରିକ ବୃଦ୍ଧି ହେତୁ ସେ ଶରୀରର ଅପର ଏକ ସ୍ଥାନ ମୁଖ୍ୟତଃ ପାୟୁ ଦେଶରେ (ମଳଦ୍ୱାର ଓ ତତ୍ ସଂଲଗ୍ନ ସ୍ଥାନ) ଯୌନ ସଂବେଦନା ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ଜନ୍ମର ଅବ୍ୟବହିତ ପରଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଛଅମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଭାବରେ

ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗକରେ ଓ ମାଆ ତାକୁ ପରିଷ୍କାର କରି ଓଦାହୋଇ ପଡ଼ିରହିଥିବାର ଅସୁବିଧାରୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି । ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ସ୍ନାୟୁମଣ୍ଡଳୀର ବୃଦ୍ଧି ହେଉଥିବାରୁ ସେ ସମସ୍ତ ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗକରି ଶାରୀରିକ ଉତ୍ତେଜନାର ପ୍ରଶମନ ହେତୁ ସୁଖବୋଧ କରିଥାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ଶରୀରର ଏହି ଅଙ୍ଗର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଲା ଯେ କେବଳ ଉତ୍ତେଜନାର ସଞ୍ଚାର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅଂଶରେ ସୁଖବୋଧ ହୋଇଥାଏ । ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟରେ ରହିଥିବାରୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଉପସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳ ପରି (ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ତତ୍ ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ) ଉତ୍ତେଜନା ବୋଧକରି ଆନନ୍ଦଲାଭ କରିଥାଏ । ତେଣୁ ମଳମୂତ୍ର ବେଗ ଧାରଣ କରି ଓ ମଳମୂତ୍ରର ନିଷ୍କାସନ କରି ଶିଶୁ ସୁଖ ବୋଧ କରିଥାଏ । ମୁଖ-କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଆନନ୍ଦର ଅବଦମନ ପରେ ଶିଶୁ ପାୟୁ ଦେଶସ୍ଥ ସମ୍ବେଦନା ବିଷୟରେ ଅଧିକତର ସଚେତନ ହୋଇ ଉଠେ । ନିଜର ମଳ ଯେ ନିଜ ଶରୀରଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏକ ପଦାର୍ଥ ଏ କଥା ବୁଝିପାରୁ ନଥିବାରୁ ସେ ଅନେକ ସମୟରେ ମଳ ନିଷ୍କାସନ ନକରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ବୋଧକରେ । ଏହାଛଡ଼ା ମଳକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ପାୟୁର ଉତ୍ତେଜନା ବୋଧ ଜାତ ହେଉଥିବାରୁ ଏହା ଏକ ଆନନ୍ଦ ଦାୟକ ପଦାର୍ଥ ବୋଲି ଶିଶୁଦ୍ୱାରା ବିବେଚିତ ହୁଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ସେ ନିଜ ମଳକୁ ଘାଣ୍ଟି, ଦେହରେ ବୋଳି ଖୁସିହୁଏ । ନିଜର ଦେହ ମାଧ୍ୟମରେ ବହିର୍ଜଗତକୁ ଜାଣୁଥିବାରୁ ନିଜର ଦେହଜ ମଳ ପ୍ରତି ଶିଶୁର ଏହି ଆକର୍ଷଣ ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ଏହି ବ୍ୟବହାର ସବୁଦେଶର ଶିଶୁଙ୍କଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗର ସାମାଜିକ ଅଭ୍ୟାସରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ (toilet training) ସେତେବେଳେ ଏକ ଜଟିଳ ସଂଘାତ ମୂର୍ଚ୍ଛି ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ । ଏକ ଦିଗରେ ଦୁଇ-ବିରୋଧୀ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ମଳମୂତ୍ରରେ ବେଗ ଧାରଣ ସହିତ ମଳମୂତ୍ର ନିଷ୍କାସନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟରେ ସଂଘାତ; ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ବାଧାହିନ ଭାବରେ ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରିବା କିମ୍ବା ନିଜର ମଳକୁ ଘାଣ୍ଟିବା, ବୋଳିବା ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସହିତ ଇଗୋର ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଏସବୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟହେବା— ଏହିଭଳି ବହୁ ଜଟିଳ ସଂଘାତର ମଧ୍ୟଦେଇ ତାକୁ ଗତି କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ଇଗୋ ଏହି ଘାତ ପ୍ରତିଘାତରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷାକରି ସୁଖ ବୋଧ ଓ ସାମାଜିକ ଦାବୀ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟ ଘଟାଇଥାଏ, ସେହିଧାରା ଅନୁସାରେ ତାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ ।

(ଏଠାରେ କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଘଟଣା ଅନେକ ସମୟରେ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଘଟି ନଥାଏ । ମାଠାରୁ କ୍ଷୀର ଛାଡ଼ିବା ଓ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗକରି ଶିଖିବା ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ଘଟଣା ଏକ ସମୟରେ ଘଟିଥାଏ । ବହୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ମତରେ ସାଧାରଣତଃ ଛଅରୁ ନଅମାସ ଭିତରେ ପିଲାର

ଛାଡ଼ିବା ଅଭ୍ୟାସ କଲେ ଭଲ ଓ ପିଲାକୁ ଯେତେବେଳେ ଦେଢ଼ବର୍ଷ ସେତେବେଳେ ପ୍ରସାଧନ ତାଲିମ (toilet training) ଆରମ୍ଭ କଲେ ଭଲ । ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଏହି ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁସାରେ ଛୁଆକୁ ଚଳିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଯଦି ୩ ବର୍ଷପରେ ମଧ୍ୟ ପିଲାଠାରେ ରାତିରେ ବିଛଣାରେ ପରିସ୍ରା କରିବା ଅଭ୍ୟାସ ରହିଥାଏ ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ଚିକିତ୍ସକ ବା ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ନେବା ଉଚିତ । ସାଧାରଣତଃ ୩ ବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଛଣାରେ ପରିସ୍ରା କରିଦେବା ବା ଲୁଗାପଟାରେ ଝାଡ଼ାଫେରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଯେଉଁ ପିତାମାତା ଏସବୁ ତାଲିମ (training) ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ କଡ଼ା ହୁଅନ୍ତି ଓ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପୁରୁଣା ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼ି ନୂଆ ଅଭ୍ୟାସ ଶିଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କଠାରେ ବହୁ ପ୍ରକାର ଆବେଗଜନିତ ତ୍ରୁଟି ଦେଖାଯାଏ ଓ ଆଙ୍ଗୁଠି ଚୁଚୁମିବା, ନଖ କାମୁଡ଼ିବା, ବିଛଣାରେ ପରିସ୍ରା କରିବା ଓ ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍‌ବେଗ ବୋଧକଲେ ବାରମ୍ବାର ଝାଡ଼ାଯିବା ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବହାରଗତ ତ୍ରୁଟି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । କାହିଁକି ଏପରି ହୁଏ ସେ କଥା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାଯିବ ।)

ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମାତୃସ୍ତନ ବା ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଯେପରି ସୁଖର ଉଦ୍ରେକ କରୁଥିଲା ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପାୟୁ ସ୍ଥଳରେ ଅନୁଭୂତ ଯୌନ ଉତ୍ତେଜନାବୋଧ ସହିତ ଦେହ ନିସୃତ ମଳ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହା ଶିଶୁପାଇଁ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ବସ୍ତୁବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ । ସେହି ବୟସରେ ପରିଷ୍କାର ଓ ଅପରିଷ୍କାର ବୋଧ ନଥିବାରୁ ଏଥିପ୍ରତି ଶିଶୁର ବୟସୋଚିତ ବିରାଗ ଜନ୍ମି ନଥାଏ । ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ମଳ ହେଲା ଆଧାନ ବସ୍ତୁ (catheeted object) ଅର୍ଥାତ୍ ସୁଖ-ସନ୍ଧାନୀ ଯୌନ କାମନାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ । ଦେହ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଉତ୍ତେଜନା ଯେପରି ଆନନ୍ଦ ସଞ୍ଚାର କରେ ସେହିପରି ବାହାର ଜଗତରେ ଥିବା ଏହି ଆନନ୍ଦଦାୟକ ବସ୍ତୁର ସ୍ପର୍ଶ ଶିଶୁ ମନରେ ଯୌନ-ସମ୍ବେଦନା ପରି ଆନନ୍ଦ ଜାଗ୍ରତ କରେ ।

ଯେତେବେଳେ ଶିଶୁକୁ ମଳମୂତ୍ର ଘାଣ୍ଟିବାରୁ ନିବୃତ୍ତ କରାଯାଏ, ସେ ସାଧାରଣତଃ ନିରାଶ ହୁଏ । ପରେ ଯେତେବେଳେ ଏହିପ୍ରକାର 'ଅପରିଷ୍କାର' କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ମା ଠାରୁ ଗାଳି ପାଏ, ସେ ଭୟରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ଏହି ବୟସ ବେଳକୁ ତା'ର ନିଜତ୍ୱବୋଧ ଆସିଥିବାରୁ ନିଜର ଇଚ୍ଛା—ଅନିଚ୍ଛା ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହୋଇ ଉଠେ । ନିଜକୁ ମାଆର ଏକ ଅଂଶ ବିଶେଷ ବୋଲି ନ ଭାବି, ମାଆଠାରୁ ନିଜକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ଦେଖେ । ସେ ସହଜରେ ନିଜର ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼ିବାକୁ ରାଜି ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହି ସମୟର ମାନସିକ ସଂଘାତରେ ମୂଳରେ ଏକ ଦିଗରେ ନିଜର ପ୍ରବୃତ୍ତି ସହିତ ସାମାଜିକ ନିୟମର ସଂଘାତ ଏବଂ ପୁନଶ୍ଚ ନିଜର ଇଚ୍ଛାସହିତ ଅପରର ଇଚ୍ଛାର ସଂଘାତ ଏହି ଦୁଇପ୍ରକାର ସଂଘାତ ରହିଥାଏ ।

ଅନେକ ସମୟରେ ଶିଶୁ ମାତାର ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବିରତ ହୋଇ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଶିଖେ । କିନ୍ତୁ ମାତାପ୍ରତି ଅସନ୍ତୋଷ ଅନୁଭବ କରୁଥିବାରୁ ତା'ର ଅଚେତନ ମନ ମାତାଙ୍କୁ ଶାସ୍ତି ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ଅନେକ ଶିଶୁ ମଳର ବେଗ ଧାରଣ କରି କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ମାଆ ଯେତେ ଏ ବିଷୟ ନେଇ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି, ଶିଶୁ ସେତିକି ପରିମାଣରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ । ମଳତ୍ୟାଗ ବିଷୟରେ ମାଆ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନଯୋଗୀ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ସେ ମଳକୁ ଗୋଟାଏ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବସ୍ତୁ ବୋଲି ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ ଓ ଅନେକ ସମୟରେ ଜାଣିଶୁଣି ମଳତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ନଥାଏ । ଅନେକ ଶିଶୁ ସ୍ନାୟୁ ମଣ୍ଡଳୀର ପରିପକ୍ୱତା ଅଭାବରୁ କିମ୍ବା ବାୟୁ-ଦେଶରୁ ମାଂସପେଶୀର ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁଁ ମଳ ବେଗ ଧାରଣ କରି ବେଶୀ ସମୟ ରହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେପରି ଶିଶୁ ସାଧାରଣତଃ ଏହି ମାନସିକ ସଂଘାତରେ ପଡ଼ିଲେ ବହୁବାର ମଳତ୍ୟାଗ କରି ଶୌଚ ବେଳେ ନିଜର ମଳ ଓ ବାୟୁଗୁଳକୁ ନିର୍ଗତ କରି ଆଂଶିକ ତୃପ୍ତି ପାଇଥାଆନ୍ତି । ବାରମ୍ବାର ମଳତ୍ୟାଗ କଲେ ମାଆ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଓ ବିରକ୍ତ ହେଉଥିବାରୁ ମାଆଙ୍କୁ ପରୋକ୍ଷରେ ଶାସ୍ତି ଦେଇ ପାରିବାର ଏହି ଅଭ୍ୟାସ ସେମାନେ ସହଜରେ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ ବା ଉଦରାମୟ ପ୍ରଭୃତି ରୋଗ ଅନେକ ସମୟରେ ଅବଦମିତ ଆବେଗ ହେତୁ ଦେଖାଦେଇଥାଏ ।

ଏହାଛଡ଼ା ମାଆ କିମ୍ବା ବାପା ଯଦି ଶିଶୁକୁ ଅତିଶୀଘ୍ର ଏବଂ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼ିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରନ୍ତି ଶିଶୁ ନିଜର ମାନସିକ ସଂଘାତର ସମାଧାନ କରି ନପାରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠେ । କେତେକ ଶିଶୁ ଶାସ୍ତି ଭୟରେ ବିନା ପ୍ରତିବାଦରେ ମାଆର ଆଦେଶ ଓ ଇଚ୍ଛାକୁ ମାନି, ନିଜର ଇଚ୍ଛାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦମନ କରି ଏ ସଂଘାତର ସମାଧାନ କରନ୍ତି । ଏପରି ଶିଶୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବାଧ୍ୟ, ଅତି ପରିଷ୍କାର-ପରିଚ୍ଛନ୍ନ, ଭୟାଳୁ ଏବଂ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସହୀନ ହୋଇ ବଢ଼ି ଉଠିଥାନ୍ତି । ସଚେତନ ମନରେ ସେ ଯେତିକି ବାଧ୍ୟ ଓ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରେ ଅଚେତନ ମନରେ ଅବଦମିତ ଇଚ୍ଛା ତାକୁ ସେତିକି ପରିମାଣରେ ଅବାଧ୍ୟ ହେବାକୁ ଇଙ୍ଗିତ ଦିଏ । ସବୁ ନିଷେଧ ଭାଙ୍ଗି ମନଇଚ୍ଛା କାଦୁଅ, ମଇଳା ଘାଣ୍ଟି ମନବୋଧ କରି ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକରେ । ଏହି ଅବଦମିତ ଇଚ୍ଛାର ପ୍ରରୋଚନାରେ ସେ ଅନେକ ସମୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅବାଧ୍ୟ ହୁଏ ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ବାଧ୍ୟତା ଓ ଅବାଧ୍ୟତାର ଏକ ଅଯୌକ୍ତିକ ତଥା ଅଦ୍ଭୁତ ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ହୋଇ ବଢ଼ିଥାଏ ।

ଆବେଶଜ-ବାଧ୍ୟକ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି । (**Obsessive Compulsive neurosis**) ଜୀବାଣୁ ପ୍ରତି ଦେଖା ଦେଉଥିବାଆତଙ୍କ (**Phobia**) ସୂଚୀମନ୍ତ (**washing Mania**), କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ (**Constipation**) ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ

ପ୍ରକାର ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ମୂଳରେ ଏହି ପ୍ରକାର ପାୟୁ ଦେଶୀୟ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ (Anal conflict) ରହିଥାଏ ।

ଏହି ସଂଘାତକୁ ଅବଦମନ କରି ଯେଉଁ ଚରିତ୍ର ଗଢ଼ିଉଠେ ଫ୍ରଏଡ୍ ତାକୁ ଆନାଲ୍ ଆଚରଣ (Anal Character) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏପରି ଲୋକ ସାଧାରଣତଃ କୌଣସି ନିୟମରେ ଚାଲେ ମାତ୍ର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ସହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ଥାନରୁ ଚୂନ ଖସିଲେ ସେମାନେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ସବୁବେଳେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କିମ୍ବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପରିଷ୍କାର ହୋଇ ରହିବାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ଯେ ପରିଷ୍କାର ସେ ବିଛଣା ଚାଦରରେ ଭାଙ୍ଗଟିଏ ପଡ଼ିଥିଲେ ବିରକ୍ତ ହେବ । ଟେବୁଲ୍ ସବୁବେଳେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରରେ ସଜାହୋଇ ରହିଥିବ । ଏପଟ ସେପଟ ହୋଇ ଜିନିଷ ଥିଲେ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ରାଗିଯାଆନ୍ତି । ନିଜେ ଯେଉଁ ନିୟମ ମାନିଚଳନ୍ତି, ସେ ନିୟମକୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ନିଷ୍ଠାହୀନତା କଥା କହି ସେମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୂପ କରନ୍ତି । ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ସଞ୍ଚୟ କରି ଏମାନେ ବହୁତ ଆନନ୍ଦଲାଭ କରନ୍ତି । କାରଣ ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ସାଙ୍କେତିକ ଅର୍ଥ (Symbolic meaning) ହେଲା ସେହି ଆଦି ମଳ ବେଗ ଧାରଣକରି ରଖିବାର ଅଚେତନ ଇଚ୍ଛା । ତେଣୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବସ୍ତୁଗତ ମୂଲ୍ୟଦ୍ୱାରା ଏମାନେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ତାକୁ ନିଜର ଆୟତରେ ରଖି ପୁଞ୍ଜି କରିବାରେ ହିଁ ଏମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦ । ନିଜଠାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିବାରୁ, ସେମାନେ ନିଜର ପୁଞ୍ଜି ଯୋଗୁଁ ବା ନିୟମ ନିଷ୍ଠା ମାନି ଚଳିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗୁଁ ନିଜକୁ ଜଣେ ବଡ଼ ଓ ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ଭାବି ଆନନ୍ଦ ପାଆନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଏମାନେ ଆବେଗହୀନ ଓ କଠୋର ଚରିତ୍ରର ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଅନ୍ତି । ଅନ୍ୟକୁ ସହଜରେ କ୍ଷମା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବରଂ ସବୁବେଳେ ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷ ପାଇଁ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସମର୍ଥନ କରିଥାଆନ୍ତି ।

ମାଆ ଯଦି ଶିଶୁକୁ ବାଧ୍ୟ ନକରି ବୁଝାଇ କହନ୍ତି ଯେ, ସେ ନିଜେ ବଡ଼ ହେଲାଣି, ତେଣୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କ ଭଳି ସମୟ ଅନୁସାରେ ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗକରି ପାରୁଛି, ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିପାରୁଛି । ତେବେ ସେ ନିଜର ଶରୀରକୁ ଆୟତ୍ତ କରିପାରୁଛି ଜାଣି ଖୁସିହୁଏ ଓ ନିଜର କ୍ଷମତାରେ ତାର ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମେ । ଯଦି ସେ ବିଛଣାରେ ଅକସ୍ମାତ ପରିସ୍ରା କରିପକାଏ, ତେବେ ସେ କଥା ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ କହି ତାକୁ ଚଡ଼େଇବା ଅପମାନ ଦେଇ କିଛି ଲାଭ ହୁଏନାହିଁ । ଶାସ୍ତି ଦେଲେ ସେ ଆହୁରି ଭୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠେ । ମା ଯଦି କହେ ଯିଏ ଦିନେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟେ, ଏଥିରେ ଲଜ କରିବାର ଜିନିଷ କିଛି-ନାହିଁ ଓ ସେ ଯେତେବେଳେ ରାତିସାରା ପରିସ୍ରା ନ କରି ରହିପାରେ, କିମ୍ବା ପାଇଖାନା ଯାଇ ନିଜକୁ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିପାରେ, ସେତେବେଳେ ତାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରି, ସେ

କେମିତି ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଏ କଥା କରିପାରୁଛି, ଏ ବିଷୟରେ ତାକୁ ସଚେତ କଲେ ସେ ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଗୁରୁତର ମାନସିକ ସଂଘାତରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଦେହ ଖରାପ ହେଲେ, ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ, ସ୍କୁଲ ଆରମ୍ଭବେଳେ ଅନେକ ସମୟରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କଠାରେ ଶଯ୍ୟାମୂତ୍ର, ପେଟବ୍ୟଥା, କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଶିଶୁକୁ ଅଯଥା ଶାସ୍ତି ବା ଅପମାନ ନ ଦେଇ ଏହି କ୍ଲେଶକର (Stressful) ଅବସ୍ଥା କଟିଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି ଅପେକ୍ଷା କଲେ, ସେ ପୁଣି ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରି ଆସିବ । ଶିଶୁ ପାଳନର ମୂଳକଥା ହେଲା ସେ ଶିଶୁଠାରେ ଅବାଞ୍ଛିତ ବ୍ୟବହାର ଦେଖିଲେ ତାକୁ ନିନ୍ଦା କରିବା, ଅପମାନ ଦେବା ବା ଡରାଇବା ଅପେକ୍ଷା (Negative Criticism) କିଣ କଲେ ସେ ନିଜର ଅବାଞ୍ଛିତ ବ୍ୟବହାରକୁ ଆୟତ୍ତ କରିପାରିବ ସେ କଥା ତାକୁ ଶିଖାଇବା ବିଧେୟ ।

ଶୈଶବର ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ (Phallic Stage)

ଯୌନ ବିକାଶର ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫ୍ରଏଡ୍ ଲିଙ୍ଗ କେନ୍ଦ୍ରିକ ଅବସ୍ଥା (Phallic Stage) ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଯୌନ-ସମ୍ବେଦନା ମୈଥୁନ କ୍ରିୟା ମାଧ୍ୟମରେ ସଫଳକାମ ହେଉନଥିବାରୁ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ମଣିଷର ଯୌନାଙ୍ଗ ଆଶ୍ରୟୀ ଯୌନ-ସମ୍ବେଦନାଠାରୁ ଏହା ଅନେକାଂଶରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଲିଙ୍ଗକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଏହି ଅବସ୍ଥାର ସମସ୍ତ ଆବେଗ ଓ ମାନସିକ ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ଆବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥିବାରୁ ସେ ଏହାକୁ ଯୌନ-ସମ୍ବେଦନାର ଲିଙ୍ଗ-କେନ୍ଦ୍ରିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ (Phallic Stage) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ।

ଶିଶୁକୁ ତିନ ବର୍ଷ ହେଲେ ସେ ସାଧାରଣତଃ ନିଜର ପାୟୁଦେଶୀୟ ସୁଖକୁ ଅବଦମନ କରି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି ନିଜ ସମାଜର ରୀତି ଅନୁସାରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରେ । ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଦେହର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗରୁ ଶିଶୁର ମନ ଗୁଡ଼ିଗଲେ ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗରୁ ସେହି ଆନନ୍ଦର ସନ୍ଧାନ କରେ । ଏହି ବୟସରେ ସାଧାରଣତଃ ଲିଙ୍ଗ ବା ଯୋନି ଓ ତତ୍‌ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନୁଭୂତ ଉତ୍ତେଜନା ବିଷୟରେ ସେ ସଚେତ ହୋଇ ଉଠେ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଖ ଓ ପାୟୁ ଦେଶର ସମ୍ବେଦନାରୁ ଆନନ୍ଦ ଲଭ କରେ ମାତ୍ର ଲିଙ୍ଗ ବା ଯୋନି ଅଞ୍ଚଳର ସମ୍ବେଦନା ତା'ଠାକୁ ଅଧିକ ତୀବ୍ର ହୋଇ ଥିବାରୁ ସେ ଏ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଅଧିକ ମନୋଯୋଗୀ ହୋଇ ଉଠେ । ନିଜର ଯୌନାଙ୍ଗକୁ ଛୁଇଁବା, ଧରିବା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ବୟସ୍କ ଲୋକ ଆପତ୍ତି କରୁ ନଥିବାରୁ ସେ ଅବାଧରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ-କଳାପରେ ଲିପ୍ତ ରହେ । ଏହି ବୟସରେ ଶିଶୁ ବହୁତ ସମୟରେ ନିଜ ଯୌନାଙ୍ଗକୁ ନେଇ ଖେଳେ, ଛୁଏଁ, ଧରେ ଓ ଅପର ଶିଶୁର ଯୌନାଙ୍ଗକୁ କୌତୂହଳୀ ହୋଇ

ଦେଖେ । କାରଣ ଯେ ଏହି ବୟସରେ ନିଜର ଦେହ ସହିତ ଅପର ଲିଙ୍ଗୀ ଶିଶୁ ଦେହର ପାର୍ଥକ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚେତନ ହୋଇ ଉଠେ । ଏହି ବୟସରେ ଅଧିକାଂଶ ଶିଶୁ ଯୌନାଙ୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌତୂହଳ ଯୋଗୁଁ ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଅନାବୃତ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଏହି ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାଳକ ବାଳିକାର ମାନସିକ ବିକାଶରେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ନଥାଏ । ଏହି ବୟସରେ ବାଳକମାନଙ୍କ ନୈତିକ ବିଶେଷ ଅଭିଜ୍ଞତା ଭିତର ଦେଇ ଗତି କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ ଓ ପରିଣାମରେ ତାର ପୁରୁଷୋଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିକାଶ ଘଟିଥାଏ । ସେହିପରି ବାଳିକାର ଅଭିଜ୍ଞତା ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ହୋଇଥିବାରୁ ତା' ଠାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସୁଲଭ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଙ୍କୁର ଦେଖାଦିଏ । ତେଣୁ ଏହି ବୟସରେ ବାଳକ ଓ ବାଳିକାର ମାନସିକ ବିକାଶ ପୃଥକ୍ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରାଯିବ ।

ବାଳକର ମାନସିକ ବିକାଶ

ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଶିଶୁ ଯେଉଁ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ ଓ ଯେପରି ଭାବରେ ତାର ସମାଧାନ କରି ଶିଖେ, ସେହି ଅନୁସାରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଅପର ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ଯୌନ ସମ୍ପର୍କ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ସାଧାରଣ ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କ, ବିବେକର ସୁସ୍ଥ ବିକାଶ ଏପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ତୁଳନାରେ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଘଟଣାବଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯୌନ ଜୀବନକୁ ବେଶୀମାତ୍ରାରେ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ।

ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ବାଳକ ବାଳିକା ଉଭୟେ ଲିଙ୍ଗକୁ ଶରୀରର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ବିଶେଷ କରି ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୌନାଙ୍ଗ ବୋଲି ବିବେଚନା କରନ୍ତି । ଯୌନ ସମ୍ବେଦନାର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ହିସାବରେ ଏହା ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ ଏବଂ ଲିଙ୍ଗ ପୁରୁଷତ୍ୱର ଏକମାତ୍ର ଚିହ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ ବାଳକ ଏହାକୁ ନିଜର ପରିଚୟ ପାଇଁ ଏକ ବିଶେଷ ମୂଲ୍ୟବାନ ଅଙ୍ଗବୋଲି ଭାବିଥାଏ ।

ଜନ୍ମକାଳରୁ ମାତା ଶିଶୁର ଲାଳନ ପାଳନ କରୁଥିବାରୁ ଶିଶୁର ସମଗ୍ର ପ୍ରୀତି ଅନୁଭୂତି ମାତାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଆବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ମାଆ ତାକୁ ସ୍ତନପାନ ଦେଲାବେଳେ, ତାକୁ ଶୌଚ କଲାବେଳେ ଶିଶୁର ଯେଉଁ ସୁଖବୋଧ ହୋଇଥାଏ ତାର ସ୍ମୃତି ସେହି ସୁଖବୋଧ ସହିତ ମା ମିଶିକରି ରହିଥାଏ । ସେହିପରି ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ମାଆ ତାକୁ କୋଳରେ ବସାଇ, କାଖକରି, ପାଖରେ ଶୁଆଇ ତାର ଦୈନିକ ଅନୁଭୂତି ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ମାଆପ୍ରତି ଅଚେତନ ଓ ସଚେତନ ମନରେ ତାର ଅନୁରକ୍ତି ଜନ୍ମେ । ଯେ ହେତୁ ଯୌନ ଅନୁଭୂତିରୁ ପ୍ରୀତି ବୋଧକୁ କେବେହେଁ ପୃଥକ୍ କରିହୁଏ ନାହିଁ, ସେ ହେତୁ ଏହି ଅନୁଭୂତି ଯେଉଁ ଅଂଶ ଯୌନ ଉତ୍ତେଜନା ସହିତ ଜଡ଼ିତ ତାହା ଅବଦମିତ ହୋଇ ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରରେ ରହେ ଏବଂ ସାଧାରଣ ପ୍ରୀତିବୋଧ ସଚେତନ ମନରେ

ଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ଶିଶୁ କ୍ରମଶଃ ବଡ଼ ହେଉଥିବାରୁ ତା'ର ଯୌନ-କୌତୁହଳ, ଯୌନାଙ୍ଗ ସହିତ କ୍ରୀଡ଼ା, କିମ୍ବା ହସ୍ତ-ମୈଥୁନ ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ-ସମ୍ମତ ହେଉ ନଥିବାରୁ ମାତା ତାକୁ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନିଷେଧ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ଯୌନ ଉତ୍ତେଜନା ବା ଯୌନ ସମ୍ପର୍କୀୟ ବସ୍ତୁ ଯେ ନିଷିଦ୍ଧ ବସ୍ତୁ ଏ ଧାରଣା ତା ମନରେ କ୍ରମଶଃ-ଜନ୍ମେ । ଏହି ବୟସରେ "ମାଆ ପ୍ରୀତି ମନୋଭାବ" ନେଇ ସେ ଏକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ । ଏହି ପ୍ରୀତିବୋଧ କାମବୋଧ ସହିତ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ମାତା ପ୍ରତି ଆସକ୍ତି ଅନୁଭବ କରିଲେ ସେ ନିଜକୁ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ଭାବେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ମାତା ପ୍ରତି ପ୍ରବଳ ଆସକ୍ତି ରହିଥିବାରୁ ସହଜରେ ସେ ଏହି ଆସକ୍ତି ଦମନ କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ଏହି ବୟସରେ ପିତା ସହିତ ଯେ ମାତାର ବିଶେଷ ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଶିଶୁ ସଚେତନ ହୋଇଉଠେ । ବାପା ଘରକୁ ଫେରିଲେ ତାକୁ ମାଆ ଖଟରୁ ଅନ୍ୟଯାଗାରେ ଶୋଇବାକୁ ପଡ଼େ । ରାତିରେ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ଭୟ ପାଇଲେ ସେ ଯଦି ମା ଖଟକୁ ଉଠିଆସେ ତେବେ ବାପା ତିରସ୍କାର କରନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ସେ ଯଦି ବାପା ମାଆଙ୍କ ପାଖରେ ବା ଏକାଘରେ ଶୋଇଥାଏ ତେବେ ବାପା ମାଆଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତରେ ସେ ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କର ମୈଥୁନ କ୍ରିୟା ଦେଖିଥାଏ । ଶିଶୁର ଅନଭିଜ୍ଞତା ଯୋଗୁଁ ଏହି ଘଟଣା ତା ପକ୍ଷରେ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତେଣୁ ଏହି ଗୋପନ ସମ୍ପର୍କର ଏକ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ନିଷିଦ୍ଧ ସ୍ମୃତି ତା ମନରେ ଥାଏ । ଯଦି ବାପା ମାଆଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ କଳହ ଓ ବାଦ ବିସମ୍ବାଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେ ଏହାକୁ ପିତାର ଅତ୍ୟାଚାର ବୋଲି ଭାବେ । ମାତାକୁ ପିତା କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବାର ମନୋଭାବ ଏବଂ ପିତା ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ ଓ ଘୃଣାଭାବ ତା ମନରେ ଜନ୍ମେ । ଅପର ପକ୍ଷରେ ଯଦି ପିତାମାତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମ୍ପର୍କ ସ୍ନେହର ସମ୍ପର୍କ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେ ପିତା ପ୍ରତି ମାତାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ନେହଭାବ ଦେଖି ପିତା ପ୍ରତି ଈର୍ଷାବୋଧ କରେ ।

ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କ ମତରେ ପିତା ପ୍ରତି ଈର୍ଷା ଓ ବିଦ୍ୱେଷ ମନୋଭାବ ଏବଂ ମାତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜସ୍ୱ କରି ପାଇବାର ଇଚ୍ଛା ସବୁ ବାଳକ ମନରେ ଥାଏ । ମାତୃ ସ୍ନେହ ଲାଭ ପଥରେ ପିତା ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହୋଇଥିବାରୁ ପିତା ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ ମନୋଭାବ ବାଳକ ମାନେହିଁ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ସମାଜର ଆଦିମ କାଳରେ ବହୁ ସମୟରେ ଦଳପତି ପିତାକୁ ହତ୍ୟାକରି ଦଳପତିର ଅଧୀନସ୍ଥ ସମସ୍ତ ରମଣୀମାନଙ୍କୁ (ଅନେକ ସମୟରେ ସେମାନେ ବିମାତା ହୋଇଥାନ୍ତି) ନିଜର କରତଳ ଗତ କରିବାଟା ଜଣାଶୁଣା ପ୍ରଥାଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ଲୋକ ଗାଥା ବା ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସ ଦେଖିଲେ ଏପରି ବହୁ ପିତୃହତ୍ୟାର କାହାଣୀ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ମାତା ପ୍ରତି ଆଦି ଯୌନବୋଧ ଅବଦମିତ

ହୋଇଥିବାରୁ ସାଧାରଣତଃ ସେମାନେ ଯୌନ-କାମନାର ବସ୍ତୁ ବୋଲି ଉଲ୍ଲିଖିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ।

ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗନେଇ ଗ୍ରୀକ୍ ନାଟ୍ୟକାର ସଫୋକ୍ଲିସଙ୍କ ରଚିତ ରାଜା ଇଡ଼ିପସଙ୍କ କାହାଣୀ ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ମନରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିଥିଲା । ଇଡ଼ିପସ୍‌ଙ୍କ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଇଡ଼ିପସ ନିଜ ପିତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରି ମାତାଙ୍କୁ ବିବାହ ହୋଇ ଦେଶର ଅଧୀଶ୍ୱର ହେବେ । ତାଙ୍କ ମା'ଆ ଏହି ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ଶୁଣି ଶିଶୁ ଇଡ଼ିପସଙ୍କୁ ବଣରେ ପକାଇଁ ଦେଇ ଆସିଲେ । ଏହି ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଶିଶୁକୁ ଏକ ମେଷ ପାଳକ ଦମ୍ପତି ପାଇ ଲାଳନ ପାଳନ କରିଥିଲେ ଓ ପରେ ସେ ଦେଶର ରାଜା ଅପୁତ୍ରିକ ଥିବାରୁ ଏହି ମେଷ ପାଳକର ଶିଶୁକୁ ଗ୍ରହଣକରି ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର କରି ଅଭିଷିକ୍ତ କରାଇଥିଲେ ।

ବଡ଼ହେଲା ପରେ ଇଡ଼ିପସ୍ ଯେତେବେଳେ ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତ ଜାଣିବାପାଇଁ ଦୈବାଦେଶ ଲାଗି ଡେଲ୍‌ଫିରେ ଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିରକୁ ଲୋକ ପଠାଇଲେ, ସେ ଶୁଣିଲେ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେ ନିଜ ପିତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବେ । ଏ ଦାରୁଣ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ସେ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ । ବୁଲି ବୁଲି ଶେଷରେ ସେ ମିଶରର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ଥିବସ (ଇଥିଓପିଆ) ଦେଶରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ବାଟରେ କୌଣସି ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବଂଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହିତ କଳହ ହେବାରୁ ସେ କ୍ରୋଧରେ ତାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଓ ଅକସ୍ମାତ୍ ତାଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଘାତ କଲା ଓ ସେ ନିହତ ହେଲେ । ପରେ ସେ ଥିବସ ରାଜଧାନୀ ପାଖ ହେବାରୁ ଶୁଣିଲେ ଯେ ଗୋଟାଏ Sphinx (ଅର୍ଦ୍ଧନାରୀ ଓ ଅର୍ଦ୍ଧସିଂହ) ସେଠିକାର ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଛି । ସେ ବାଟୋଇକୁ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁଛି ଓ ତାର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ନ ପାରିଲେ ସିଂହାସୁରୀ ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ ନାଶ କରୁଛି । ତେଣୁ ସେଠିକାର ଲୋକ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି ଯେ ଯେଉଁବ୍ୟକ୍ତି ସିଂହାସୁରୀକୁ ହତ୍ୟାକରି ଥିବସ୍‌କୁ ରକ୍ଷାକରିବ ସେ ଥିବସର ରାଜା ହେବ । ଇଡ଼ିପସ୍ ସିଂହାସୁରୀର ପ୍ରଶ୍ନର ଠିକ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିବାରୁ ସିଂହାସୁରୀ ମରିଗଲା ଓ ଥିବସର ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ରାଜପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କଲେ । ରାଜବଂଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବିନା ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ରାଜାହୋଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ, ତେଣୁ ସେ ରାଣୀକୁ ବିବାହକରି ରାଜକୁଳରି ସମ୍ମାନ ପାଇ ରାଜାହେଲେ ।

ସାତବର୍ଷ ପରେ ଥିବସରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ମରୁଡ଼ି ପଡ଼ିବାରୁ ଯେତେବେଳେ ଦୈବାଦେଶ ପାଇଁ ଲୋକେ ପୁଣି ଡେଲ୍‌ଫିକୁ ଗଲେ ସେମାନେ ଶୁଣିଲେ ଯେ ଥିବସ ରାଜାଙ୍କୁ ଯେ ହତ୍ୟା-କରିଛି ତାର ହତ୍ୟା, ବହିଷ୍କାର ହେଲେ ଥିବସ ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇ ପୁଣି ସୁଜଳା ସୁଫଳା ହେବ । ଇଡ଼ିପସ୍ ରାଜହନ୍ତାର ସନ୍ଧାନ କରିବାରୁ ଜାଣିଲେ ଯେ ସେ ଯେଉଁ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଥିବସର ରାଜା ଓ ଇଡ଼ିପସ୍‌ଙ୍କର ଜନ୍ମଦାତା

ପିତା ଏବଂ ଇଡ଼ିପସଙ୍କର ପତ୍ନୀ ହେଉଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ ମାତା । ଏହି ଭୟାବହ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ରାଣୀ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲେ ଓ ଇଡ଼ିପସ୍ ନିଜର ଆଖି ଫୁଟେଇ ଅନ୍ଧହୋଇ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ଇଡ଼ିପସଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଝିଅ ଅନ୍ଧ ବାପର ହାତଧରି ବାଟ କଢ଼େଇ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଦେଶାନ୍ତରକୁ ବାହାରିଗଲା । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ସନ୍ତାନମାନେ ବହୁଦୁଃଖ କଷ୍ଟପାଇ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିଥିଲେ । ସଂକ୍ଷେପରେ ଏହାହିଁ ହେଲା ଇଡ଼ିପସଙ୍କ କାହାଣୀ ।

ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ସବୁ ଶିଶୁ ମନରେ ପିତାପ୍ରତି ଜିଘାଂସା ଓ ମାତାପ୍ରତି ଯୌନ କାମନା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ରହିଥାଏ । ପିତାମାତା ଓ ଶିଶୁକୁ ନେଇ ଏହି ଯେଉଁ ସମ୍ପର୍କ ତାକୁ ସେ ଇଡ଼ିପସ୍ କମ୍ପ୍ଲେକ୍ସ ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସମାଲୋଚକମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣାଟି ଇଡ଼ିପସଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ଘଟିଗଲା ତେଣୁ ସେ କିପରି ଏହି ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କଲେ ? ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ଫ୍ରଏଡ୍ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଚେତ ଇଚ୍ଛାଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ଏ ବିଷୟରେ ସଚେତନ ନଥିଲେ । ନଚେତ୍ ଡେଲଫିଠାରୁ ପାଇଥିବା ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ଶୁଣିଲା ପରେ-ସେ ସଦା ସାବଧାନ ହୋଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ବୟସରେ ସାନ କୌଣସି ନାରୀକୁ ବିବାହ କରିଥାନ୍ତେ ତେବେ ଅଜ୍ଞାତ ସାରରେ ନିଜ ମାତାକୁ ବିବାହ କରିବା କେବେହେଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ସେହିପରି ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ଆଘାତ କରିବା ତାଙ୍କପରି ବୀର ଯୋଦ୍ଧା ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ୍ କାର୍ଯ୍ୟନୁହେଁ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ସେ ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ପିତା ବା ପିତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଜିଘାଂସା ଭାବ ତାଙ୍କର ଅଚେତନ ମନରେ ଥିଲାବୋଲି କହିହେବ ।

ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ମନୋଭାବ ସମାଜ-ସମ୍ମତ ହୋଇ ନଥିବାରୁ ଶିଶୁ ଏହାକୁ ଅବଦମନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟହୁଏ । ଏହି ଦିଗରେ କେତୋଟି ବିଶେଷ ଘଟଣା ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ମାଆ ତାକୁ ଶିଶୁ ସୁଲଭ ଯୌନ କ୍ରିୟାକୁ (ଅପରର ଅନାବୃତ ଦେହ ଦେଖିବାକୁ କୌତୂହଳ, ହସ୍ତ ମୈଥୁନ, ଯୌନାଙ୍ଗ ସହିତ କ୍ରୀଡ଼ା) ବିରତ କରିବାଲାଗି ଅନେକ ସମୟରେ ଶାସ୍ତି ଦିଅନ୍ତି, ଧମକାଇ କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ଯେ ଏକ ନିନ୍ଦନୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସେ କଥା ତାଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ବୁଝାନ୍ତି । ଘରର ଅନ୍ୟ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ତା'ର ଏ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି ଓ ଅନେକ ସମୟରେ ତା'ର ଯୌନାଙ୍ଗ ଛେଦନ କରିବେ ବୋଲି ଭୟ ଦେଖାନ୍ତି । ପରିହାସ ଛଳରେ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଶିଶୁ ଏକଥା ବିଶ୍ୱାସ କରେ । କାରଣ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଗୃହ ପାଳିତ ପଶୁର ଯୌନାଙ୍ଗ ଛେଦନ ହେବା ବିଷୟ (Castration) ଅନେକ ଶିଶୁ ନିଜେ ଜାଣିଥାନ୍ତି । କିମ୍ବା ସହରରେ ପିଲା ହୋଇଥିଲେ ଚାକର ବାକର ପ୍ରଭୃତି ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଥାନ୍ତି ।

ଦ୍ୱିତୀୟରେ, ଇହୁଦି, ମୁସଲମାନ ଓ ଅଧିକାଂଶ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନବଜାତ ବାଳକର ଶିଶ୍ନାଗ୍ରରେ ଥିବା ଚର୍ମ ଛେଦନ ବିଧି ରହିଛି । ଏହି ବିଷୟରେ କଥୋପକଥନ ଶୁଣିଲେ ୪ ବର୍ଷ ବୟସର ଶିଶୁ ଭାବେ ଯେ ନବଜାତ ଶିଶୁଟି କୌଣସି ମନ୍ଦକାମ କରିଥିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଶାସ୍ତି ପାଉଛି; ବଡ଼ହେଲେ, ହୁଏତ ତା'ର ଯୌନାଙ୍ଗ ଛେଦନ ହୋଇପାରେ ।

ତୃତୀୟରେ ଯେ ଯେତେବେଳେ ତା ବୟସର ବାଳିକାଠାରେ ଲିଙ୍ଗର ଅନୁପସ୍ଥିତ ଦେଖେ, ସେ ଭାବେ ଯେ ବାଳିକାର ଲିଙ୍ଗଛେଦନ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ସେପରି ଦେଖାଯାଉଛି । ଏହିସବୁ ଘଟଣା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରି ଶିଶୁ ନିଜର ଯୌନାଙ୍ଗ ଛେଦନ ହେବା ଭୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚଳିତ ହୋଇଉଠେ ଏବଂ ଯୌନ କ୍ରିୟାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରତ ହୁଏ । ଏହି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦମନ ଫଳରେ ସେ ମାତା ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ଇଚ୍ଛାକୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ସହିତ ଅବଦମନ କରି ସେ ମାତା ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ହୋଇଉଠେ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ସଂସର୍ଗ ବର୍ଜନ କରି କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ପୁରୁଷୋଚିତ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ସେ ପିତାଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରି, ପିତା ଓ ସେ ଯେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକଥା ମନକୁ ବୁଝାଇ ପିତାଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ,ବ୍ୟବହାର, ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ମନୋଭାବ ଏସବୁକୁ ନିଜର ମନୋଭାବ ଓ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ରୂପରେ ଦେଖି ନିଜକୁ ସେହି ଅନୁସାରେ ଗଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିଶୁ ଅପରର ନିଷେଧ ମାନି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରୁ ଏହି ଅନ୍ତରସ୍ଥ ପିତା ବିବେକ ରୂପରେ ତା'ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିନ୍ତା, କାର୍ଯ୍ୟ, ଇଚ୍ଛା ଓ ଅନୁଭୂତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି ।

ଇଡ଼ିପସ୍ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟଦେଇ ଗତି କରିଥିବା ହେତୁ ସେ ଯେଉଁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲା ତାହାର ସମାଧାନ ସେ ସାଧାରଣତଃ ପିତା ସହିତ ଏକାତ୍ମବୋଧ କରି ଓ ମାତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନତା ଅବଲମ୍ବନ କରିଥାଏ । ସବୁବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ଏତେ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଏ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୁଏନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି (**Reaction formation**) ହେତୁ ମାତା ପ୍ରତି ଉଦାସୀନତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଜିଘାଂସା ଭାବଜନ୍ମେ ଓ ପିତା ପ୍ରତି ଅସାଧାରଣ ଭକ୍ତି ଦେଖାଯାଏ । ଆମ ପୁରାଣରେ ମାତୃହନ୍ତା ପରଶୁରାମଙ୍କ କାହାଣୀ ଏହାର ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଉଦାହରଣ । ଅନେକ ସମୟରେ ଯୌବନ କାଳରେ ସେ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ପ୍ରତି ଯୌନକାମନା ଅନୁଭବ କରି ନ ପାରି ଅବିବାହିତ ହୋଇ ରହିଯାଏ । କାରଣ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଯୌନକାମନା ବୋଧ ଶୈଶବର ଅବଦମିତ ମାତୃକାମନା ବୋଧକୁ ତାର ଅଚେତନ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ କରିବାକୁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ କରି ତୋଳେ । ଯିଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୌନକାମନାକୁ ଅବଦମନ କରିପାରି ନଥାଏ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ପ୍ରତି ଯୌନ-କାମନା ଅନୁଭବ କରି ଏ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରେ ଓ ଯୌବନରେ ସମକାମୀ (**Homo sexual**) ହୋଇଉଠେ । ଅନେକେ ବିବାହକଲେ ନିଜଠାରୁ

ବିସୃଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ବିବାହ କରି ପରୋକ୍ଷରେ ଇଡ଼ିପସ୍ ପରି ଏହି ଅବଦମିତ ଇଚ୍ଛାକୁ ପୂରଣ କରନ୍ତି । ସେହିପରି ଶିଶୁ ଯେତେବେଳେ ପିତା ସହିତ ଏକାତ୍ମବୋଧ କରି ନିଜେ ପିତାପରି ହୋଇଥାଏ, ସେ ପରୋକ୍ଷରେ ନିଜର ଅଚେତନ ମନରେ ପିତାସହିତ ମାତାର ବିଶେଷ ସମ୍ପର୍କର ଅଂଶ ପାଇଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ନିଜର 'ମାତୃକାମନା'କୁ ଆଂଶିକ ଭାବେ ପୂରଣ କରି ପିତାପ୍ରତି ନିଜର ଈର୍ଷା ଓ ବିଦ୍ୱେଷକୁ ଆୟତ୍ତ କରିପାରେ । ଅନେକ ସମୟରେ ପିତା ନିଜେ ଏ ପଥରେ ଅନ୍ତରାୟ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଶିଶୁ ପରିଚର୍ଯ୍ୟାରେ କଟୁଥିବାରୁ ସେ ନିଜେ ଶିଶୁପ୍ରତି ବିରାଗ ପୋଷଣ କରନ୍ତି । ଅଯଥାରେ ଶିଶୁକୁ ପ୍ରହାର ବା ତିରସ୍କାର କଲେ ଶିଶୁ ତାଙ୍କୁ ଭୟକରେ କିନ୍ତୁ ପିତାପ୍ରତି ଜିଘାଂସା ଅନୁଭୂତି ବଢ଼ିଗଲେ ଓ ଏହାକୁ ଦମନ କରିବା ତା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ । ପିତା ଓ ଶିଶୁର ସମ୍ପର୍କ କେବଳ ଶାସନର ସମ୍ପର୍କ ହୋଇ ଏକ ବିଦ୍ୱେଷପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ପର୍କ ହୋଇଉଠେ । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିଶୁର ବିବେକର ବିକାଶ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଅଧିକାଂଶ ଅପରାଧୀ ବାଳକର ଜନ୍ମ ଇତିହାସରେ ଦେଖାଯାଏ ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ପିତାଙ୍କଠାରୁ ନିଷ୍ଠୁର ଦୈହିକ ଶାସ୍ତି ପାଇଥାଆନ୍ତି । ବାପାଙ୍କ ସହିତ ମାମଲମକଦ୍ଦମା, ମନାନ୍ତର ଓ ଅନେକ ସମୟରେ ପିତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ସମ୍ବାଦ ଆମଦେଶରେ ଖବରକାଗଜରେ ପ୍ରାୟ ପଢ଼ିବାକୁ ମିଳେ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ପିତା-ଧର୍ମ, ପିତାସ୍ୱର୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ଆଦର୍ଶ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି, ସେଠାରେ ଏତେ ସହଜରେ ପିତୃବିଦ୍ୱେଷର ନଗ୍ନ ପ୍ରକାଶ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ କି ? ସାଧାରଣ ପରିବାରିକ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ବାଳକ ବାପାଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତିକରେ କିନ୍ତୁ ମାଆକୁ ମନକଥା, ନିଜର ସୁଖ ଦୁଃଖ କଥା କହେ । ପିତା ଓ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଏ ଯେଉଁ ମାନସିକ ଦୂରତ୍ୱ ରହେ, ତାହା ପିତା ସହିତ ଏକାତ୍ମବୋଧ ଅନୁଭବ କରିବାପଥରେ ଅନ୍ତରାୟ ହୋଇ ରହେ । ଏପରି ଶିଶୁ ସବୁବେଳେ ଶାସ୍ତି ଭୟରେ ଦୁଷ୍କର୍ମରୁ ବିରତହୋଇ ରହେ ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ଶାସ୍ତି ଭୟ ବା ଧରାପଡ଼ିବାର ଭୟ ନଥାଏ, ସେତେବେଳେ ଲାଞ୍ଚ, ମିଛ, ଦୁର୍ନୀତିରେ ଅତି ସହଜରେ ଲିପ୍ତହୁଏ ।

• • •

ବିବେକର ବିକାଶ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ପିତା ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜନ୍ମଦାତା (Biological father) ବା ଜନ୍ମଦାତା ପିତାଙ୍କୁ ତଥା କେବଳ କହୁନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପିତାର ସ୍ଥାନ ନେଇ ଶିଶୁକୁ ପାଳନ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ କହୁଛନ୍ତି । ଏପରିବ୍ୟକ୍ତି ପିଲାର ଅଜା ବା ଜେଜେବାପା କିମ୍ବା କାକା, ବଡ଼ବାପା, ଯେ କେହି ହୋଇପାରନ୍ତି । ଯଦି କୌଣସି କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଶିଶୁ ପିତୃସମାନ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ନ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସହିତ ମାନସିକ ଦୂରତ୍ୱ ଅନୁଭବ କରେ ଓ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଶିଶୁ ଦୁଷ୍କର୍ମ କଲେ ତାକୁ ଶାସ୍ତି ଦିଅନ୍ତି, ମାତ୍ର ସୁକର୍ମ କଲେ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ନାହିଁ ବା ସ୍ନେହାଦର ଦିଅନ୍ତିନାହିଁ, ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିଶୁର ବିବେକର ବିକାଶ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ

ହେବ । ସେ ବିବେକୀ ନହୋଇ ଭୟାଳୁ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଏ । ପିତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଏହି ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବ ଥିବାରୁ ସେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଶିକ୍ଷକ, ଶାସକ, ବିଗ୍ରହକ ଇତ୍ୟାଦି ଲୋକଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଲେ ନିଜର ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏକ ବିରୋଧ ଭାବ ପୋଷଣ କରିବ । ଯେଉଁଠାରେ ଶାସ୍ତି ଭୟ ଥିବ ସେଠାରେ ସେ ଅତି ବାଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବ ଓ ଯେଉଁଠାରେ ଶାସନ ଭୟ ନାହିଁ (ଜନତା ମେଳରେ, ପ୍ରଶଂସନରେ ବା ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ) ସେ ସର୍ବଦା ସେମାନଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରିବ । ଏହି ବିଷୟରେ ଫ୍ରଏଡ୍, ଅଟୋର୍‌ୟାଙ୍କ, ଆଡ୍‌ଲର ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କର ମତାମତ ପାଠକଙ୍କର ପଢ଼ିବା କଥା ।

ବିବେକର ବିକାଶ

ଏହି ଲିଙ୍ଗ-କେନ୍ଦ୍ରିକ ଯୌନ ବିକାଶ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେହିଁ ଶିଶୁ ମନରେ, ବିବେକର ସଞ୍ଚାର ହୋଇଥାଏ । ଏଥିପୂର୍ବରୁ ସେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନିଷେଧ ଅସମ୍ବନ୍ଧ ଭାବରେ ମନେ ରଖିଥାଏ ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଉଚିତ୍ କି ଅନୁଚିତ୍ ଏ ଧାରଣା ତାର ନଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟର ବିଚାର କରି ସେହି ଅନୁସାରେ ଭଲ କାମ କଲେ ଆନନ୍ଦ ଓ ଖରାପ କାମକଲେ ମାନସିକ ଗ୍ଲାନି ଅନୁଭବ କରେ ।

ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ଇଡ଼ିପସ୍ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଫଳରେହିଁ ବିବେକର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥାଏ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ପିତା ସହିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ସେ କେତେକ ବିଧି ନିଷେଧ ଶିଖିଥାଏ କିନ୍ତୁ ପିତା ସହିତ ଏକାତ୍ମବୋଧରୁହିଁ ସେ ପୁରୁଷୋଚିତ ଆଚରଣ, ବିବେକ, ନୀତି ଓ ଆଦର୍ଶ ସମ୍ବଳିତ ଏକ ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷକୁ ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ନିଜ ଚରିତ୍ରର ଏକ ଅଙ୍ଗ କରି ତୋଳେ । ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସ ସହିତ ବିବେକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଅବଦମନ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭକରେ । ଅବଚେତନ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା (Censor) ଦ୍ୱାରା ଇଡ୍‌ର କୌଣସି ଚିନ୍ତା ଭାବନା ବା ଇଚ୍ଛାକୁ ସଚେତନ ମନର ସୀମାରେଖା ଅତିକ୍ରମ କରାଇଦିଏ ନାହିଁ । ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜଡ଼ିତକାମନା ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ କେବଳ ପରୋକ୍ଷରେ, ସ୍ୱପ୍ନର ଛଦ୍ମବେଶରେ, ବା ବିବେକଧର୍ମିତ କାମନାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଅଚେତନ ସ୍ତରରୁ ମୁକ୍ତିପାଏ । କିନ୍ତୁ କେବେହେଁ ନିଜର ପ୍ରକୃତ ରୂପରେ ସଚେତନ ସ୍ତରକୁ ଆସିପାରେ ନାହିଁ ।

ଶିଶୁର ବିଚାର ଶକ୍ତି ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଶୀଳତାର ବିକାଶ ପୂର୍ବରୁ ବିବେକର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବାରୁ ବିବେକର ଏହି ଅଂଶ ମନର ଅଚେତନ ସ୍ତରରେ ରହିଯାଏ । ପ୍ରବୃତ୍ତି ପରି ବିବେକର ଦାବୀ ମଧ୍ୟ ଅନେକାଂଶରେ ଅବାସ୍ତବ, ଅଯୌକ୍ତିକ ଓ ଶିଶୁ ସୁଲଭ । ସେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ପରି ଅନେକ ସମୟରେ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନସର ସମନ୍ୱୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ଦେଖାଦିଏ

ଓ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଗୋ ତାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ନପାରିଛି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଏହାକୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ କରୁଥାଏ । ସମରସେଟ୍ ମମଙ୍କ ଲିଖିତ ଦି ରେନ୍ (**The Rain**) ଗଳ୍ପ ଏହାର ଏକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ । **The Rain**ର ନାୟକ ପାଦ୍ରୀ ଶେଷରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି ନିଜର ପାପବୋଧରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ ।

ଏଥିଯୋଗୁଁ କେବଳ ଯୌନ-କାମନାର ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରକାଶ ଘଟିଲେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ଉପଶମ ହୋଇଯିବ, ଏକଥା ଭାବିବା ଭୁଲ । କାରଣ, କେବଳ ଯୌନ କାମନା ନୁହେଁ, ଆମେ ଆମର ଜିଘାଂସା ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ, ଲୋଭ ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅସାମାଜିକ କାମନାକୁ ମଧ୍ୟ ଅବଦମନ କରୁ । ବିବେକ ନଥିଲେ, ଯେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ରହିବନାହିଁ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଠିକ ନୁହେଁ । ବିବେକହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ଯାହାକୁ କି ଜନ୍ମାପରାଧୀ (**Psychopath**) ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ସେମାନଙ୍କର ଚରିତ ଆଲୋଚନା କଲେ ବିବେକର ପ୍ରୟୋଜନ ଯେ କେତେ ବେଶୀ ସେ କଥା ଯେ କେହି ଅନୁଭବ କରିବେ । ବିବେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମାଜ-ସମ୍ମତ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯୋଗାଏ । ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତି କାମନାର ଦାସ ହୋଇ ନିଜର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତା ନାହିଁ ତେବେ ସେ ଅମଣିଷ ହୋଇ ରହିଯାଆନ୍ତା । ପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ଆନନ୍ଦଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାନବିକ ଆଦର୍ଶ ଅନୁସରଣରେ ଆଉ ଯେ ଏକ ପ୍ରକାର ଆନନ୍ଦ ରହିଛି ସେ କଥା ବିବେକ ନଥିଲେ ସେ କେବେହେଁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରନ୍ତା ନାହିଁ ।

ବିବେକ ଯେ କେବଳ ବିଧି ନିଷେଧର ନିୟାମକତା ନୁହେଁ । ବିବେକ ନିଜ ସମାଜର ପରମ୍ପରା ଓ ଐତିହ୍ୟର ରକ୍ଷକ ରୂପରେ ଶିଶୁ ମନରେ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସଞ୍ଚାରକରେ । ସେ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ନୁହେଁ, ସେ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀର ଅଙ୍ଗ ଏବଂ ନିଜ ଗୋଷ୍ଠୀର ଆଚରିତ ରୀତିନୀତି ମଧ୍ୟ ତାହାର ରୀତିନୀତି, ଏ କଥା ସେ ଶିଖେ ।

ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କ କହିବା କଥା ହେଲା ଯେ, ବିବେକର ଯଥାର୍ଥ ବିକାଶ ନ ହେଲେ କିମ୍ବା ବିବେକ ଯଦି ବିଚାରହୀନ ହୋଇ କେବଳ କଠୋର ଶାସ୍ତିଦାତା ରୂପରେ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କର ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରେ, ତେବେ ସେଠାରେ ମାନସିକ ଅସୁସ୍ଥତା ଦେଖାଯିବ । ଅକାରଣ ପାପବୋଧ, ଅହେତୁକ ମାନସିକ ଗ୍ଲାନି; ନିଜ ପ୍ରତି ହେୟଜ୍ଞାନ, ଅଯଥା ମାନସିକ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଇତ୍ୟାଦି ଆବେଗ ଜନିତ ତ୍ରୁଟି ଦେଖାଦେଲେ, ବିବେକର ପ୍ରକ୍ରିୟା ସୁସ୍ଥ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ ବୋଲି କୁହାଯିବ ।

ବାଳିକାର ମାନସିକ ବିକାଶ—

ଲିଙ୍ଗ-କେନ୍ଦ୍ରିକ ଯୌନ ବିକାଶ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବାଳିକା ବାଳକ ପରି ନିଜର ଶରୀରର ଗଠନ ବିଷୟରେ କୌତୂହଳୀ ହୋଇଉଠେ ଓ ଶିଶୁ ଏବଂ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି,

ବାଳିକା ଓ ବାଳକ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଦୈହିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବିଷୟରେ କ୍ରମଶଃ ସଚେତନ ହୁଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ନିଜର ଉପସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ (ଯୋନିଦେଶ) କୁଣ୍ଡାଇଲା ବେଳେ ହସ୍ତମୈଥୁନର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରି ସେଥିରେ ଲିପ୍ତହୁଏ ଓ ଅନ୍ୟର ଅନାବୃତ ଅଙ୍ଗ ଦେଖିବାରେ ଆଗ୍ରହୀ ହୁଏ ।

ଅପରର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ବାଳକ ପରି ବାଳିକା ମଧ୍ୟ ଯୌନାଙ୍ଗ ଛେଦନ ରୂପକ ଶାସ୍ତି ବିଷୟରେ ଅବହିତ ହୁଏ । କ୍ରମଶଃ ନିଜ ଶରୀର ଗଠନ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରି ସେ ଦେଖେ ଯେ ବାଳକ ପରି ତାର ଲିଙ୍ଗ ନାହିଁ । ଯେହେତୁ ଏ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ମାତା, ବାଳକ ଓ ବାଳିକା ଉଭୟଙ୍କୁ ଶାସନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ସେ ଭାବେ ଯେ ମା ଯେକୌଣସି ମନ୍ଦକାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ତାର ଯୌନାଙ୍ଗ ଛେଦନ କରିଛନ୍ତି ଓ ସେଥିଲାଗି ତାର ଲିଙ୍ଗହାନି ଘଟିଛି । ଅଧିକାଂଶ ପିତୃତାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜରେ ବାଳକ ପରିବାରରେ ଓ ପରିବାର ବାହାରେ ଅଧିକ ଆଦରର ବସ୍ତୁ ହୋଇଥିବାରୁ ପରିବାରରେ ବାଳକର ସ୍ଥାନ ଯେ ଉଚ୍ଚ ଏକଥା ବାଳିକା ବେଶି ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଥାଏ । ଅନେକ ମାଆ ଖୋଲା ଭାବରେ ସବୁ କଥାରେ ପୁଅ ପ୍ରତି ପକ୍ଷପାତିତା ଦେଖାନ୍ତି । ତେଣୁ ସାଧାରଣତଃ ବାଳକ ତାର ଈର୍ଷାର ପାତ୍ର ହୁଅନ୍ତି । ଯେହେତୁ କେବଳ ଲିଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ପାର୍ଥକ୍ୟ ସୂଚିତ ହୁଏ ବାଳିକା ମଧ୍ୟ ଲିଙ୍ଗକୁ ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଅଂଗ ବୋଲି ଭାବେ । ସେ ଭାବେ ତା'ର ଯଦି ଲିଂଗ ଥାଆନ୍ତା ସେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଷ ପିଲା ପରି ସବୁପ୍ରକାର ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ମନୋଯୋଗ ଓ ଆଦର ପାଇପାରନ୍ତା । ଏହିପ୍ରକାର ମନୋଭାବକୁ ଫ୍ରଏଡ୍ ଲିଂଗ ଈର୍ଷା (Penis envy) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଯେତେବେଳେ ବାଳିକା ନିଜର ଲିଂଗହୀନତା ହେତୁ ମାଠାରୁ ଶାସ୍ତି ଓ ହତାଦର ପାଉଛି ବୋଲି ଭାବେ ଏବଂ ମାଆ ଶାସୟିତ୍ରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ନିଶ୍ଚୟ ତାର ଲିଂଗ ଛେଦନ କରିଛନ୍ତି, ବୋଲି ଭାବେ, ସେତେବେଳେ ସେ ମାଆ ପ୍ରତି ଆକ୍ରୋଶ ଅନୁଭବ କରେ । ବାଳକ ମନରେ ମଧ୍ୟ ମାତା ଶାସୟିତ୍ରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଆକ୍ରୋଶ ଭାବଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ଅନୁଭୂତି ସହଜରେ ସଚେତ ମନକୁ ଆସେ ନାହିଁ । ମାଆ ପ୍ରତି ଥିବା ପ୍ରୀତି ଅନୁଭୂତି ତାକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥାଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ପୁରାଣ କଥା କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ଲୋକଗାଥାରେ ହିଁ ଆମେ ମନ୍ଦ ମାତାର ଭିନ୍ନରୂପ ବିମାତା, ଡାହାଣୀ, ଯୋଗିନୀ, ପିଶାଚୀ ଇତ୍ୟାଦି ଚରିତ୍ରରେ ଦେଖିଥାଉ ।

ବାଳିକା ସଚେତନ ମନରେ ମା ପ୍ରତି ଏହି ଆକ୍ରୋଶ ଅନୁଭବ କରେ ଓ ଏପ୍ରକାର ଅନୁଭବ କରିବାଟା ଯେ ଅନ୍ୟାୟ ଏକଥା ଜାଣି ମନରେ ଗ୍ଲାନି ଅନୁଭବ କରେ । ଯେଉଁ ମା ପ୍ରୀତିର ପାତ୍ରୀ, ସେହି ମାଆ ପ୍ରତି ଆକ୍ରୋଶ ଅନୁଭବ କରିବା ବା କ୍ରୋଧବଶରେ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁକାମନା କରିବାଟା ଯେ ଅନ୍ୟାୟ ସେ କଥା ସେ ଜାଣେ । ପୁନଶ୍ଚ ଶିଶୁ ମନରେ ଆରୋପ ପ୍ରକ୍ରିୟା (Projection) କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବାରୁ ସେ ଭାବେ ମାଆ ମଧ୍ୟ ତା ପ୍ରତି ଏହି

ପ୍ରକାର ଆକ୍ରୋଶ ଅନୁଭବ କରୁଥିବେ । ମାତାର ଆକ୍ରୋଶର ବସ୍ତୁ ହେବାଟା ତା ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳେଶଦାୟକ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ମାଆ ପ୍ରତି ତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋଭାବକୁ ଅବଦମିତ କରେ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଝିଅଟି ପିତା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ସବୁ ସମାଜରେ ବାପା ଝିଅକୁ ଖୁବ୍ କମ୍ ଶାସନ କରନ୍ତି ଓ ସେ ବାପା ପ୍ରତି ଆକ୍ରୋଶ ଅନୁଭବ କରୁନଥିବାରୁ ବାପାଙ୍କର ଯେ ତା ପ୍ରତି ଆକ୍ରୋଶ ବା ବିରାଗ ନାହିଁ—ସେ କଥା ସେ ମନରେ ଭାବେ । ସେ ଭାବେ, ସେ ମା ପରି ହେଲେ ବାପାଙ୍କଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଆଦର ଓ ମନୋଯୋଗ ପାଇବ ଓ ମାଆ ପରି ପୂର୍ଣ୍ଣବୟସ୍କା ହୋଇ ନିଜର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଜାହିର କରିବ । ଫ୍ରଏଡ୍ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାରୀ-ରୋଗୀର ମାନସିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କାଳରେ ଦେଖିଛନ୍ତି ଯେ ଶୈଶବ ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଂ ଓ ଲିଂଗ ଏକ ବସ୍ତୁ ବୋଲି ଭ୍ରାନ୍ତଧାରଣା ଅଚେତନ ମନରେ ଥାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ମୈଥୁନକ୍ରିୟା ଦେଖି ସେ ଭାବେ ଯେ ମୈଥୁନ ମାଧ୍ୟମରେହିଁ ସେ ପୁଣି ଲିଂଗ ଫେରିପାଇବ । ଏହିପରି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ବୁଝାମଣା ଯୋଗୁଁ ସେ ପିତା ସହିତ ମୈଥୁନ ଇଚ୍ଛା କରିଥାଏ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣବୟସ୍କା ହେବାର ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ ମନରେ ଜନ୍ମେ । ଏହି ବୟସର ଝିଅ ଅନେକ ସମୟରେ ବାପାକୁ ବାହାହେବି ବାବାହେଲି କହି ମନର ଏ ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଆନ୍ତି । ଏମିତି ଅସଭ୍ୟ କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ବାରମ୍ବାର ଉପଦିଷ୍ଟ ହେଲେ ସେ ଆଉ ଏହି ଇଚ୍ଛା ମୁହଁରେ ପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପିତା ବା ପୁରୁଷ ପ୍ରତି ଏହି ଯୌନକାମନା ତା ମନରେ ରହିଥାଏ । ସେ କ୍ରମଶଃ ମାତାକୁ ଆଦର୍ଶ କରି, ମାତାକୁ ପ୍ରତି କଥାରେ ଅନୁସରଣ କରି ନିଜର କଳ୍ପନାରେ ମାତା ଓ ନିଜକୁ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ରୂପରେ ଦେଖି ପିତା ସହିତ ଥିବା ମାତାର ସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଂଶୀଦାର ହୁଏ । ଏହା ଫଳରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ-ସୁଲଭ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିକାଶ ହୁଏ ଓ ସେ ପୁରୁଷ ହେବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ତ୍ୟାଗକରି (Tomboy phase) ସ୍ତ୍ରୀ-ସୁଲଭ ଆଚରଣ ବ୍ୟବହାର ଶିଖେ ।

ଫ୍ରଏଡ୍ଙ୍କ ମତରେ ବାଳିକା ପକ୍ଷରେ ଇଡ଼ିପସ-ଅଧ୍ୟାୟ ବିଶେଷ ସଂଘାତଶୀଳ ନୁହେଁ । ନିଜର ଲିଂଗହାନି ଘଟିଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗୁଁ ବାଳକଙ୍କ ପରି ଶାସ୍ତିର ସମ୍ଭାବନା କଳ୍ପନା କରି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ରହେନି । ଅଥଚ ବାଳକ ଲାଗି ଯେ କୌଣସି ଶାସ୍ତିର ସମ୍ଭାବନା ଏହି ଆଦିମ ଯୌନାଂଗ-ହାନିର ଭୟ ଜାଗ୍ରତ କରୁଥିବାରୁ ସେ ସବୁଦା ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ରହେ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଏହା ଫଳରେ ବାଳିକା ପୁରୁଷ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ନଚେତ୍ ମାତା ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ ସେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ବିପରୀତକାମୀ (heterosexual) ନହୋଇ ସମକାମୀ ହୋଇ ଉଠିଥାଆନ୍ତା । ମାତା ସହିତ ଏକାତ୍ମବୋଧ ଫଳରେ ତା'ର ବିବେକ ସ୍ତ୍ରୀ-ସୁଲଭ ବିବେକ ହୋଇ ବିକାଶ ଲାଭ କରେ । ସେ ପୁରୁଷ ପରି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ହୁଏନି ସତ; ମାତ୍ର ଦୟା, କ୍ଷମା, କରୁଣା ଇତ୍ୟାଦି ଆବେଗମୟ ଆଦର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ସେ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ତା'ର କଠୋର ବିବେକ ଜ୍ଞାନ ଥିବାରୁ

ସେ ପୁରୁଷ ପରି ପାପବୋଧର ଖବ୍ ଗ୍ଲାନି ଅନୁଭବ କରେନାହିଁ । **Castration complex** ଫଳରେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଯୌନ-ଜୀବନରେ ଯେ ପ୍ରକାର ତ୍ରୁଟି ଦେଖାଯାଏ, ସାଧାରଣତଃ ବାଳିକାର ଯୌନ-ଜୀବନ ସେ ପ୍ରକାର ଜଟିଳତାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ପ୍ରକୃତରେ ଫ୍ରଏଡ୍ ଅପେକ୍ଷା ବାଳିକାର ମାନସିକ ବିକାଶ ବିଷୟରେ **Karen Honney** ବହୁ ତଥ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ପାଠକ ଇଚ୍ଛାକଲେ ତାଙ୍କର ମତାମତ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପଢ଼ି ଆଲୋଚନା କରିପାରନ୍ତି ।

ଚତୁର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟାୟ

ଇଡ଼ିପସ୍ କମ୍ପ୍ଲେକସ୍‌କୁ ଅବଦମିତ କରି ଶିଶୁ ନିଜକୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଯୌନ-କାମନାର ନିବୃତ୍ତି କରି କୈଶୋର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଏକ ଯୌନ-ବିକାଶ ହୀନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ନେଇ ଗଢ଼କରେ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ମୁଖ, ପାୟୁ ବା ଲିଂଗ ଏହି ସମସ୍ତ ସ୍ଥଳରେ ମଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଳ୍ପ ଯୌନ ସମ୍ବେଦନ ଅନୁଭବ କରେ । କୈଶୋରରେ ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଯୌନଗ୍ରନ୍ଥିଗୁଡ଼ିକ ସକ୍ରିୟ ହୋଇ ଉଠିଲେ ତା'ର ଶରୀରରେ କୈଶୋର ସୁଲଭ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଯୌନ ବିକାଶ ଦେଖାଯାଏ ଓ ପୁନର୍ବାର ଯୌନ ସମ୍ବେଦନା ଅନୁଭବ କରେ ।

ଛଅବର୍ଷ ବୟସଠାରୁ କୈଶୋର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଆପାତ ଯୌନ-ବିକାଶହୀନ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଫ୍ରଏଡ୍ ଯୌନ ବିକାଶର ଅପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଅବସ୍ଥା (**Latency Stage**) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମାନସିକ ବିକାଶ ତତ୍ତ୍ୱର ମୂଳଭିତ୍ତି ଯୌନ ସମ୍ବେଦନା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିବାରୁ ସେ ଏହି ବୟସରେ ଚରିତ୍ରିକ ଓ ବ୍ୟବହାରିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ କିଛି କହି ନାହାନ୍ତି । ଏହି ବୟସରେ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶିଶୁର କୌତୂହଳ ବଢ଼େ ଓ ସେ ଜ୍ଞାନ ସଞ୍ଚୟରେ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇଉଠେ ବୋଲି ଫ୍ରଏଡ୍ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି ମାତ୍ର ।

ଏରିକ୍‌ସନ୍ ଇତ୍ୟାଦି ପରବର୍ତ୍ତୀ ମନୋବିଶ୍ଳେଷକମାନେ ଏହି ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ ବୟସରେ ଘଟିଥିବା ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ଚରିତ୍ରିକ ତ୍ରୁଟି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିକାଶ ବିଷୟରେ ବହୁ ତଥ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋଚନାମାନ କରିଛନ୍ତି ।

ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ଶିଶୁ ଯଦି ନିଜ କ୍ଷମତା ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ ଥାଏ ଓ ପିତାମାତାଙ୍କ ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥାଏ, ତେବେ ସେ ପ୍ରକାର ଶିଶୁର ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବହୁ ପ୍ରକାର ସମସ୍ୟା ଦେଖାଯାଏ । ଯେଉଁ ଶିଶୁ ଘରେ ଅତିଯତ୍ନ (**Overprecaution**) ରେ ବଢ଼ିଥାଏ, ହଠାତ୍ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରତିଯୋଗିତା

ମୂଳକ ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ, ସେ କଣ କରିବ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ନିଜକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସହାୟ, ନିରାଶ୍ରୟ ଓ ଅପର ଶିଶୁଙ୍କ ତୁଳନାରେ ହୀନ ବୋଧ କରୁଥିବାରୁ ସେ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯିବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛାକରେ ନାହିଁ । ଅଥଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଜାଣିଥିବାରୁ ସେ ତୀବ୍ର ମାନସିକ ସଂଘାତର (ଯିବା ଓ ନ ଯିବାର ଇଚ୍ଛା) ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ । ଏ ପ୍ରକାର ଶିଶୁଙ୍କଠାରେ ବାନ୍ତିହେବା, ପେଟବଥା ହେବା, ମୁଣ୍ଡ ବିନ୍ଧିବା, ପାଟି ଖନିବାଳିବା ଇତ୍ୟାଦି ମାନସିକ ଚାପ (Mental stress) ର ଫଳମାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଅପର ପକ୍ଷେ ଯେଉଁ ଶିଶୁ ପିତାମାତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିରୋଧ ଭାବ ପୋଷଣ କରେ ସେ ବିଦ୍ୟାଳୟର ନିୟମ ମାନି ଚଳି ପାରେନାହିଁ । ପ୍ରତି କଥାରେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଅନ୍ୟ ଶିଶୁ ସହିତ ତାର ବିରୋଧ ଘଟେ ଓ କାଳକ୍ରମେ ସେ ସ୍କୁଲରେ ଏକ ସମସ୍ୟା ହୋଇ ଦେଖାଦିଏ ।

ଏ ବିଷୟରେ ଯେଉଁମାନେ ଅଧିକ ତଥ୍ୟ ଜାଣିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ସେମାନେ ଏରିକ୍‌ସନ୍ ଗାମିଲ୍‌ଟନ୍ କାଲସନଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ିଲେ ଉପକୃତ ହେବେ ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଅଚେତନ ମନର ଭାବନା

ମନର ଭାବନା କେତେବେଳେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ପରିସ୍ଫୁଟ, ଓ ଅନ୍ୟ କେତେବେଳେ ଗୁପ୍ତ ଓ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ବିବେକର ତାଡ଼ନା ଓ ବାସ୍ତବ ଜଗତର ନୀତି ନିୟମର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ମନର ସବୁ ଭାବନା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏନାହିଁ । ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଭାବନା ବା ଚିନ୍ତା ସଚେତନ ମନରେ ଜଡ଼ିତ ନ ହୋଇ ଅବଚେତନ ଓ ଅଚେତନ ମନରେ ରହିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଗୁପ୍ତଚିନ୍ତା ଆବେଗମୟ ଓ ଇଚ୍ଛାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ ଅତି ଶକ୍ତିଶାଳୀ । କୌଣସି ନା କୌଣସି ଉପାୟରେ ଗୁପ୍ତ ଭାବନା ଓ କାମନା ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ଏଥିପାଇଁ ଚେତନ ଓ ଅଚେତନ ଉଭୟ ସ୍ତରରେ ସଂଘାତ (Conflict) ର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଅଳ୍ପପାଗଳାମି ଓ ପାଗଳାମିର ଅନେକ ଲକ୍ଷଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ସାଧାରଣ ମଣିଷର ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଇଚ୍ଛା ଜାତୀୟ କାମନାର ପ୍ରକାଶ ଅତି ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଜଣାପଡ଼େ । ଫ୍ରଏଡ୍ ମଣିଷର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଆଲୋଚନା କରି ଅଚେତନ ମନର ଭାବନାକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଧରି ପାରିଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବିକ ଇଚ୍ଛାର କାମନା ଏପରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ରୂପରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ଯେ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ଇଚ୍ଛାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଛନ୍ତି । ଫ୍ରଏଡ୍ ପ୍ରଥମେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନତାର ମୁଖାଖୋଲି ମଣିଷର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ପ୍ରକାଶ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲେ । 'ତାଙ୍କର ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହେଲା । ଏତେବଡ଼ ଆବିଷ୍କାର ମଣିଷର ଜୀବନରେ ମାତ୍ର ଥରେ କରିବା ସମ୍ଭବ' ବୋଲି ଫ୍ରଏଡ୍ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କଲେ ।

ମନର ୧୦ ଭାଗର ନଅ ଭାଗ ଅଚେତନ । ସମୁଦ୍ରରେ ଭାସୁଥିବା ତୁଷାର ପର୍ବତ ଭଳି ଏହାର ସଚେତନ ଅଂଶଟି ବାହାରକୁ ଜଣାପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ଅଚେତନ ଅଂଶ କେବଳ ବିରାଟ ଓ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ରହେ ତାହା ନୁହେଁ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଅକଳନୀୟ । ତେଣୁ ଅଚେତନ ମନର ରୂପରେଖ, ଭାବନା ଓ କାମନାର ସ୍ରୋତ,

ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ନ ଜାଣିଲେ ଅସୁସ୍ଥ ମନକୁ ସଜାଡ଼ିବା ଅସମ୍ଭବ । ଫ୍ରଏଡ୍ ଏଥିଯୋଗୁ ଅଚେତନ ମନର ଭାବନା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାରେ ବେଶି ଜୋର ଦେଉଥିଲେ । ସ୍ୱପ୍ନ-ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦ୍ୱାରା ଅଚେତନ ଭାବନା ଓ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ସବୁଠାରୁ ଭଲ ଭାବରେ ଜଣାପଡ଼େ । ତେଣୁ ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା ପଦ୍ଧତିରେ ଏହାଏକ ବିଶିଷ୍ଟସ୍ଥାନ ପାଇଛି ।

ସ୍ୱପ୍ନର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ

ସ୍ୱପ୍ନର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଅଚେତନ ଭାବନାକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରୁଥିବାରୁ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଅଚେତନରେ ପହଞ୍ଚିବାର ରାଜପଥ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଅଚେତନର ଭାଷା, ସ୍ୱପ୍ନ, ସେ ଭାଷାକୁ ବୁଝିବା କିପରି ?

ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱପ୍ନମାଧ୍ୟମରେ କାହିଁକି ଅଚେତନ ବା ଇଡ୍ ଆକାଂକ୍ଷା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ତାହା ବିଚାର କରାଯାଉ । ଆମେ ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଁ । ନିଦ୍ରାରେ ଚେତନା ନିଷ୍କ୍ରିୟ । ଚେତନା ସହିତ ଜଡ଼ିତ ବିବେକ ସଜାଗ ନୁହେଁ । ଇଗୋ ବା ଅନ୍ତଃମାନସର ବାସ୍ତବତା ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ତେଣୁ କେଉଁ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅସାମାଜିକ, ଅବାଞ୍ଛିତ ଓ ଅବାସ୍ତବ ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଇଗୋର ଦାୟିତ୍ୱ ବାହାରେ । ଏହିପରି ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ଚେତନମନ ସୁପ୍ତ । ଉଚ୍ଚସ୍ତରର ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସ୍ଥଗିତ । ତେଣୁ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ କାମନାର ସଞ୍ଚାର ପ୍ରାୟ ଅବ୍ୟାହତ କହିଲେ ଚଳେ ।

ତଥାପି ମନର ପ୍ରହରୀ ସଜାଗ ଥାଏ ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ । ବିବେକର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧ କରୁଥିବା କୌଣସି ପ୍ରବୃତ୍ତି ଛଦ୍ମବେଶରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ ସିନା, ନିଜ ରୂପରେ କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖାଦିଏ । ମନର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଆକାଂକ୍ଷା ଯେପରି ଅଚେତନ ମନରେ ଥାଏ, ସେହିପରି ଆଦିମ ଭୟ ମଧ୍ୟ ଅଚେତନ ସ୍ତରରେ ବାସକରେ । ତେଣୁ ଯେଉଁ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ନଗ୍ନପ୍ରକାଶ ବିପଜ୍ଜନକ ବୋଲି ମନରେ ଧାରଣା ରହିଛି, ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ଅବିକଳ ପ୍ରକାଶ ହୁଏନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅବଦମିତ ଓ ଅଚେତନର ଗହ୍ୱରରେ ଲୁକ୍‌କାୟିତ । ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାରେ ମନରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକାଶ ଯେପରି ନିଷିଦ୍ଧ, ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିଭଳି ନିଷିଦ୍ଧ । ଯଦି ସ୍ୱପ୍ନରେ ନିଷିଦ୍ଧ ପ୍ରବୃତ୍ତି ନିଜ ରୂପରେ ଦେଖାଦେବାର ଆଭାସ ମାତ୍ର ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ଓ ନିଦ୍ରାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅବସାନ ଘଟେ । ତେଣୁ ସ୍ୱପ୍ନର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତୀକ ମାଧ୍ୟମରେ ଇଡ୍‌ର ଆକାଂକ୍ଷା ପରୋକ୍ଷ ଭାବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ନୁହେଁ ।

ସ୍ୱପ୍ନର ବିଷୟବସ୍ତୁ କଅଣ ଏହାର ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱପ୍ନର ବର୍ଣ୍ଣନା ଏଠାରେ କରାଯାଉ ।

ଜଣେ ଲୋକ ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ । ଘର କଳିକଟିଆ ଅନ୍ଧାର, ଗୃହ ହୋଇଛି, ସେ ହଠାତ୍ ଶୋଇବାଘର ଖୋଲି ପଶିଗଲେ ଦେଖିଲେ ଘର ମଝିରେ ବିଛଣା, ତା ଉପରେ ମଶାରୀ ଟଙ୍ଗାହୋଇଛି ମଶାରୀ ଭିତରେ ବସି ତାଙ୍କ ବାପା କଅଣ ଖାଉଛନ୍ତି ।

ଅତି ସାଧାରଣ ବିଷୟବସ୍ତୁ ପରି ମନେହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏ ସ୍ୱପ୍ନର ଅର୍ଥ କଅଣ ? ସେଦିନ ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କର ଆସିବା କଥା ଥାଏ । ସ୍ୱପ୍ନ କ'ଣ ସେହି ଆଗନ୍ତୁକ ଘଟଣାର ଗୋଟାଏ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟହୀନ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଚିତ୍ରିତକଲା ?—ବାପା ଆସିବେ, ବିଛଣା ହେବ, ମଶାରୀ ଟଂଗା ହେବ । ଗୃହ ଅଧରେ ବାପା ମଶାରୀ ତଳେ ବସି ଖାଇବାଟା ଅସଲଗ୍ନ ବୋଧହୁଏ; କିନ୍ତୁ ନିଦ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭାବନା ସବୁବେଳେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଲି କେହି କହିଛି ? ଏ ସ୍ୱପ୍ନ ତେଣୁ ନିହାତି ସରଳ, ସେ ଦିନର ଘଟଣାର ଏକ ଅବାନ୍ତର ଚିତ୍ର । ଏକଥା ଯେକୌଣସି ସାଧାରଣ ଲୋକ କହିବ ।

କିନ୍ତୁ ତାହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଆଗ୍ରହଜନକ । ଯେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ ସେ ୩୦।୩୫ ବର୍ଷ ବୟସର ଜଣେ ଉଦ୍‌ବେଗପ୍ରବଣ ଲୋକ । ତାଙ୍କର ନିଜର ପୌରୁଷ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ ଥିଲା । ଏପରି କି ମଝିରେ ମଝିରେ ମାନସିକ କାରଣରୁ ତାଙ୍କର ପୌରୁଷହାନି ଘଟିଛି । ସେ ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଡରୁଥିଲେ । ବାପା ଗୋଧ ମାଙ୍କଡ଼ପରି ଆକ୍ରୋଶ ଓ ଭୟ ଦେଖାଇ ତାଙ୍କ ପରିବାରକୁ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିବା ଭଦ୍ରଲୋକ ବାପାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏବେବି ଭୟଭୀତ । ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ନିଜ ପୁରୁଷକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସନ୍ଦେହ ଥିଲା, ଅଥଚ ତାଙ୍କ ବାପା ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବ୍ୟାପାରରେ ଜଡ଼ିତ ଥିଲେ; ତେଣୁ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଈର୍ଷା ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଜନ୍ମିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ସ୍ୱପ୍ନର ଅର୍ଥ ଜାଣିବା କଷ୍ଟ ନୁହେଁ ।

ଅନ୍ଧାର ଗୃହ, ମଶାରୀ ଓ ବିଛଣା ଶୋଇବାର ସୂଚନାଦିଏ; ଶୋଇବା ସୁରତର ସହଗାମୀ । ମଶାରୀ ଭିତରେ ବାପା ଖାଉଛନ୍ତି । ଖାଇବା ରତିକ୍ରିୟାର ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଭୋଜନ ଓ ଭୋଗର ଅର୍ଥ ଏକ, ତେଣୁ ବାପା କଣ କରୁଛନ୍ତି ଏହା ଅନୁମାନ କରିବା କଷ୍ଟନୁହେଁ । ଏ ସ୍ୱପ୍ନର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ସହଜ ହେଲା, କାରଣ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ମାନସିକ ଜୀବନ ସହିତ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱପ୍ନର ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଅର୍ଥ ଓ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଅର୍ଥ ରହିଛି (**Manifest and fatent content**) ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଅର୍ଥ କେତୋଟି ଜଣାଶୁଣା ଉପାୟରେ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ ।

ଗୋଟିଏ ଉପାୟହେଲା ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ନାଟକୀୟ ଧରଣରେ (**Dramatization**) ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା । ଗୃହ, ଅନ୍ଧାର, ହଠାତ୍ କବାଟ ଖୋଲି ପଶିଗଲେ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହାର ଉଦାହରଣ, ସବୁବେଳେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ନାଟକୀୟ ଗୁଣ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ;

ସମୟେ ସମୟେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସୂତ୍ର ବା ରୂପକଳ୍ପ ଭାବରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଘଟିପାରେ । ଯଥା ଜଣେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ ଯେ ତାଙ୍କୁ କିଏ କହୁଛି "କାଲି ନାଲି ମାଲି ପଣାଦେବୁ ।" ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଠାକୁରଙ୍କର ସପ୍ତସ୍ମିତାରେ ହିଂ ଟିଂ ଛଟ୍ କବିତା ଏପରି ସୂତ୍ରମୂଳକ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ କରିଛି ।

ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ହେଉଛି ସ୍ୱପ୍ନର ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଘନୀକୃତ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ (Condensation) କରିବା । 'ପଣାଗ୍ଲା ଭିତରେ ଖାଉଛନ୍ତି'—କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଷୟ ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶିତ ? ବାପାଙ୍କର ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଯୌନେଚ୍ଛା, ପ୍ରଥର ଯୌନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଲସା ଓ ବାପାଙ୍କ ପ୍ରତି ଈର୍ଷା, ଅନ୍ତତଃ ଏ ତିନୋଟି ବିଷୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ଚତୁରତାର ସହିତ ସ୍ୱପ୍ନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି ।

ସ୍ଥାନାନ୍ତର (Displacement, Substitution) ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ, ବାପାଙ୍କର ରତିକ୍ରିୟା ସ୍ୱପ୍ନର ବିଷୟବସ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ମନର ପ୍ରହରୀକୁ ଭୁଲାଇବାପାଇଁ ଅନ୍ୟ ରୂପରେ ଏହାର ଉପସ୍ଥାପନା କରାଯାଇଛି । ରତିକ୍ରିୟାକୁ ଖାଇବା ମାଧ୍ୟମରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଗଲା । ବାପାଙ୍କ ରତିକ୍ରିୟା ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ମନରେ କି ତୀବ୍ର ଆବେଗ ଓ ଉଦ୍‌ବେଗ ଆଣିଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ 'କଅଣ ଖାଉଛନ୍ତି' ନିହାତି ସାଧାରଣ, ଆବେଗହୀନ ବିଷୟବସ୍ତୁ । ଏହି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ ଲୋକଟିର ନିଦ୍ରାରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟାଘାତ ଘଟିନ୍ତି । ତେଣୁ ଆବେଗ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେଲା ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା—ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରହରୀର ଅନୁମୋଦନ ମିଳିଲା, ଲୋକଟି ଅଯଥା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହେଲନାହିଁ । ଅଥଚ ଇଡ୍‌ରେ ଥିବା ଜଟିଳ ଆବେଗ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଚରିତାର୍ଥ ହେଲା । ସ୍ୱପ୍ନର ପଦ୍ଧତି ସତରେ ଚମତ୍କାର ।

ପ୍ରତୀକ (Symbolization)ର ପ୍ରୟୋଗ ଅଚେତନ ମନର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣ । ଛଦ୍ମବେଶରେ ଇଡ୍ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖାଦିଏ ବୋଲି ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି । ଛଦ୍ମବେଶର ମୂଳ ଉପାଦାନ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ଧରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରତୀକ କଣ ? ଯେକୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ଘଟଣାର ଚିହ୍ନର ଅନ୍ୟ ନାମ ପ୍ରତୀକ । କବି ଚିତ୍ରକର ଓ ଭାବୁକ, ଶିଳ୍ପୀ, ନୃତ୍ୟକାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଳାକାର ଏ ସମସ୍ତେ ପ୍ରତୀକ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଆନ୍ତି । ବାସ୍ତବିକ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରତୀକ, ଇଂଗିତ ଓ ଚିହ୍ନ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ସମୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତୀକସବୁର ଅର୍ଥ ଖୋଜି ବାହାର କରିବାକୁ ପଡ଼େ ସେଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଅଚେତନ ଓ ଅବଚେତନ ସ୍ତରରେ ଥିବା ଭାବନାର ପ୍ରତିନିଧି । ସଚେତନ ମନର ପ୍ରତୀକ ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା । ଏହାର ଅର୍ଥ ଜଣାଶୁଣା, କିମ୍ବା ପ୍ରତୀକ ନୂଆ ହୋଇଥିଲେ ପ୍ରୟୋଗକାରୀ ଏହାର ସଙ୍କେତ ଦେଇଥାଆନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତୀକ ନ କହି ଚିହ୍ନ (Sign) କହିବା ଉଚିତ ।

ପ୍ରତୀକର ଅର୍ଥ ଜାଣିପାରିଲେ ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ଅଚେତନ ମନର ଜଟିଳ ଆବେଗର ବିଶ୍ଳେଷଣ ହୋଇପାରିବ । ସ୍ୱପ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବହୁ ଅଂଶରେ ପ୍ରତୀକତତ୍ତ୍ୱ । ସ୍ୱପ୍ନର ପ୍ରତୀକ ଯୌନ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଛଦ୍ମପ୍ରକାଶ । ତେଣୁ ଫ୍ରଏଡ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣକାରୀମାନେ ଯୌନ-ପ୍ରତୀକର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ପ୍ରତୀକଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକାଂଶ ସମାଜ ଓ ଦେଶରେ ଯୌନେଚ୍ଛାର ଚିହ୍ନବୋଲି ଗୃହୀତ ହୁଏ। ବିଭିନ୍ନ ପୁରାଣ ଓ କାହାଣୀରେ ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରତୀକର ସନ୍ଧାନ ମିଳେ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ସର୍ପ ବା ନାଗ ଲିଙ୍ଗର, ଗହ୍ୱର ଯୋନିର ଓ ବନ୍ଧନ ମୈଥୁନର ସାଧାରଣ ପ୍ରତୀକ ।

ଦୁଇଟି କଥା ଏଠାରେ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ—ପ୍ରତୀକର ଅର୍ଥ ସବୁବେଳେ ବିଶ୍ୱଜନୀନ ନୁହେଁ, ଓ ଯେଉଁ ପ୍ରତୀକର ଅର୍ଥ ଅତି ଜଣାଶୁଣା ହୋଇଯାଏ, ତାହା ଆଉ ଅଚେତନ ମନର ଆବେଗ ଓ ଭାବନାର ସୂଚକରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ନାହିଁ । ନାଗସାପ ଲିଙ୍ଗର ପ୍ରତୀକ ହେଲେହେଁ ମୋ ପାଇଁ ତାହା ଜଣେ ସାଙ୍ଗର ନାଁ ସେ ସାଙ୍ଗ ଅତି ଉଗ୍ର ସ୍ୱଭାବ ବିଶିଷ୍ଟ । ତେଣୁ ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ନାଗସାପ ଦେଖିଲେ ହୁଏତ ବନ୍ଧୁତା ବା ଉଗ୍ର ସ୍ୱଭାବ କଥା ଭାବୁଛି । ପ୍ରତୀକର ବ୍ୟକ୍ତି-ବିଶେଷରେ ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ଥାଇପାରେ ଏହାର ବିଶ୍ୱଜନୀନତା ଅତିରଞ୍ଜନ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଅତି ଦେହପରିଚିତ ହେଲେ କୌଣସି ପ୍ରତୀକ ଅଚେତନ ଚିନ୍ତାର ସୂଚକ ହେବନାହିଁ, ଜୀବନର ପ୍ରଭାତ କାଳରେ······ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରଭାତ କାଳର ଅର୍ଥ ଆରମ୍ଭ । ଏହା ସାଧାରଣରେ ଏତେ ପ୍ରଚଳିତ ଯେ 'ଆରମ୍ଭ' ବଦଳରେ 'ପ୍ରଭାତ' ସ୍ୱପ୍ନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏନାହିଁ ।

ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରତୀକର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ କ'ଣ ? ୟୁଙ୍ଗ (Jung) ଏହାର ଉତ୍ତରରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ସମଗ୍ର ମାନବ ଜାତିର ଏକ ଅଚେତନ ମନ ଅଛି । ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଆଦିମ ବିକାଶ କାଳରେ ମଣିଷର ଅନୁଭୂତି କେତେକାଂଶରେ ସମାନ ଥିଲା । ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ଝଡ଼ ବର୍ଷା ଶୀତ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷାକରିବାର ଚେଷ୍ଟା ଆଦିମ ମାନବର ସାଧାରଣ ସମସ୍ୟା । ଆହୁରି ପୁଣି ମଣିଷ ଏକାଠି ରହୁଥିଲା । ଗୋଷ୍ଠୀବଦ୍ଧ ହୋଇ ଚଳପ୍ରଚଳ ଓ ବସବାସ କରୁଥିଲା । ସାମୂହିକ ଜୀବନଯାପନର ଅଭିଜ୍ଞତା ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ମଣିଷର ମନରେ ଯେଉଁ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲେ, ତାହା ମଣିଷର ଅଚେତନ ମନରେ ଚିରକାଳ ଲାଗି ସଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଛି । ବୋଧହୁଏ ସେହି କାରଣରୁ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ପୁରାଣ କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟର ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ ।

ପିତା ମାତାଙ୍କ ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରତୀକ ରୂପରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନରେ ଏହା ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ଦେଖାଯାଏ । ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଥିବା ସ୍ୱପ୍ନ ଏହାର ଉଦାହରଣ । ଏହା କ'ଣ ମଣିଷର ସାମୂହିକ ଅଭିଜ୍ଞତାର ଫଳ ?

ପିତାମାତାଙ୍କ ରତିକ୍ରିୟାର ଆଭାସ ଶିଶୁ ମନରେ ଅଛି ବୋଲି ସବୁ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣକାରୀଙ୍କର ମତ । ଶୈଶବକାଳରେ ପିଲା ଯେତେବେଳେ କେମିତି ପିତାମାତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମୂଳ ସମ୍ପର୍କର ସୂଚନା ପାଇଛି । ଠିକ୍ କଣ ଦେଖିଛି ବା ଶୁଣିଛି ଏହା ସେ ଜାଣି ନ ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ଅପକ୍ୱ ମନରେ ଏ ଅଭିଜ୍ଞତା ଘଟିଛି । ଶିଶୁ ସବୁ ଘଟଣାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ବୁଝି ନ ଥାଏ , ଅଥଚ ଏହା ଯେ ଏକ ଆବେଗମୟ ଘଟଣା ସେକଥା ସେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥାଏ । ତେଣୁ ଶୈଶବର ଏ ପ୍ରକାର ଅନୁଭୂତି ତା'ର ଅଚେତନ ମନରେ ରହିଯାଏ । ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ବାଳକ ବା ବାଳିକା ଏହି ଅନୁଭୂତିକୁ ଅସାମାଜିକ ଓ ଏହାର ସ୍ମରଣ ନିଷିଦ୍ଧ ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି । ତେଣୁ ଚେତନ ମନରେ ଏହାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ଅଥଚ ଅନ୍ୟ ଇତର ଭାବନାଭଳି ଏହା ରୁଦ୍ଧ ଓ ଅବଦମିତ (repressed); ଏହା ସ୍ୱପ୍ନରେ ପ୍ରତୀକ ଅବଲମ୍ବନରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ଆଉ କେହି କେହି ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ କହନ୍ତି ଯେ ଏହି ଅନୁଭୂତିର ଉତ୍ପତ୍ତି କେବଳ ଶିଶୁର ଜୀବନକାଳରେ ନୁହେଁ, ବହୁଯୁଗ ଆଗେ ମଣିଷର ଗୋଷ୍ଠୀମୟ ଜୀବନର ଅନୁଭୂତି ଭିତରୁ ଏହା ଗୋଟିଏ । ତମ୍ବୁ ପକାଇ ଡେରା ବାନ୍ଧି ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ନଦୀ ବା ହ୍ରଦ କୂଳରେ ବସବାସ କରୁଥିଲା, ସେତେବେଳର ଶିଶୁ, ପ୍ରୌଢ଼ମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରତି-ସମ୍ପର୍କ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣୁଥିବ । ମଣିଷ ଜାତିର ଅଭିଜ୍ଞତାର ଇତିହାସରେ ଏହା ଥରକୁ ଥର ଘଟିଛି । Primal scene ବା 'ଆଦିମ-ଦୃଶ୍ୟ' ବୋଲି ଏହା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି ।

ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ଳେଷଣ :

ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ତଥ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ଳେଷଣରୁହିଁ ଜଣାପଡ଼ିଛି । ବିଶେଷତଃ ମାନସିକ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କର ଚିକିତ୍ସାବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଏଥିରୁ ରୋଗୀର ମାନସିକ ଜୀବନର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ସଂଘାତର ସମ୍ୟକ୍ ଧାରଣା ମିଳେ । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ଳେଷଣର ନିମ୍ନଲିଖିତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅଛି—

(୧) ରୋଗୀର ମାନସିକ ଜୀବନ ସ୍ୱପ୍ନରେ ପ୍ରତିଫଳିତ । ତେଣୁ ତା'ର ସ୍ୱପ୍ନଗୁଡ଼ିକର ସାରମର୍ମ ସମାନ । ଯଦିଓ ଗୋଟିଏ ରାତିର ସ୍ୱପ୍ନ ଅନ୍ୟ ରାତିର ସ୍ୱପ୍ନଠାରୁ ପୃଥକ୍ ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ଜଣେ ରୋଗୀର ମାନସିକ କାରଣରୁ ଯୌନ-ଦୁର୍ବଳତା ଘଟିଥିଲା । ସେ ଥରେ ରାତିରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେଦିନ ଦ୍ୱିପହରେ ବୋଟିଏ ଶୁଖିଲା ନଈ ପାରି ହେଉଛନ୍ତି । ବାଲି ତାତିଛି । ଅଧା ବାଟ ଗଲାପରେ ବାଲି ମଝିରେ ସରୁଧାରାରେ ନଈଟା ବୋହିଯାଉଛି; କିନ୍ତୁ ସେ ସେତିକ ପାଣିକୁ ଟପି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଆଉ ଥରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ ଯେ ଗୋଟାଏ ଉଚ୍ଚ ଗଛରେ ତା'ଙ୍କୁ ଚଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଗଛର ଗଣ୍ଡିରେ ଗୋଟିଏ କୋରଡ଼ । ସେ କୋରଡ଼ଯାକେ ଯାଇପାରୁଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଟପି ଆଉ ଉପରକୁ ଉଠିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଏ ଦୁଇଟି ସ୍ୱପ୍ନର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଆପାତତଃ ପୃଥକ୍ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଅର୍ଥ

ସମାନ । ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣକାରୀ ଏହିପରି ଜଣେ ରୋଗୀର ଏକାଧିକ ସ୍ୱପ୍ନ ବିଚାର କଲେ ତା'ର ମାନସିକ ଜୀବନ କଥା ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିପାରନ୍ତି ।

(୨) ସ୍ୱପ୍ନର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଅର୍ଥ ସମାନ; ତେଣୁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱପ୍ନର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଏକ ସୂତ୍ରଗତ ଧାରାରେ ବାନ୍ଧ ହୋଇଥା'ନ୍ତି । ଅଚେତନ ମନର ଭାବନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ହେଲିକରି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଗୁଡ଼ିକର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ସମାନ ଥିବାରୁ ରୋଗୀ ଦେଖୁଥିବା ସ୍ୱପ୍ନ ସବୁ ଏକ ପ୍ରକାରର ।

(୩) ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦ୍ୱାରା ରୋଗୀର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯଥେଷ୍ଟଜ୍ଞାନ ମିଳେ । ତା'ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ଓ ଚିନ୍ତା ଆଲୋଚନା କଲେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଜ୍ଞାନ ମିଳେ । ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଫଳ ଯଦି ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାରରେ ଲବ୍ଧ ହୋଇଥିବା ଜ୍ଞାନ ସହିତ ମେଳ ହୁଏନାହିଁ ତେବେ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଠିକ୍ ହୋଇଛି ବୋଲି କହିହେବ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଏପରି କିଛି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ଯାହାକି ରୋଗୀର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ଜୀବନ-ଇତିହାସ ସହିତ ଖାପ ଖାଇବ ନାହିଁ ।

ମନେକର ଉପରେ କୁହାଯାଇଥିବା ସ୍ୱପ୍ନ (ନଦୀ, ବାଲି, ଝରା, ଝପି ପାରୁନାହିଁ) ର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଯେ ରୋଗୀ ମନରେ ପୌରୁଷହାନିର ଭୟ ରହିଛି । ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ତା'ର କେବଳ ଭୟ ନାହିଁ, ବରଂ ପୌରୁଷହାନି ଘଟିଛି । ତେବେ ଆମ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଫଳ ଠିକ୍ ହେଲା ।

ଏଠାରେ କହି ରଖିବା ଉଚିତ୍ ଯେ ସ୍ୱପ୍ନ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲାବେଳେ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ନିଜର ମତାମତ ବା ଖାମଖିଆଲିରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତ ନ ଥାଆନ୍ତି । ବିଶ୍ଳେଷଣର ପଦ୍ଧତି ଓ ବିଚାର ଉଭୟରେ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣକାରୀ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶୈଳୀ ଓ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଦେଖାଇବା ସ୍ୱାଭାବିକ, ତେଣୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କେବେହେଁ ନିରପେକ୍ଷ ବା ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ନୁହେଁ । କେବଳ ସ୍ୱପ୍ନର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଯଦି ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ବିଚାର କରନ୍ତେ, ତେବେ ମନୋବିଶ୍ଳେଷକଙ୍କ ବିଚାର ଏକବାଗିଆ କିମ୍ବା ପ୍ରମାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ମନୋବିଶ୍ଳେଷକଙ୍କ ଆଗରେ ରୋଗୀର ସମୁଦାୟ ଜୀବନ ଇତିହାସ ଖୋଲାପଡ଼ିଛି । ତେଣୁ ସ୍ୱପ୍ନର ଅର୍ଥ ସେ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ବିଶ୍ଳେଷକଙ୍କୁ ଅତି ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଜଣାପଡ଼େ ।

ଉପସଂହାର

ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କର ଅଚେତନ ମନର ବିଚାର ଆଲୋଚନା କରାଗଲା । ତାଙ୍କ ମତରେ ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତି, ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା (Defence mechanism) ଓ ଜଟିଳ ଆବେଗମୟ ଚିନ୍ତାଧାରା—ଏସବୁର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ ହେଉଛି ଶିଶୁ ସୁଲଭ ଅପରିପକ୍ୱ ଅଚେତନ ମନ । ସେ ପ୍ରୌଢ଼ ରୋଗୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ-ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଅଚେତନ ମନର ଗହ୍ୱରରେ ନିହିତ ଭାବନା-ଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିପାରିଛନ୍ତି ସତ; କିନ୍ତୁ ସେସବୁ ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବନାର ଶକ୍ତିର ଉତ୍ସ ଅପରିପକ୍ୱ

ଶୈଶବୋଚିତ ଅଚେତନ ସ୍ତରରୁ ଆସୁଛି । ଫ୍ରଏଡ୍ ନିଜେ କେବେହେଁ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ମାନସିକ-ଜୀବନ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ବା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କର କନ୍ୟା ଆନ୍ନା ଫ୍ରଏଡ୍ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱ ସମସ୍ତେ ଗ୍ରହଣ କରି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନିଜ ସହକର୍ମୀ ୟୁଙ୍ଗ ଓ ଆଡ୍‌ଲର ତାଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ହୋଇ ନ ପାରି ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ ଗଠନ କରି ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଅଛନ୍ତି, ବିଶେଷତଃ ୟୁଙ୍ଗଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଓ ଦର୍ଶନବିଦ୍ୟା ଉପରେ କମ୍ ନୁହେଁ, ଫ୍ରଏଡ୍ ଜଣେ ଭଲ ଚିକିତ୍ସକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଲେଖା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳ ଅଥଚ ଶକ୍ତିଶାଳୀ । କିନ୍ତୁ ୟୁଙ୍ଗଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ନ ଥିଲା କିମ୍ବା ଅସାଧାରଣ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ତାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଓ ନିରପେକ୍ଷ ଜ୍ଞାନର ଅବତାରଣା କରି ନାହିଁ । ତଥାପି ଚିକିତ୍ସାପଦ୍ଧତି ହିସାବରେ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ବହୁବର୍ଷ ଧରି ସଫଳତା ହାସଲ କରିଥିଲା । ଏବେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁ ପ୍ରକାରର ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଚଳିତ ସେଥିରୁ କେତେକ ପ୍ରଣାଳୀ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣଠାରୁ ଅଧିକ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇଛି, କାରଣ ମଣିଷର ମନ ପାରମ୍ପରିକ ସଂସ୍କୃତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ । ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ସମାଜରେ ବଢ଼ୁଛି, ତା'ର ମନରେ ସେ ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ଭାବନା, ଆଶା ଓ ଆକାଂକ୍ଷା ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବହିଁ ହେବ । ଏପରି କି ତଥାକଥିତ ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟ ସମାଜର ଅଧୁନାତନ ପ୍ରଚଳନରେ ରଞ୍ଜିତ ହେବ ।

ଫ୍ରଏଡ୍ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ନୈତିକତାର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସେ କାଳରେ ଯୌନ କାମନାର ଚରିତାର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିଲା । ସେତେବେଳର ସମାଜରେ ପିତା ବା ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠଙ୍କ ଆସନ ଉଚ୍ଚରେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଆଦେଶ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ୩୦ ବର୍ଷରେ ନୈତିକତାର ମାନ ବଦଳି ଯାଇଛି । ଯୌନେଚ୍ଛା ଅବଦମନର ଆବଶ୍ୟକତା ବହୁ ସମାଜରେ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜରେ ଅନ୍ୟ ରୂପରେ ଯୌନ ବିଷୟର ଖୋଲ୍‌ଖୋଲ୍ ଆଲୋଚନା ହେଉଛି—ପରିବାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ମାଧ୍ୟମରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ସମାଜରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର—ଆମେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଆବେଗମୂଳକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ପାରୁନାହୁଁ, ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ପ୍ରେମ ଓ ଆନ୍ତରିକତାର ତୀବ୍ର ଅନୁଭୂତି ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନରେ ଘଟୁନାହିଁ, ଜୀବନ ନିଃସଙ୍ଗ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱହୀନ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ସବୁବେଳେ ଆଧୁନିକ ନଗରବାସୀର ମନରେ ରହିଛି । ତେଣୁ ସାଂପ୍ରତିକ ମଣିଷର ମନ ସଜାଡ଼ିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଚିକିତ୍ସା ବାହାରିଛି ତାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା ମଣିଷକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ନିବିଡ଼ତା, ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା ଓ ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରେମ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା । ଅକୃତ୍ରିମ ପ୍ରେମର ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧି କରାଇବା ଓ ସାମାଜିକ ମୁଖା ଖୋଲି ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଅନାବିଳ ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି, ଏପରି କି ବିଦ୍ୱେଷ ଓ ଈର୍ଷା ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅଧିକାଂଶ ମାନବ-ଧର୍ମୀ (Humanistic) ମନୋବିଜ୍ଞାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଆଡ଼ପାଗଳା କିଏ ?

କିଏ ଭଲ କିଏ ଆଡ଼ପାଗଳା ଚିହ୍ନିବା ସବୁବେଳେ ସହଜ ନୁହେଁ । ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କୁ ନାପସନ୍ଦ କରି ତାକୁ ଆଡ଼ପାଗଳା ବୋଲି କହିପାରେ । ସ୍କୁଲରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ପିଲଙ୍କୁ ଟିକିଏ ହସିଲେ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି ବା ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ଛିଡା କରାନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଆଡ଼ପାଗଳା ବୋଲି ପିଲମାନେ କହନ୍ତି । ଅଥଚ ଦେହ ମୁଣ୍ଡରେ ବିଭୂତି ବୋଳି ଶ୍ମଶାନରେ ଦିନରାତି ରହିଲେ ବି ଅବଧୂତ ବାବାଙ୍କୁ କେହି ଆଡ଼ପାଗଳା କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ଆମେରିକାରେ ଯିଏ ଝିଅଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନ ମିଶି ନୃପଗ୍ରୁପ ନିଜ କୋଠରୀରେ ସବୁବେଳେ ପଢ଼ାଶୁଣା କରୁଥାଏ (ମାନେ ଆମ ଦେଶରେ ସବୁଠୁ ଭଲ ପିଲା) ତାକୁ ଆଡ଼ପାଗଳା କହନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତିରେ ଆଡ଼ପାଗଳାମି ଗୋଟିଏ ମାନସିକ ରୋଗ । ଭଲ ଲୋକମାନେ ସମୟେ ସମୟେ ଆଡ଼ପାଗଳା ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ଏବଂ ଆଡ଼ପାଗଳମାନେ ଭଲ ହୋଇ ପୁଣି ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଭାଗ ନିଅନ୍ତି । ଏହା କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯେମିତି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଜ୍ୱର ସର୍ଦ୍ଦି ହୁଏ, ପୁଣି ଭଲ ହୋଇଯାଏ ଓ ଯେମିତି ଜ୍ୱର ସର୍ଦ୍ଦି ଭୋଗୁଥିବା ଲୋକ ସବୁବେଳେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠୁଁ ବାରି ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି, ଆଡ଼ପାଗଳା ଲୋକ ଆମ ଭିତରେ ଥାଆନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଆଡ଼ପାଗଳ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ଅଛି । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଆଡ଼ପାଗଳାମି ହୋଇଛି ବୋଲି ଜାଣିବ କିପରି ? ଥର୍ମୋମିଟର ଦେଲେ ଜ୍ୱର ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଣାପଡ଼ିବ । ଝାଡ଼ାପରି ହଇଜା ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଝାଡ଼ା ପରୀକ୍ଷା କରି ହଇଜାର ଜୀବାଣୁ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ଆଡ଼ପାଗଳାମି ଜାଣିବା ପାଇଁ ଏପରି କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିର୍ଭୁଲ ପରୀକ୍ଷା ଅଛି କି?

ଆଡ଼ପାଗଳାମି ତ ରକ୍ତ, ମଳ, ମୂତ୍ରରୁ ଜଣାପଡ଼େ ନି; କାରଣ ତାହାର ଜୀବାଣୁ ନାହିଁ । ଦୈହିକ ପରୀକ୍ଷାରୁ ମଧ୍ୟ ଜଣାଯାଏନି, କାରଣ ହୁଏତ ଦୈହିକ ବିକୃତି ଆଡ଼ପାଗଳାମିରେ ନାହିଁ ବା ଆମର ଏତେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ନାହିଁ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଦୈହିକ ବିକୃତି ଧରାପଡ଼ିବ । ତେବେ ଅଧିକାଂଶ ରୋଗ ଯେମିତି କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣରୁ

ଜଣାଯାଏ ଅଡ଼ପାଗଲାମି ଭିତରେ ଅସୁଥିବା ରୋଗଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କେତେକ ଲକ୍ଷଣରୁ ବୁଝାପଡ଼େ । କ୍ୟାନସର ହୋଇଛି ବୋଲି କେମିତି ପ୍ରଥମେ ଜଣାଯିବ ? ଜଣଙ୍କର ଶ୍ୱାସନଳୀରେ କ୍ୟାନସର ହୋଇଥିଲା । ଏହି ରୋଗ ମୂଳରୁ ମୋଟେ ଜଣାଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥିଲା । କିଛି ମାସ ପରେ ଯେତେବେଳେ କ୍ୟାନସର ଦେହର ଅନ୍ୟ ଅଙ୍ଗକୁ ବ୍ୟାପିଲା ସେତେବେଳେ ହାତରେ ଗୋଡ଼ରେ ବା ମୁହଁରେ ଘା ହେଲା । ଡାକ୍ତରମାନେ ଜାଣିଲେ ଯେ କ୍ୟାନସର୍ ଘା ଦେହର କେଉଁ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ହୋଇଛି ଏବଂ ତାକୁ ଭଲ ନ କଲେ ଅନ୍ୟ ଅଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଘା ହୋଇଛି ତାହା ଭଲ ହୋଇ ପାରିବନି । ଅବଶ୍ୟ କ୍ୟାନସର୍‌ର ମେଟାସ୍ଟାସିସ୍ ଦେଖାଦେଲା ପରେ ଆଉ ତାହା ଭଲ କରିବା ଖୁବ୍ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ । ତେବେ ଡାକ୍ତରମାନେ ରୋଗୀ ମରିଲା ପରେ ପୋଷ୍ଟମର୍ଟମ କରି ଜାଣିଲେ ଯେ କେଉଁଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଘା ହୋଇଥିଲା । ଆଡ଼ପାଗଲାମି ଆଡ଼ପାଗଲା ଲୋକର ବ୍ୟବହାରରେ ଦେଖାଦିଏ ଯେମିତି କ୍ୟାନସର ରୋଗରେ ଭିତରେ ଘା ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବାହାର ଘା'ରୁ କ୍ୟାନସର ରୋଗର ସୂଚନା ମିଳେ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ବିଜ୍ଞାନ ଏତେ ଆଗେଇନି ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଆମେ ଆଡ଼ପାଗଳ ମରିଗଲା ପରେ ତାର ମସ୍ତିଷ୍କ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିପାରିବୁ ଅଡ଼ପାଗଲାମିର କେନ୍ଦ୍ର କେଉଁଠା ଥିଲା । ଦୈହିକ ରୋଗ ଲକ୍ଷଣ ଓ ନିଦାନ ବିଜ୍ଞାନୀୟ (Pathological) ପରୀକ୍ଷାରୁ ଚିହ୍ନୋଟ କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି—ବିଶେଷତଃ ଅଡ଼ପାଗଳାମି କେବଳ ଲକ୍ଷଣରୁ ଜଣାପଡ଼େ ।

ଅବଶ୍ୟ ନିଦାନ ବିଜ୍ଞାନୀୟ ପରୀକ୍ଷା ପରି ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିରେ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଏ । ବିଶେଷ କରି ଆଡ଼ପାଗଲାମି ଚିହ୍ନୋଟ କରିବାରେ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ପରୀକ୍ଷା ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏକପ୍ରକାର ପରୀକ୍ଷାରେ (ବୁଡ଼ି ସେ ଟେଷ୍ଟ) ଜଣକୁ ଆଖିବୁଜି କାହା ଉପରେ ଭରା ନ ଦେଇ ସିଧା ଠିଆ ହେବାକୁ କୁହାଯାଏ । ସେ ଏମିତି ୩୦ ସେକେଣ୍ଡ ଠିଆ ହେଲା ପରେ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କହନ୍ତି ଯେ ସେ ସାମନାକୁ ପଡ଼ିଯାଉଛୁ, ପଡ଼ିଯାଉଛୁ, ଆଗକୁ ପଡ଼ିଯାଉଛୁ ଇତ୍ୟାଦି । ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଆଡ଼ପାଗଲମାନେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ବେଶୀ ଆଗକୁ ବା ପଛକୁ ଝୁଙ୍କିପଡ଼ନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ବହୁତ ସାଧାରଣ ଲୋକ ବି ଆଡ଼ପାଗଲଙ୍କ ଭଳି ଏକଦମ୍ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତି—ଯଦି ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଯଥା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଧରି ନ ପକାଏ । ଏପରି ବ୍ୟବହାରିକ ପରୀକ୍ଷା ଛଡ଼ା ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପରୀକ୍ଷା ଅଛି । ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପରୀକ୍ଷାରେ ଜଣକୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଲେଖାଥିବା କାଗଜ ଦିଆଯାଏ । ସେ ଖାଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ହଁ କି ନାହିଁ ଲେଖିବ । ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼େ କାହାର କେତେ ଆଡ଼ପାଗଲାମି ଅଛି । ମନେକର ଏ ପରୀକ୍ଷାରୁ ବାହାରିଲା ଜଣକର ବହୁତ ଆଡ଼ପାଗଲାମି ଅଛି । ତା ମାନେ ନୁହେଁ ଯେ ସେ ଲୋକଟି ଆଡ଼ପାଗଲ । ବହୁତ ଆଡ଼ପାଗଲାମି ଥିବ ଅଥଚ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଖରାପ ନ ହେଲେ ସେ

ଲୋକଟି କେବେ ଆଡ଼୍‌ପାଗଲ ନ ହୋଇପାରେ । ଅପର ପକ୍ଷରେ କମ୍ ଆଡ଼୍‌ପାଗଲାମି ଥିବ ଏବଂ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଖୁବ୍ ଖରାପ ହେଲେ ଆଡ଼୍‌ପାଗଲ ହୋଇଯିବ । ଯେମିତି ମନେ କର ଜଣଙ୍କର କମ୍ ଆଡ଼୍‌ପାଗଲାମି ଅଛି, ଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ତା ଘରେ ବୋମା ପଡ଼ିଲା । ଆଉ ସେ ମାଟି ଗଦାରେ ପୋତି ହୋଇ ଦିନେ ରହିଲା ପରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା । ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେ ଆଡ଼୍‌ପାଗଲ ହୋଇଯାଇପାରେ । ଅଥଚ ଯାହାର ଆଡ଼୍‌ପାଗଲାମି ବହୁତ ଅଛି ସେ ଚାକିରିରେ ପ୍ରମୋସନ ନ ପାଇଲେ ଆଡ଼୍‌ପାଗଲ ହୋଇଯାଇପାରେ । ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପରୀକ୍ଷା କାଗଜରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଥାଏ ଯାହାର କାମ ହେଲା ଲୋକଟି କେତେ ମିଛ କହୁଛି ତାହା ମାପିବା । କାରଣ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର କଲାବେଳେ ଜଣେ ନିଜକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ପ୍ରକୃତରେ ଯେଉଁ ଉତ୍ତର ଆସୁଛି ତାହା ଦେଇ ନ ପାରେ । ଯଥା:— ପଚରା ହୋଇଛି—"ତୁମର କଣ କେବେ ପେଟ ଗୋଳମାଳ ହୁଏ ?" ସେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଏଇଟା ହେଲା ଆଡ଼୍‌ପାଗଲାମି ପ୍ରଶ୍ନ । ଏଥିରେ ହଁ କହିଦେଲେ ବୋଧହୁଏ ଆଡ଼୍‌ପାଗଲା ବୋଲି ଜଣାଯିବ । ତେଣୁ ସେ ନାହିଁ କରିଦେବ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଥିବ "ତୁମେ କଅଣ କେବେ ପରଚର୍ଚ୍ଚା କର ?" ସେ ଏଥିରେ ବି ନାହିଁ କରିଦେବ । ଏମିତି ମିଛ କହୁଛି କି ନାହିଁ ଜଣାପଡ଼ୁଥିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଖି ଯଦି ମିଳିଲା ଯେ ଲୋକଟି ବହୁତ ମିଛ କହୁଛି ତେବେ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପରୀକ୍ଷା ତା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ବୋଲି ଠିକ୍ ହେବ ।

ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ପରୀକ୍ଷାରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଛବି ଦେଖାଇ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଏ ଗୋଟାଏ ଗପ ଲେଖିବାକୁ ବା ଛବିଟା କାହାଭଳିଆ ଦେଖାଯାଉଛି କହିବାକୁ । ଏହା ସାହାଯ୍ୟରେ ବି ଆଡ଼୍‌ପାଗଲାମି ଜଣାପଡେ ।

ଛବିଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ହୋଇଥାଏ ଯେ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଜଣାପଡ଼ିବନି କଅଣ ଦେଖାଯାଉଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଗୋଟିଏ ଛବିରେ ଜଣେ ପୁରୁଷ ଚାଲିଯିବାର ଭଙ୍ଗୀରେ ଠିଆ ହୋଇଛି ଓ ତାକୁ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ପଛରୁ ଟାଣି ଧରିଛି । ଜଣଙ୍କୁ କୁହାହେଲା ଏ ଛବିଟିରେ କଣ ହେଉଛି ସେ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ଗପ ୧୫।୨୦ ଧାଡ଼ିରେ ଲେଖ । ତାଙ୍କ ଗପର ସାରାଂଶ ହେଲା—ପୁରୁଷଟି ଜଣେ ଆର୍ଟିଷ୍ଟ । ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିକୁ ଠିଆ କରାଇ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ ତାର ଚିତ୍ର ଆଙ୍କେ । ଏମିତି କିଛି ଦିନ ଗଲାପରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ତାର ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି ତାକୁ ପ୍ରେମ ନିବେଦନ କରୁଛି । ପୁରୁଷଟି କିନ୍ତୁ ଆର୍ଟିଷ୍ଟର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିକୁ ଦେଖୁଛି । ତେଣୁ ତାର ଏ ପ୍ରକାର ଅନୁଭୂତି ହେଉନାହିଁ । ଆଉ ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ଛାଡ଼ିକରି ଚାଲି ଯାଉଛି । ଅନ୍ୟଜଣଙ୍କୁ ହୁଏତ ଏ ଛବି ଦେଖାଇଲେ ସେ ଅଲଗା ଗପ ଲେଖନ୍ତେ । ଆଡ଼୍‌ପାଗଲମାନଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରକାର ପରୀକ୍ଷା ଦିଆଗଲେ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଉଦ୍‌ବେଗ ବିଷୟରେ ବହୁତ କଥା ଜଣାପଡ଼େ ।

ବହୁତ ପ୍ରକାର ଆଡ଼ପାଗଳ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଧାନତଃ ତିନିପ୍ରକାର ଆଡ଼ପାଗଳଙ୍କ କଥା ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯିବ । ସେମାନଙ୍କ ରୋଗ ହେଲା—ହିଷ୍ଟିରିଆ (Hysteria), ଉଦ୍‌ବେଗ ଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଳାମି (Anxiety neurosis) ଓ ଅବେଶିକ ଆଡ଼ପାଗଳାମି (Obsessive Compulsive neurosis) । ପର ପରିଚ୍ଛେଦ ଗୁଡ଼ିକରେ ଏ ରୋଗ ବିଷୟରେ ବିଶଦ ଆଲୋଚନା କରାଯିବ ।

ଉଦ୍‌ବେଗ-ଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଳାମି

(Anxiety Neurosis)

ଆମେମାନେ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ଉତ୍କଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କରିଥାଉ । ଏମିତି ଲୋକ ନାହିଁ, ଯାହାକୁ ଅତିଶୟ ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ଉତ୍କଣ୍ଠା ହେତୁ ଥରେ ହେଲେ ରାତିରେ ନିଦ ହୋଇନାହିଁ । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟରେ ଆମମାନଙ୍କର ସବୁବେଳେ ଉତ୍କଣ୍ଠା ରହିଥାଏ । କାହାର କାହାର ଅନ୍ଧାର ଘରେ ଶୋଇଲେ ଅସ୍ୱସ୍ତି ବୋଧହୁଏ, ଭଲ ନିଦ ହୁଏନି; ଆଉ କାହାର ଖୋଲାଜାଗାରେ ଏକୁଟିଆ ରହିଗଲେ ଏତେ ଉଦ୍‌ବେଗ ଜନ୍ମେ ଯେ ସେ କେବେ ବଡ଼ ପଡ଼ିଆ ବା ଅଗଣାରେ ଏକା ରହିପାରେ ନି, ଆଉ କାହାର ଏମିତି କି ରେଲ ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ିଲେ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଜାତ ହୁଏ । ଏସବୁ ପ୍ରାୟ ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ଅସୁଖକର ଅନୁଭୂତିରୁ ହୋଇଥାଏ । ମନେକର ଜଣେ ପିଲା ଥରେ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ି ଖୁବ୍ ବାନ୍ତି କରିଥିଲା, ଥରେ ହେଲେ ଏମିତି ଅନୁଭୂତି ପରେ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ିଲେ ତାହାର ବାନ୍ତି ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ କେମିତି ଖରାପ ଲାଗେ, ଯେମିତି କି ସେ ଗୋଟାଏ ଆସନ୍ନ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ଉଦ୍‌ବେଗ ଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଳାମିରେ ଏପରି ଉଦ୍‌ବେଗ ବିନା କାରଣରେ ସବୁବେଳେ ଦେଖାଯାଏ ।

ଲକ୍ଷଣ—ନାମ ଅନୁସାରେ ଏ ରୋଗର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ ହେଲା ଉଦ୍‌ବେଗ । ରୋଗୀ ସାଧାରଣତଃ ନିଜକୁ ନିହାତି ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଭାବେ, ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ବୃତ୍ତି ଉପରେ ଆସ୍ଥା ହରାଇ ବସେ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଆପଣାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲାଗୁଛି ବୋଲି କହେ ଓ ନିଜର ସାମୟିକ ବ୍ୟର୍ଥତାକୁ ଅତିରଞ୍ଜିତ କରେ । ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ନିହାତି ବଡ଼ ବୋଲି ଚିନ୍ତା କରେ । "ମୋ ଦ୍ୱାରା କିଛି ହେବ ନି" ବା "ମୁଁ ଏତେ ଅପାରଗ ଯେ ଜୀବନରେ ବଞ୍ଚି ରହିବା ଦରକାର ନାହିଁ" ପ୍ରଭୃତି ଔଦାସ୍ୟ ଦେଖାଦିଏ । ନିଜ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତିତ ହେବା, ବିଶେଷ କରି ପେଟ ଗୋଳମାଳ, ଫୁସ ଫୁସ୍ ବା ହୃଦଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରକ୍ରିୟା ବିଷୟରେ ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଏ ରୋଗର ଅନ୍ୟ ଏକ ଲକ୍ଷଣ । ଏସବୁ ଲକ୍ଷଣ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଦେଖାଦିଏ ଓ ରୋଗୀକୁ ଖୁବ୍ ବିଚଳିତ କରେ । ରୋଗୀ ସବୁବେଳେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଅନୁଭବ କରୁଥିବାରୁ ଧନୁର ଗୁଣପରି ଟାଣିହୋଇ ରହିଥାଏ; ଟିକିଏ

କିଛୁ ହେଲେ କିହାତ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ । ଫିକାଏ କିଛୁ ନିଜ ଦେହ ବା ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତି ବିଷୟରେ ଜାଣିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼େ । ଏମିତି ଚୁପ୍ ହୋଇ ସେ ବସିପାରେ ନାହିଁ, ସବୁବେଳେ କିଛି ନା କିଛି ଅଙ୍ଗ କାମ କରୁଥିବ । ହୁଏତ ହାତଟାକୁ ମୁଠା, ମୁଠା କରୁଥିବ, ନ ହେଲେ ଚୌକିରେ ବସି ଦଶଥର ଉଠୁଥିବ ପୁଣି ବସୁଥିବ କିମ୍ବା ଘରଯାକ ଏ କଡ଼ରୁ ସେକଡ଼ ଖାଲି ବୁଲୁଥିବ । ସେହିପରି ଆଉ କେତେ ରୋଗୀ ଓଠ ଓ ଗାଲି ଏକପ୍ରକାର ଗତି ପଡ଼ିଲା ଭଳି ଆକୁଞ୍ଚନ ପ୍ରସାରଣ କରୁଥିବେ ।

ମନରେ ବାର ପ୍ରକାର ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଅନବରତ ଲାଗିରହି ଥିବାରୁ ରୋଗୀ କେବେ ଖୁସି ଆନନ୍ଦିତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ବରଂ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ବିଷଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ । ନିଦ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ । ରାତିରେ ବହୁତ ଥର ନିଦଭାଙ୍ଗେ, ନିଦ ହେଲେ ବି ରାତିର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ରୋଗୀ ଉଠିପଡ଼େ । ଆଉ ମୋଟେ ଶୋଇବାର ସନ୍ତୋଷ ପାଏ ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ମାନସିକ କାମ ଯଥା— ଲେଖାପଢ଼ା କରିବାରେ କଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ । ରୋଗୀ କୌଣସି କାମରେ ମନଯୋଗ ଦେଇ ପାରୁନାହିଁ ବୋଲି କହେ । କୌଣସି କାମରେ ବେଶୀ ବେଳ ଲାଗି ରହେ ନାହିଁ । ଆଗରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଖେଳାଖେଳିରେ ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିଲା, ରୋଗ ହେଲା ପରେ ସେ ସବୁରୁ କିଛି ଆନନ୍ଦ ମିଳେନାହିଁ । ଗୁରୁତର ଅବସ୍ଥାରେ ଛାତି ଧଡ଼୍ ଧଡ଼୍ ହେବା, ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ନେବାରେ ଗୋଳମାଳ, ମୁଣ୍ଡ ବୁଲେଇ ପଡ଼ିଗଲା ଭଳି ଲାଗିବା ପ୍ରଭୃତି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦିଏ । ଭୋକ ଓ ହଜମ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ । ପେଟ ଗୋଳମାଳ ଗୋଟାଏ ନିତିଦିନିଆ କଥା ହୋଇପଡ଼େ । କେତେବେଳେ କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ ଓ ଆଉ କେତେବେଳେ ବଦହଜମୀ ହୁଏ । ଅତ୍ୟଧିକ ଉଦ୍‌ବେଗ ହେତୁ ପାକସ୍ଥଳୀର ସଞ୍ଚାଳନ ଓ କ୍ଷରଣ ଗୋଳମାଳିଆ ହୋଇଯାଏ । ଭୋକ ନ ହେଲାବେଳେ ବି ଉଦ୍‌ବେଗ ହେତୁ ପାକସ୍ଥଳୀର ଆକୁଞ୍ଚନ ପ୍ରସାରଣ କିମ୍ବା ବୁଲି ରହି ରହି ସେଠାରେ ଘା' (Peptic ulcer) ହେବାର ଅନୁକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଋତୁ ପୂରା ବା ଆଂଶିକ ଭାବରେ ବନ୍ଦ ହୁଏ କିମ୍ବା ଅତ୍ୟଧିକ ହୁଏ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କର କାମ ଲିପ୍‌ସା ହ୍ରାସ ପାଏ ଏବଂ ସମୟେ ସମୟେ ଏହି କାରଣ ଯୋଗୁଁ ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନତା ଦେଖାଯାଇ ପାରେ ।

ଏ ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ଜଣେ ରୋଗୀଠାରେ ଏକ ସମୟରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ କେବଳ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଜଣେ ଜଣେ ରୋଗୀଙ୍କର ଦୈହିକ ଲକ୍ଷଣ ଯଥା— ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ କ୍ରିୟାରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ବା ପାକସ୍ଥଳୀରେ ଘା' ପ୍ରଭୃତି ଏତେ ବଡ଼ ଆକାରରେ ଦେଖାଦିଏ ଯେ ଉଦ୍‌ବେଗଜନିତ ଅଡ଼ପାଗଳାମିରୁ ଏହା ହେଉଛି ବୋଲି ଧରା ପଡ଼େ ନା । ଅଥଚ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେବଳ ଦୈହିକ ଚିକିତ୍ସା କରାଇଲେ ଆଦୌ ଫଳପ୍ରଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ଜାଗାରେ ଦୈହିକ ଓ ମାନସିକ ଉଭୟ ଚିକିତ୍ସା ଏକ ସମୟରେ କରାଯିବା ଉଚିତ ।

ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଉଦ୍‌ବେଗଜନିତ ଆତ୍ମପାଗଳାମିର ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା

ହିଷ୍ଟିରିଆ ପରି ଏ ରୋଗ ମଧ୍ୟ ବଂଶଗତ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ରୋଗ ଭୋଗୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ପିଲାମାନେ ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ଆତ୍ମପାଗଳା ହେବେ, ଏମିତି କିଛି କଥା ନାହିଁ । କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଉଦ୍‌ବେଗଜନିତ ଆତ୍ମପାଗଳମାନଙ୍କର ପରିବାର ଓ ବଂଶ ପରମ୍ପରା ବିଚାର ଓ ଆଲୋଚନା କରି ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ପରିବାରର ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଟିକିଏ ଅଧିକ ହୋଇପାରେ । ବୋଧହୁଏ ପୁରୁଷଙ୍କଠାରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରେ ଏ ରୋଗ ବେଶୀ ଦେଖାଯାଏ । କୈଶୋର ଓ ପରିଣତ ବୟସରେ ଏ ରୋଗ ଯେତେ ହୁଏ, ମଧ୍ୟବୟସ୍କ ପ୍ରୌଢ଼ମାନଙ୍କଠାରେ ସେତେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କୈଶୋର ଅବସ୍ଥାରେ—୧୨ରୁ ପ୍ରାୟ ୧୬।୧୭ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ପିଲାର ଚାଲିଚଳଣି ଟିକିଏ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ସେ ସମାଜରେ କାହାପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ, ତାର ବ୍ୟବହାର ଟିକିଏ ଅସଙ୍ଗତ ବୋଧହୁଏ । ଗୁରୁଜନ ବା ଅପରିଚିତ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସାମନାରେ ସେ ଚଳିପାରେ ନାହିଁ । ହୁଏ ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଲୁଚି ଲୁଚି ପଳାଏ ନ ହେଲେ ଅକାରଣରେ ଅଭଦ୍ରତା ବା ଦୁଷ୍ଟାମୀ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଅନେକ କାରଣରୁ ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରଧାନ ଆତ୍ମପାଗଳାମି ଦେଖାଦିଏ । ଏ ବୟସର ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା ହେଲା ଯୁବକୋଚିତ ଯୌନବିକାଶର ଆରମ୍ଭ । ଯୌନ ବିକାଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୂଆ ନୂଆ ଚିହ୍ନ ପିଲାର ଉତ୍କଟ ମନୋଯୋଗ ଆକର୍ଷଣ କରେ ଏବଂ ନୂତନ ଶାରୀରିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ନୂତନ ମାନସିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଦିଏ । ପିଲାର କାମ ଲିପ୍ସା ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ ଓ ସେହି ହେତୁରୁ ସ୍ୱପ୍ନଦୋଷ ବା ହସ୍ତମୈଥୁନ ପ୍ରଭୃତି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦିଏ । ପିଲା କିନ୍ତୁ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ ଯେ ସେ ବୟସରେ ତାହା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଉଦ୍‌ବେଗ ଅନୁକୂଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱ ଥିଲେ ଏସବୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିଷୟରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇପଡ଼େ । ନିଆଁକୁ ପବନ ପରି ଅତି ନୈତିକତାବାଦୀ ପିତାମାତାଙ୍କ ଶାସନ, ଉଦ୍‌ବେଗକୁ ଆହୁରି ବଢ଼ାଏ । ପୁଣି ପିଲା ଏ ସମୟରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ବହି ପଢ଼ି, ବୀର୍ଯ୍ୟ ଯେ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତା ହେଲେ ଯେ

ଦେବତ୍ୱ ଲାଭ କରାଯାଏ ଏବଂ ସାଧ୍ୟାତୀତ ଅପରସୀମ ଓ ଚିରନ୍ତନ କ୍ଷତି କରେ—ଏସବୁ ସହଜରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିନିଏ । ଏପରି ଦାୟିତ୍ୱହୀନ ବନ୍ଧୁ ଲେଖାଳୀଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ବହୁତ ପିଲାଙ୍କର ଉଦ୍‌ବେଗଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଲାମି ଦେଖାଦିଏ ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବା ଶରୀର ତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣିଥିବା ଲୋକ ପାଖକୁ ଆସିଲେ କେବଳ ଏ ଭ୍ରମଧାରଣା ସବୁର ମୂଳୋତ୍ପାଟନ ଦ୍ୱାରା ରୋଗ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଅପସାରିତ ହୁଏ ଓ ପିଲା ପୁଣି ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରି ଆସେ । କୈଶୋର ଅବସ୍ଥାରେ ରୋଗ ଅପସାରିତ ନ ହେଲେ ପରେ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ଦେଖାଦିଏ ଓ ୨୫।୩୦ ବର୍ଷ ହେଲା ବେଳକୁ ଏତେ ଚେର ମାଡ଼ିବସିଥାଏ ଯେ ଏ ଜଟିଳ ଓ ପୁରାତନ ରୋଗକୁ ଭଲ କରିବା ଭାରି କଷ୍ଟ ।

ପରିଣତ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଏ ରୋଗ ଦେଖାଦିଏ କିନ୍ତୁ ତାର କାରଣ ଭିନ୍ନ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଋତୁ ବନ୍ଦ ହେବା ସମୟରେ ଓ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଆସନ୍ନ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ଉଦ୍‌ବେଗଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଲାମି ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଦେଖାଦେଇପାରେ । ବୟସ ବଢ଼ିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉଦ୍‌ବେଗ ବଢ଼େ । ତେଣୁ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ଭିତରେ ଠିକ୍ ଆଡ଼ପାଗଲାମି ଦେଖା ନ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଅବସ୍ଥା ଅତି ସାଧାରଣ ।

କୈଶୋର ଓ ଆସନ୍ନ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—ମଣିଷ ଜୀବନର ଏ ଦୁଇଟି ସନ୍ଧିକାଳରେ ଉଦ୍‌ବେଗଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଲାମି ଦେଖାଦିଏ । ଏତେବେଳେ ଶାରୀରିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ । ଦେହ ଭିତରେ ଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥି ପ୍ରଭୃତିର କ୍ଷରଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମୟରେ ହୁଏ । ବିଶେଷତଃ କେତେକ ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥି ଅଧିକ କାମ କରେ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କ୍ଷରଣ ବନ୍ଦ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ଦେହ ଭିତରର ଏ ଗ୍ରନ୍ଥି ସ୍ରାବ ଉଦ୍‌ବେଗଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଲାମିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରନ୍ତି ବୋଲି ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କର ମତ । ପୁଣି ଏ ରୋଗରେ ଶରୀରର ସମସ୍ତ ସ୍ନାୟୁ ଅଧିକ କାମ କରନ୍ତି । ରକ୍ତରେ ଆଡ୍ରେନାଲିନ୍ ନାମକ ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷରଣ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଦେଖାଦିଏ । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ ଶ୍ୱାସଯନ୍ତ୍ର ଓ ମାଂସପେଶୀର କ୍ରିୟା ବଢ଼ିଯାଏ; ବେଳେ ବେଳେ ଆଖି ଆଗକୁ ବାହାରି ପଡ଼େ, ମଳ ମୂତ୍ରର ବେଗ ସମ୍ଭାଳିବା କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏସବୁରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ ଉଦ୍‌ବେଗଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଲାମିରେ ଶାରୀରିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ଅଛି । ଉଦ୍‌ବେଗରୁ ଏପ୍ରକାର ଶାରୀରିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖାଯାଏ ବା ଏପରି ଶାରୀରିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରୁ ଉଦ୍‌ବେଗ ଜାତ ହୁଏ ଏହା ପଚାରିବା ନିରର୍ଥକ । ଦୁଇଟିର ସହଯୋଗ (ରୋଗୀ ପାଇଁ ଅଶୁଭ ସହଯୋଗ) ରୁ ଏ ଆଡ଼ପାଗଲାମି ଦେଖାଦିଏ ବୋଲି କହିବା ଠିକ୍ ହେବ । କିମ୍ବା ଉଦ୍‌ବେଗଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଲାମିରେ ଏ ଦୁଇଟି ସହାବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି ବୋଲି କହିବା ଆହୁରି ଠିକ୍ ହେବ ।

ଏ ରୋଗର କେତେକ ମାନସିକ କାରଣ ଅଛି ବୋଲି ଆଗରୁ ଆଭାସ ଦିଆଯାଇଛି. ଖୁବ୍ କଡ଼ା ବାପ ମା'ଙ୍କ ପାଖରେ ପିଲା ବଢ଼ିଥିଲେ ତାର ବହୁତ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସବୁ ଜୋରଜବରଦସ୍ତି କରି ଦମନ କରାଯାଇ ଥାଏ ଏବଂ ଯଦି ସବୁବେଳେ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପିଲା ନିଜର ବାଲ୍ୟଜୀବନ କଟାଇଛି ତେବେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସେ ଆବେଗମୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ । ଏପରି ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ପିଲାକୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ବେଶୀ । ଫ୍ରଏଡଙ୍କ ମତରେ ଅବଦମନ କରାଯାଇଥିବା ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ସବୁବେଳେ ସଜ୍ଞାନକୁ ଆସି ଚରିତାର୍ଥ ହେବାକୁ ଖୋଜୁ ଥାଆନ୍ତି । ଯଦି ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅବଦମିତ ହୋଇଥାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ ସଜ୍ଞାନକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ବହୁତ ବେଶୀ ଚାପ ଦିଅନ୍ତି । ମଣିଷର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ବିପାକ ପଡ଼ିଥିଲେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ସାମୟିକ ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖାଦିଏ, ଇଗୋ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଏଥିପାଇଁ ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଚାପ ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା ଭଳି ଜଣାଯାଏ । ମଣିଷର ସଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବା ଇଗୋ ଜାଣେ କିଛି ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସଜ୍ଞାନକୁ ଚାଲି ଆସିବ, ଏ ଭୟରେ ଝୁରି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇଉଠେ । କାରଣ ଏ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଅସାମାଜିକ ଓ ବିବେକ ବା ସୁପରଇଗୋର ଅପ୍ରୀତିଭାଜନ । ତେଣୁ ଏ ଭୟ ଉଦ୍‌ବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରେ । କିନ୍ତୁ ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ କ'ଣ, ଅର୍ଥାତ୍ କେଉଁ ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସଜ୍ଞାନକୁ ଆସିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ଏହା ଜଣାପଡ଼େନି. କାରଣ ସେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ତ ନିର୍ଜ୍ଞାନରେ ଅଛି; ସଜ୍ଞାନକୁ ନ ଆସିଲେ ଇଗୋ ବା ସଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ତାକୁ ଜାଣିବ କିପରି ? ତେଣୁ ଏ ଉଦ୍‌ବେଗ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବିଷୟରେ ନ ହୋଇ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । ଆସନ୍ନ ଅଜଣା ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ଇଗୋ ବିପଦ ସଙ୍କେତ ଦିଏ, ମଣିଷର ସଜ୍ଞାନ ମନ ଏ ଅହେତୁକ ଉଦ୍‌ବେଗରେ ପ୍ଲାବିତ ହୋଇଯାଏ ଓ ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରଧାନ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ଦେଖାଦିଏ ।

ଚିକିତ୍ସା

ରୋଗୀକୁ ପ୍ରଥମେ ଦୈହିକ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ପଠାଯିବା ଉଚିତ । କାରଣ ବିଭିନ୍ନ ଦୈହିକ ରୋଗ ଲକ୍ଷଣ, ଯଥା—ଛାତି ଧଡ଼ଧଡ଼ ହେବା, ମୁଣ୍ଡ ବିନ୍ଧିବା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକୃତରେ ଦୈହିକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ହେଉଥାଇପାରେ କିମ୍ବା କିଛିଟା ଦୈହିକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଓ ଆଉ କିଛିଟା ଉଦ୍‌ବେଗ ଯୋଗୁଁ ହୋଇପାରେ । ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଦୈହିକ ପରୀକ୍ଷା ପରେ ଯଦି କୌଣସି ଦୈହିକ କାରଣର ସନ୍ଧାନ ମିଳେ ନାହିଁ, ତେବେ ମାନସିକ ରୋଗ ଉପଯୋଗୀ ଚିକିତ୍ସା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।

ମାନସିକ ରୋଗ ଚିକିତ୍ସାର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ରୋଗର ଅତୀତ ଇତିହାସ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଏ । କେବେଠୁଁ ରୋଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି, କେଉଁ କେଉଁ ଲକ୍ଷଣ କେତେବେଳେ ଦେଖାଯାଇଛି, ସେତେବେଳର ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଘଟଣା କଣ ଇତ୍ୟାଦି ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଏ ।

ବେଳେ ବେଳେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଘଟଣା ସହିତ ରୋଗୀର ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଲକ୍ଷଣ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ରୋଗୀ ଏ ସମ୍ପର୍କ ଦେଖିପାରି ନଥାଏ ଓ ସେ ଘଟଣା ତାର ଆଦୌ ମନେ ନଥାଏ । ରୋଗର ଅତୀତ ଇତିହାସ ନେଲାବେଳେ ହଠାତ୍ ସେ ଘଟଣାଟି ମନେପଡ଼େ ଓ ତା ସହିତ ରୋଗ ଲକ୍ଷଣର ସମ୍ପର୍କ ଜାଣିଲା ପରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ରୋଗୀ ଭଲ ହୋଇ ଯିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମିଳେ । ଜଣେ ରୋଗୀର ଦେହହାତ ମଝିରେ ମଝିରେ ନାଚ ମାରିଲା ଭଳି ଖୁବ୍ ଥରୁଥିଲା । ଡାକ୍ତର ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିଲେ ଯେ ତାହା ଉଦ୍‌ବେଗ ଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଳାମିର ଲକ୍ଷଣ । ଅତୀତ ଇତିହାସ ନେଲାବେଳେ ଜଣାଗଲା ଯେ ୧୯୩୨ ମସିହା ନଭେମ୍ବରରେ ପ୍ରଥମେ ସେ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ରୋଗୀକୁ ପଚାରିବାରେ ସେ ସମୟରେ କୌଣସି ବିଶେଷ ଘଟଣା ଘଟିଥିବାର ତାର ମନେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲା । ଆହୁରି କିଛି ସମୟ ଭାବି ଭାବି ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳର କୌଣସି ବିଶେଷ ଘଟଣା ତାର ମନେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ସେମିତି ଭାବୁ ଭାବୁ ହଠାତ୍ କହିଲା, ଆରେ, ସେ ମାସରେ ମୋର ବି ବାହାଘର ହେଲା । ଏହା ପରେ ତାର ଦେହ ହାତ ଥରିବା ଲକ୍ଷଣ କ୍ରମଶଃ କମିଗଲା ।

ରୋଗର ଇତିହାସରୁ ଯଦି ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥାର ଗୁପ୍ତରୁ ଉଦ୍‌ବେଗ ଜାତ ହେଉଛି, ରୋଗୀକୁ ସେ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିପାର୍ଶ୍ୱରୁ ନେଇଯିବା ହିଁ ରୋଗ ଉପଶମର ସବୁଠାରୁ ସହଜ ଉପାୟ । ଅନ୍ୟ ଜାଗାକୁ ନେଇଗଲା ପରେ ରୋଗୀକୁ କିଛିଦିନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ରାମ ଦେବା ଉଚିତ । ଯଥା—ରୋଗୀ ଯଦି ଅଫିସ କଚେରୀରେ କାମ କରୁଥାଏ, ତେବେ କିଛିଦିନ ଛୁଟି ନେଇ ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ବିଶ୍ରାମ ନେବା ଭଲ । ସେଇ ପୁରୁଣା ଜାଗାରେ ରହିବାଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବେଗ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥାଏ ଏବଂ ଏମିତି କିଛି ଦିନ ପରେ ଉଦ୍‌ବେଗର କାରଣ ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ ଖାଲି ସେ ଜାଗାରେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍‌ବେଗ ଲାଗେ । ତେଣୁ ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବେଗ କମିଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ କେତେକ ରୋଗୀ କେବଳ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିପାର୍ଶ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ଉଦ୍‌ବେଗ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦ୍‌ବେଗକୁ ଆୟତ୍ତାଧୀନ କରିବା ପାଇଁ ଶୋଇବା ଔଷଧ ଦିଆଯାଏ । ... ... ବହୁତ ବେଶୀ ଉଦ୍‌ବେଗ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ ରୋଗୀକୁ ଔଷଧ ଦେଇ ଅଧିକାଂଶ ବେଳ ଶୁଆଇ ରଖାଯାଏ । ଏମିତି କିଛି ଦିନ ଶୁଆଇ ରଖିବା ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରଧାନ ଆଡ଼ପାଗଳାମି ଦୂର କରିବାରେ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଫଳପ୍ରଦ ହୋଇଛି । ଫ୍ରଏଡ୍ ସମ୍ମତ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ଦ୍ୱାରା ରୋଗ ଦୂର କରିବା ଅର୍ଥ ଓ ସମୟ ସାପେକ୍ଷ । ପୁଣି ଏତେ ଅର୍ଥ ଓ ସମୟ ଖର୍ଚ୍ଚ କଲା ପରେ ରୋଗ ଭଲ ହେବ କି ନାହିଁ ଠିକ୍ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଛୋଟକାଟିଆ ମାନସିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ସହିତ ସାମୟିକ ନିଦ ଔଷଧ ଦେବାରେ ଭଲ ଫଳ ମିଳିଛି । ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ରୋଗୀର ଅତୀତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ୟା ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି ଓ ରୋଗୀ ଏ ଆଲୋଚନାରେ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରେ । କେତେକ ଅତୀତ ଘଟଣାକୁ ରୋଗୀ

ବିକୃତ ମନୋଭାବ ନେଇ ସେପରି ବୁଝୁଥିଲା ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ଜାଣିପାରେ । ତାର ଆତ୍ମଗ୍ଲାନି ଓ ନିଜର ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ବିଷୟରେ ବିଷଣ୍ଣତା ଉପରେ ଅନେକାଂଶରେ ଅବାସ୍ତବ ତାହା ରୋଗୀ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଜାଣେ ଓ ମାନସ-ଚିକିତ୍ସକ ବା ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ତାକୁ ଯେଉଁ ଆଶା ଓ ଆଶ୍ୱାସନା ଦିଅନ୍ତି ତାହାଦ୍ୱାରା ତାର ହୀନମନ୍ୟ ଭାବ କଟିଯାଇ ନିଜ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ଜନ୍ମେ । ଏହିପରି ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ଆଲୋଚନା ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରଧାନ ଆତ୍ମଘାତୀଲାମି ଭଲ ହୋଇପାରେ ।

କିନ୍ତୁ ରୋଗ ଅତି ଗୁରୁତର ଓ ଜଟିଳ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଉପରୋକ୍ତ କୌଣସି ଚିକିତ୍ସା ଫଳପ୍ରଦ ନ ହେଲେ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ସ୍ନାୟବିକ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର (**neurosurgery**) କରାଯାଏ । ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଯେଉଁଠି ସୁଦକ୍ଷ ଲୋକ ଦ୍ୱାରା ଏହା କରାଯାଇଛି ଓ ଠିକ ବୁଝିବିଚାରି ଏ ପନ୍ଥା ନିଆଯାଇଛି, ସେଠାରେ ସ୍ନାୟବିକ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ଦ୍ୱାରା ଭଲ ଫଳ ମିଳିଛି ।

ସପ୍ତମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ହିଷ୍ଟିରିଆ

(Hysteria)

ଆଜକୁ ତିରିଶ ବର୍ଷ ତଳେ ଅଭିଜାତ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ମଧ୍ୟ ବୟସ୍କା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଗପ କଲାବେଳେ ନିଜର ଟିକେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ଅଛି ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ହିଷ୍ଟିରିଆ ପ୍ରକୃତରେ ଏତେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଯେ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କର ଏ ରୋଗ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତର ଭାବରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ । ଅଉ ମଧ୍ୟ ହିଷ୍ଟିରିଆର କେତେକ ଲକ୍ଷଣ ଯଥା—ଦୈହିକ କାରଣ ବିନା ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୋଇଯିବା ଇତ୍ୟାଦି ଏତେ ସାଧାରଣ ଯେ ଏହାକୁ କୌଣସି ମାନସିକ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ଲୋକେ ଭାବିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ହିଷ୍ଟିରିଆର ବହୁତ ଲକ୍ଷଣ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ ନେଇ ଦେଖିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନନ୍ୟ ଦୈହିକ ବା ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ଲକ୍ଷଣ ପରି ଜଣାଯାଏ । ଯେମିତି ମୂର୍ଚ୍ଛା ହେବାଟା ମୁଣ୍ଡ ଗରମ ହେବାରୁ, ବସ୍ତୁତ ସ୍ନାୟୁତନ୍ତ୍ରର ଅଭାବରୁ ବା କାନ୍ତ ହେବା ସାମୟିକ କୌଣସି ଘଟଣା ଯୋଗୁଁ ହୋଇଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

ହିଷ୍ଟିରିଆର ବହୁଳ ଲକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସାଧାରଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଖୋଜି ପାଇବା କଷ୍ଟ । ଅଥଚ ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ଭିତରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ସାଦୃଶ୍ୟ ରହିଛି, ନ ହେଲେ ଏ ସବୁ ଗୋଟିଏ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ କେମିତି ହେବ ? ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଛି ଯେ ହିଷ୍ଟିରିଆରେ ଆମ ମସ୍ତିଷ୍କର ସବୁ ଅଂଶ ଏକାଠି ଗୋଟିଏ ଟିମ୍ ଭଳି କାମ ନ କରି ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଓ ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଜାଣିପାରେନା ଅନ୍ୟ ଅଂଶରେ କ'ଣ ହେଉଛି । ଏଥିପାଇଁ ପକ୍ଷାଘାତ, ଦେହର କେତେକାଂଶରେ ଅନୁଭୂତ ଶୂନ୍ୟତା ଓ ସ୍ମୃତି-ଭ୍ରଂଶ ଭଳି ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ଦେଖାଯାଏ । ହିଷ୍ଟିରିଆର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଲା ଯେ ମାନସିକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ରୋଗର ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ ହୁଏ । ବ୍ୟବସାୟରେ କ୍ଷତି ବା ନିକଟ ଆତ୍ମୀୟଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ହଠାତ୍ ହିଷ୍ଟିରିଆ ଦେଖାଦିଏ । ଅଥଚ ଏ ଘଟଣା ଗୁଡ଼ିକ ହିଷ୍ଟିରିଆ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସତେ ଯେମିତି ହିଷ୍ଟିରିଆ ବାହାରକୁ ଦେଖାଯିବାକୁ

ଅଳି ଖୋଜୁଥାଏ, ଏପରି କୌଣସି ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତିର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ଦେଖାଦିଏ ।

ହିଷ୍ଟିରିଆର ଲକ୍ଷଣ

ହିଷ୍ଟିରିଆର ଦୈହିକ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ବହୁତ ସମୟରେ ପ୍ରକୃତ ଦୈହିକ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ଭଳି ଜଣାପଡ଼େ । ସବୁଠାରୁ ସାଧାରଣ ଦୈହିକ ଲକ୍ଷଣ ଭିତରେ ପାରାଲିସିସ, ସ୍ପର୍ଶହୀନତା, ଦେଖିବା ଓ ଶୁଣିବାରେ ଗୋଳମାଳ, ଦେହ ଥରିବା ଓ ବାତମାରିବା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ରୋଗର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଏ । ଯଥା ଚମରେ ଘା ବା ସ୍ପର୍ଶହୀନତା ଯୋଗୁଁ ଚର୍ମରୋଗ ବିଶେଷଜ୍ଞ ବା ଆଖିକୁ ଭଲ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ କହି ଚକ୍ଷୁ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଏ ଓ ସେମାନେ ଅନେକ ବୃଥାଶ୍ରମ କରନ୍ତି । ପେଟବଥା, ଆପେଣ୍ଡିସାଇଟିସ ବା ଦେହ ଭିତରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାଗାରେ ବଥା ହେଉଛି ବୋଲି ବଡ଼ ବଡ଼ ଅପରେସନ ବି ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀଙ୍କ ଉପରେ କରାଯାଏ । ଜଣେ ଜଣେ ରୋଗୀଙ୍କର ଅପରେସନ କରାଇବା ନିଶା; ତେଣୁ ତାଙ୍କ ତଳ ପେଟରେ ଏକାଧିକ ଅପରେଶନର ଚିହ୍ନ ଥାଏ । ସେମାନେ ମାନସିକବ୍ୟାଧି ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲାବେଳକୁ ଡାକ୍ତରଖାନାର ସବୁ ବିଭାଗରେ ଥରେ ଥରେ ରୋଗୀ ହିସାବରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେଲେ ଏ ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ଛଡ଼ା ଋତୁ ଗୋଳମାଳ, ପିଠି ଓ ଅଣ୍ଟା ଘୋଳାବିନ୍ଧା ଓ ମିଥ୍ୟା ଗର୍ଭଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଏ । ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କର ବହୁତ ଦିନୁ ଛୁଆପିଲା ହେଉ ନ ଥିଲେ ବୋଲି ଘର ଓ ବାହାର ଲୋକ ସବୁବେଳେ ନିନ୍ଦା କରୁଥିଲେ । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ପିଲା ହେବାର ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ଦେଖାଗଲା । ସମସ୍ତେ ଖୁସି ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଡାକ୍ତର ମାଇନାରୁ ସଠିକ୍ କିଛି ଜଣାଗଲାନି । ଏମିତି ୩।୪ ମାସ ପରେ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ସବୁ ଲକ୍ଷଣ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲା । ତା ପରେ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ସେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ।

ହିଷ୍ଟିରିଆ ଯୋଗୁଁ ରୋଗୀ ମୂକ, ବଧିର ବା ଅନ୍ଧ ହୋଇପାରେ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମପୀଠରେ ବା ଧର୍ମଗୁରୁଙ୍କର ସ୍ପର୍ଶରେ ଅନ୍ଧମାନେ ଚକ୍ଷୁଲାଭ କରିବାର ଯେ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ତାହା ସତ ହୋଇପାରେ, କାରଣ ସେ ଅନ୍ଧତ୍ୱ ବୋଧହୁଏ ହିଷ୍ଟିରିଆର ଲକ୍ଷଣ । ଏ ସବୁ ପ୍ରକୃତରେ ଦୈହିକ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ନା ହିଷ୍ଟିରିଆ ଏହା ଜାଣିବା ବେଳେ ବେଳେ କଷ୍ଟକର । ସେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହିପ୍‌ନୋସିସ୍ (ସ୍ୱ ସମ୍ମୋହନ) ମାଧ୍ୟମରେ ହିଷ୍ଟିରିଆଜନିତ ଅନ୍ଧତ୍ୱ ଓ ପାରାଲିସିସ୍ ପ୍ରକୃତ ଅନ୍ଧତ୍ୱ ଓ ପାରାଲିସିସ୍ ପ୍ରଭୃତିରୁ ଅଲଗା କରି ହେବ । ରୋଗୀଟିକୁ ହିପ୍‌ନୋସିସ୍ ଦ୍ୱାରା ଶୁଆଇ ପକାଇବ । ଯଦି ପ୍ରକୃତ ପାରାଲିସିସ୍ ନା ନୁହେଁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା କଥା ତେବେ ତାକୁ କହିବ ଯେ ମନେକର ସେ ଗୋଟାଏ ସୁନ୍ଦର ବଗିଚାରେ ଶୋଇଛୁ । ସମସ୍ତେ ବସି ତା ସାଙ୍ଗରେ ଗପସପ କରୁଛନ୍ତି, ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ

ବଡ଼ ସାପ ଗଛ ଉପରୁ ଠିକ୍ ତା ଖଟରେ ଖସିପଡ଼ିଲା । ରୋଗୀଟି ହଠାତ୍ ମନକୁ ମନ ଉଠିପଡ଼ି ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିପାରେ । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଆଜୀବନ ପକ୍ଷାଘାତ ରୋଗୀ ଘରେ ନିଆଁ ଲାଗିଛି ଶୁଣିଲେ ଭଲଲୋକ ଭଳି ଉଠି ଦୌଡ଼ନ୍ତି । ସେମାନେ ସବୁ ହିଷ୍ଟିରିଆଜନିତ ପକ୍ଷାଘାତ ଭୋଗୁଥିବେ । ହିଷ୍ଟିରିଆ ଯୋଗୁଁ ପୂରା ଅନ୍ଧ ନ ହୋଇ କଣା ହେବାର ଲକ୍ଷଣ ବି ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେତୁ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସହଜ ଉପାୟ ଅଛି । ରୋଗୀକୁ ଷ୍ଟେରିଓସ୍କୋପ୍ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ କୁହାଯାଏ । ଷ୍ଟେରିଓସ୍କୋପ୍‌ରେ ଦୁଇ ଆଖି ପାଇଁ ଦୁଇଟା ଅଲଗା ନଳୀ ଥାଏ । ସେ ନଳୀ ଦୁଇଟା ମଝିରେ ବାଡ଼ଥାଏ । ନଳୀର ଶେଷରେ ଦୁଇଟା ଅଲଗା ଛବି ରଖାଯାଏ । ମନେକର ଗୋଟାକରେ ବାଘ ଓ ଆର ନଳୀରେ ହାତୀର ଛବି ଦିଆଗଲା । ଯାହାର ଦୁଇଟିଯାକ ଆଖି ଭଲ ସେ ଦୁଇ ଆଖିରେ ବାଘ ଓ ହାତୀ ଅଲଗା ଅଲଗା ନ ଦେଖି କିଛିବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାଲି ହାତୀ ଦେଖେ ତ ଆଉ କିଛି ବେଳ ଖାଲି ବାଘ ଦେଖେ । ଯାହାର ଗୋଟିଏ ଆଖିକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖାଯାଉନି ସେ କେବଳ ଭଲ ଆଖି ଆଗରେ ଥିବା ଚିତ୍ରଟି ଦେଖିବ । କିନ୍ତୁ ହିଷ୍ଟିରିଆ ଯୋଗୁଁ ଯଦି ତାର ଗୋଟିଏ ଆଖିକୁ ଦେଖାଯାଉ ନ ଥାଏ ତେବେ ସେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଭଳି ବେଳେ ବେଳେ ବାଘ ଓ ବେଳେ ବେଳେ ହାତୀ ଦେଖିବ ଓ ଅଜାଣତରେ ଜଣାଇ ଦେବ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ 'କଣା' ଆଖିଟିରେ ସେ ଦେଖିପାରେ । ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେତୁ ଆଂଶିକ ପକ୍ଷାଘାତ ସେମିତି କେତେକ ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ବା ଅସମ୍ଭବ ଲକ୍ଷଣରୁ ଜଣାଯାଏ । ଜଣକର ଗୋଡ଼ରେ ପକ୍ଷାଘାତ ଯୋଗୁଁ ସେ ଠିଆ ହୋଇ ପାରେନି କି ଚାଲି ପାରେନି; ଅଥଚ ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ସେ ଗୋଡ଼କୁ ଭଲଭାବରେ ହଲା କରିପାରେ । ଆଂଶିକ ସ୍ପର୍ଶହୀନତା ଯୋଗୁଁ କେତେକ ରୋଗୀଙ୍କର ହାତର ପାପୁଲି ସ୍ପର୍ଶ ଶକ୍ତିହୀନ ହୋଇପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ଡାକ୍ତରୀ ବିଦ୍ୟା ଅନୁସାରେ କେବଳ ପାପୁଲିର ସ୍ପର୍ଶହୀନତା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ, ଆମର ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଶିରାପ୍ରଶିରା ଏମିତି ଭାବରେ ରହିଛି ଯେ କେବଳ ପାପୁଲି ଓ ତା ପଛପାଖ ସ୍ପର୍ଶଶକ୍ତିହୀନ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ଜଣେ ଡାକ୍ତରଙ୍କର ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେବ ତାଙ୍କର ଏପରି ଅସଙ୍ଗତ ସ୍ପର୍ଶଶକ୍ତିହୀନତା ବା ପକ୍ଷାଘାତ ଦେଖାଯିବ କି ନାହିଁ ଭାବିବା କଥା । କାରଣ ଡାକ୍ତର ନିଜେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଶରୀରତତ୍ତ୍ୱ ଅନୁସାରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଦୈହିକ ଲକ୍ଷଣ ଛଡ଼ା ହିଷ୍ଟିରିଆର ମାନସିକ ଲକ୍ଷଣ ବି ଅଛି ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ଆହୁରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ । ଦୁଇ ଓ ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ (dual and multiple Personality) ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ । କେମିତି ଗୋଟିଏ ଲୋକର ଦୁଇ ବା ବହୁବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଥିଲା ଏ କଥା ଗଳ୍ପ ଓ ଉପନ୍ୟାସରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ଓଡ଼ିଆରେ 'ଘଟାନ୍ତର' ବହି ଦ୍ୱି—ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ନେଇ ଲେଖା । ଏଥିରେ ସେହି ଜଣେ ଲୋକ ବେଳେ ବେଳେ ବିଖ୍ୟାତ ଓ ଜନପ୍ରିୟ ଡାକ୍ତର ଓ ଅନ୍ୟ ବେଳେ ଦୁଷ୍ଟଚରିତ ଗୁଣ୍ଡା—ଏ ଦୁଇଟି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲା ଏବଂ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା

ଏ ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଭିତରେ କିଛି ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥିଲା—ମାନେ ଡାକ୍ତର ହେଲା ବେଳେ ଲୋକଟି ଜାଣି ନ ଥିଲା ଯେ ସେ କିଛି ସମୟ ଆଗରୁ ଗୁଣ୍ଡା ଥିଲା ବା ଗୁଣ୍ଡା ହେଲା ବେଳେ ନିଜର ଡାକ୍ତର—ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିଷୟରେ ସଚେତନ ନ ଥିଲା । ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗରେ ଏହିପ୍ରକାର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦିଏ । ସେଇ ଏକା ଝିଅ ବେଳେ ବେଳେ ଲୀଳା ଓ ବେଳେ ବେଳେ ଲଳିତା ହୁଏ । ଲୀଳା ଧୀରସ୍ଥିର, ଶାନ୍ତ, ଦୟାଳୁ, ଲଳିତା ଉଦ୍ଧତ, ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଓ ଅସଂଯତା । ଅନେକଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଛି ଯେ ବୋଧହୁଏ ଏ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦେବା ମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତେ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହେଉଥିବାରୁ ରୋଗୀ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଦୁଇଟିକୁ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଦେଖାଏ ।

ଯଦି କେହି ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁ ନ ଥାଆନ୍ତେ ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ଏହା ମନକୁମନ ଲୋପ ପାଆନ୍ତା । ଦୁଇରୁ ବେଶୀ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବି ବେଳେ ବେଳେ ଦେଖାଦିଏ ।

ପଳାୟନ (**Fugue**) ହିଷ୍ଟିରିଆର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ । ରୋଗୀ ତାର ଅଜାଣତରେ ନିଜଘରୁ ଚାଲିଯାଇ ଅନ୍ୟ ଜାଗାରେ ଅନ୍ୟ ନାମରେ ରହୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ତାକୁ ପଚାରିଲେ ସେ ତା ନିଜଘର କେଉଁଠି, କେମିତି ପଳାଇ ଆସିଲା ପ୍ରଭୃତି କିଛି ମନେ ପକାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଜଣେ ପୁରୋହିତ ଅନ୍ୟ ଜାଗାକୁ ଚାଲିଯାଇ ଡାଲି ଗୁଡ଼ର ଦୋକାନୀ ହୋଇପାରେ ବା ଜଣେ ସ୍କୁଲମାଷ୍ଟର, ଦରଜୀ ହୋଇପାରିବ । ଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ଏ ଲକ୍ଷଣ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଦେଖାଯାଏ । ସମ୍ମୁଖ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ପଳାଇ ଆସିଥିବା ସୈନିକର ବହୁ ଦୂରରେ କୌଣସି ଅଖ୍ୟାତ ପଲ୍ଲୀରେ ସନ୍ଧାନ କରାଯାଏ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ତାର କୌଣସି ପୁରୁଣା କଥା ମନେ ପଡ଼େନି । ସାଧାରଣତଃ ପଳାୟନରେ ରୋଗୀର କୌଣସି ନା କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହୁଏ । ଯଥା—ହୁଏତ ତାର ବୈବାହିକଜୀବନ ଆଦୌ ସୁଖମୟ ନୁହେଁ ସେ ପଳାଇ ଯିବାଦ୍ୱାରା ଅଶାନ୍ତିରୁ ରକ୍ଷାପାଏ ଓ ନୂଆ କରି ସଂସାର ଗଢ଼ିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ପଳାୟନରେ ତ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ପଳାୟନଟା ପ୍ରକୃତରେ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ନା ଖାଣ୍ଟି ଠକାମି ତା ଜାଣିବା ନିହାତି ଦରକାର ।

ପଳାୟନ ଛଡ଼ା ଖାଲି ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶ ମଧ୍ୟ ହିଷ୍ଟିରିଆର ଏକ ଲକ୍ଷଣ । ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶରେ ରୋଗୀ ତାର ଅତୀତ ଜୀବନର କିଛି ବଡ଼ ଅଂଶ ଭୁଲି ଯାଇଥିବାର କହେ ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ଦେଖାଏ । ଆଗରୁ ଚିହ୍ନା ଲୋକଙ୍କୁ ରୋଗୀ ଚିହ୍ନିପାରେ ନାହିଁ; ଭାଓ୍ୱାଲ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଆଖ୍ୟାୟିକାରେ ଏହି ପ୍ରକାର ହିଷ୍ଟିରିଆଜନିତ ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ଅବଶ୍ୟ ଭାଓ୍ୱାଲ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ପ୍ରକୃତରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ଥିଲା କି ନାହିଁ ଜଣାନାହିଁ । କେତେକ ରୋଗୀଙ୍କଠାରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶ ଲକ୍ଷଣ ପୂରା ସତ ନୁହେଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏଥିରେ କିଛିଟା ଛଳନା ଅଛି । ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଛଳନାପ୍ରିୟ ଓ ଛଳକୁ ଭଲ କରିବା ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ । ତେଣୁ ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶ ବା ପଳାୟନ ପ୍ରଭୃତି ଲକ୍ଷଣରେ କିଛିଟା ଛଳନା ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଗ୍ୟାନ୍‌ସରଙ୍କ ସିନ୍‌ଡ୍ରୋମ (**Ganser's Syndrome**) ସହିତ ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶର ଅନେକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି । ଏ ଲକ୍ଷଣପୁଞ୍ଜ ସାଧାରଣତଃ ଜେଲ ଭୋଗୁଥିବା କଏଦୀମାନଙ୍କ ଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏଥିରେ ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶ ଛଡ଼ା ଅଯଥା ଉତ୍ତେଜିତ ହେବା, ଇଆଡୁସିଆଡୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ପ୍ରଭୃତି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦିଏ । ଯଥା—ଏ ପ୍ରକାର ରୋଗୀକୁ ପଚାରନ୍ତୁ 'ଗାଈର କେତୋଟି ଗୋଡ଼ ?' ସେ କହିବ 'ପାଞ୍ଚଟି ।' ହିଷ୍ଟିରିଆରେ ସବୁବେଳେ ନିଦରେ ଶୋଇ ରହିବା ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦିଏ । ଗାନ୍‌ସରଙ୍କର ସିନ୍‌ଡ୍ରୋମରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦିଏ କିନ୍ତୁ ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରୋଏନ୍‌ସେଫାଲୋଗ୍ରାମ୍ (**E.E G.**) ଯନ୍ତ୍ର ଲଗାଇ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ପ୍ରକୃତ ନିଦ୍ରାବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ରେକର୍ଡ଼ ମିଳେ ତାହା ଏଠି ମିଳେ ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ଜାଗ୍ରତାବସ୍ଥାର ରେକର୍ଡ଼ ସଙ୍ଗେ ଏହାର ବେଶୀ ମେଳ ଥାଏ । (**E.E.G.**) ବା ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରୋଏନ୍‌ସେଫାଲୋଗ୍ରାମ ଯନ୍ତ୍ର ମସ୍ତିଷ୍କର ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ ତରଙ୍ଗ ରେକର୍ଡ଼ କରେ । ଏ ଯନ୍ତ୍ର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ହେଉଥିବା ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକାଲ୍ କମ୍ପନ ଆପେ ଆପେ କାଗଜରେ ଲେଖିହୋଇଯାଏ । ଶୋଇଲା ବେଳେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାରର ତରଙ୍ଗ ବା କମ୍ପନ ମିଳେ; ଜାଗ୍ରତ ଥିଲାବେଳେ ତାହାଠାରୁ ଅଲଗା ପ୍ରକାର କମ୍ପନ ମିଳେ । ଏ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଏପିଲେପ୍‌ସି ଓ ମସ୍ତିଷ୍କ ଭିତରେ ଘା ହୋଇଥିଲେ ସହଜରେ ଜଣାପଡ଼େ । ଭାରତରେ ଅନେକ ଜାଗାରେ ଆଜିକାଲି ଏ ଯନ୍ତ୍ର ରଖାଗଲାଣି । କଏଦୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯିବାର କାରଣ ହେଲା ସେମାନେ ଜେଲର ଦୁଃଖଦାୟକ ଅବସ୍ଥାକୁ ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶ ଦ୍ୱାରା ଭୁଲିଯାଇ ପାରନ୍ତି । ଶୋଇବାଦ୍ୱାରା ସେହିପରି ସେ ଦୁଃଖରୁ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ରକ୍ଷା ପାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାବଧାନତା ସହକାରେ ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶ ବା ନିଦ ଲାଗିବା ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ହିଷ୍ଟିରିଆର ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଦରକାର । କାରଣ ସମୟେ ସମୟେ ଏ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ଗୁରୁତର ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ଆରମ୍ଭର ହିଁ ସୂଚନା ଦେଉଥାଏ । ସେ ରୋଗୀକୁ ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀ ବୋଲି ଧରିନେଇ ଚିକିତ୍ସା କଲେ ପ୍ରକୃତ ଗୁରୁତର ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିଟି ବହୁଦିନଯାଏ ଚିହ୍ନା ନ ପଡ଼ି ରହିଯାଏ ଓ ଆହୁରି ଗୁରୁତର ହୋଇଯାଏ । ଆଉ ଯେତେବେଳେ ରୋଗକୁ ଚିହ୍ନୋଟ କରାଯାଏ, ରୋଗ ଏତେ ବଢ଼ିଯାଇଥାଏ ଯେ ଭଲ ହେବା ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼େ ।

ହିଷ୍ଟିରିଆର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଲକ୍ଷଣ ଅଛି—ମୋଟେ ଭୋକ ନ ହେବା । ଏହାର ଇଂରାଜୀ ନାମ ଆନୋରେକସିଆ ନର୍ଭୋସା (**anorexia nervosa**) । ସାଧାରଣତଃ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କଠାରେ ଏ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଏ । ରୋଗୀ ମୋଟେ ଖାଏନାହିଁ, ଯେମିତି ତାର ଚିରନ୍ତନ ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ ହୋଇଛି । ଖାଦ୍ୟ ଦେଖିଲେ ବାନ୍ତିଲାଗେ, ବିଶେଷତଃ ଏକ୍ସିକିଆ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଘୃଣା । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ରୋଗୀ ଖୁବ୍ ପତଳା ହୋଇଯାଏ, ଓଜନ କମେ ଅଥଚ ପୂର୍ବପରି ଖୁବ୍ କାମଦାମ କରିବାକୁ ଭଲପାଏ । ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ

ମିଳାମିଶା ଓ ବୁଲବୁଲି ମୋଟେ କରେନି, ତାକୁ ପଚାରିଲେ ସେ କହେ ଯେ ନ ଖାଇଲେ ତାର କିଛି ଅସୁବିଧା ହେଉନି । ତାକୁ ରୋଗ ହୋଇଛି ବୋଲି କହିଲେ ସେ ଆଦୌ ବିଶ୍ୱାସ କରେନି । ମାନସିକ କାରଣ ଭିତରେ ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସର୍ବପ୍ରଧାନ । ମନେକର ଝିଅର ବିନା ସମ୍ମତିରେ ତାକୁ ଜବରଦସ୍ତି ଗୋଟାଏ ଲୋକରେ ବାହା କରିଦିଆ ହେଉଛି ବା ବାପ ମା'ଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଭୀଷଣ ଗୋଳମାଳ ଲାଗିଛି; ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀର ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ "ଚିରନ୍ତନ ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ" ଦେଖାଦେଇପାରେ । ଏ ଲକ୍ଷଣ କିଛିଦିନ ରହିଲେ ରୋଗୀ ନ ଖାଇ ନ ଖାଇ ମରିଯାଏ ବା ଏତେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼େ ଯେ ଯକ୍ଷ୍ମା ପ୍ରଭୃତି ଦାରୁଣ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ଆରୋଗ୍ୟର ସମ୍ଭାବନା ଖୁବ୍ କମ । ଏ ପ୍ରକାର ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀର ଐଶ୍ୱରିକ ଶକ୍ତି ଅଛି ବୋଲି ବହୁତ ଗାଁରେ ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଓ ତାର ଏ ଶକ୍ତି ପାଇଁ ମାନସମ୍ମାନ ଦିଅନ୍ତି ଯାହା ଫଳରେ ରୋଗୀ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଆଉ ମୋଟେ ଖାଏନାହିଁ ଓ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ପରିଣତି ଭୋଗ କରେ ।

ଏହାର ଚିକିତ୍ସାର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ରୋଗୀକୁ ଅଣାଯାଏ ଓ ସାବଧାନତା ସହ ଜବରଦସ୍ତି ତାକୁ ଖାଦ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । ତା ଛଡ଼ା ତାର ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବିଶ୍ଲେଷଣ କରି ପ୍ରତିବିଧାନ କରାଯାଏ ।

ହିଷ୍ଟିରିଆର ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା

ହିଷ୍ଟିରିଆ କଣ ବଂଶଗତ ? ଗବେଷଣା କରି ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ କେତେକାଂଶରେ ଏହା ବଂଶଗତ । ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀଙ୍କ ଭାଇ ଭଉଣୀମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଶତକଡ଼ା ୬ ଜଣଙ୍କୁ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହୁଏ ଓ ରୋଗୀଙ୍କର ପିଲାଙ୍କ ଭିତରୁ ଶତକଡ଼ା ୧୫ ଜଣଙ୍କର ଏ ରୋଗ ହୁଏ । ତା ଛଡ଼ା ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀଙ୍କର ପ୍ରାୟ ଶତକଡ଼ା ୨୫ ଭାଗ ପିଲପିଲି ଆଡ଼ପାଲୋମୀର ବହୁତ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାନ୍ତି ।

ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀର ରୋଗ ପୂର୍ବର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ କେତେକ ବିଶେଷତ୍ୱ ଦେଖାଯାଏ । ସେ ସାଧାରଣତଃ ଖୁବ୍ ସହଜରେ ଖୁସି ହୋଇଯାଏ ବା ଅଳ୍ପରେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କାନ୍ଦି ପକାଏ । ଅନ୍ୟ ଲୋକ ତା ଆଗରେ ନିଜ ଦୁଃଖ କହିଲେ ସେ ଗଭୀର ସମବେଦନା ଜଣାଏ । କିନ୍ତୁ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ସବୁ ଭୁଲିଯାଏ । ତାର ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ଅନୁରାଗ ଅଳ୍ପାୟୁ । ତା'ର ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତିରେ କେମିତି ପିଲାଳିଆମି ଦେଖାଯାଏ । ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ସେ ଜଣଙ୍କୁ ଭଲ ପାଇପାରେ ଓ ପୁଣି ଅନ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏତେ ଘୃଣା କରେ ଯେ ତା ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବି କରେ ନାହିଁ । ଉତ୍ସାହ, ପ୍ରେରଣା, ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବା ଆକାଂକ୍ଷା ସବୁ ସେହିପରି ଅସ୍ଥାୟୀ । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାର୍ଥପର । ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ଲାଗି ସେ ସବୁ କାମ କରୁଥାଏ । ସେ ଜିଦ୍‌ଖୋର ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ;

ତେଣୁ ସେ ଯାହାକୁ ଭଲ ପାଏ ତାଠୁ ସବୁପ୍ରକାର ତ୍ୟାଗ ଆଶା କରେ । ସେ ସବୁକଥା ବଢ଼ାଇ ବଢ଼ାଇ କହେ । ମନେକର ତାର ମୁଣ୍ଡ ବିନ୍ଧୁଛି, ସେ କହିବ ଭୀଷଣ ମୁଣ୍ଡ ବିନ୍ଧୁଛି । ସେହିପରି ତାର 'ଭୟାନକ' ଜ୍ୱର ହୁଏ । ଅସମ୍ଭବ ଭାବରେ ପେଟ କାମୁଡ଼େ, ପ୍ରାଣ 'ହାହାକାର' କରେ ଅଥବା ରାଗରେ 'ଆଖି କାନରୁ' 'ନିଆଁ ବାହାରି ପଡ଼େ' । ଏମିତି ନାଟକୀୟ ଭଙ୍ଗୀରେ ସ୍ୱଭାବତଃ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିବାରୁ ସେ ଥିଏଟରରେ ଅଭିନୟ କରି ପଇସା ରୋଜଗାର ମଧ୍ୟ କରିପାରେ । ସେଥିପାଇଁ କେଳେ ବେଳେ ଥିଏଟର ଅଭିନେତାଙ୍କ ଭିତରୁ ବହୁତ ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀ ବାହାରନ୍ତି । ବିନା କାରଣରେ ଅନବରତ ମିଛ କହିବା ମଧ୍ୟ ଏ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଚିହ୍ନ ।

ମୋଟାମୋଟି କହିବାକୁ ଗଲେ ଯାହାକୁ ପରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହୁଏ ସେ ଭଲ ଥିଲାବେଳେ ନିଜେ ଯାହା କେବେ ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ସବୁବେଳେ ନିଜକୁ ବଡ ବୋଲି ମନେ କରେ । ନିଜର ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟର ସୀମା ଭିତରେ ନ ରହି ତାର ବାହାରେ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ । ସେଥିପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଘଟଣାରେ ଯେତିକି ଆବେଗ ହେଉଛି ତାଠୁ ବେଶୀ ଦେଖାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ତେଣୁ ତା'ର ଅନୁଭୂତି ଓ ଆବେଗ କୃତ୍ରିମ ଜଣାପଡ଼େ । ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଏ କୃତ୍ରିମତା ଜାଣିପାରନ୍ତି ।

ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଥିବା ଲକ୍ଷଣ ଯେଉଁ ଲୋକଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ତାକୁ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ବେଶୀ । କାହାଠୁ ବେଶୀ ? ଯେଉଁ ଲୋକଠାରେ ଉପରୋକ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ତାକୁ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେବାର ସମ୍ଭାବନାଠାରୁ ବେଶୀ । କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ ବହୁତେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ଉପରୋକ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ଦେଖାଯାଏ । ତେଣୁ ଯାହାଠାରେ ସେ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ବହୁତ ବେଶୀ ଦେଖାଯାଏ ତା'ର ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେଲେ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରକାର ଲୋକଙ୍କର ହିଷ୍ଟିରିଆ ଯେକୌଣସି ସାମାନ୍ୟ କାରଣରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇପାରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାକୁ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହୋଇଛି, ତା'ର ରୋଗ ଯେ କୌଣସି ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣା ପରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଦେଇଥିବ । ଗଛରୁ ବା ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରୁ ଗଡ଼ିଗଲା ପରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେବାର ଯେମିତି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଛି ନିଜ ଭାଇ ଗୋଡ଼ାଇବାରୁ ପଡ଼ିଯାଇ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେବାର ମଧ୍ୟ ସେମିତି ଉଦାହରଣ ଅଛି । ହିଷ୍ଟିରିଆର ଅନୁକୂଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଥିବା ଲୋକ ଅନ୍ୟର ହୃଦ୍‌ରୋଗ ହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲେ ନିଜର 'ସେହି ରୋଗ ହୋଇଛି ବୋଲି ଭାବେ ଏବଂ ସେ ଦିନଠାରୁ ତାହାର ପ୍ରକୃତ ହିଷ୍ଟିରିଆ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ସେମିତି ମନେକର କେତେକ ହିଷ୍ଟିରିଆ ଅନୁକୂଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଅଛି । ସେ ହଠାତ୍ ଶୁଣିଲା ଯେ ପିଲାଦିନେ ତାର ଏମିତି କାଲୁକୁଣ୍ଡିଆ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଦୁଇ ଦର୍ଶଯାକେ ଉଠିନଥିଲା । ଶୀଘ୍ର ତାର ହିଷ୍ଟିରିଆ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ଲକ୍ଷଣ ହିସାବରେ କମ୍ପରୋଗ ଦେଖାଦେଇପାରେ ।

ମନେକର, ଏମିତି ଅନୁକୂଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଥିବା ଲୋକକୁ ଟାଇଫଏଡ୍ ହେଲା । ସେ ହସ୍ପିଟାଲ ବେଡରେ ଶୋଇଛି, ପ୍ରାୟ ଭଲ ହୋଇ ଗଲାଣି; ଦୁଇଜଣ ଡାକ୍ତର ତା ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ହେଉ ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ବୋଧେ ଟାଇଫଏଡ୍ ପରେ ଏହାର ଆଖିକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଦେଖାଯାଇ ନ ପାରେ । ଏ କଥା ଶୁଣିପାରି ସେ ଟାଇଫଏଡରୁ ଉଠିଲା ପରେ ଆଖିକୁ ଦେଖାଯାଉନି ବୋଲି କହିପାରେ ଅଥବା ଏଇଟା ଆସନ୍ନ ହିଷ୍ଟିରିଆର ପ୍ରଥମ ଲକ୍ଷଣ ହୋଇପାରେ । ଏ ସବୁରୁ ମନେହୁଏ ଯେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ସହଜରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ହେବ । ଯାହା କହିଲେ ସହଜରେ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଯିବେ । ଇଂରାଜୀରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁବ ସଜେଷ୍ଟିବଲ୍ (suggestible) କୁହାଯିବ । କିନ୍ତୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ବେଶୀ ସଜେଷ୍ଟିବଲ୍ ନୁହନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ କଥାରେ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଥିବା ବଡ଼ ସ୍ୱେ ଟେଷ୍ଟ ଦ୍ୱାରା ଏହା ଜଣାପଡ଼ୁଛି ।

ଫ୍ରଏଡ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣକାରୀଙ୍କ ମତରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀଙ୍କ ମନରେ ଥିବା ଇଡ୍ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଯୋଗୁଁ ହୁଏ । ଇଡ୍ ଓ ସୁପର ଇଗୋ (ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ବିବେକ) ଭିତରେ ଗୋଳମାଳ ହୋଇ ଇଡ୍‌ରେ ଥିବା ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଛଦ୍ମ ବେଶରେ ବିଭିନ୍ନ ଦୈହିକ ଓ ମାନସିକ ଲକ୍ଷଣରୂପରେ ଦେଖାଦିଅନ୍ତି । ତେଣୁ ହିଷ୍ଟିରିଆର ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ମୂଳରେ ଯୌନପ୍ରବୃତ୍ତି ରହିଛି । ପ୍ରକୃତରେ ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀ ତାର ପିଲାଦିନର ଯୌନ-ପ୍ରବୃତ୍ତି ସବୁକୁ ବିଭିନ୍ନ ଲକ୍ଷଣ ହିସାବରେ ଦେଖାଏ । ପିଲା ଜନ୍ମ ହେବା ଦିନଠାରୁ ୧୫।୧୬ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୌବନ ବିକାଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତର ଦେଇ ଆସେ ବୋଲି ଫ୍ରଏଡ୍ କହନ୍ତି । ଅତି ପିଲାଦିନେ ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକ ଆଗରୁ ପିଲା ନିଜର ମୁହଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସୁଖ ପାଏ—ଯେମିତି ସେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଚୁଚୁମିବାକୁ ବା ବିନା ଆବଶ୍ୟକତାରେ ମାର ଦୁଧ ଚୁଚୁମିବାକୁ ଭଲପାଏ । ଠିକ୍ ଦାନ୍ତ ଉଠିବା ବୟସ ହେଲେ ସେ କାମୁଡ଼ିବାରୁ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ପାଏ । ବର୍ଷେ ଦେଢ଼ବର୍ଷ ହୋଇ ଥିଲାବେଳେ ପିଲା ନିଜର ଗୁହ୍ୟମୂତ୍ର ଘାଣ୍ଟି ଖେଳିବାକୁ ଚାହୁଁ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଫ୍ରଏଡ୍ କହନ୍ତି ଯେ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ପିଲା ଝାଡ଼ା ବସିବାକୁ ସୁଖପାଏ ଏବଂ ଝାଡ଼ା ସଙ୍ଗେ ଖେଳିବା ଏ ସୁଖର ରୂପାନ୍ତର ମାତ୍ର । ତା ପରେ ୩।୪ ବର୍ଷ ବେଳକୁ ପିଲା ନିଜ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ସାଙ୍ଗେ ଖେଳି ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଦେଖି ସୁଖ ପାଏ । ଏହା ପରେ ୧୪।୧୫ ବର୍ଷ ନ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର ସବୁ ଯୌନପ୍ରବୃତ୍ତି ଲୁଚି ରହେ ଏବଂ ୧୪।୧୫ ବର୍ଷ ପରେ ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କଙ୍କ ପରି ସେ ଯୌନ ସୁଖ ଲାଭ କରେ । ସବୁ ପ୍ରକାର ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିରେ ଯୌନ-ବିକାଶର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ତରକୁ ରୋଗୀ ଫେରିଆସେ । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରୌଢ଼ୋଚିତ ଯୌନସୁଖ ନ ପାଇ ପିଲା ଦିନର ମୁଖଜନିତ, ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ଜନିତ ବା ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟଜନିତ ଯୌନସୁଖ ପାଇବା ପାଇଁ ଫେରିଆସେ । ହିଷ୍ଟିରିଆରେ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟଜନିତ ଯୌନସୁଖ ପାଉଥିବା ପିଲାଦିନର ଅବସ୍ଥାକୁ ରୋଗୀ ଫେରିଆସେ ବୋଲି ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କର ମତ । ପିଲାଦିନର ଏହି

ଅବସ୍ଥାରେ ଦମିତ ଇଡ଼୍ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ପୁଣି ଦେଖାଦିଏ ଓ ଚରିତାର୍ଥ ହେବାପାଇଁ ବାଟ ଖୋଜେ । ହିଷ୍ଟିରିଆର ଲକ୍ଷଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ଚରିତାର୍ଥ ହୁଏ, ଅଥଚ ଖୋଲଖୋଲ ଯୌନପ୍ରବୃତ୍ତି ବୋଲି ଜଣା ନପଡ଼ୁ ଥିବାରୁ ସୁପରଇଗୋ ବା ବିବେକର ତୀକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟି ଏଡ଼ାଇ ଦେଇପାରେ । ତେଣୁ ଫ୍ରଏଡ୍ କହନ୍ତି ଯେ ହିଷ୍ଟିରିଆର ଲକ୍ଷଣ ହେଉ ଆଦିମ ଯୌନ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଚରିତାର୍ଥର ଇଚ୍ଛା ଓ ବିବେକର ଶାସନ ଏ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାଚ୍ଛାର ଆପୋଷ ସମାଧାନ । ଏ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରୁ ଯାହି ପାଇବା ପାଇଁ ଲୋକଟି ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗ ବରଣ କରେ । **Hysteria is a flight to illness.**

ହିଷ୍ଟିରିଆର ଶରୀର ବିଜ୍ଞାନ ସମର୍ଥିତ ଏକ ମାତ୍ର କାରଣ ପାଭ୍‌ଲଭ୍ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ରୁଷୀୟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶରୀର ବିଜ୍ଞାନ ଓ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ନୂଆ ରକମର ଗବେଷଣା କରି ଦେଖାଇଛନ୍ତି ଯେ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ରିଫ୍ଲେକ୍‌ସ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ତାଲିମ ଦ୍ୱାରା ବଦଳେଇ ହେବ । ପ୍ରଥମେ କୁକୁରଙ୍କ ଉପରେ ପାଭଲଭ୍ ତାଙ୍କର ପରୀକ୍ଷା ଚଳେଇ ଥିଲେ । ଖାଦ୍ୟ ପାଟିରେ ଦେଲେ ଲାଳ ବୋହିବା ଗୋଟିଏ ରିଫ୍ଲେକ୍‌ସ । ଏହା କୁକୁରମାନଙ୍କଠାରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ପାଭଲଭ୍ ପାକସ୍ଥଳୀରୁ କ୍ଷରଣ ହେଉଥିବା ହଜମ ରସ ଉପରେ ଗବେଷଣା କରୁ କରୁ ଦେଖିଲେ ଯେ ଖାଇବା ସମୟ ହେଲେ ପ୍ରକୃତ ଖାଦ୍ୟ ଦେବା ଆଗରୁ ମଧ୍ୟ ଲାଳ ଓ ହଜମ-ରସ କ୍ଷରଣ ହେଉଛି । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ପାଭଲଭ୍ ଏ କଥାକୁ କୌଣସି ଧ୍ୟାନ ନ ଦେଇ ଏହାକୁ ହଜମ ରସ ଗବେଷଣାର ଏକ ଅସୁବିଧା ବୋଲି ଭାବିଲେ । ପରେ ଯେତେବେଳେ ୮୧୦ ଥର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥିବା ସବୁ କୁକୁରଙ୍କ-ଠାରେ ଏ ପ୍ରକାର ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ କ୍ଷରଣ ଦେଖାଗଲା, ପାଭ୍‌ଲଭ୍ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ଉପାୟରେ ଏହାର ଗବେଷଣା କରିବା ପାଇଁ ଠିକ୍ କଲେ । ଗୋଟିଏ କୁକୁରକୁ ନେଇ ଗବେଷଣାଗାର ବା ଲାବରେଟୋରୀରେ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଗଲା ଓ ଖାଇବାକୁ ଦିଆହେବାର ଟିକେ ଆଗରୁ ଗୋଟିଏ ଘଣ୍ଟି ବଜାହେଲା । ଏମିତି କିଛି ଦିନ ଯିବାପରେ ଖାଇବା ଜିନିଷ ଦେଖିଲେ ତ ଲାଳ ବୋହିଲା, କେବଳ ଘଣ୍ଟି ବାଜିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ଲାଳ ବୋହିଲା । ମାନେ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଲେ କୁକୁର ଯାହା କରୁଥିଲା କେବଳ ଘଣ୍ଟି ଶୁଣିଲେ ବି ସେଇଆ କଲା । ତା ପାଇଁ ଘଣ୍ଟି = ଖାଦ୍ୟ । ଘଣ୍ଟି ବଦଳରେ ଆଲୁଅ ଜଳାଇଲେ ବି ସେଇଆ ହେଲା । ମାନେ ଆଲୁଅ ଓ ଖାଦ୍ୟ ଏକାଠି ଦେଇ ତାଲିମ୍ ପାଇଲା ପରେ କେବଳ ଆଲୁଅ ଜଳେଇଲେ ବି କୁକୁରର ଲାଳ ବୋହିଲା । ଏମିତି ରିଫ୍ଲେକ୍‌ସ୍‌କୁ ସର୍ତ୍ତସାପେକ୍ଷ ରିଫ୍ଲେକ୍‌ସ୍ ବା କନ୍‌ଡ଼ିସନ୍‌ଡ଼ ରିଫ୍ଲେକ୍‌ସ୍ କହନ୍ତି । କନ୍‌ଡ଼ିସନ୍‌ଡ଼ ରିଫ୍ଲେକ୍‌ସ୍ କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ୱାରା କୁକୁରମାନଙ୍କଠାରେ ଅଡ଼ପାଗଳାମୀ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରେ । ଯେମିତି ମନେକର ଆଲୁଅ ଓ ଖାଦ୍ୟ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଦେଇ ଆଲୁଅ ଦେଖିଲେ କୁକୁରର ଲାଳ ବୋହିଲା । ଏହା ଭଲ କରି ଶିଖିଯିବା ପରେ ଯଦି ଠିକ୍ ସେଇ ଆଲୁଅ ନ ଦେଇ ତାଠାରୁ ଖୁବ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୁଅ ଦିଆଯାଏ, ତେବେ ବି ଲାଳ ବୋହିବ । କିନ୍ତୁ ମନେକର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୁଅ ଦେଲେ କେବେ ଖାଦ୍ୟ ଦିଆହେଉ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମେ

ଯେଉଁ ଆଲୁଅ ଦିଆ ହେଉଥିଲା ତା ସାଙ୍ଗରେ ସବୁବେଳେ ଖାଦ୍ୟ ଦିଆ ହେଉଥିଲା । ଏପରି କିଛି ଦିନ ତାଲିମ ପାଇଲା ପରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୁଅ ଜଳିଲେ ବି କୁକୁରର ଲାଳ ବୋହିବ ନାହିଁ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୁଅର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା କମେଇ ଦିଆହେଉ, ଯେମିତି କି ପ୍ରଥମ ଆଲୁଅଠୁ ତା'ର ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କମ ତଫାତ୍ ରହିବ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା କ୍ରମାଗତ କମେଇବା ଦ୍ୱାରା କେଉଁଟା ଜଳିଲେ ଲାଳ ବୋହିବ, କେଉଁଟାରେ ବୋହିବନି ଏହା ଶିଖିବା କୁକୁର ପାଇଁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ କଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡୁଥିବ । ଶେଷରେ ଯେତେବେଳେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୁଅ ଆଉ ଆଲୁଅଠାରୁ ଖୁବ୍ ଟିକେ ତଫାତ୍ ହେବ, କୁକୁର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ପଡ଼ି କେଉଁଟାରେ ଲାଳ ବୁହାଇବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଠିକ୍ କରି ପାରିବନି । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚଳିତ ହେବାର ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ଦେଖାଇବ; ଅଯଥା ଭୁକିବ ଓ ଲାବରେଟୋରୀକୁ ଆସିବାକୁ ଅମଙ୍ଗ ହେବ । କିଛି ଦିନ ପରୀକ୍ଷା ବନ୍ଦ କରି ଛାଡ଼ିଦେଲେ ପୁଣି କୁକୁରର ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା ଫେରି ଆସିବ । ପରୀକ୍ଷା ବନ୍ଦ ଥିବା ସମୟରେ କୁକୁରକୁ ଖୁବ୍ ଶୋଇବାକୁ ଦିଆହୁଏ ଏବଂ ସେଥିଯୋଗୁଁ ତାର ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା ଫେରି ଆସେ । ଏହିପରି ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଭାବରେ କୁକୁରଠାରେ ହିଷ୍ଟିରିଆର କେତେକ ଲକ୍ଷଣ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇପାରେ । ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗୀର ବ୍ୟବହାର ପରି କୁକୁର ବି ବ୍ୟବହାର କରେ । ସେ ବହୁତ ସମୟରେ ଅଯଥା ଭୁକେ ଓ କାରଣ ନ ଥାଇ ଡରିଯାଏ । ତା'ର ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର ସବୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖାଏ । ଯଥା—ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭଙ୍ଗୀରେ ଠିଆ ହେବା ପ୍ରଭୃତି । ପାଭ୍‌ଲଭ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ହିଷ୍ଟିରିଆ ଦ୍ୱାରା ମସ୍ତିଷ୍କର କେତେକ ସ୍ଥାନ ଏକୁଟିଆ ରହି ଯାଆନ୍ତି—କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅଂଶ ଖାଲି ସବୁବେଳେ ଉତ୍ତେଜିତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଥାଏ, ଅନ୍ୟ କେତେକ ଅଂଶ ପ୍ରାୟ ନିଷ୍କର୍ମା ହୋଇ ରହିଥାଏ । ମସ୍ତିଷ୍କର ଅଂଶମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଶେଷ ଯୋଗାଯୋଗ ନ ଥିବାରୁ ହିଷ୍ଟିରିଆରେ ପାରାଲିସିସ୍, ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶ, ବା ଦ୍ୱି—ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏତେ ସହଜରେ ଦେଖାଦିଏ । କୁକୁରମାନଙ୍କଠାରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ କରାଇଲେ ଭଲ କରିବାର ଉପାୟ ହେଲା ସେମାନଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ରଖିବା । ମଣିଷ-ମାନଙ୍କୁ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେଲେ ଦୀର୍ଘନିଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ହିତାତ ଦରକାର ବୋଲି ରୁଷୀୟ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସକମାନେ ଭାବନ୍ତି । ଔଷଧ ଦେଇ, ହିପନୋଟାଇଜ୍ (ସମ୍ମୋହନ) କରି ବା ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ରଖିଲେ କେତେକ ଅଳ୍ପଦିନରେ ସହଜରେ ଭଲ ହୋଇ ଯାଉଛି ବୋଲି ରୁଷୀୟ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ମତ । ଆମର ବି ଏଠାରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ହେଲେ କେତେକ ଡାକ୍ତର ପ୍ରଥମ ଚିକିତ୍ସା ହିସାବରେ କୌଣସି ନିଦ ଔଷଧ ଦେଇ ରୋଗୀକୁ ନିଦ କରାଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ଚିକିତ୍ସା—ହିଷ୍ଟିରିଆ ରୋଗର ଅଧିକାଂଶ ଲକ୍ଷଣ ମନକୁମନ ଭଲଯାଏ । ତେଣୁ ବିନା ଚିକିତ୍ସାରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭଲ ହୋଇ ଯିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଛି । ଯେଉଁଠି ଭଲ ନ ହୁଏ ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ରୋଗୀ ତା'ର ରୋଗଦ୍ୱାରା ପାର୍ଶ୍ୱଜନଙ୍କ

ସ୍ନେହ ଓ ସହାନୁଭୂତି ପାଉଛି ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟ କିଛି ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରୁଛି କିମ୍ବା ରୋଗୀର ରୋଗ ପୂର୍ବର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ହିଷ୍ଟିରିଆ ଅନୁକୂଳ ଉପାଦାନ ଖୁବ୍ ବେଶୀ । ହିଷ୍ଟିରିଆର କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ପୁରୁଣା ହୋଇଗଲେ ତାକୁ ଭଲ କରିବା କଷ୍ଟକର । କାରଣ ମନେକର ଜଣେ ରୋଗୀର ହାତ ଥରୁଛି । ବହୁତ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ହେଲେ ତାର ହାତ ଥରିବାଟା ଏମିତି ଅଭ୍ୟାସରେ ପଡ଼ିଯାଏ ଯେ କଣ୍ଡିସନ୍ଡ ରିଫ୍ଲେକ୍ସ ଭଳି ଏହା ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ହୋଇ ଉଠେ ଓ ସହଜରେ ଏ ଅଭ୍ୟାସ ଦୂର କରାଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ତେବେ ଯେତେ ପୁରାତନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ହିଷ୍ଟିରିଆର ଯେ କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ଭଲ ହୋଇ ଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ।

ହିଷ୍ଟିରିଆର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ରୋଗର ଇତିହାସ ନେବାକୁ ହେବ । କେବେ ପ୍ରଥମେ ରୋଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ସେତେବେଳର ବିଶେଷ ଘଟଣା କଣ, ରୋଗ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଋତୁରେ ବା ସମୟରେ ବଢ଼େ କି କମେ, ରୋଗ ପୂର୍ବର ବିଶିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣ କ'ଣ ଇତ୍ୟାଦି ରୋଗୀଠାରୁ ଓ ତା'ର ଅଭିଭାବକ ଏବଂ ସାଙ୍ଗସାଥିଙ୍କଠାରୁ ବୁଝି ଲେଖାହୁଏ । ଡାକ୍ତର ହାତରେ ଏ ସବୁ ଖବର ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ସେ ଦେଖେ ଯେ କେବଳ ଅଳ୍ପ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲକ୍ଷଣ ଯୋଗୁଁ ରୋଗୀ ସାଧାରଣ ଭାବରେ କାମଦାମ କରି ରହିବା ପାଇଁ ଅସମର୍ଥ । ତେଣୁ ସେହି କେତୋଟି ଲକ୍ଷଣ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଡାକ୍ତର ପ୍ରଥମେ ଚେଷ୍ଟା କରିପାରେ । ସାଧାରଣତଃ ଆବେଗମୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଏଥିରୁ କେତେକ ଲକ୍ଷଣ ଗୁରୁତର ଭାବରେ ଦେଖାଦିଏ । ଏ ସବୁ ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଜଣାପଡ଼ିବ ଯେ ରୋଗୀର ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ତାର କି କି ମାନସିକ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ମାନସିକ ଆବଶ୍ୟକତା ବହୁପ୍ରକାରର ହୋଇପାରେ । ଯଥା—ସ୍ନେହ ଓ ସହାନୁଭୂତି ପାଇବା; ନିଜର ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ଲୁଚାଇ ରଖିବା, ବୈବାହିକ ଜୀବନର ଦାୟିତ୍ୱରୁ ନିସ୍ତାର ପାଇବା କିମ୍ବା ଆସନ୍ନ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ନ ହୋଇ କୌଣସିମତେ ଲୁଚି ରହିବା ଇତ୍ୟାଦି । ରୋଗୀର ମାନସିକ ଆବଶ୍ୟକତା ଜାଣିଲା ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ କିପରି ପରିପୂରଣ କରି ହେବ ତାହା ଚିକିତ୍ସକ ଠିକ୍ କରନ୍ତି ଓ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ରୋଗୀକୁ ସେ ସବୁ ଆବଶ୍ୟକତା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପନ୍ଥାରେ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ଶିଖାନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ହିପ୍ନୋଟାଇଜ୍ କରି ଏହା ସବୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ରୋଗୀକୁ ଶିଖାଯାଇପାରେ । ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ ହିଷ୍ଟିରିଆର ଲକ୍ଷଣ ବଢ଼ି ଚାଲୁଥିଲେ ରୋଗୀର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱ ବଦଳେଇବାକୁ ପଡ଼େ । ମୋଟ ଉପରେ ରୋଗ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ଭୁଲ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ସେ ସବୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ—ଏଇ କଥା ରୋଗୀ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ପାଇଁ ସବୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଏ—ଥରେ ବିଶ୍ୱାସ ଆସିଲେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ରୋଗ ଭଲ ହୁଏ ।

ଅଷ୍ଟମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଆବେଶିକ-ଆତ୍ମପାଗଳାମି

(Obsessive Compulsive Neurosis)

ଜଣେ ଲୋକ ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ ପଙ୍ଖା ତଳେ ବସି ପାରେନାହିଁ; କାରଣ ସେଠି ବସିଲେ ତାର ବାରମ୍ବାର ମନରେ ଆସେ "କାହିଁକି ଏ ପଙ୍ଖା ଘୂରୁଛି" । ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତା ମନରୁ ଏ ଭାବନା ଦୂର କରି ପାରେନାହିଁ । ଆବେଶିକ ଆତ୍ମପାଗଳାମିରେ ଏହି ପ୍ରକାର ଭାବନା ରୋଗୀର ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ବାରମ୍ବାର ଆସେ । ଏହାଛଡ଼ା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିରର୍ଥକ କାମ ବାରମ୍ବାର କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ରୋଗୀର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ଓ ସେ ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ କରିବାକୁ ରୋଗୀ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଜଣେ ଖାଇ ସାରିଲା ପରେ ନିଶ୍ଚିତ ତିନିଥର କୁଳି କରନ୍ତି । ତିନିଥରରୁ ବେଶୀ ବା କମ୍ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆଉ ଜଣେ ଶୋଇବା ଆଗରୁ ଥରେ ଆଲୁଅ ଲିଭାଇ ଆଉ ଥରେ ଜାଳନ୍ତି, ପୁଣି ସେ ଆଲୁଅ ଲିଭାଇ ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଥରେ ଆଲୁଅ ଲିଭାଇ ପୁଣି ଜଳାଇବେ । ସେମିତି ଆଉ ଜଣେ ବିଛଣା ଚଦରକୁ ଟଣାଟଣି କରି ଯେମିତି କେଉଁଠି ଟିକିଏ କୁଞ୍ଚ ରହି ନ ଥିବ ତା ଦେଖନ୍ତି । ଟିକିଏ କୁଞ୍ଚ ରହିଥିଲେ ସେ ଉଠିପଡ଼ି ତାକୁ ସଜାଡ଼ି ପୁଣି ଶୁଅନ୍ତି । ଏମିତି ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଲକ୍ଷଣ ଯାହାଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ସେ ଆତ୍ମପାଗଳ ନ ହୋଇ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ଆବେଶିକ ଆତ୍ମପାଗଳାମିରେ ଏହି ପ୍ରକାର ବହୁତ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଏ ।

ତେବେ ଆବେଶିକ ଆତ୍ମପାଗଳାମିର ମୂଳ ଲକ୍ଷଣ ହେଲା କୌଣସି ଭାବନା, ଆବେଗ, ଉଦ୍‌ବେଗ ବା କାମ କରିବା ଇଚ୍ଛା ମନରେ ବାରମ୍ବାର ଆସେ ଓ ତାହା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ରୋଗୀ ଅନୁଭବ କରେ ।

ପିଲାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆବେଶିକ ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରଚୁର । ସେମାନଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ କାମରେ ଏହା ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—କେତେ ପିଲା କେବେ ଗାର ମାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ପାହାଚ ଚଢ଼ିଲା ବେଳେ ଦୁଇ ଦୁଇଟା କରି ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାରଖୁଣ୍ଟିକୁ ଥରେ

କେଖାଏଁ ଛୁଇଁ କରି ଯାଆନ୍ତି । ଛୁଆଙ୍କ ଖେଳରେ ଏହି ପ୍ରକାର ଆବେଗିକ ନିୟମ ସବୁ ଥାଏ । (ଥୁକ୍କୁଲୁ ପକେଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ ଆଉ କେହି ଛୁଇଁଲେବ ଗେୃର ନୁହେଁ । ନି ଭ୍ରି ଖେଳରେ ପାହି ଛୁଇଁ ଦେଲେ ମରିବନ୍ତି, ଯିଦିଓ ତୁମକୁ ଦୁଇଜଣ ପିଲା ଏମିତି ମାଡ଼ି ବସିଥିବେ ଯେ ପୁଷୁର ପୁଷୁର ଆସିବା ଛଡ଼ା ପାହି ଛୁଇଁବାର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ) । କେତେ ପିଲାଙ୍କୁ ଚିକେ ଚିକେ ଆବେଗିକ ଆତ୍ରପାଗଲାମୀ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ଓ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ସେମାନେ ଆତ୍ରପାଗଲ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଶେଷ କରି ୧୮।୨୦ ବର୍ଷ ବୟସକୁ ସେସବୁ ମନକୁ ଭଲ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଭଲ ନ ହୋଇଥିଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଏ ରୋଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ବୋଲି ଧରିନେବାକୁ ପଡ଼େ ।

ପିଲାଙ୍କ ଭିତରେ ଯେମିତି ଆବେଗିକ ଲକ୍ଷଣ ଖେଳରେ ବା ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟବହାରରେ ଦେଖାଯାଏ; ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ପୂଜା ପର୍ବର ନିୟମ ପଦ୍ଧତି ଭିତରେ ସେମିତି ଆବେଗିକ ଲକ୍ଷଣର ସୂଚନା ମିଳେ । ପ୍ରକୃତରେ ଯାହାକୁ ଆମେ କୁସଂସ୍କାରମୂଳକ ଭୁଲ ଧାରଣା କହୁ (ଯଥା—ପଙ୍ଖା ଦେହରେ ବାଜିଲେ ଥରେ ଚଲେ ବାଡ଼େଇ ଦେବ, ଚମକ ପଡ଼ିଲେ ଛାତରେ ଛେପ ପକେଇଦେବ, ଝିଟିପିଟି ଦେହରେ ପଡ଼ିଲେ ତୁଳସୀପାଣିରେ ଶୁଚି ହେବ ବା ରାତିରେ ସାଙ୍ଗେ[illegible] ନାହିଁ, କହାଣି ସାପ କଥା କହିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ସାପ ନ କହି 'ଲମ୍ବ ଜନ୍ତୁ' କହିବ ଇତ୍ୟାଦି) ସେ ସବୁ ଆଦିମ ସଭ୍ୟତାର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ପୃଥିବୀର ସବୁ ଆଦିମ ଜାତିଙ୍କ ଭିତରେ ଏପରି ବହୁତ ତଥାକଥିତ 'କୁସଂସ୍କାର' ଦେଖାଯାଏ ଓ ସେ ଗୁଡ଼ିକର ଆବେଗିକ ଲକ୍ଷଣ ସହିତ ଖୁବ୍ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି ।

ଲକ୍ଷଣ—ଆବେଗିକ ରୋଗୀ ପ୍ରାୟ ମଧ୍ୟବୟସ୍କ ହେଲା ବେଳକୁ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କର ରୋଗ ଇତିହାସରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ବହୁତ ଆଗରୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ଆବେଗିକ ଲକ୍ଷଣ ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ଦେଖାଯାଇଛି । ସେଇ ପୁରୁଣା ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୁବ୍ ଗୁରୁତର ଭାବରେ ଦେଖାଦେଉଥିବାରୁ ରୋଗୀ ଡାକ୍ତର ପରାମର୍ଶ ପାଇଁ ଆସିଛି । ରୋଗୀର ବୁଦ୍ଧି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିଠାରୁ ବେଶୀ ହେବ ପଛକେ, କମ୍ ନୁହେଁ । ପ୍ରାୟ ଖୁବ୍ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରେ ଏ ରୋଗ ଦେଖାଦିଏ ନାହିଁ । ଅତି ମନଯୋଗ ଦରକାର କରୁଥିବା ଟିକିନିଖି କାମ ରୋଗୀର ପ୍ରିୟ । ତେଣୁ ସେ ପ୍ରାୟ କ୍ଲର୍କ, ଲାଇବ୍ରେରିଆନ୍ ବା ମିସ୍ତ୍ରୀ କାମ କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଘରେ ସେ ପ୍ରାୟ ଛୋଟ ଛୋଟ କଥାରେ ବହୁତ ଜୋର ଦିଏ—ଯୋତା ଠିକ୍ ଯାଗାରେ ରହିବ, ପ୍ରଥମେ ଗୋଡ଼ଧୋଇ ଗୋଡ଼କୁ ଭଲ କରି ପୋଛି ପୁଣି ପାଁ ପୋଛରେ ପୋଛି ଘର ଭିତରକୁ ପଶିବ ଇତ୍ୟାଦି । ଏ ନିୟମରେ କେବେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହେଲେ ତାହା ରୋଗୀ ପକ୍ଷରେ ଅସହ୍ୟ ହୁଏ । ରୋଗୀର ପିତା, ମାତା, ବା ଉଭୟଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ରହିଥାଏ । ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ନିଜର ଗତାନୁଗତିକ ମନୋଭାବରେ ଚଳେ ମାତ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା

ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜନର ବ୍ୟବହାର ଆଦୌ ବଦଳାନ୍ତି ନାହିଁ । ରୋଗୀର ସାମୟିକ ବିଷର୍ଣ୍ଣତା ଓ ପେଟ ଗୋଳମାଳ ଦେଖାଦେଇ ପାରେ । ପ୍ରକୃତରେ ରୋଗୀକୁ କଣ ହୋଇଛି ବୋଲି ପଚାରିଲେ ସେ ପ୍ରାୟ ନିଜର ଆବେଶିକ ଲକ୍ଷଣ କଥା କହେ ନାହିଁ । ମନ ଖରାପ, ପେଟ ଗୋଳମାଳ ପ୍ରଭୃତି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯିବାରୁ ସେ ଡାକ୍ତର ପରାମର୍ଶ ଖୋଜୁଛି ବୋଲି କହେ । ବେଶି ପଚାରିପଚାରି କରି ରୋଗର ଇତିହାସ ନେଲା ପରେ ଆବେଶିକ ଲକ୍ଷଣର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଜଣାପଡ଼େ ।

ତଥାକଥିତ 'ଶୁଚିବାଇ' ରୋଗ ଆବେଶିକ ଲକ୍ଷଣ ଭିତରେ ବହୁତ ଜଣାଶୁଣା । ଜଣେ ଜଣେ ରୋଗୀ ଟିକେ କଥାରେ ହାତ ଧୋଉଥିବେ । ଅଫିସରୁ ଆସିଲେ ଜଣଙ୍କର ୫ ବାଲଟି ପାଣି ହାତ ଧୋଇବା ପାଇଁ ଦରକାର ହୁଏ । ଅଉ କେହି ବାହାରର କୌଣସି ଲୋକକୁ ଛୁଇଁଲେ ଧୂଆଧୋଇ ହୁଅନ୍ତି । ଏମିତି ଅବସ୍ଥା ହୁଏ ଯେ ରୋଗୀ ଯେ କୌଣସି ଜିନିଷ ଛୁଇଁଲେ ବି ଧୂଆଧୋଇ ହୁଏ । ଆଉ କେତେକ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ଏହା ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚେ—ସେମାନଙ୍କ ମନରେ କିଛି ଖରାପ ଭାବନା ଆସିଲେ ଧୂଆ ଧୋଇ ହୁଅନ୍ତି । ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥରେ ସେମାନେ ଅନବରତ ଧୂଆଧୋଇ ହୁଅନ୍ତି । ବହୁତ ବେଳ ଧରି ଗାଧୋଇବା ଏ ରୋଗର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ । କି ଖରା, କି ଶୀତ, ସବୁ ଦିନେ ରୋଗୀ ୩।୪ ଘଣ୍ଟା ଧରି ଗାଧୋଇବା ବେଳେ କେହି କେହି ୩।୪ ଘଣ୍ଟା କରି ଦିନକୁ ଦୁଇଓଳି ଗାଧାନ୍ତି । ସେମାନେ ମଇଳା ଜିନିଷକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ଟିକିଏ କେଉଁଠି ମଇଳା ଲାଗିଲେ ଥରେ ପୁରା ଗାଧୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କଠାରେ ଏ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଗଲେ, ସେମାନେ ଖାଲି ଘରଦ୍ୱାର ଧୋଉ ଥାଆନ୍ତି ଓ ନିଜେ ଗାଧୋଉ ଥାଆନ୍ତି । ଚାଲିଲା ବେଳେ ଶାଢ଼ୀ ଟେକି ଟେକି ଚାଲନ୍ତି କାଳେ ମାଟିରେ ଲାଗିଯିବ ବୋଲି । ଠାକୁରଙ୍କ ପୂଜା କଲା ବେଳେ ଯେମିତି ସବୁ ନିୟମ ମାନି କେଉଁଟା କାହାପରେ ହେବ ତାହା ମନେରଖି କରାଯାଏ ସେହିପରି ଅବେଶିକ ଆଡ଼ପାଗଲ ମଧ୍ୟ ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା ଅନୁସାରେ ଗାଧୂଆପାଧୂଆ କରେ ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର କାମ କରେ । ଯଥା—ଜଣେ ଠିକ୍ ଶହେ ବାଲଟି ପାଣି ପ୍ରତିଦିନ ଢାଳିହୋଇ ଗାଧୋଇବ, ଆଉ ପୁଣି ସମସ୍ତେ ଖାଇପିଇ ରାତିରେ ଶୋଇବାକୁ ଗଲା ପରେ ଗାଧୁଆ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ଆଉ ଜଣେ ଜଣେ ଶୋଇବା ଆଗରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାଲା ତିନିଥର ଭିଡ଼ି ପରୀକ୍ଷା କରି ଶୋଇବେ ।

ଯେଉଁଠି ଏପରି ପୂଜା ପଦ୍ଧତି ଭଳି ନିୟମ ମାନି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ସେଠି ପ୍ରକୃତରେ ସବୁ ନିୟମ ଠିକ୍ ପାଳନ କରାଯାଇଛି କି ନାହିଁ ଏ ବିଷୟରେ, ସନ୍ଦେହ ହୁଏ । ଯଥା—ଜଣେ ପ୍ରତି ୩ ଘଣ୍ଟାରେ ସାତଥର ହାତ ଧୂଅନ୍ତି, ଧୋଇ ସାରିବା ପରେ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ୭ ଥର ଧୋଇଛନ୍ତି ନା ପ୍ରକୃତରେ ୭ ଥର ଧୋଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଉଠି ଯାଇ ପୁଣି ଆଉ ୭ ଥର ଧୂଅନ୍ତି । ପୁଣି ମନେହୁଏ ୩ ଘଣ୍ଟାରେ ଧୋଇଛନ୍ତି ନା ୩ ଘଣ୍ଟା ୧୫ ମିନଟ ହେଲା ପରେ

ଧୋଇଛନ୍ତି, ତେଣୁ ଆଉ ଥରେ ୧୫ ମିନିଟ ଅଗରୁ ଧୁଅନ୍ତି । ସେମିତି ଯିଏ ୩ ଥର ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାଲା ଭିଡ଼ି ଶୁଅନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ପ୍ରକୃତରେ ସବୁ ତାଲା ଦେଖିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ । ତେଣୁ ବିଛଣାରୁ ଉଠିପଡ଼ି ପୁଣି ଥରେ ସବୁ ତାଲା ଦେଖନ୍ତି । ପୁଣି ଟିକେ ଶୋଇଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ମନେହୁଏ ଯେମିତି ବାରି କବାଟ ତାଲାଟା ୨ ଥର ଭିଡ଼ି ଦେଖିଛନ୍ତି, ଉଠିପଡ଼ି ଆଉ ଥରେ ଭିଡ଼ି ଦେଇ ଆସନ୍ତି । ଆଉ ଜଣେ ସବୁ ଝରକା ଓ 'କବାଟ ଫାଙ୍କରେ କନା ବିଣ୍ଡା ନ ଦେଲେ ଶୋଇପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଟିକେ ଶୋଇଥିବେ କି ନାହିଁ ଓ ଯେମିତି ତାଙ୍କୁ ଜଣାଯିବ କବାଟରେ ଗୋଟାଏ ଫାଙ୍କ ରହିଗଲା । ଉଠିପଡ଼ି ପୁଣି ସେ ଫାଙ୍କ ବନ୍ଦ କରନ୍ତି ।

ଏହାଛଡ଼ା ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଅଯୌକ୍ତିକ ଆତଙ୍କ ଏ ରୋଗର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଲକ୍ଷଣ । କାହାର ଖୋଲା ଜାଗା ପ୍ରତି ଆତଙ୍କ ଥାଏତ ଆଉ କାହାର ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବା ଘର ପ୍ରତି । ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟାଏ ଖୋଲା ଜାଗାକୁ ଅଜାଣତରେ ରୋଗୀକୁ ନେଇଗଲେ ସେ ପାଟିତୁଣ୍ଡ କରି ପଳାଇ ଆସିବ । ଆଉ କାହାର କାହାର ମୂଷା, ବୁଢ଼ିଆଣି ବା ଝିଟିପିଟି ପ୍ରଭୃତି ନିରୀହ ଜୀବମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆତଙ୍କ ଥାଏ । ଏ ସବୁ ଭୟ କପୋଳକଳ୍ପିତ ଓ ଭୟର ବସ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ନିରୀହ ଓ କ୍ଷତିକାରକ ନୁହେଁ । ସାଧାରଣ ଉଦ୍‌ବେଗରୁ ଏହା ଅଲଗା, କାରଣ ଏ ଆତଙ୍କ ବାରମ୍ବାର ଦେଖାଦିଏ ଓ ଆଦୌ ମନରୁ ବାହାର କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ବେଳେ ବେଳେ ଏ ଆତଙ୍କର ଫଳ ଠିକ୍ ଓଲଟା ହୁଏ । ଜଣଙ୍କର ଖୁବ୍ ଭୟ ଥିଲା ଯେ ସେ ଦାନ୍ତ ଉପୁଡ଼ା କଷ୍ଟ ସହି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏକଥା ସତ ନୁହେଁ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ତା'ର ସବୁ ଭଲ ଦାନ୍ତ ଉପୁଡ଼ାଇ ପକାଇଲା ।

ଆବେଶିକ ଚିନ୍ତା ଏ ରୋଗର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ । ରୋଗୀ କୌଣସି ଅବାନ୍ତର କଥା ସବୁବେଳେ ଭାବୁଥାଏ । "ଦାନ୍ତକୁ କାହିଁକି ଦାନ୍ତ ବୋଲି କହନ୍ତି, ଧଳା ବୋଲି କହିଲେ କ୍ଷତି କଣ ?"—ଏହାହିଁ ଜଣେ ସବୁବେଳେ ଭାବୁଥିଲା । ଆଉ ଜଣେ ସବୁବେଳେ ଲୋକମାନଙ୍କ ନାଁରେ କେତେଟା ଅକ୍ଷର ଅଛି ତାହା ଗଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । କୌଣସି ଲୋକ ସହିତ ପରିଚିତ କରାଇଦେଲେ ସେ ତାହାର ନାଁରେ ଥିବା ଅକ୍ଷର ସଂଖ୍ୟା ବାରମ୍ବାର ଗଣୁଥାଏ, ତେଣୁ ଆଉ କୌଣସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ପାରେ ନାହିଁ ।

ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା—ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ଆବେଶିକ ଅଡ଼ପାଗଳାମି ବଢ଼ିବାର ସୁବିଧା ଥାଏ । ଏ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏତେ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ଆବେଶିକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ କହିଲେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲକ୍ଷଣକୁ ବୁଝାଏ—ଲୋକଟି ନିଜ ଆଚାର ବ୍ୟବହାରରେ ସ୍ଥିର ଓ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ, ପରିପାର୍ଶ୍ୱ ଯେତେ ବଦଳିଲେ ବି ସେ ନିଜ ବ୍ୟବହାର ବଦଳାଏ ନାହିଁ । ବର୍ଷା ଯେଉଁଆଡ଼ୁ ହେଉନା କାହିଁକି ଛତା ଗୋଟିଏ ଆଡ଼େ ଦେଖେଇବା ପରି ତାର ଚାଲିଚଳଣି, କାମଦାମ ଏକନିଷ୍ଠ । ସେ ଅସମ୍ଭବ ଭାବରେ ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତୀ, ତା ଜୀବନରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସ୍ୱରଚିତ ନିୟମକୁ କେବେ ଲଙ୍ଘନ କରେ ନାହିଁ ।

ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦ୍ୱାରା ଏହା ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଥରେ ଜଣେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଅଫିସ ପରିଦର୍ଶନ ପାଇଁ ମଫସଲକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇଥିଲେ ସେଠାରେ କିଛି ପନିପରିବା ମିଳୁ ନ ଥିଲା । କେବଳ ଅଫିସ ହତାର ପଛପଟ ଗଛରେ ପଣସ ଥିଲା । ସେଇ ପଣସ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ତରକାରୀ ହେଲା । ତା ପରେ ଭଦ୍ରଲୋକ ପଣସର ଦାମ୍ ସେ ଅଫିସର କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଯାଚିଲେ । କାରଣ ତାଙ୍କର ମତ ହେଲା ଯେ କାହାଠାରୁ ବିନା ପଇସାରେ ସେ କିଛି ଜିନିଷ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅଫିସ କର୍ମଚାରୀ କହିଲେ ଯେ ଅଫିସ ତ ପଣସ ବିକେ ନାହିଁ ତେଣୁ ସେ ପଇସା ନେବେ କିପରି ? ତାପରେ ପରିଦର୍ଶନରେ ଯାଇଥିବା କର୍ମଚାରୀ ସେ ପଇସାକୁ ପଣସଗଛ ତଳେ ପୋତିଦେଲେ ।

ଜୀବନ ଯିବ ପଛେ ସେ ନିୟମକୁ ମାନି ଚଳିବ ଯଦିଓ ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ନିରର୍ଥକ । ସବୁବେଳେ ସତ କହିବା, ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ହେବା, ନିଜ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରକ୍ଷା କରିବା କିମ୍ବା ହାସ୍ୟୋଦ୍ଦୀପକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧୁତା ଦେଖାଇବା ପ୍ରଭୃତି ଏ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର କେତୋଟି ବିଶେଷ ଗୁଣ । ଏ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ଏକାଠି ଚରମ ରୂପରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ତେଣୁ ଅବେଶୀକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ । ନହେଲେ ଏଥିରୁ ~~ଗୋଟିଏ~~ ଦୁଇଟି ଗୁଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ଅଳ୍ପ ବହୁତେ ମିଳିପାରେ । ଏପରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବାଞ୍ଛନୀୟ ଗୁଣ ଥିବାରୁ ଆବେଶୀକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଅଦ୍ଧକ୍ଷଣୀୟ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଯେତେ ବାଞ୍ଛନୀୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ-ଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟାଧିରୁ ଜାତ । ତେଣୁ ଲୋକଟି କେବେ ନିଜର ସଫଳତା ଯୋଗୁ ଉଚ୍ଚ ଆସନ ଲାଭ କରେ ନାହିଁ । ସେ ଚାକିରୀରେ ଖୁବ୍ ଗୋଟାଏ ବୁଦ୍ଧିମାନର କାମ କରି ଗୌରବ ପାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ସେ ନିୟମିତ ଭାବରେ କାମ କରେ ଓ ପରିଶ୍ରମୀ—ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏକମୁଖୀ ଓ ଆଦୌ ସଂପ୍ରସାରୀ (rigid) ନୁହେଁ, ତେଣୁ ତାର ଜୀବନ ସଫଳତାହୀନ ।

କୌଣସି ସାମୟିକ ମାନସିକ ବା ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଏ ରୋଗ ସାଧାରଣତଃ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅନୁକୂଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ଆବେଶୀକ ଆଡ଼ପାଗଲାମୀ ହୁଏ । ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଏକ ଅବଲମ୍ବନ ମାତ୍ର । ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ରୋଗର ~~ପ୍ରଥମେ~~ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ରୋଗ ଦେଖାଦିଏ ଓ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବଢ଼ିଚାଲେ, ଯଥା—ପ୍ରଥମେ ଥରେ ରୋଗୀ ମଇଳା ଜିନିଷ ଛୁଉଁଥିଲେ ତିନିଥର ହାତ ଧୋଉଥିଲା, କ୍ରମେ କ୍ରମେ ତାର ସନ୍ଦେହ ହେଲା; ସେ ଭାବିଲା ଯେ ଠିକ୍ ଗଣି ନପାରି ବୋଧେ ସେ ତିନିଥରରୁ କମ୍ ହାତ ଧୋଉଛି । ତେଣୁ ସେ ତିନିଥର କରି ତିନିବାର ଏମିତି ନଅଥର ହାତ ଧୋଇଲା । ପୁଣି ସନ୍ଦେହ ହେଲା ଯେମିତି ଗଣିବାରେ ଆହୁରି ଭୁଲ ହୋଇ ଯାଉଛି । ସେ ପୁଣି ନଅଥର କରି ତିନିବାର ହାତ ଧୋଇଲା । ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ହାରରେ ଏମିତି ବଢ଼ି ବଢ଼ି ରୋଗୀ ଆଉକିଛି କାମ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଡ଼ାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲା ଓ ଆବେଶୀକ ଆଡ଼ପାଗଲାମୀ ହୋଇଛି ବୋଲି ଜଣାଗଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଏ

ଅ.ଡ଼ପାଗଲାମୀ ଯେ ଝିକେ ଝିକେ ହୋଇ ବହୁତ ଆଗରୁ ଦେଖା ଦେଇଛୁ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ଆବେଶିକ ରୋଗୀ ତାର ପିଲାଦିନର ଯୌନବିକାଶର ଏକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରିଯାଏ । ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଫ୍ରଏଡ୍ ଶିଶୁର ଯୌନବିକାଶକୁ ମୁଖ ଜନିତ, ପାୟୁ ବା ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ଜନିତ ଓ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଜନିତ— ଏ ତିନି ଅବସ୍ଥାରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଆବେଶିକ ରୋଗରେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ଜନିତ ଯୌନେଚ୍ଛା ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ଅବସ୍ଥାକୁ ରୋଗୀ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରେ । ତେଣୁ ରୋଗୀ ସବୁବେଳେ ଅପରିଷ୍କାର ହୋଇଯିବା ଭୟରେ ଧୂଆଧୋଇ ହୋଇଥାଏ । ଅପରିଷ୍କାର ହେବା ସେ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ । ସେ ଅବସ୍ଥାରେ ଶିଶୁ ନିଜର ଝାଡ଼ାକୁ ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ ମନେ କରେ, କାରଣ ବାପ, ମା ମାନେ ତାକୁ ଝାଡ଼ା ଫେରିବା ପାଇଁ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଲାଞ୍ଚ ଦିଅନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଝାଡ଼ା ନ ଫେରି ଅଧିକ ଲାଞ୍ଚ ପାଇବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରେ । ବହୁତ ଆବେଶିକ ରୋଗୀ କଂଜୁସ୍ । ଫ୍ରଏଡ଼ ରୋଗୀର କଂଜୁସ୍ ହେବା ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଝାଡ଼ା ଜାକି ରଖିବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରି ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟଟିର ରୂପାନ୍ତର ବୋଲି କହନ୍ତି । ଆବେଶିକ ରୋଗୀମାନେ ବେଳେ ବେଳେ ଟଙ୍କା ପଇସା ଓ ଇଆଡ଼ୁ ସିଆଡ଼ୁ ବହୁତ ଜିନିଷ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦେଖାନ୍ତି । ଏହାକୁ ଝାଡ଼ା ଜାକି ରଖିବା ଓ ମୂଲ୍ୟବାନ ମନେ କରୁଥିବା ହେତୁ ଝାଡ଼ା ପାଣ୍ଠି ଏକାଠି କରିବା ପ୍ରବୃତ୍ତିର ବିକାର ବୋଲି ଫ୍ରଏଡ଼ ଭାବନ୍ତି । ବହୁତଥର ହାତ ଧୋଇବା ବା ଗାଧୋଇବା ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ତେବେ କାହିଁକି ଦେଖାଯାଏ ? ଫ୍ରଏଡ଼ କହନ୍ତି ଯେ ଏହାଦ୍ୱାରା ରୋଗୀ ସବୁବେଳେ ନିଜକୁ ପରିଷ୍କାର ରଖେ; ତା ଦେହରେ ଅପରିଷ୍କାର ମଳ ମୂତ୍ର ଲାଗିନି ବୋଲି ଆଶ୍ୱାସନା ପାଏ । କିନ୍ତୁ ମଇଳା ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ମନର ମଇଳାର ସଙ୍କେତ ହୋଇଥାଏ । ବାରମ୍ବାର ହାତ ଧୋଇବା ଦ୍ୱାରା ରୋଗୀ ନିଜକୁ ଅପରାଧରୁ ମୁକ୍ତ କରୁଛି ବୋଲି ସୂଚନା ଦିଏ । ରୋଗୀର ମନରେ କୌଣସି କାରଣରୁ ଅପରାଧ ବୋଧ ଆସେ ଓ ହାତ ଧୋଇବାଦ୍ୱାରା ସେ ଦେଖେଇଦିଏ ଯେ ସେ ପ୍ରକୃତରେ ଦୋଷମୁକ୍ତ ।

ଆବେଶିକ ଆତଙ୍କ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ବୋଲି ଫ୍ରଏଡ୍ କହନ୍ତି । ନିର୍ଜ୍ଞାନରେ ଥିବା ଅସାମାଜିକ ଇଚ୍ଛାଗୁଡ଼ିକ ଚରିତାର୍ଥ ହେବା ପାଇଁ ଚାପ ଦେଲେ ଉଦ୍‌ବେଗ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ବୋଲି ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ଇଚ୍ଛାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଆଉ କିଛି ଜଣା ନ ଥିବାରୁ ଉଦ୍‌ବେଗ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟରେ ନହୋଇ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଅସାମାଜିକ କାମନା ଇଡ୍‌ର' ଦୁର୍ବଳତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସଜ୍ଞାନକୁ ପ୍ରାୟ ଚାଲି ଆସେ, ଇଡ୍ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇଉଠେ ଓ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅସାମାଜିକ କାମନାକୁ ନଜଣାଇବା ପାଇଁ ନିରୀହ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ପ୍ରକ୍ଷେପ (projection) କରେ । ଯଥା—ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କୌଣସି କାମନା ସଜ୍ଞାନରେ ଦେଖାଦେଲେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆତଙ୍କିତ ହୋଇଉଠେ ଓ ସେ କାମନାକୁ ମୂଷା ପରି ଏକ ନିରୀହ ଜୀବ ଉପରେ ପ୍ରକ୍ଷେପ କରି ମୂଷା ଦେଖିଲେ ଆତଙ୍କିତ

ହୁଏ । ତେଣୁ ଏ.ଡଙ୍କ ପ୍ରକୃତରେ ନିଜ୍ଞ'ନରୁ ବାହାର ଆସିଥିବା ଅସାମାଜିକ କାମନା ବିଷୟରେ; କିନ୍ତୁ ଛଦ୍ମବେଶରେ ମୂଷା, ବୃଢ଼ୀଆଣୀ ବା ଖୋଲପଡ଼ିଆ ଉପରେ ପ୍ରକ୍ଷେପ ହେତୁ ସେସବୁ ବିଷୟରେ ଆତଙ୍କ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ କେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ବା ସ୍ଥାନ କି ପ୍ରକାର ଅସାମାଜିକ ଇଚ୍ଛା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଛି ଏହା ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ଦ୍ୱାରା ଜଣାଯାଏ । ତେଣୁ ଫ୍ରଏଡ୍, ବିଭିନ୍ନ ବସ୍ତୁ କେଉଁ କେଉଁ କାମନା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ତାର ଦୀର୍ଘ ବିବରଣୀ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଚିକିତ୍ସା—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଡ଼ପାଗଲାମୀଠାରୁ ଆବେଗିକ ଆଡ଼ପାଗଲାମୀ ଗୁରୁତର । ତେଣୁ ଏଥିରେ ଆରୋଗ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ । କିନ୍ତୁ ପୂରା ଭଲ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆବେଗିକ ଆଡ଼ପାଗଲାମୀର ଆନୁସଙ୍ଗୀକ ଲକ୍ଷଣ ଭଲ ହେବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସହଜ । ରୋଗୀ ବହୁତ ସମୟରେ ନିଜ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କଡ଼ା ନିୟମ ମାନି ନଚଳି ପାରିଲେ ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ସେହିପରି ନିଜର ଇଚ୍ଛାଶ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନହେଲେ ବିଷର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପଡ଼େ । ଏପରି ଆନୁସଙ୍ଗୀକ ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ବିଷର୍ଣ୍ଣତା ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସା ଦ୍ୱାରା ଭଲହୁଏ । ରୋଗୀର ମନୋ-ବିଶ୍ଳେଷଣ ନକରି କେବଳ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଆଶା, ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ଓ ନିଜ ବିଷୟରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୃଷ୍ଟି ଜାତ କରାଇ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବା ଚିକିତ୍ସକ ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ବିଷର୍ଣ୍ଣତା ଦୂର କରି ପାରନ୍ତି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ରୋଗୀର ଯାହା କିଛି ସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିଛି, ତାହା ଲୋପ ନ ହେବା ପାଇଁ ସେମାନେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଆବେଗିକ ଲକ୍ଷଣ ଦୂର କରିବା କଷ୍ଟକର । ଫ୍ରଏଡ୍‌ଙ୍କ ପନ୍ଥୀ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣକାରୀମାନେ ଏଥି ଏଥିରେ ଏକମତ । ଆନୁସଙ୍ଗୀକ ଉଦ୍‌ବେଗ ଗୁରୁତର ହୋଇଥିଲେ ବା ବିଷର୍ଣ୍ଣ ଭାବ ଖୁବ୍ ଗଭୀର ହୋଇଥିଲେ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସା ବା ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣଦ୍ୱାରା ଭଲ ନହୋଇ ପାରେ । ସେ ସ୍ଥଳରେ ନିଦ ଔଷଧ ଦେଇ ଓ ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକସକ୍ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରୟୋଗ କରି ଏହା ଦୂର କରାଯାଇ ପାରେ । ପୁରାତନ ଆବେଗିକ ରୋଗୀ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଭଲ ନହେଲେ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କରାଯାଏ ଓ ବହୁତ ସମୟରେ ଏହା ଫଳପ୍ରଦ ହୁଏ ବୋଲି ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେତେ ଫଳପ୍ରଦ ହେଲା ତାହା କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦ୍ଧତିରେ ମାପିବା ଉଚିତ । କାରଣ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ପରେ ରୋଗୀ ନିଜକୁ ଆରୋଗ୍ୟ ଲଭ କଲି ଭଲଆ ଲାଗୁଛି ବୋଲି କହିପାରେ ଅଥଚ ଏହା କେବଳ ମାନସିକ ପରିତୃପ୍ତିର ସୂଚନା ଦେଉଥାଇ ପାରେ, ଯେମିତିକି ଖାଲି ଇଂଜେକ୍‌ସନ୍ ଦିଆଯାଇଛି ଜାଣିଲେ କେତେକ ଦୈହିକ ରୋଗୀ ରୋଗର ଉପଶମ ହୋଇଛି ବୋଲି କହନ୍ତି । ତେଣୁ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ପୂର୍ବରୁ କେତେକ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା ସାହାଯ୍ୟରେ ରୋଗୀର ଲକ୍ଷଣ ଓ ବ୍ୟବହାର ମପାଗଲା ପରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ପରେ ସେହି ପରୀକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ଏହାପୁଣି ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାରର ଦିନକପରେ, ସପ୍ତାହକ ପରେ, ୧୫ ଦିନ ପରେ, ମାସକପରେ, ଛଅମାସପରେ ଏହିପରି ଥର ଥର କରି ଦିଆହେବା ଦରକାର । ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ିବ ରୋଗ କେତେଦୂର ଭଲ ହୋଇଛି ଓ ଏ ଆରୋଗ୍ୟ କେତେଦିନ ସ୍ଥାୟୀ । ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାରର ଠିକ୍ ଫଳାଫଳ କଣ ସେ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଜଣାନାହିଁ । ତେଣୁ ଯେକୌଣସି ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିରେ ଏହାର ନିର୍ବିଚାର ପ୍ରୟୋଗ କରି ବ୍ୟାଧି ଉପଶମ ହେଉଛି ବୋଲି କହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କେବଳ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ପରୀକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ହିଁ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ଫଳପ୍ରଦ କି ନୁହେଁ ଜଣାପଡ଼ିବ ।——

ନବମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ପାଗଳ କିଏ ?

ପାଗଳ ଓ ଅଧପାଗଳା

ସର୍ଦ୍ଦିଠାରୁ ନିମୋନିଆ ଖୁବ୍ ସାଂଘାତିକ । ସେହିପରି ପାଗଳାମି ଅଧପାଗଳାମି ତୁଳନାରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ସାଂଘାତିକ । ଅଧପାଗଳାମି ଗୋଟିଏ ରୋଗ ହିସାବରେ ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼େନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପାଗଳାମି ଗୁରୁତର ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ହିସାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରେ । ତେଣୁ ସାଧାରଣ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଆମେ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ମାନେ ପାଗଳାମି ବୋଲି ଧରି ନେଉ । ପାଗଳାମିଠାରୁ କମ୍ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିକୁ କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉନା ।

କିନ୍ତୁ ପାଗଳାମି କଣ ଅଧପାଗଳାମିଠାରୁ କେବଳ ବେଶୀ ସାଂଘାତିକ ? ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ପାଗଳାମିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଆଯାଉ । ଅଧପାଗଳାମି ଯେପରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମାନସିକ ରୋଗକୁ ବୁଝାଏ ପାଗଳାମି ସେହିପରି କେତେକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମାନସିକ ରୋଗ ପାଇଁ ସାମୂହିକ ସଂଜ୍ଞା । ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ପାଗଳାମି ରୋଗୁଥିବା ଜଣେଲୋକ ସବୁବେଳେ ଡାକ୍ତରଖାନାର ଦାରଣ୍ଡାରେ ବୁଲୁଥାଏ ଓ ମନକୁମନ କଣ କହି ହେଉଥାଏ । ଲୋକଟି ପୋଲାଣ୍ଡ ଅଧିବାସୀ । ଇଂଲଣ୍ଡର ଏକ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ଥାଏ । ତାକୁ ଅଟକାଇ ତା ନାଁ କଣ ବୋଲି ପଚାର । ସେ ହାତ ମୁହଁ ହଲେଇ ପିଲ୍ଲ ହାସ୍ୟ କରି କଣଗୁଡ଼ାଏ ପୋଲାଣ୍ଡ ଭାଷାରେ କହିବ । ପୁଣି ବୁଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ । ପୋଲାଣ୍ଡ ଦେଶର ଭାଷା ଜାଣିଥିବା ଜଣେ ଡାକ୍ତରଠାରୁ ବୁଝିଲେ ସେ କହିବେ ଯେ ରୋଗୀ ତାର ଯୁଦ୍ଧ ଅନୁଭୂତି ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଅଛି । ତୁମେ ତାକୁ ଯାହା ପଚାର ସେ ତାର ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଯୁଦ୍ଧରେ କିପରି ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ଆକ୍ରମଣ କଲେ, ସେ କେମିତି ଲୁଚିରହି ବନ୍ଧୁକ ମାରିଲା, କେମିତି ସାହସ ଓ ବୀରତ୍ୱର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାଇଲା— କେବଳ ଏହାହିଁ କହୁଥିବ । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଅଟକାଇ ଇଂରାଜୀରେ ସିଗାରେଟ ମାଗିଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ହସି କରି ହାତ ବଢ଼େଇବ ଓ ସିଗାରେଟ ପାଇଲେ

ସାଲ୍ୟୁଟ୍ କରି ଚାଲିଯିବ । ତାକୁ କୁହ ଖାଇବା ବେଳ ହେଲାଣି, ଦେଖାଇ ଦେବୁ ଖାଇବା ଜିନିଷ ବୋଦ୍ଧଆଣି ·ବଢ଼ାବଢ଼ି କର, ସେ ତା କରିବ । ସେ ବେଶ୍ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ, ନିଜେ ଗାଧୋଇପାରେ, ମୁଣ୍ଡଟି ଚକ୍‌କଣି କରି କୁଣ୍ଡେଇଥିବ, ଦାଢ଼ି ପରିଷ୍କାର କରି କାଟିଥିବ, ଯୋତା ସବୁବେଳେ ଚକ୍ ଚକ୍ ଓ ମୁହଁରେ ହସ । ଅଥଚ ସେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ହେଲା ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ରହିଲାଣି ଓ ତା'ର ଭଲ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଖୁବ୍ କମ୍ । ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ପାଗଳାମିରେ ରୋଗୀ ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ହୋଇ ବସିଥାଏ । ନିଜେ ଖାଏ ନାହିଁ, ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ, ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ଉତ୍ତର ଦିଏ ନାହିଁ । ଖାଲି ଉଦାସୀନ ଭାବରେ ଏକ ଜାଗାରେ ବସିଥାଏ । ବେଳେବେଳେ ନିଜର ଅଙ୍ଗୁଠି ସବୁ ଗୋଡ଼େଇ ଗୋଡ଼େଇ ଘା କରି ପକାଏ । ଛୁରି ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦାନ୍ତୁଆ ଜିନିଷ ପାଇଲେ ନିଜ ଦେହକୁ ଖଣ୍ଡିଆ ଖାବରା କରିଦିଏ । ପୁଣି ଆଉ କେତେକ ରୋଗୀ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ସମୟେ ସମୟେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ଓ ସମୟେ ସମୟେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷର୍ଣ୍ଣ ଭାବ ଦେଖାନ୍ତି । ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ଥିବାବେଳେ ସେମାନେ ବହୁତ କଥା କହନ୍ତି । କଥାଗୁଡ଼ାକ ଅଧିକାଂଶ ଅବାନ୍ତର; ଖୁବ୍ ପାଟିତୁଣ୍ଡ କରନ୍ତି; ଗୁଡ଼ାଏ ହସନ୍ତି ଓ ବେଳେବେଳେ ଝରକା କବାଟ ଭାଙ୍ଗି ଲୋକଙ୍କୁ ବାଡ଼ାବାଡ଼ି କରି ହିଂସ୍ରଭାବ ଦେଖାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବିଷର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଠିକ୍ ତାର ବିପରୀତ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାନ୍ତି ।

ପାଗଳାମି ତେବେ କଣ ଅଡ଼ପାଗଳାମିର ସାଂଘାତିକ ରୂପ ? ନା ଏହା ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ସାଂଘାତିକ ମାନସିକ ରୋଗ ଯାହା ଅଡ଼ପାଗଳାମିଠାରୁ ଅଲଗା ? ସର୍ଦ୍ଦି ଜ୍ୱର ଓ ଟାଇଫଏଡ୍ ଉଭୟଙ୍କୁ ସାଧାରଣ ଲୋକ ଜ୍ୱର ବୋଲି କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସର୍ଦ୍ଦି ଜ୍ୱର ସାମାନ୍ୟ ଥଣ୍ଡା ଲାଗି ହୁଏ ଓ ଆପେ ଆପେ ଦୁଇ ତିନି ଦିନରେ ଭଲ ହୋଇଯାଏ । ଟାଇଫଏଡ୍ ଅନ୍ତନାଳୀରେ ଘା ହେବାରୁ ହୁଏ । ଏହା ଏକ ଜଟିଳ ରୋଗ ଓ କିଛିଦିନ ତଳେ ଏହା ପାଇଁ ପ୍ରାୟ କୌଣସି ଔଷଧ ନଥିଲା ଏବଂ ଏଥିରୁ ଭଲ ହେବା ସବୁବେଳେ ସହଜ କଥା ନ ଥିଲା । ସେମିତି ଆଡପାଗଳାମି ଓ ପାଗଳାମିକୁ ସାଧାରଣତଃ ପାଗଳାମି କହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପାଗଳାମି କାରଣ, ଲକ୍ଷଣ, ଚିକିତ୍ସା ଓ ସାଂଘାତିକତାରେ ଅଡ଼ପାଗଳାମିଠାରୁ ପୃଥକ୍ । ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ପରି ଆଡ଼ପାଗଳାମି ଦୁଇଟି ଭିନ୍ନ ପରିମିତି ।

ଅବଶ୍ୟ କେତେକ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବା ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସକ ଅଡ଼ପାଗଳାମି ଓ ପାଗଳାମିକୁ ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୋଗ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଡ଼ପାଗଳାମି ଓ ପାଗଳାମି କେବଳ ପରିମାଣରେ ପୃଥକ୍, ଗୁଣରେ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନେ କହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ପାଗଳାମିର ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ଆଡପାଗଳାମିର ଲକ୍ଷଣଠାରୁ ଅଧିକ ସାଂଘାତିକ, କାରଣ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକ ଜଟିଳ ଓ ଚିକିତ୍ସା ଅଧିକ କଷ୍ଟକର । କିନ୍ତୁ ମୂଳତଃ ଉଭୟେ ସମାନ । ଫ୍ରଏଡ୍ ଏହି ପ୍ରକାର ମତ ପୋଷଣ କରନ୍ତି । ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ

ଆଡ଼ପାଗଲାମୀରେ ରୋଗୀ ତା'ର ଯୌନବିକାଶର ପ୍ରିୟତମ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରିଯାଏ । ମୁଖଗତ, ପାୟୁଗତ ଓ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟଗତ ଏ ତିନି ଅବସ୍ଥାରେ ଯୌନବିକାଶ ବିଭକ୍ତ ବୋଲି ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି । ଆଡ଼ପାଗଲାମୀରେ ପାୟୁଗତ ଅବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ମୁଖଗତ ଅବସ୍ଥା, ବିଶେଷତଃ ଏହାର ପ୍ରାରମ୍ଭ କାଳକୁ ରୋଗୀ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ ପାଗଲାମୀ ଦେଖାଯାଏ ବୋଲି ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କର ମତ ।

ପାଗଲାମୀ ଭିତରେ ଆସୁଥିବା ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ରୋଗ, ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଓ ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି. ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ବର୍ତ୍ତମାନ କରାଯିବ । ବୋଧହୁଏ ଏ ଦୁଇଟିର ଆଲୋଚନା କରୁକରୁ ଆମ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ମିଳିପାରେ—ପାଗଲାମି ଓ ଆଡ଼ପାଗଲାମୀ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କି ନା ? ଏଗୁଡ଼ିକ ଗୁଣ ଓ ପରିମାଣ ଉଭୟରେ ଭିନ୍ନ ନା ମାତ୍ରାତ୍ମକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହିଁ ଭିନ୍ନ ।

ଦଶମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ

(Schizophrenia)

ଏହାକୁ ସବୁଠାରୁ ସାଂଘାତିକ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ । ମଣିଷର ସମୁଦାୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ଏହା ଆକ୍ରମଣ କରି ତା'ର ଭାବନା, ଆବେଗ ଓ କାମନାକୁ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ କରି ପକାଏ । ତେଣୁ ତାକୁ ସାଧାରଣ ଜୀବନରୁ ଅବସର ନେବାକୁ ପଡ଼େ । ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଉତ୍ତେଜନା ଦୂର ହେଲା ପରେ ପୁରାତନ ଓ ଜଟିଳ ରୋଗ ହିସାବରେ ଏହା ଜୀବନର ବାକି ସମସ୍ତତକରେ ଦେଖାଦିଏ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ରୋଗର ସେପରି କୌଣସି ଭୟାବହ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏହା ଏତେ ମାନସିକ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ଆଣି ଦେଇଥାଏ ଯେ ରୋଗୀ ଆଜୀବନ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ସେ ଆଉ ସ୍ୱାଭାବିକତା ଫେରିପାଏ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ଜଣା ପଡ଼ିଲେ ରୋଗରୁ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ବେଶୀ; କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ରୋଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲାବେଳେ ଆଦୌ ଜଣାପଡ଼େନି ଓ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲା ବେଳକୁ ରୋଗ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ପୁରୁଣା ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ହଜାରକରେ ପ୍ରାୟ ଆଠଜଣଙ୍କୁ ଏ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଏକାଧିକ ରୋଗର ସମଷ୍ଟି । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୋଗର ପୁଣି ବହୁ ପ୍ରକାର ଲକ୍ଷଣ ଅଛି । ଏ ସବୁକୁ ଗୋଟିଏ ରୋଗ ବୋଲି ଦେଖିପାରି ଯେ ଏହାର ସାମୁହିକ ସଂଜ୍ଞା ଦେଇଥିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରତିଭାବାନ୍ । ୧୮୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବିଶେଷ କରି ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ଏତେ ଉନ୍ନତ ନ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ କ୍ରାଏପ୍‌ଲିନ୍ ନାମକ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସକ ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ରୋଗ ବୋଲି ଠିକ୍ କରି ଏହାର ନାଁ ଦେଇଥିଲେ ଡିମେନ୍‌ସିଆ ପ୍ରିକୋକ୍‌ସ (Dementia praecox) । ଯୌବନର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଏ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ଦେଖାଯିବାର ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଥିବାରୁ ଏପରି ନାମ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜୀବନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଦେଖାଯାଉଛି ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ

ବ୍ଲୁଲର୍ ଏହାର ନୂତନ ନାମ ଦେଲେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ । ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ । ତେଣୁ ଏ ନାମ ଦ୍ୱାରା ବୟସ ଉପରେ ଜୋର ନ ଦିଆଯାଇ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଉପରେ ଜୋର ଦିଆଗଲା ।

ଲକ୍ଷଣ—ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ଦୈହିକ କାରଣ ଜଣାଯାଇ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୈହିକ ଲକ୍ଷଣ ଉପରେ ବିଶେଷ ଜୋର ନ ଦେଇ ମାନସିକ ଲକ୍ଷଣ ଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ରୋଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯେତେବେଳେ ଦୈହିକ କାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଜଣା ପଡ଼ିବ, ଆମେ ମାନସିକ କାରଣଗୁଡ଼ିକୁ ଗୌଣ ବୋଲି ଧରିବୁ । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ମାନସିକ ଲକ୍ଷଣ ଗୁଡ଼ିକ ତଳେ ଦିଆଗଲା ।

ଭାବନାରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳତା—ରୋଗୀର ଭାବନା ସାଧାରଣତଃ ଅସଂଗତ । ସେ ଗୋଟାଏ କଥା ଠିକ୍ କରି ଭାବି ପାରେ ନାହିଁ । ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ କେତେ ପ୍ରକାରର ଅସଙ୍ଗତ ଭାବନା ସବୁ ତା ମନରେ ଉଙ୍କିମାରେ । ଗାଧୋଇବା କଥା ଭାବୁ ଭାବୁ ରେଡ଼ିଓ କଥା ଭାବେ । ଏ ଗୋଲମାଳ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ ଦେଖାଦିଏ । ଅମୁକ ଲୋକଙ୍କ ଘର କେଉଁଠି ପଚାରିଲେ ମନେକର ସେ କହିଲା ହଜାରୀଗଳି, ତାପରେ ହଜାରମଲ ଧର୍ମଶାଳା କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ତା ପରେ ଧର୍ମରେ ଶାଳା କାହିଁକି ଲାଗିଛି ଓ ଏହା ଯେ ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା ଓ ଏ କଥା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ନାହାନ୍ତି ଏହା ସେ କହି ବସେ । ତା କହିବା ଭିତରେ ଅଲଙ୍କାର ଓ ଅନୁପ୍ରାସ ସବୁ ଦେଖାଦିଏ । ମନେକର କିଏ କହୁ କହୁ ସେ ମହାଜନ ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହାର କଲା । ତା ପରେ ସେ ଖାଲି 'ଜନ' ଲଗାଇ କଥା କହେ—ଯଥା ପରିଜନ, କୃଜନ, ବିଜନ, ସଜ୍ଜନ, ନିର୍ଜନ ଇତ୍ୟାଦି । ଆଉ କେବେ କେବେ ସେ ଏକା କଥାକୁ ବାରମ୍ବାର କହୁଥାଏ । ଜଣେ ରୋଗୀ ତାର ଜୀବନର ଅନୁଭୂତ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁ କରୁ ସେ କାହାକୁ "ଜୋ ହୁଆ ସୋ ଠିକ୍ ହୁଆ" କହିଥିବାର ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା । ତା ପରେ ଆଉ କିଛି ନ କହି କେବଳ ଠିକ୍ ହୁଆ, ଠିକ୍ ହୁଆ, ଠିକ୍ ହୁଆ ବୋଲି କହି ଚାଲିଲା । ନୂତନ ଭାଷା ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଓ ନୂଆ ସଙ୍କେତ ଉଦ୍ଭାବନ କରିବାରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ଖୁବ୍ ପାରଙ୍ଗମ । ପିଲାମାନଙ୍କ ପରି ସେ 'ବେଙ୍ଗଆଲି' ଲେଖି ~~[illegible]~~ ଆଣିଲି' ଭାବୁଥିବ । କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା କହୁଥିବା ବେଳେ ସେ ପିଲାଳିଆ ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ କରୁଥିବ । ଅଯଥା ହସୁଥିବ ବା ଝଗଡ଼ା ହେଉଥିବ । ତା କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ଅବଶ୍ୟ ଭାବନା-ପ୍ରକ୍ରିୟାର ସବୁ ଗୋଲମାଳ ଧରାପଡ଼େନା । ଏମିତିକ ସାଧାରଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା ବେଳେ ମଧ୍ୟ ରୋଗୀ ଖୁବ୍ ସ୍ୱାଭାବିକ ମନେ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ରୋଗୀକୁ କୌଣସି ପ୍ରବାଦର ମାନେ ପଚାରି କିମ୍ବା କୌଣସି ଜଣାଶୁଣା ଗପ କହିବାକୁ ଦିଅ, ତାର ଭାବନାର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଅବାନ୍ତରତା ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସହଜରେ ଜଣା ପଡ଼େ । ମନେକର ପଚାରି ହେଲା "ଗରଜିଲା ମେଘ ବରଷେ ନାହିଁ" ମାନେ କଣ ? ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଉତ୍ତର ଦେବ । ସେ ହୁଏତ

'ଗରଜୁବା' ବିଷୟରେ କହିବ ଗୃଳିବ । କିମ୍ବା ରୋଗୀକୁ ପଗ୍ଭର ବିଲୁଆ ଓ ଅଙ୍ଗୁରକୋଳି ବିଷୟରେ ଗପ କହିବାକୁ । ସେ କେବେ ଠିକ୍ କରି ଗପଟା କହି ପାରିବନି କି ସାରି- ପାରିବନି । ମଝିରେ ମଝିରେ ରୋଗୀ କହିବ ଯେ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଅନେକ ଭାବନା ଏକାଠି ଉଦେଖାଯାଉଛି, ଆଉ ସେ କୌଣସିଟା କହି ପାରୁନାହିଁ । ପୁଣି ଅନ୍ୟବେଳେ କହିବ, ଯେମିତି ନିଜେ କିଛି ଭାବୁନାହିଁ, ଜଣେ କିଏ ତା ମନକୁ ଜବରଦସ୍ତ କରି ସବୁ କହୁଛି ଓ ସେ କେବଳ ସେହିଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ଥରେ ନିଜେ କହୁଛି । ଅଧିକାଂଶ ବେଳେ ରୋଗୀ ଭାବୁକ ଭଳିଆ ବସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଖୁବ୍ କମ୍ ଭାବନା ତା ମନକୁ ଆସେ; ପ୍ରକୃତରେ ଭାବନାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଶୂନ୍ୟତା ଏ ରୋଗର ବିଶେଷତ୍ୱ । ଶୂନ୍ୟତା ହେତୁ ସେ ଯନ୍ତ୍ରଭଳିଆ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି କଥା କହେ-ଯଥା 'ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବି', 'ମୋ ମନ ଖରାପ ଲାଗୁଛି' । ଏହି କଥା ଖାଲି କହୁଥାଏ । ପ୍ରକୃତରେ କିଛି ଆବେଗ ସହିତ କହୁ ନଥାଏ । କାରଣ ଏମିତି ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବନା ଛଡ଼ା ତା ମୁଣ୍ଡରେ ସବୁ ଗୋଳମାଳିଆ ଭାବନା ଦେଖାଯାଏ ।

ଆବେଗରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳତା— ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀର ଆବେଗ (**emotion**) ଅସ୍ୱାଭାବିକ । ପ୍ରଥମେ ଆଖିରେ ପଡ଼ୁଥିବା ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ହେଲା ଆବେଗ- ହୀନତା । ରୋଗୀ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସାଧାରଣ ଅବେଗ ଅନୁଭବ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ମନେକର ରାସ୍ତାରେ ଜଣଙ୍କୁ ମଟର ମାଡ଼ିଗଲା, ତାହା ଦେଖି ରୋଗୀର କୌଣସି ଆବେଗ ଆସେ ନାହିଁ । ଆବେଗ ଅନୁଭବ କରିବା ଶକ୍ତି ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ କମିଯିବା ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଲକ୍ଷଣ । ଏ ରୋଗ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ ହେଲାବେଳେ ରୋଗୀ କାହାରି ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ପାରେ ନାହିଁ । କାହାର ଦୁଃଖରେ ସମଦୁଃଖୀ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ତା'ପରେ ଏପରି ହୁଏ ଯେ ନିଜର ଅତି ପ୍ରିୟଜନର ମୃତ୍ୟୁରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅବିଚଳ ରହେ; କୌଣସି ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରେ ନାହିଁ ।

ଏ ପ୍ରକାର ଚରମ ବୈରାଗ୍ୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ରୋଗୀଠାରେ ଦେଖା ଦିଏ । ଜଣାଯାଏ ଯେମିତି ଦୁନିଆରେ କୌଣସି ଜିନିଷ ରୋଗୀର ମନରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ନାହିଁ । ନିଜର ଦେହେର ସମ୍ପର୍କରେ ରୋଗୀ ଆଦୌ ଯତ୍ନ ନିଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ ସେ ଅତି ଅପରିଷ୍କାର ହୋଇପାରେ । ଆବେଗରେ ଜଡ଼ତା ସହିତ ଆବେଗରେ ଆକସ୍ମିକ ଉତ୍ଥାନ ପତନ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ରୋଗୀ ସୁଖ ବା ଦୁଃଖରେ କୌଣସିଥିରେ ବିଚଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସମୟେ ସମୟେ ହଠାତ୍ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇ ପାଟିତୁଣ୍ଡ କରିପାରେ, ଖୁବ୍ ଡରିଯାଇ ପାରେ ବା ଅଯଥା ଆତଙ୍କରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇପାରେ । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ । ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅସଙ୍ଗତ ଆବେଗ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ ହିସାବରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ଦୁଃଖ କଥା କହୁଥିବାବେଳେ ରୋଗୀ ହସୁଥିବ ବା କୌଣସି ସାଧାରଣ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲାବେଳେ ଦୁଃଖରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଥିବ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା କହୁଛି ତା ସାଙ୍ଗେ ଯଥାଯଥ ଆବେଗ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉନାହିଁ । ରୋଗୀର ଭାବନା ଓ ଆବେଗ ଭିତରେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନଥିଲା ପରି ଜଣାପଡ଼େ । ଆବେଗର ଜଡ଼ତା ସହିତ ଆବେଗର ଅସଙ୍ଗତତା ମିଶି ରୋଗୀକୁ ଏଭଳି ଏକ ଅବସ୍ଥାକୁ ନେଇ ଆସେ, ରୋଗୀ ଗୁରୁତର ଅପରାଧ କଲେ ବି କିଛି ଅନୁଭବ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଅତି ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ କାହାକୁ ହତ୍ୟା କରିପାରେ ବା ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ଘରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଇପାରେ । ନଈ ପୋଖରୀରେ ନିଜ ଭାଇଭଉଣୀଙ୍କୁ ଠେଲି ଦେବା ମଧ୍ୟ ତା ପକ୍ଷରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏସବୁ କରିବାଦ୍ୱାରା ତା ମନରେ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଆସେ ନାହିଁ । ସୁବିଧା ପାଇଲେ ନିଜର ହାତ ଗୋଡ଼ ମଧ୍ୟ ସେ ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତରେ କାଟି ପକାଏ । କିନ୍ତୁ ରୋଗୀ କୌଣସି କାମ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କରିପାରେ ନାହିଁ । କାରଣ ତାର ଭାବନା ପ୍ରକ୍ରିୟା ସ୍ୱାଭାବିକ ନ ଥିବାରୁ କୌଣସି କାମରେ ପୂରା ମନଯୋଗ ଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଖୁବ୍ ଗୁରୁତର ଅପରାଧ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ଯୋଜନା ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ରୋଗୀଠାରେ ନଥାଏ । ଏଇଥିପାଇଁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ପ୍ରକୃତରେ ଅପରାଧ କରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ।

ଆବେଗହୀନତା ଯୋଗୁଁ ଚିତ୍ତଭ୍ରମକ ରୋଗୀଠାରୁ କୌଣସି କଥା ଆଦାୟ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ରୋଗୀ ସାଧାରଣତଃ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦରେ ଉତ୍ତର ଦିଏ । ତେଣୁ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ସ୍ୱଭାବରେ ତା ସାଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼େ ।

କାମରେ ନିଃସ୍ପୃହତା—ରୋଗୀର କିଛି କାମ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ସବୁବେଳେ ନିଷ୍କର୍ମା ହୋଇ ବସିବାକୁ ବା ଶୋଇ ରହିବାକୁ ଭଲପାଏ । ପଚାରିଲେ ହୁଏତ କହିବ କୌଣସି ନିଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱ କଥା ଭାବୁଛି ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ କଥା କରୁଛି । ତାର ବିଚାର ଶକ୍ତି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼େ । "ଏଇ କାମଟା କଲେ ଭଲ, ତେଣୁ ଏଇଟା କରାଯାଉ" ଏମିତି ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ସେ ଭାବି ଚିନ୍ତି ପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ କାମ କଲେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣରେ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଅଳସୁଆ ହୋଇ ବସିବାଟା ତାକୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଲାଗେ । ଏହାଛଡ଼ା ରୋଗୀ ବଡ଼ ଏକଜିଦିଆ ଓ ମନୁଆ ହୋଇଯାଏ । ଯାହା କହିଲେ ସେ କହିବ 'ମୁଁ ଶୁଣିବିନି' 'ମୁଁ କରିବିନି' ଇତ୍ୟାଦି । କାମ କରିବା ~~ଇଚ୍ଛାର~~ ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁ ରୋଗୀ ସବୁକାମ ଅଧାପନ୍ତରିଆ କରି ଛାଡ଼ିଦିଏ । ଯଥା ତାକୁ କୁହ ସାମନାରେ ଥିବା ବହିଟା ଦେବାକୁ । ସେ ବହିଟି ବହୁ ସମୟ ପରେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଉଠେଇବ, ତୁମ ଆଡ଼କୁ ଟିକିଏ ବଢ଼େଇଦେବ, ପୁଣି ଯେଉଁଠି ଥିଲା ସେଇଠି ଥୋଇଦେବ ।

କାମ କରିବା ଇଚ୍ଛା ଦୁର୍ବଳ ହେବାରୁ ନିଷ୍କ୍ରିୟତା ଦେଖାଯାଏ । ରୋଗୀ ଯାହା ବା କିଛି କାମ କରେ ଭାବେ ଯେ କିଏ ଜଣେ ସେ ସବୁ ତାଦ୍ୱାରା କରାଇ ନେଉଛି । ତା

ଭିତରେ ଜଣେ କିଏ ତାକୁ ଯେମିତି ବସି କହୁଛି ହସିବାକୁ, କାନ୍ଦିବାକୁ ଓ ଅବାନ୍ତର କଥା ଗପିବାକୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ରୋଗୀ କେତେକ କ୍ଷଣମାନଙ୍କରେ ବୁଝୁଛି ଯେ ସେ ଯାହା କହୁଛି ବା କରୁଛି ତାହା ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ । କିନ୍ତୁ ସେ କୌଣସି ମତେ ବୁଝିପାରୁନି ଯେ ଏ ସବୁ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କାମ କାହିଁକି କରୁଛି । ତେଣୁ ତା ଭିତରେ କିଏ ଜଣେ ରହି ଏ ସବୁ କରାଉଛି ବୋଲି ତାର ମନେ ହେଉଛି । ଆଧୁନିକ ସମାଜରେ ବଢ଼ିଥିବା ରୋଗୀ କହେ ଯେ କିଏ ଜଣେ ରେଡ଼ିଓ ସାହାଯ୍ୟରେ ବା ସମ୍ମୋହନ କରି ତାର ବ୍ୟବହାରକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛି; ଆଗକାଳରେ ରୋଗୀ କହୁଥିଲେ ଡାହାଣୀ ବା ଭୂତ ତା ଦେହରେ ପଶି ଯାଇଛି । ତେଣୁ ଏ ସବୁ ସେହି କରାଉଛି । ଜଣେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀକୁ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲା ଯେ ତା'ର ଚନ୍ଦା ମୁଣ୍ଡଟା ଗୋଟିଏ ଟ୍ରାନ୍ସମିଟର ଓ ତେଣୁ ସେ ଯାହା ଭାବୁଛି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଚାରିଆଡ଼କୁ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଏଥିପାଇଁ ସେ ଆଉ କିଛି ଭାବୁ ନାହିଁ ।

ଏ ଧାରଣା ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚେ ଯେତେବେଳେ ରୋଗୀ ଭାବେ ଯେ ସେ ଗଛପତ୍ର, ଜୀବଜନ୍ତୁ, ଆକାଶ, ମେଘ ଏ ସବୁର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ତାହାର ଶରୀରର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ । ରୋଗୀ ନିଜର ଏକତ୍ୱ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ହରାଇ ବସେ । ତାର 'ଅସ୍ମିତା' ଲୋପ ପାଏ । ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କ ମତରେ ଏହା ମୁଖିଗତ ଯୌନ-ବିକାଶ ସ୍ତରର ଆରମ୍ଭକୁ ଫେରିଯିବାର ନିଶ୍ଚିତ ଲକ୍ଷଣ ।

ଚାରି ପ୍ରକାର ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେଗୁଡ଼ିକ (କ) ସରଳ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ (ଖ) ହେବେଫ୍ରେନିଆ (ଗ) କାଟାଟୋନିଆ (ଘ) ପାରାନୋଇଆ ।

(କ) ସରଳ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ (Simple Schizophrenia)

ଏ ପ୍ରକାର ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଚିହ୍ନିବା ସବୁଠାରୁ କଷ୍ଟ । କାରଣ ଏହାର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷଣ ହେଲା ଆବେଗ ଅନୁଭବ କରିବା ଶକ୍ତିର ହ୍ରାସ । ରୋଗୀ ସାଧାରଣତଃ ନିରାସକ୍ତ ହୋଇଯାଏ; କାହା ପ୍ରତି ସେମିତି ବିଶେଷ ମାୟାମମତା ଦେଖାଏ ନାହିଁ । ନିଜର ଅତି ପ୍ରିୟଜନମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ନେହ କରେ ନାହିଁ । ଏ ଲକ୍ଷଣ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ଦେଖାଦିଏ, । ତେଣୁ ରୋଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ବୋଲି କାହା ନଜରରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅବହେଳା ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟତମ ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନତା ରୋଗ ଆରମ୍ଭରେ ଏକ ମାତ୍ର ଲକ୍ଷଣ ହିସାବରେ ଦେଖାଦିଏ । କିନ୍ତୁ ତା ସାଙ୍ଗରେ ଚଳୁଥିବା ଲୋକମାନେ ଏହାକୁ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ଭାବି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଏ ସବୁକୁ ରୋଗୀର ଚରିତ୍ରରେ ସାମୟିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବୋଲି ଧରି ନଅନ୍ତି । ରୋଗୀ ନିଜେ କୌଣସି ବିଚାର କରି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ପାରେ ନାହିଁ । କାମ କରିବା ଇଚ୍ଛା ଖୁବ୍ କମିଯିବାରୁ ସେ ଅଳସୁଆ ହୋଇ ଘରେ ବସି ରହେ । ନିକଟ ଆତ୍ମୀୟଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ନ ଥିଲେ କାମଦାମ ନ କରି ଆସ୍ତେ

ଆତ୍ମେ ଗରିବ ହୋଇଯାଏ । ଭିକାରୀ ଓ ବେଶ୍ୟାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏପ୍ରକାର ରୋଗୀ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି । ଏମାନେ କେବଳ ଗ୍ରେଟକୋଟରେ କୌଣସି କାମ କରି ପାରନ୍ତି—ଅବଶ୍ୟ ସେ କାମରେ କିଛି ଦାୟିତ୍ୱ ନ ଥିବ ଓ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧିର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଦରକାର ହେଉ ନ ଥିବ । ସାଧାରଣତଃ ସେମାନେ ଅଧିକାଂଶ ବେଳେ କୌଣସି କାମରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ରହି ଗୋଟିଏ କାମ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କାମ ଧରନ୍ତି । ଶେଷକୁ ଏ ପ୍ରକାର ରୋଗୀ ବୁଲା ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।

ଇଆଡ଼ୁ ସିଆଡ଼ୁ ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ସଭା ସମିତିରେ ସଭ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ଯଥା—ମାଙ୍କଡ଼ ରପ୍ତାନି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦଳ ଗଢ଼ାହେଲେ ସେମାନେ ତାର ସଭ୍ୟ ହେବା ପାଇଁ ଆକୃଷ୍ଟ ହେବେ । ଚିରକାଳ ଛାତ୍ର ହୋଇ ରହିବାକୁ ଭଲ ପାଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଡିଗ୍ରୀ ପରେ ଡିପ୍ଲୋମା ଓ ଆହୁରି ଡିପ୍ଲୋମା ପାଇଁ ପଢ଼ି ପଢ଼ି ସେମାନେ ଚିରଦିନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ର ହୋଇ ରହନ୍ତି । ନିଜର ପିଲାଛୁଆ ଓ ବୁଢ଼ା ବାପ ମାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅବହେଳା ଯେଉଁମାନେ ଦେଖାନ୍ତି ତାଙ୍କ ଭିତରେ ସରଳ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ଥିବା ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ । ସେମାନେ କିଛି ରୋଜଗାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜର ପିଲାଙ୍କୁ ପୋଷିବା ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ନିର୍ମଳ ଭାବରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାଙ୍କୁ ଉପାସ ରଖି ଅତ୍ୟନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ଥିବାର ଛଳନା କରନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରୋଜଗାର କଲେ ତା'ର ସବୁ ପଇସା ନେଇ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଦିଅନ୍ତି; ନିର୍ମମ ଭାବରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପିଟାପିଟି କରନ୍ତି ଓ ତାଠାରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧୀନତା ଆଶା କରନ୍ତି । ସେ ଏମିତି ହୃଦୟହୀନ ପଶୁ ଭଳି ବ୍ୟବହାର କଲେ ମଧ୍ୟ ବେଳେ ବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଅନ୍ୟ ସାଙ୍ଗ ଲୋକ ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ କୌଣସି ମାନସିକ ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ଏହା ହେଉ ଥାଇ ପାରେ ।

ରୋଗୀ ନିଜର ଦୋଷ ବିଷୟରେ ଆଦୌ ସଚେତ ନ ଥାଏ । ତା'ର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏପରି ଅବାଞ୍ଛିତ ଢଙ୍ଗରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଛି ବୋଲି ସେ ମୋଟେ ଜାଣି ପାରେ ନାହିଁ । ଚୋରମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପଡ଼ିଲେ ରୋଗୀ ସବୁଠାରୁ ବିପଜ୍ଜନକ ଅପରାଧୀ ହୁଏ—କାରଣ ସେ କିଛି ବୁଝି ବିଚାରି ପାରୁ ନ ଥିବାରୁ ଯେ କୌଣସି ବିପଜ୍ଜନକ କାମ ନିର୍ଭୟରେ କରି ପାରେ । ଫଳାଫଳ ନ ଭାବି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ହତ୍ୟା କରିବା ତା ପକ୍ଷରେ ଅତି ସହଜ । ତେଣୁ ବାରମ୍ବାର ଜେଲ ଭୋଗୁଥିବା କଏଦିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସରଳ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ରୋଗୀ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ରହିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ; କାରଣ ସେଠିକାର ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତାବରଣ ତାକୁ ବେଶ ଭଲ ଲାଗେ । ବାହାର ଜଗତରୁ ଦୂରରେ ରହି ସେ ନିଜର କଳ୍ପନା ରାଜ୍ୟରେ ରହିବାରେ ସୁଖ ପାଏ । ତା'ର କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ ବା

ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ନାହିଁ । ଚିକିତ୍ସାଳୟରୁ ବାହାରି ଗଲା ପରେ କଣ କରିବ ସେ ବିଷୟରେ ତାର କୌଣସି ଯୋଜନା ନ ଥାଏ । ହୁଏତ ସେ ଆଦୌ ଘରକୁ ଫେରି ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ନାହିଁ । ଜଣେ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଏ ରୋଗ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ପଚରା ଗଲା "ତୁମେ ଭଲ ହେଲ ପରେ କଅଣ କରିବ ?" ସେ କହିଲେ "ଯାହା ମିଳିବ ତା କରିବି ।" ଆହୁରି ପଚାରିବାରୁ କହିଲେ "କୃଷି କରିବି ।" ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା "ତୁମକୁ କ'ଣ କୃଷି କରି ଆସେ ?" "ଶିଖିବି ।" "ତୁମର କ'ଣ ଜମି ଅଛି ?" "ନାହିଁ ।" "ତେବେ କୃଷି କେମିତି କରିବ ?" "ଅନ୍ୟ ଜମିରେ କୃଷି କରିବି ।" ରୋଗୀ ଡାକ୍ତରୀ ପଢ଼ିଛି; ଅଥଚ ଫେରିଗଲେ ଡାକ୍ତରୀ କରିବ ବୋଲି ସେ ଭାବୁନାହିଁ; ଯାହା କେବେ କରି ନାହିଁ, ସେଇଆ କରିବ ବୋଲି କହୁଛି ।

(ଖ) ହେବେଫ୍ରେନିଆ—ସରଳ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆରେ ଯେପରି ଆବେଗ ଶୂନ୍ୟତା ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ, ଏଠାରେ ଭାବନାରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳତା ସେହିପରି ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ । ଭାବନାରେ ଏ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଆଂଶିକ ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଦେଖା ଦେଇ ପାରେ । ଏ ବିଶୃଙ୍ଖଳା କଥା ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ସାଧାରଣ ଲକ୍ଷଣ ବର୍ଣ୍ଣନା ବେଳେ କୁହାଯାଇଛି ।

ପନ୍ଦରରୁ ପଚିଶ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଏହା ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଦିଏ ଏବଂ ଏହାର ଆରମ୍ଭରେ ରୋଗୀର ପୂର୍ବ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ହଠାତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ରୋଗ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଏ ବୟସରେ ସାଧାରଣତଃ କୈଶୋର ଛାଡ଼ି ଯୌବନରେ ରୋଗୀ ପଦାର୍ପଣ କରେ ଏବଂ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ ସୁସ୍ଥ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଟିକେ ଖାମ୍‌ଖିଆଲି ବ୍ୟବହାର କରି ଥାଆନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ଚିନ୍ତିତ ହେବା, ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଆବେଗ ଅନୁଭବ କରିବା ଓ ଯୌନ ବିକାଶ ଯୋଗୁଁ ସାମୟିକ ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଏ ବୟସର ସ୍ୱାଭାବିକ ଲକ୍ଷଣ । ତେଣୁ ହେବେଫ୍ରେନିଆର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଲକ୍ଷଣ ସହଜରେ ଧରାପଡ଼େ ନାହିଁ—ସେ ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ଏ ସମୟର ସାଧାରଣ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ବୋଲି ଭୁଲରେ ମନେହୁଏ । ଅବଶ୍ୟ କିଛି ଦିନ ଧରି ଚିକିତ୍ସକଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣରେ ରହିଲେ ରୋଗ ଧରାପଡ଼େ । ରୋଗୀର କ୍ରମେ କ୍ରମେ ମନୋନିବେଶ କରିବାରେ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଯେଉଁ ପାଠ ସେ ଘଣ୍ଟାଏ ପଢ଼ିଲେ ହୋଇଥିଲା ତାର ଚାରିଘଣ୍ଟା ପଢ଼ିଲେ ବି ସେତେ ଭଲି ହୁଏ ନାହିଁ । ପିଲା ଆଗରୁ ପଢ଼ାଶୁଣାରେ ଭଲ କରୁଥିବ, କିନ୍ତୁ ରୋଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଖୁବ୍ ଖରାପ କରିବ । କ୍ଲାସ ପଢ଼ା ମୋଟେ କରି ପାରୁନି ବୋଲି କହିବ । ଅଥଚ ଦିନ ରାତି ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିବ । ଆଗେ ଯାହା ବୁଦ୍ଧି ଖେଳାଇ ବୁଝୁଥିଲା ଓ ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର କରୁଥିଲା, ଏବେ ନିହାତି ନୋଟ ମୁଖସ୍ଥ ନ କଲେ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହା ଦେଖି ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଡାକ୍ତର ପରାମର୍ଶ ନେଲେ ସେମାନେ କହିବେ ସ୍କୁଲ ବା ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କର; ଅଧିକା ଟିଉସନ୍ ମାଷ୍ଟର ନିଯୁକ୍ତ କର ଓ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବଳକାରକ ଟନିକ୍ ଖାଅ । ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ଏହାକୁ ହେବେଫ୍ରେନିଆର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଆକ୍ରମଣ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ହେବେଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରଖାନାର ଆଉଟଡୋରରେ ଦେଖିବା କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । କିଛି ଗୋଟାଏ ରୋଗ ହେଉଛି ବୋଲି ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ବହୁତ ଥର ଏମାନେ ଆସନ୍ତି ଓ ବହୁତ ଥର ଡାକ୍ତର ବଦଳାନ୍ତି । ଏପରି କିଛି ଦିନ ଗଲା ପରେ ଘନ ଘନ ଡାକ୍ତର ବଦଳାଇବାରୁ ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଦୈହିକ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ଦେଖାଦେଉଛି ବୋଲି କହିବାରୁ ଚିକିତ୍ସକଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ଓ କୌଣସି ସାଘାତିକ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ହୋଇଥିବା ଭାବି ସେ ରୋଗୀକୁ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସକଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ତାର ଅଡ଼ପାଗଳାମୀ ହୋଇଛି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ବହୁତ ସମୟରେ ଭୁଲରେ ସନ୍ଦେହ କରାଯାଇଥାଏ ।

ରୋଗୀ ପ୍ରାୟ ସ୍ୱପ୍ନାବିଷ୍ଟ ଥାଏ । ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ଭାବୁଛି ବୋଲି ଲୋକମାନଙ୍କୁ କୁହେ । ଜୀବନ ଓ ଜଗତ ବିଷୟରେ ଉଚ୍ଚଧରଣର ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତା କରୁଛି ବୋଲି ମନେ ମନେ ଭାବେ ଓ ସେଥିପାଇଁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ମୂକଭଳିଆ ବସିଛି ବା ଶୋଇଛି ବୋଲି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କୁହେ । ସେ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ କିଛି ଉଦ୍ଭାବନ କରିବ ବା ତା ପାଖରେ ଜଟିଳତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବଳିତ ବହି ଲେଖିଥିବା ଶକ୍ତି ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଛି ବୋଲି ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେତେବେଳେ ବସିଥାଏ ବା ଶୋଇଥାଏ ତା ମନରେ କୌଣସି ଭାବନା ପ୍ରକୃତରେ ଆସୁ ନଥାଏ, ଭାବନାରେ ଦରିଦ୍ରତା ଯୋଗୁଁ ସେ ଏମିତି ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସି ରହେ, ତାର ଭାବନା ଶୁଷ୍କ ଓ ନିଷ୍ଫଳ । ବିଷମ ଅବସ୍ଥା କଟିଗଲା ପରେ ରୋଗ ଆଉ ବଢ଼େ ନାହିଁ । ଅଥଚ ରୋଗର ପ୍ରଭାବ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ରୋଗୀର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ଦେଖାଯାଏ । ସେ କୌଣସିମତେ ଗୋଟାଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାମ କରି ନିଜ ପେଟ ପୋଷିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଚାକର, ଚାକରାଣୀ ରିକ୍ସାବାଲା, ମାଲି, ମାଟିବୋହିଲାବାଲା ବା ଝାଡ଼ୁଦାର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କାମ ସେ କରିପାରେ । ମନେକର ତାକୁ ୧୮।୧୯ ବର୍ଷ ହେଲା ବେଳେ ରୋଗର ବିଷମ ଅବସ୍ଥା ଦେଖା ଦେଇଥିଲା, ତା ପରଠାରୁ ସେ ମାଲିକାମ କରୁଛି । ବାହାରୁ ମୋଟେ ଜଣା ପଡ଼ିବନି ଯେ ସେ ଜଣେ ହେବେଫ୍ରେନିଆର ରୋଗୀ । କିନ୍ତୁ ତାର ଅତୀତ ବିବରଣୀରୁ ଜଣାଯିବ କିପରି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ତାର ସାମର୍ଥ୍ୟ କମିଗଲା କିପରି ଆଗେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ବା ସେପରି କିଛି କୌଶଳ ଦରକାର କରୁଥିବା କାମ କରୁଥିଲା, କିନ୍ତୁ ୧୮।୧୯ ବର୍ଷ ପରଠାରୁ ସେ ତାଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାମ ନେଇଛି । କିପରି ତାର ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଚାରଶକ୍ତି ଖୁବ୍ କମ୍ ଓ ଏଁକାଡି ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ ଏମିତି ଚାରିଟା କାମ କରିବାକୁ କହିଲେ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ସବୁ ଗୋଲମାଳିଆ ହୋଇଯାଏ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଭାବନାରେ ଗୋଲମାଳ ଥିବାରୁ ସେ କୌଣସି ଜିନିଷ ବା ବ୍ୟବହାରର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । କେଉଁଟା କରିବା ଭୁଲ ଓ କାହିଁକି ଭୁଲ ଏହା ସେ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । କେତେକ ରୋଗୀଙ୍କର ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଯୌନଲିପ୍ସା ପ୍ରବଳ ହୁଏ ଓ ତେଣୁ ସେମାନେ ନିର୍ବିଚାରରେ ସ୍ଥାନ କାଳପାତ୍ର ବିବେଚନା ନ କରି ତାହା ଚରିତାର୍ଥ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି, ଝିଅମାନେ ଯେ କୌଣସି ପୁରୁଷର ପ୍ରେମଭିକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଏହି ହେତୁ

ବିପକ୍ଷନଙ୍କ ପରିଚ୍ଛିତ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ହେବେଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ଏକାଧାରରେ ଚାତୁରିକ, ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶୀ ଓ ନିର୍ବୋଧ ଭଳିଆ ବ୍ୟବହାର କରିପାରେ। ନିର୍ବୋଧ ଭଳିଆ କଥା କହି ଓ ହସି ଥିଏଟରରେ ସେ ବେଳେବେଳେ ଜୋକର ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରେ । ଏମିତି ଅଜବ କଥା କହିପାରୁଥିବାରୁ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଚତୁର ବୋଲି ଲୋକେ ଭାବନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରକୃତରେ ଭାବନାରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳାର ଅନ୍ୟ ଏକ ରୂପ । ରୋଗୀର ଭ୍ରମ-ଧାରଣାସବୁ ମଧ୍ୟ ଭାବନାର ବିଶୃଙ୍ଖଳତାର ଫଳ । ସେ ଭାବେ ଯେ ତାକୁ କିଏ ଗୁଣୀ କରି ଦେଇଛି, ଆଉ ସେଥିପାଇଁ ସେ ଯାହା କରୁଛି ତାଠାରୁ ଅଲଗା କିଛି କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ତାର ଏମିତି ଭ୍ରାନ୍ତି ହୁଏ ଯେମିତିକି ତା କାନରେ କିଏ କଣ କହୁଛି, କି ସେ କାହାର କଥା ବେଳେବେଳେ ଶୁଣି ପାରୁଛି । ବିଶେଷତଃ, ଶୁଣିବାରେ ଏ ପ୍ରକାର ଭ୍ରାନ୍ତି ଦେଖାଦିଏ । ପୁରୁଣା ହେବେଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀମାନେ ବରାବର ଏମିତି ଜଣେ କିଏ ସେମାନଙ୍କ କଥା କହିବାର ଶୁଣୁ ଥାଆନ୍ତି—ସିଏ ସବୁବେଳେ ଏମାନଙ୍କୁ ଆଶା ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଉଥାଏ, ଏମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳମୟ ବୋଲି କହୁଥାଏ ଓ ଏମାନଙ୍କର ଧନଧାନ୍ୟ ଗୋପଲକ୍ଷ୍ମୀ ସବୁ ଲାଭ ହେବ ବୋଲି ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ଶୁଣାଉ ଥାଏ । ଏହା ଶୁଣି ଶୁଣି ରୋଗୀମାନେ ସବୁବେଳେ ବେଶ୍ ଖୁସିରେ ଥାଆନ୍ତି ଓ ମନକୁ ମନ ହସୁଥାଆନ୍ତି ।

ଆବେଗିକ ଆତ୍ମପାଗଳାମୀ ପରେ ପରେ ବେଳେ ବେଳେ ହେବେଫ୍ରେନିଆ ଦେଖାଦିଏ । ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ ହେଉଛି ଯେ ଆବେଗିକ ଆତ୍ମପାଗଳାମୀ ହେବେଫ୍ରେନିଆର ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବ ।

(ଗ) କାଟାଟୋନିଆ—ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ ହେଉଛି ଜଡ଼ତା । ଜଡ଼ତା ସ୍ୱଳ୍ପ ଥିଲେ ରୋଗୀ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ରହିଯାଏ, ତାର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ କାମ କରେନାହିଁ କି ସେ ଚଲାବୁଲା କରିପାରେ ନାହିଁ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଡ଼ତାଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ରୋଗୀ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ପୁରାପୁରି ନିଶ୍ଚଳ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଥାଏ । ବସିଥିବାବେଳେ ଦୁଇ ହାତ ଦିନ ଧରି ଏକାସଙ୍ଗରେ ହଲଚଲ ନହୋଇ ବସିଥିବ, କେହି ଡାକିଲେ ଶୁଣିବନି କି କଥା କହିବନି । ଭୋକଉପାସ୍ରେ କରୁଛି ବୋଲି କହିବନି ଅଥଚ ଖାଇବନି । ବାଧ୍ୟ କରି ନ ଖୁଆଇ ପାରିଲେ ନାକରେ ରବର ନଳୀଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଏ । କାଟାଟୋନିଆ ଅବସ୍ଥାରେ ରୋଗୀ ମୂକ ହୋଇ ଶୋଇ ରହିଥାଏ ବା ବସିଥାଏ, କୌଣସି କଥାର ଉତ୍ତର ଦିଏ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଡ୍ରେସ୍ଟର ଘଣ୍ଟା ଚାଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ସେ ଉତ୍ତର ଦେବା ଆରମ୍ଭ କରେ । ଏପରି ବିପରୀତ ବ୍ୟବହାର ରୋଗୀ ସବୁଠାରେ ଦେଖାଏ । ରୋଗୀକୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଗଲେ ଖାଏ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟଲୋକଙ୍କ ଥାଳିରୁ ଖାଇବା ଜିନିଷ ଚୋରି କରି ଖାଏ, ଖଟରେ ଅବାଗିଆ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡଟା ତଳକୁ ଝୁଲେଇ ଶୁଏ, ଯେତେ କହିଲେ ଶୁଣେନି । କିନ୍ତୁ ଡାକ୍ତର ଚାଲିଗଲା ପରେ କେହି ନ ଦେଖିଲେ ସଜାଡ଼ି ହୋଇ ଶୋଇପଡ଼େ । କାଟାଟୋନିଆ ରୋଗୀ ପୁଣି ବେଳେବେଳେ

ଅତି ବାଧ୍ୟ ହୋଇପଡ଼େ । ତାର ହାତଗୋଡ଼ ଯେମିତି ରଖିଦେବ, ସେଗୁଡ଼ିକ ସେମିତି ହୋଇ ରହିଥିବ । ତାକୁ ଯେତେ ଅଖାଡୁଆ କରି ଶୁଆଇ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସେମିତି ଶୋଇ ରହେ । ଦୈହିକ ପୀଡ଼ା ପ୍ରତି ସେ ଆଦୌ ସଜାଗ ନୁହେଁ । ତା ଦେହରେ ପିନ୍ କଣ୍ଟା ଫୋଡ଼ା ହେଉଥିବା ଦେଖି ମଧ୍ୟ ସେ କୌଣସି ପ୍ରତିବାଦ କରେ ନାହିଁ । ନରମ ମହମ ଭଳି କାଟାଟୋନିକର ହାତକୁ ଯେ କୌଣସି ଆଡ଼କୁ ମୋଡ଼ି ରଖିଦେଲେ ହାତ ସେମିତି ମୋଡ଼ି ହୋଇରହେ । ମନେକର ତାକୁ ହାତ ସିଧା କରିବାକୁ କୁହ, ତା'ପରେ କହୁଣିଠାରୁ ବଙ୍କା କରି ହାତକୁ ରଖିଦିଅ, ହାତ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ରହିବ । ଗୋଡ଼ ଉପରକୁ କରି ଆଣ୍ଠୁଠାରୁ 'ଟ' ଭଳିଆ ଭାଙ୍ଗି ଦିଅ, ଗୋଡ଼ ସେହିପରି ରହିବ ।

ରୋଗୀର ଠିଆ ହେବାରେ କେତୋଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭଙ୍ଗୀ ଥାଇପାରେ, ଯଥା, ସେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଅଗରେ ଠିଆ ହେଉଥିବ, କେବେ ପୁରା ପାଦ ପକାଇ ଠିଆ ହେବ ନାହିଁ । ଏହାର ଅର୍ଥ ତା ପାଇଁ ହେଲା ଯେ ସେ ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ ଭିତରେ ଭାରସାମ୍ୟ ରଖିଛି । ସେହିପରି ହାତ ରଖିବାରେ ବା ଶୋଇବା ଭଙ୍ଗୀରେ ଗତାନୁଗତିକ ଭାବ ରୋଗୀପାଇଁ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଅର୍ଥ ଜ୍ଞାପନ କରେ । କେତେକ ରୋଗୀ ଆଣ୍ଠୁ ଜାକି କୁଣ୍ଡଳ ଆକାରରେ ଶୁଅନ୍ତି; ରୋଗୀ ପାଇଁ ଏହା ମାନେ ହେଲା ମା ପେଟରେ ଥିବାବେଳେ ଯେମିତି ଶୋଉଥିଲା ଏବେ ବି ସେମିତି ଶୋଉଛି । ଚାଲିବାରେ, ଜିନିଷପତ୍ର ଧରିବାରେ ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାମ କରିବାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୋଗୀର ଅଲଗା ଅଲଗା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଢଙ୍ଗ ଦେଖାଯାଏ ।

କାଟାଟୋନିଆରେ ଉତ୍ତେଜନା ପୂର୍ବେ ବା ପରେ ଜଡ଼ତା ଦେଖା ଯାଇପାରେ । କେତେକ ରୋଗୀଠାରେ ଉତ୍ତେଜନା ଓ ଜଡ଼ତା ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଆସୁଥାଏ । ଉତ୍ତେଜିତ ଅବସ୍ଥାରେ ରୋଗୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିପାରେ; ଜିନିଷପତ୍ର ଭାଙ୍ଗେ ଏବଂ ଖୁବ୍ ସାଂଘାତିକ ଉତ୍ତେଜନା ହେଲେ ଅନବରତ ହିଂସ୍ର ପଶୁଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥାଏ । ଝରକା କବାଟ ଭାଙ୍ଗି ପକାଏ । କାଠ ରେଲିଂ ଦିଆହୋଇଥିଲେ ଉତ୍ତେଜନା ସମୟରେ ଅପରିସୀମ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସେସବୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବା ତା ପକ୍ଷରେ ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ଏ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆୟତ୍ତାଧୀନ କରିବା କଷ୍ଟ । କୌଣସି ମତେ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ନିଦ ଔଷଧ ଦେଇ ଶୁଆଇ ନ ପକାଇଲେ ଓ ଏ ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ନହେଲେ ରୋଗୀର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ ।

କଥା କହିବାରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳା କାଟାଟୋନିଆ ରୋଗୀଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ତାର କଥା ଅବାନ୍ତର ଓ ନିରର୍ଥକ ହୋଇଥାଏ । ସେ ନୂଆ ଭାଷା ସୃଷ୍ଟିକରେ । କଥା କହୁଥିବା ବେଳେ ସେ ଅନବରତ ଇଆଡ଼ୁ ସିଆଡ଼ୁ କହି ଚାଲିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ତାର ସେ ଭାଷା କେହି ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ବେଳେବେଳେ ସେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ମୂକ ହୋଇ ଯାଇପାରେ ।

ରୋଗ ପୁରାତନ ହେଲେ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ସାଂଘାତିକ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ଏବଂ ଏତିକିବେଳେ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଅନୁକୂଳ ହେଲେ ବହୁତ ଲକ୍ଷଣ ଏକବାରେ

ଲେପ ପାଇଯାଏ । କାଟାଟୋନିଆ ରୋଗୀର ଆଉ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱଭାବ ଯେ ସେ ଅନ୍ୟ କାହା ସହିତ ମିଶେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରୋଗ ପୁରାତନ ହୋଇଗଲେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ମିଶିବା ରୋଗୀ ପକ୍ଷରେ ଟିକେ ସହଜ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଏକାଠି ମିଶି କାମ କରିବା, କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ବା ସେହିପରି ଦଳଗତ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ଯୋଗ ଦେବା ତା ପାଇଁ ମଙ୍ଗଳକର ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ କହିଲେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଯାହା ବୁଝୁଁ ସେସବୁ ଲକ୍ଷଣ କାଟାଟୋନିଆରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତେଣୁ କାଟାଟୋନିଆକୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ସବୁଠାରୁ ଭଲ ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି କହିଯାଇ ପାରେ । ଏ ରୋଗ ଚିହ୍ନିବା ଆଦୌ କଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ହେବେଫ୍ରେନିଆ ବା ସରଳ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ପରି ଏହା ଅଗୋଚରରେ ଓ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କରେ ନାହିଁ । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ ଜଡ଼ତା, ଖୁବ୍ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ । ଜଡ଼ତା ଓ ଉତ୍ତେଜନା, ପ୍ରଗଲ୍‌ଭତା ଓ ମୂକତ୍ୱ, ଅବାଧତା ଓ ବାଧତା, ଅବୟବରେ କାଠିନ୍ୟ ଓ ମହମସଦୃଶ କୋମଳତା ଏ ସବୁ କାଟାଟୋନିଆର ଲକ୍ଷଣ ଏବଂ ଏହି ପ୍ରକାର ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆରେ ରୋଗୀ ମରିଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ଭାନ୍‌ଗଗ୍ ଓ ଗଗାଁଙ୍କ ପରି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଖ୍ୟାତିସମ୍ପନ୍ନ ବିଖ୍ୟାତ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର କାଟାଟୋନିଆ ସଦୃଶ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଥିଲା ଓ ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଚିତ୍ରରେ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏତେ ଅସାଧାରଣ ନିଆରା ଜଣାପଡ଼େ । କାରଣ ଯାହା ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସାଧାରଣ ଭଳି ନିଶ୍ଚୟ ମନେ ହେବ ।

(ଘ) ପାରାନୋଇଆ ବା ପାରାନୋଏଡ୍ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ:—

ପାରାନୋଇଆ ଏକ ଦିଗରୁ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ । କାରଣ ଏ ରୋଗରେ ରୋଗୀ ବେଶ୍ ସ୍ୱାଭାବିକ ଜଣାପଡ଼େ, କିନ୍ତୁ କେବଳ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭ୍ରାନ୍ତ (Delusion) ରୋଗୀର ମନରେ ଥାଏ । ଯଥା, ରୋଗୀ ଭାବୁଛି ଯେ ତାର ବଡ଼ ଭାଇମାନେ ତାକୁ ହଇରାଣ କରୁଛନ୍ତି । ତା ପଛରେ ଲୋକ ଲଗାଉଛନ୍ତି । ସେ ଖରାପ ବୋଲି କୁପ୍ରଚାର କରୁଛନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ଏହାଛଡ଼ା ରୋଗୀ ପ୍ରାୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ମନେହୁଏ । ସେ ଖବର କାଗଜ ପଢ଼େ, ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଖବର ନେଇ ଆଲୋଚନା କରେ, ଚିହ୍ନା ଲୋକଙ୍କୁ ମନେ ରଖିଥାଏ ଓ ଦେଖିଲେ ସବୁ ପୁରୁଣା କଥା ପଚାରେ—ଅମୁକ କଣ କରୁଛି, ସମୁକ ବାହା ହେଲଣି କି ନାହିଁ ଇତ୍ୟାଦି । କିନ୍ତୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ଭାଇ କେମିତି ଖରାପ ଲୋକ ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ । ଯିଏ ଜାଣି ନ ଥିବ ଯେ ଏହାର ପାଗଳାମୀ ହୋଇଛି ବୋଲି ସେ ଅନାୟାସରେ ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପିବ ।

ପାରାନୋଇଆ ରୋଗୀ ଖୁବ୍ ଭଲ ବକ୍ତା ହୋଇପାରେ, ବିଦ୍ୱାନ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ, ଏବଂ ସାଂଘାତିକ ଅବସ୍ଥା କଟିଗଲେ ଗୋଟିଏ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି

ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣାଟି ଦୂର କରିବା ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ, ତେଣୁ ପାରାନୋଇଆର ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଖୁବ୍ କମ । ବଡ଼ ଭାଇ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ ଥିବା ରୋଗୀକୁ ତୁମେ ଯେତେ ବୁଝାଅ, ପ୍ରମାଣ ଦିଅ ଯେ—ନା, ବଡ଼ ଭାଇ ତା'ର କ୍ଷତି କରୁ ନାହାନ୍ତି ତେବେ ବି ତାର ବଦ୍ଧମୂଳ ଭ୍ରାନ୍ତ ଟିକିଏ ବି ବଦଳିବନି । ଜଣେ ପାରାନୋଇଆ ରୋଗୀକୁ ଲେଖକ କେତେକ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ । ପରୀକ୍ଷା ବେଳେ ତାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା କେମିତି ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ହେବ, କଣ କଣ କରିବାକୁ ହେବ ଇତ୍ୟାଦି । ଗୋଟିଏ ପରୀକ୍ଷାରେ ରୋଗୀକୁ ଆଖିବୁଜି ଠିଆ ହେବାକୁ କୁହାଗଲା ଓ ସୂଚନା ଦିଆଗଲା ଯେ ସେ ଆଗକୁ ପଡ଼ିଯାଉଛି, ଆହୁରି ଆଗକୁ ପଡ଼ିଯାଉଛି । (ଆଡ଼ଯାଗଲାମୀ, ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଏ ପରୀକ୍ଷା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।) ହଠାତ୍ ରୋଗୀ ଆଖି ଖୋଲି ଠିଆ ହୋଇଗଲା, କହିଲା, "ଜାଣନ୍ତି, ମୁଁ ଜଣେ ହତ୍ୟାକାରୀ । ଶ୍ୱେତଚକ୍ର ହତ୍ୟାକାରୀ ଦଳରେ ମୁଁ ଥାଏ । କେବଳ ସେମାନେ ଯାହା କହନ୍ତି ମୁଁ ତାହା କରେ । ଆପଣ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି କରି ପାରିବନି । ଏଇଟା ଦଳର ନିୟମ ବିରୁଦ୍ଧ ଅଟେ ।" ସେ ଏତେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ କହିଲା ଯେ ମନେ ହେଲା ଯେମିତି ସେ 'ତା ଗାଁ କେଉଁଠି' ବା 'ତା ବାପାଙ୍କ ନାଁ କଅଣ' ଭଳି ସାଧାରଣ କଥା କହୁଛି ।

ଅତଏବ କୌଣସି ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନହୀନ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ପାରାନୋଇଆର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ । ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ହୋଇପାରେ । (୧) ରୋଗୀ ବିଷଣ୍ଣ ଭାବାପନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ ଭାବେ ଯେ ସମସ୍ତେ ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଛନ୍ତି, କିମ୍ବା (୨) ଖୁସିବାସିଆ ଲୋକ ହୋଇଥିଲେ ଭାବେ ଯେ ସେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ଲୋକ ଏବଂ ପୃଥିବୀରେ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଜାଣନ୍ତି । ଉପରେ କୁହାଯାଇଥିବା 'ଶ୍ୱେତଚକ୍ର ହତ୍ୟାକାରୀ' ରୋଗୀ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାରର । ବଡ଼ ଭାଇ ତାର କ୍ଷତି କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଯେଉଁ ରୋଗୀ ଭାବୁଥିଲା ସେ ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାରର । ମୂଳ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ସହିତ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା, ଯେ ନିଜକୁ ଭାବୁଛି ଭାରତର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ବୋଲି ସେ କହିବ ଯେ ସେ ରାସ୍ତାରେ ରିକ୍ସାରେ ଗଲାବେଳେ ପୋଲିସ ହାତ ଉଠେଇ ତାକୁ ସଲାମ୍ କରୁଛି, ଲୋକେ ପାଖେଇ ଧାଉଁଛନ୍ତି ଓ ସେ ଯେଉଁ ଦିନ ଯେଉଁ ରାସ୍ତାରେ ଯିବ ତାହା ଆଗରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣା । ତେଣୁ ମୂଳ ଧାରଣା ହେଉଛି ରାଷ୍ଟ୍ରପତି, ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଧାରଣା ଯଥା—ପୁଲିସ୍ ସଲାମ୍ କରିବା ପ୍ରଭୃତି ମୂଳ ଧାରଣାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ବେଳେ ବେଳେ ମୂଳ ଧାରଣା ଥାଏ ଯେ ରୋଗୀ ବଡ଼ ଓ ବିଖ୍ୟାତ ଲୋକ ଓ ଏହାର ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଧାରଣା ହେଲା ତାର ସମସ୍ତେ କ୍ଷତି କରୁଛନ୍ତି । ଯଥା ଜଣେ ପାରାନୋଇଆ ରୋଗୀର ଧାରଣା ଯେ ତାର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି; କଲିକତାରେ କୋଠା ଅଛି, ଅନ୍ୟ ଜାଗାରେ ବହୁତ ଜମିବାଡ଼ି ଅଛି ଇତ୍ୟାଦି । ଅଥଚ ତାର ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବମାନେ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରି ସେସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ହସ୍ତଗତ କରିବେ ବୋଲି ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ତାକୁ

ବିଷ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ; ତାକୁ କହୁଥିଲେ ବିପଦରେ ପକାଉ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସ୍ୱୟଂ ଶିବଙ୍କର ଶକ୍ତି ତା ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କରିଛି, ସେ ସାଧନା ବଳରେ ଅଷ୍ଟସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି। ତେଣୁ ସିଏ ଯାହା କରୁ ନା କାହିଁକି ତାର କେହି କୌଣସି କ୍ଷତି କରି ପାରିବେ ନାହିଁ।

ପୁରୁଷମାନେ ବେଶୀ ସଂଖ୍ୟାରେ ପାରାନୋଇଆ ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି। ଶତକଡ଼ା ୭୦ ଜଣ ପୁରୁଷ ଓ ୩୦ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ପାରାନୋଇଆ ରୋଗୀଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ। ପୁଣି ୩୫-୩୬ ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାରାନୋଇଆ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଦେଖାଯାଏ। ରୋଗୀର ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ତାର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ପରସ୍ପର ଭାବରେ ଏପରି ମିଶିଯାଇ ଥାଏ ଯେ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମସ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ମନେହୁଏ। ଯଥା ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀର ଭ୍ରାନ୍ତ ହେବ ଯେ ତା ଜିନିଷ ନଷ୍ଟ କରି ଦେବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ସେଥିରେ ଦୂଷିତ ପଦାର୍ଥ ମିଶାଉଛନ୍ତି। ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ପାରାନୋଇଆ ହେଲେ ସେ ଭାବିବ ଯେ ସ୍ୱାମୀର ଅଫିସରେ କାମ କରୁଥିବା ଝିଅଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଅବୈଧ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି। ସେହିପରି ଧାର୍ମିକ ଲୋକଙ୍କର ପାରାନୋଇଆ ହେଲେ ତାଙ୍କର ଭଗବତ ଦର୍ଶନ ହୋଇଛି ବୋଲି ଭ୍ରାନ୍ତ ଜନ୍ମିବ। ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା କିଛିଦିନ ପୁରୁଣା ହୋଇଗଲେ ରୋଗୀର ମାନସିକ ଜୀବନର ଏହା ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଂଶରେ ପରିଣତ ହୁଏ। ନିତିଦିନିଆ ଭାବନା ପରି ଏଥିରେ କୌଣସି ଉତ୍ତେଜନା ନ ଥାଏ। ଜଣେ ରୋଗୀର ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ବିଷ ଦେଇ ମାରି ପକାଉ ଅଛନ୍ତି। ତେଣୁ ସେ ଖାଇବା ବେଳେ ଖୁବ୍ ଆପତ୍ତି କରୁଥିଲା ଓ ଉତ୍ତେଜିତ ହେଉଥିଲା। କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ତାର ସେ ଧାରଣା ଅତି ସାଧାରଣ ଧାରଣା ପରି ଦେଖା ଦେଉଥାଏ। ସେ ଡ଼ାକ୍ତରଖାନାରେ ଖିଆପିଆ କରେ, କିନ୍ତୁ ହୁଏତ ଜଣେ ନୂଆ ନର୍ସ ଆସିଲେ ତା ହାତରୁ ଖାଇବାକୁ ନାରାଜ ହେବ। ବିଷ ଦେବା କଥା ପଚାରିଲେ କହିବ ହଁ, ବିଷ ଦିଅନ୍ତେ ଯେ, ତେବେ ଡ଼ାକ୍ତରଙ୍କ କଡ଼ା ନଜରରୁ କେହି ଆଉ ବିଷ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି। ସେହିପରି ଆଉ ଜଣେ ରୋଗୀ ସବୁବେଳେ ହାତ ହଲେଇ କ'ଣ ଗୁଡ଼ାଏ ପଢ଼ିଦେଇ ଦେଉଥାଏ। ଖିଆପିଆ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୌଣସି କାମରେ ଏହା ଅବଶ୍ୟ ବ୍ୟାଘାତ ସୃଷ୍ଟି କରୁ ନ ଥାଏ। ପଚାରିଲେ କହେ ସେ ସାପ ଘଉଡ଼ଉଛି। ସେ ପ୍ରଥମେ ହସ୍‌ପିଟାଲକୁ ଆସିଲା ବେଳେ ତାକୁ ସାପ ଆକ୍ରମଣ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଭୟରେ, ଆତଙ୍କରେ ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲା ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତେଜିତ ହେଉଥିଲା। ଏବେ ହୁଏତ ଦଶ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ତାର ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ନେଇ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଶିଖିଛି। ସେ ଭ୍ରାନ୍ତିରେ ଆଗଭଳି ସେ ଦାହ ନାହିଁ ବା ଆତଙ୍କ ନାହିଁ।

ପାରାନୋଇଆ ହଠାତ୍ ଦେଖାଦେଇ ପାରେ। ରୋଗୀର ରୋଗ ପୂର୍ବର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସୁସ୍ଥ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଥାଏ ଏବଂ ପାରାନୋଇଆ ହେବାର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ନ ଥାଏ। କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପାରାନୋଇଆଜନିତ ଭ୍ରାନ୍ତିକୁ ରୋଗୀ ଲୁଚାଇ ରଖି ଦୈନନ୍ଦିନ କାମ କରି ଯାଇଥାଏ। ଗୋଟାଏ କିଛି ଦୁର୍ବିପାକ ପଡ଼ିଲେ ପାରାନୋଇଆ ହଠାତ୍ ଦେଖା

ହଏ । କିନ୍ତୁ ତାହା ଭଲ କରିବା ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ, କାରଣ ରୋଗଟି ଅଳ୍ପ ଦିନ ହେଲ ଦେଖାଗଲେ ମଧ୍ୟ ଭିତରେ ଲୁଚି ରହି ବେଶ୍ ପୁରୁଣା ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ।

ଅତଏବ ଆବେଗ ଓ ଭାବନାରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ପ୍ରାୟ ହବୁ ଦାଂଗାଡକ ପାରାନୋଇଆରେ ଦେଖାଦିଏ; ଅବଶ୍ୟ ପୁରାତନ ରୋଗରେ ଏ ସବୁ ଏତେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଯେ କୌଣସି ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥା ରୋଗୀକୁ ଚକିତ ଓ ଆତଙ୍କିତ କରି ପକାଏ ! ସବୁ କଥାକୁ ସେ ସନ୍ଦେହ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖେ । ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ୧୦।୩୦ ବର୍ଷ ରହିଥିବା ପାରାନୋଇଆ ରୋଗୀ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ସେମିତି କିଛି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କର ପାରାନୋଇଆ ଭଲ ହୋଇ ଗଲାଣି ବୋଲି କହି ହେବ ନାହିଁ । ଏମିତି ଭଲ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ତା ପୁରୁଣା ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ରୁ ନୂଆ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼କୁ ବଦଳି କରିଦିଅ, ରୋଗୀ ହଠାତ୍ ପାରାନୋଇଆର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଇବ—ତାକୁ ହଇରାଣ କରିବା ପାଇଁ ଏ ସବୁ କରାଯାଉଛି ବୋଲି କହିପାରେ । ନୂଆ ନର୍ସ ବା ଡାକ୍ତର ସେ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ରେ ରହିଲେ, ରୋଗୀ ସନ୍ଦେହ କରିବ । ଯାହାକୁ ବି ରୋଗ ଛାଡ଼ି ଯାଇଛି ବୋଲି ଡାକ୍ତର କହନ୍ତି ତା'ର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପୂର୍ବ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରି ଆସେ ନାହିଁ । ତାର ବ୍ୟବହାରରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଧ ଦେଖାଯାଏ ଓ ବିହିତ ସମୟରେ ସେ ଅବାଗିଆ ବ୍ୟବହାର କରେ । ସେ ନିଜର ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣାକୁ କେବେ ଆଲୋଚନା କରିବା ପାଇଁ ରାଜି ହୁଏ ନାହିଁ—ଭ୍ରାନ୍ତିକୁ ମନ ଭିତରେ ଚାପି ରଖିଲା ପରି ଜଣାପଡ଼େ । ଯେଉଁ ପାରାନୋଇଆ ରୋଗୀର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର କେବଳ ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଅଂଶ ସୁସ୍ଥ ଥାଏ, ତାହାର ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ବେଶି । ସୁସ୍ଥ ଅଂଶ ଗୁଡ଼ିକୁ ବାସ୍ତବତା ସହିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଭାବରେ ସଂଯୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଚିକିତ୍ସକ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ସେ ସୁସ୍ଥ ଅଂଶଟିକୁ ଆହୁରି ବଳବାନ କରି ରୋଗୀକୁ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରନ୍ତି । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ଅଂଶଟି ଏହିପରି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼େ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସୁସ୍ଥ ଅଂଶ ଆସ୍ତେଆସ୍ତେ ବଢ଼ି ଚାଲେ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଭାବିକ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ରୋଗୀ ଆରମ୍ଭରୁ ଚିକିତ୍ସିତ ହେଲେ କାମ ଚଳେଇ ପାରିବା ଭଳି ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରେ ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା—

କୈଶୋରର ଶେଷ ଓ ଯୌବନର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଆକ୍ରମଣ କରେ । ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କ ଭିତରୁ ଦୁଇ ତୃତୀୟାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ୧୫ ଓ ୩୦ ବର୍ଷ ବୟସ ଭିତରେ ରୋଗ ପ୍ରଥମେ ଦେଖା ଦେଇଥାଏ । ୨୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସବୁଠାରୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବାର ବେଶୀ ସମ୍ଭାବନା ଏବଂ ଚାଳିଶ ବର୍ଷ ପରେ ପ୍ରାୟ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ

ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଦିବା ହୁଏ, ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଆଗରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ଓ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ରହିଥାଏ ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ କେତେକାଂଶରେ ବଂଶଗତ । କିନ୍ତୁ ବଂଶଗତ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ହେବ ଏମିତି କିଛି କଥା ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ହଜାରକରେ ୮ ହେବା ସ୍ଥଳେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହୋଇଥିବା ବାପ ମା'ଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ହଜାରକରେ ୨୨୦ । ଜେଜେବାପା, ଜେଜେମା ବା ଅଜା ଆଈଙ୍କୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହୋଇଥିଲେ (ଅଥଚ ବାପ ମାଙ୍କୁ ହୋଇ ନ ଥିଲେ) ନାତିନାତୁଣୀଙ୍କୁ ସେ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଶତକଡ଼ା ୩, ଝିଅଖିଆ ପୁତୁରାଙ୍କୁ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଶତକଡ଼ା ୨ ଓ ଦାଦିପୁଅ, ମାମୁଁ ପୁଅ ଓ ପିଉସୀପୁଅ ଭାଇଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ଏ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ଶତକଡ଼ା ୨; ଅର୍ଥାତ୍ ସାଧାରଣଙ୍କୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବାର ସମ୍ଭାବନାର ତିନିଗୁଣ । ସମ-ଡିମ୍ବାଣୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଯମଜମାନଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଜଣଙ୍କର ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଥିଲେ ଅନ୍ୟଟିକୁ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଶତକଡ଼ା ୬୨ । ଅନ୍ୟ ଏକ ଗବେଷଣାରୁ ମିଳିଛି ଯେ ଏ ସମ୍ଭାବନା ଶତକଡ଼ା ୭୬ ହୋଇପାରେ ।

କୈଶୋରର ପ୍ରାନ୍ତ ଭାଗରେ ଓ ଯୌବନର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଏ ରୋଗ ହେଉଥିବାରୁ କ୍ରାଏପ୍‌ଲିନ୍ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ଯୌନଗ୍ରନ୍ଥିର କ୍ଷରଣ ସହିତ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି । କାରଣ ଏହି ସମୟରେ ଯୌନବିକାଶରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ଓ ତତ୍-ଫଳସ୍ୱ ଗ୍ରନ୍ଥିଗୁଡ଼ିକରେ କ୍ଷରଣରେ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଦିଏ । କେହି କେହି ସମଗ୍ର ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥିଗୁଡ଼ିକରେ କ୍ଷରଣରେ ଗୋଳମାଳ ରହୁଥିବାରୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହୁଏ ବୋଲି ମତ ଦିଅନ୍ତି । ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କର ଶୁକ୍ରାଣୁ ତିଆରି ହେବା ପୁରାପୁରି ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ଓ ଅଣ୍ଡକୋଷରେ ଥିବା ସ୍ନାୟୁକୋଷଗୁଡ଼ିକ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଡିମ୍ବକୋଷରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ ଲକ୍ଷଣମାନ ଦେଖାଯାଇଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର କାରଣ ନ ହୋଇ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଅବସ୍ଥା ହୋଇପାରେ ବୋଲି ବହୁ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କର ମତ । କାରଣ ଏହା ରୋଗୀର ବୟସ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୈହିକ ସ୍ଥିତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । କେତେକ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କର ଯୌନଗ୍ରନ୍ଥି ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିବା ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖା ଯାଇଅଛି । ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯଦିଓ ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥିଗୁଡ଼ିକ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥାନ୍ତି, ତଥାପି ଏଗୁଡ଼ିକର ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଓ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଆଉ କେତେକ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ମତରେ କେବଳ ଦୈହିକ କାରଣ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି । ଆଗରୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଥିବା କାରଣ ସବୁ,

ଯଥା—ବଂଶାନୁକ୍ରମ, ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥିର କ୍ଷରଣରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା କିମ୍ବା ଦୈହିକ ବିକୃତି କୌଣସିଟି ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କାରଣ ନୁହନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଦୋଷ ଲୋକଙ୍କୁ ତାର ପରିବେଷ୍ଟନୀ ସହିତ ଖାପ୍ ଖୁଆଇ ଚାଲିବାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ଓ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଏହିପରି ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ହେବାଦ୍ୱାରା ପରୋକ୍ଷରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଦେଖାଦିଏ । ଏହି ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ମତରେ ସୁସ୍ଥ ମସ୍ତିଷ୍କର ମନୋଭାବ ହେଲା ଜୀବନରେ ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟାକୁ ସାହସର ସହିତ ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ଅଗ୍ରସର ହେବା, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବାଧାବିଘ୍ନ ଅତିକ୍ରମ କରି ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରିବା । ଅଥଚ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ପରିବେଷ୍ଟନୀରୁ ଦୂରେଇ ହୋଇ ନିଜ ମନର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହେ, ଜୀବନ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ନ ହୋଇ ପରୋକ୍ଷରେ ପଳାୟନ ହୋଇଥିବାର ମନୋଭାବକୁ ଆଦର କରେ; ସମାଜଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ନିଜର କଳ୍ପନାପ୍ରସୂତ ଔଦାସୀନ୍ୟମଗ୍ନ ସଂସାରରେ ବାସ କରେ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ ହୁଏ ଓ ତାଠାରେ ପରିଣତ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଏ ।

ଦୈହିକ କାରଣଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ କେଉଁ ପ୍ରକାରରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଜାତ କରନ୍ତି ଏ ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର ନାହିଁ । ତେଣୁ ଉପରୋକ୍ତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ଗ୍ରହଣୀୟ, କିନ୍ତୁ ଏହା ଖୁବ୍ ସନ୍ତୋଷଜନକ ନୁହେଁ । କାରଣ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ଦୈହିକ-କାରଣ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବା ନିଃସନ୍ଦେହ । କେତେ ଦୈହିକ ରୋଗର ଠିକ୍ ପରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବାର ଦେଖାଯାଇଛି । ଯକ୍ଷ୍ମା ପ୍ରଭୃତି ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ପରେ, ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ବା ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବର ପରେ ପରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହୁଏ । ତା ଛଡ଼ା ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଘା ବା ସେହିପରି କିଛି ରୋଗରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ସଦୃଶ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଅଥଚ କୌଣସି ମାନସିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଯୋଗୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହୁଏ ବୋଲି କହି ହେବ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ପ୍ରିୟଜନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ବା ବହୁପ୍ରକାର ଭୟାବହ ଅନୁଭୂତି ଭଳି ଯଥେଷ୍ଟ ମାନସିକ କାରଣ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବଢିବାର ଜଣା ନାହିଁ । ଏଣୁ ଶାରୀରିକ କାରଣ ଯେ ଯଥେଷ୍ଟ ଭାବରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ତାହା ଠିକ୍; କିନ୍ତୁ କେଉଁ ଉପାୟରେ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ତାହା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଜଣାପଡ଼ିବ ବୋଲି ଖୁବ୍ ଆଶା ଅଛି ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ପରିଣତି —ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ପ୍ରକୃତରେ ଭଲ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ଜାଣିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ରୋଗୀ ପ୍ରାୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରିଆସିଲା ଭଳି ଜଣା ପଡ଼ୁଥିବ, ଅଥଚ ହଠାତ୍ ଦିନେ ସବୁ ସାଂଘାତିକ ଲକ୍ଷଣ ସହ ପୁରୁଣା ରୋଗ ଦେଖା ଦେଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ରୋଗୀ ବହୁତ ଦିନ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରହିଲା ପରେ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ଏତେ ତୀବ୍ର ଆକାରରେ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ କି ରୋଗୀ ସେପରି କିଛି

ଉଦ୍‌ବେଗ ଦେଖାଏ ନାହିଁ । ମନେହୁଏ ଯେପରି ରୋଗୀ ତା ଲକ୍ଷଣ ସହିତ ଗୋଟିଏ ଚକ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଛି । ଜଣେ ରୋଗୀ ନୂଆ ନୂଆ ଆସିଲାବେଳେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ କହୁଥିଲା, ସେ ୟୁରୋପର ସମ୍ରାଟ ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲା । ବହୁତ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ଦିନସାରା ମାଟିଆ କାଗଜରେ ଇଆଡ଼ୁ ସିଆଡ଼ୁ ସଂଖ୍ୟା ଲେଖୁଥାଏ । ଆଉ କିଛି କରୁ ନଥାଏ । ପଚାରିଲେ କହେ ସେ ତା ରାଜ୍ୟର ହିସାବ ଲେଖୁଛି । କିନ୍ତୁ ସମ୍ରାଟ ହେବାର ଉତ୍ତେଜନା ବା ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଆଦବ୍‌କାଇଦା କୁଆଡ଼େ ଲୋପ ପାଇ ଗଲାଣି । ସବୁ ପୁରାତନ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କର ଭାବନା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଆଗ୍ରହ ଓ ମନୋଭାବର ପରିଧି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ । ନୂଆ ନୂଆ ଯେଉଁ ରୋଗୀକୁ ଭୟଙ୍କର ଓ ବିପଜ୍ଜନକ ବୋଲି ଅଲଗା କରି ରଖା ଯାଉଥିଲା କିଛିବର୍ଷ ପରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିରୀହ ହୋଇଯାଏ । ଏମିତିକି ରୋଗୀ ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ଜୀବନରେ ମାରିଦେବ ବୋଲି କହୁଥିଲା ତାର ଉପସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟ ସେ ସହିଯାଏ । ଖାଇବା ପିଇବା ଠିକ୍ ସମୟରେ କରେ ଓ ସାଧାରଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳାଇଲା ଭଳି କରିପାରେ । ପୂର୍ବର ଭ୍ରାନ୍ତଧାରଣା ମନରେ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ରୋଗୀ ତା ଉପରେ ଆଉ ଜୋର ଦିଏ ନାହିଁ । ଯଦିଓ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଥାଏ, ତାର ବୁଦ୍ଧି ଓ ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରହିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ କିଛି ବୁଝିନି ବୋଲି ତା ଆଗରେ ଅପମାନ କରି କହିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ, କାରଣ ସେ କିଛି କହୁ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସବୁ ବୁଝି ପାରୁଥାଏ ଓ ମଝିରେ ମଝିରେ ଏମିତି ଉତ୍ତର ଦିଏ ଯେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିବା ଲୋକେ ଅପଦସ୍ତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ଡାକ୍ତରଖାନାର ସୁରକ୍ଷିତ ବାତାବରଣରେ ରହି ବୟସରେ କମ୍ ଜଣା ପଡ଼ନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ହାରାହାରି ଆୟୁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ କମ୍ । ଯକ୍ଷ୍ମା ବା ସେହିପରି କୌଣସି ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗରେ କେତେକ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ । ବୋଧହୁଏ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଦୈହିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବାଧାପାଏ, ତେଣୁ ରୋଗୀ ଶୀଘ୍ର ମରିଯାଏ ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଆଦୌ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଗେ ଧାରଣା ଥିଲା ଓ ପ୍ରକୃତରେ କିଛି ବର୍ଷ ତଳେ ସେ ରୋଗ କ୍ୱଚିତ ଭଲ ହେଉଥିଲା । ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରୟୋଗ ନ କଲେ ରୋଗୀର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ; ରୋଗୀର ଅବସ୍ଥା ଖୁବ୍ ଖରାପ ହୁଏ ଓ ତା ପାଇଁ ଆଜୀବନ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । କିଛିଦିନ ପାଇଁ ରୋଗ ଛାଡ଼ିଯାଇ ପୁଣି ହୋଇପାରେ । ୩/୪ ଥର ରୋଗ ଲେଉଟିଲେ ଭଲ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଆଦୌ ରହେ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ଅବଶ୍ୟ ଜଣେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆରୁ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରିଛି ବୋଲି କେମିତି ଜାଣିବ ? ମନେକର ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଏ ରୋଗ ହୋଇ ଆପାତତଃ ଭଲ ହୋଇଗଲା । ସେ ପୁଣି ଯାଇ ଗୃହବାସ

କରି ରହିଲା, କେହି ତା ବ୍ୟବହାରରେ ବିଶେଷ କିଛି ଦୋଷ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅଥଚ ଯଦି ଜଣେ ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତଙ୍କୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେଲା, ଆପାତତଃ ଭଲ ହେବା ପରେ ସେ ଆଉ ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତର କାମ ତୁଲାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ, ରୋଗ ହେତୁ ବ୍ୟବହାରରେ ରହି ଯାଇଥିବା ତ୍ରୁଟି ଘୃଷ୍ଟ କାମ ପାଇଁ କିଛି ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତର କାମ ପାଇଁ ବେଶ୍ ଗୁରୁତର ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଅଗୋଚରରେ ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ସେଥିରୁ ଭଲ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅର୍ଥାତ୍ ଅଳ୍ପ । କିନ୍ତୁ ବିଷମ ଓ ସାଙ୍ଘାତିକ ଭାବରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲେ ଭଲ ହେବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସହଜ ।

ପ୍ରତିଷେଧ ଓ ଚିକିତ୍ସା :—

ପ୍ରତିଷେଧ—ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ବଂଶଗତ ବୋଲି ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି । ତେଣୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀକୁ ବାହାହେବାକୁ ନ ଦେଲେ ଓ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ଦ୍ୱାରା ତାର ଜନନଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ କରି ଦେଲେ ରୋଗ ନିର୍ମୂଳ ହେବ ବୋଲି ଭାବିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀର ଛୁଆକୁ ନିଶ୍ଚୟ ସେ ରୋଗ ହେବ ଏମିତି କିଛି କଥା ନାହିଁ । ଅତି ବେଶୀରେ ଶତକଡ଼ା ୧୦ରୁ ୧୨ ଛୁଆଙ୍କୁ ଏ ରୋଗ ହେବାର କେବଳ ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ତେଣୁ କେବଳ ସମ୍ଭାବନା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ସବୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଏ ଦଣ୍ଡ ଦେବା କେତେ ଦୂର ସମିଚୀନ ତାହା ଭାବିବା କଥା । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଏ ପ୍ରକାର ନିୟମ ହୋଇଛି ସେଠାରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକୁ ଦେଖାଗଲା ଭଳିଆ କମି ନାହିଁ । ପୁଣି ରୋଗୀର ସନ୍ତାନ ପ୍ରଜନନ ଶକ୍ତି ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ସାଧାରଣତଃ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ ଓ ରୋଗ ହେଲା ପରେ ଏଥିପାଇଁ ଖୁବ୍ କମ୍ ଛୁଆ ହୁଅନ୍ତି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ନ ହୋଇଥିବା ବାପ ମାଙ୍କର ପିଲାଛୁଆ । ଏଣୁ ସାମୂହିକ ନିୟମ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କର ଜନନଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ କରିବା ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ କିଛି ଉପକାର ହେବ ନାହିଁ । ଜଣେ ଡାକ୍ତର ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କର ୭୬୦ ଜଣ ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେଥିରୁ ମୋଟେ ୧୦୭ ଜଣ ରୋଗ ହେଲା ପରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଭାବରେ ଜନନ ଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ କରି ଦେବା ଦ୍ୱାରା ୭୬୦ରୁ କେବଳ ୧୦୭ ଜଣଙ୍କର ଏ ରୋଗ ହେବା ବନ୍ଦ କରାଯାଇ ପାରନ୍ତା ।

ତଥାପି ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଜନନ ଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ତା ପାଇଁ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାରର ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଦେବା ଉଚିତ, ଏପରି କି ଏହା କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ଉଚିତ । କାରଣ ସମ୍ଭାବନା ଯେତେ କମ୍ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀର ଛୁଆକୁ ଯେ କେବେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବ ନାହିଁ ଏହା କେହି

କହିପାରିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଶିଶୁକୁ ଏ ଭୟାବହ ଭବିଷ୍ୟତ ସହ ପୃଥିବୀକୁ ଆଣିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ସେବା ମନୋବୃତ୍ତିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷଙ୍କୁ ବାହା ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ପିଲାଛୁଆ ଯେମିତି ନ ହୁଏ ସେଥପାଇଁ ସ୍ଥାୟୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଦରକାର ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ବାହାହେବା କେତେ ବିପଦଜନକ ? ମନେକର ଜଣେ ଝିଅର ଭାଇ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ, ତାକୁ ବାହାହେବା ଉଚିତ କି ?

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କର ଭାଇଭଉଣୀଙ୍କୁ ସେ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଶତକଡ଼ା ୧୧ । ତେଣୁ ବାହା ହେବାରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛିଟା ବିପଦ ଅଛି । ପୁଣି ଝିଅ ୧୫ରୁ ୨୫ ବର୍ଷ ଭିତରେ ହୋଇଥିଲେ ଓ ତା ବ୍ୟବହାରରେ ସାମାନ୍ୟ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଧିକ ବେଶୀ । ତେବେ ଝିଅର ଯଦି କୌଣସି ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ନାହିଁ, ସେଠାରେ ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ଶହକରେ ୧୧ଜଣଙ୍କୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିଲେ, ଅନ୍ୟ ୮୯ ଜଣଙ୍କୁ ଏ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଆଦୌ ନାହିଁ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗର କାରଣ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାଣିନାହୁଁ । ତେଣୁ କଣ କଲେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବନାହିଁ ତା କହିବା ଅସମ୍ଭବ । ଯେପରି ମେଲେରିଆ କାହିଁକି ହୁଏ ନ ଜାଣିଲେ ତାର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଏ ରୋଗ ସାଧାରଣତଃ ସବୁ ଦେଶରେ ଦେଖାଯାଏ । ସଭ୍ୟ ଓ ଆଦିମ ସବୁ ସମାଜରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ପୁଣି ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଅନୁପାତର ଲୋକଙ୍କୁ ହୁଏ । ଏ ସବୁରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଉଛି ଯେ ପରିବେଷ୍ଟନୀ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଦ୍ୱାରା ବା ମାନସିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସ୍କିଜୋ-ଫ୍ରେନିଆରୁ ରକ୍ଷା ମିଳେ ନାହିଁ । ତେବେ ଯାହାର ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବାର ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଉଛି, ତାକୁ ବିଭିନ୍ନ ସାମାଜିକ କାମରେ ନିୟୋଗ କରିବା କଥା; ଏକୁଟିଆ ରହିବାକୁ ନ ଛାଡ଼ି ଲୋକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇବା ଓ ଅଯଥା ନିର୍ଭିଶ ବା ଉତ୍ତେଜିତ ହେବାକୁ ନ ଦେବା ଉଚିତ ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବାର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ କେବେ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କରୁ କରୁ ଲୁଚି ରହିଥିବା ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହଠାତ୍ ବାହାରି ପଡ଼ିବାର ବିପଦ ବହୁତ ବେଶୀ ।

ଚିକିତ୍ସା— ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ।

ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ବା ସେହିପରି କୌଣସି ଚିକିତ୍ସା ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆରେ କ୍ଷତିକାରକ ବୋଲି ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି । ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣରେ ରୋଗୀ ନିଜ ବିଷୟରେ ଭାବିବା ପାଇଁ

ଉତ୍ସାହ ପାଏ ଓ ଟିକିନଖି କରି ନିଜର ବ୍ୟବହାରକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ରୋଗୀ ସମାଜଠାରୁ ବେଶୀ ବେଶୀ ଦୂରେଇ ଯାଏ । ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ସାଧାରଣତଃ ସମାଜଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଭଲପାଏ, ତା ଉପରେ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଏ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଆହୁରି ବଢ଼େ ଓ ରୋଗର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ହୁଏ ।

ରୋଗ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ ମାନସିକ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲେ ଆରୋଗ୍ୟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଧିକ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ରୋଗୀ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ପୁରାତନ ରୋଗ ନେଇ ଆସନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ରୋଗର ଶାଙ୍ଘାତିକ ଅବସ୍ଥା ପାରିହୋଇ ଯାଇଥାଆନ୍ତି । ଏହିପ୍ରକାର ରୋଗୀମାନେ ଯଦି କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀକାରର କାମ କରୁଥାଆନ୍ତି ତାହାହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେ କାମ କରିବାକୁ ଦିଆହେବା ଉଚିତ । କାମରୁ କାଢ଼ି ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ବରଂ ସେ କିଛି କାମ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ଉଚିତ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଡାକ୍ତର ସାଧାରଣତଃ ରୋଗୀଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି ଯେ, "ତମର ଯେଉଁ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣାସବୁ ରହିଛି ସେ ସବୁ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଭାବି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ବରଂ ସେସବୁ ଭାବିବା ଅପେକ୍ଷା ନିଜ କାମରେ ଅଧିକ ମନ ଦେବା ଭଲ ।" ଅବଶ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷକତା, ଘରୋଇ ଭାବରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଟିଉସନ୍ କରିବା ବା ଡାକ୍ତରୀ କରିବା ଭଳି ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାମ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅଥଚ ସେମାନେ ବୈଷୟିକ କାମ, ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ବହି ତଦାରଖ କାମ ବା ଅଫିସ କାମ ଭଲଭାବେ କରି ପାରିବେ । ଅଶିକ୍ଷିତ ଓ ଅଳ୍ପଶିକ୍ଷିତ ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ଟିକିଏ ବେଶୀ ଖରାପ ଅବସ୍ଥାର ରୋଗୀଙ୍କୁ ହାତକାମ ଓ ବୁଣାବୁଣି ପ୍ରଭୃତି ଶିଖାଇବ । ଏହାଦ୍ୱାରା କେବଳ ତାଙ୍କୁ ଜୀବିକାର୍ଜ୍ଜନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ନାହିଁ; ଏକାଠି ମିଳାମିଶି କାମ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ବୋଧ ଦେଖାଦିଏ ଓ ଶକ୍ତିସାମର୍ଥ୍ୟ ଏକାକୀ ବସିରହି ବୃଥା ଭାବନାରେ ଅଯଥା ଖର୍ଚ୍ଚ ନ ହୋଇ ଦରକାରୀ କାମରେ ଲାଗେ । ପ୍ରକୃତରେ କାମ ଯୋଗାଇବା ଦ୍ୱାରା ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ବେଶ୍ ସୁସ୍ଥ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ । କେତେକ ଜାଗାରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କୁ ରଖାଯାଇଛି । ସେମାନଙ୍କୁ କୃଷି କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇ ଜଣେ ଗୃହୀଙ୍କ ପାଖେ ରଖାହୋଇଛି । ଡାକ୍ତର ମାସକରେ ଥରେ ଦିଥର ଦେଖିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ଓ ସେମାନେ କେମିତି ଅଛନ୍ତି ବୁଝିଆସନ୍ତି । ସେଠାରେ ରୋଗୀମାନେ ବେଶ୍ ଭଲରେ ଥିବାର ଓ କାମଦାମରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବାର ଖବର ମିଳେ ।

ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ଶାରୀରିକ ଚିକିତ୍ସା ମଧ୍ୟରେ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଦେଇ ଅଚେତନ କରିବା, ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ ଶକ୍ ଦେବା ଓ ନିଦ ଔଷଧ ଦେଇ କ୍ରମାଗତ ଶୁଆଇ ରଖିବା ପ୍ରଧାନ । ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଏକପ୍ରକାର ରାସାୟନିକ ଦ୍ରବ୍ୟ । ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଇଂଜେକ୍‌ସନ୍

ମାଂସପେଶୀରେ ବା ଶିରାରେ ଦିଆଯାଏ । ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ୍ ଦେଲାପରେ ଦେହର ସର୍କରା ଅଂଶ ଖୁବ୍ କମିଯାଏ ଓ ଏଥିଯୋଗୁଁ ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ତାହାର ସଙ୍କେତ ଲୋପପାଏ । ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷମ ଓ ଅସମର୍ଥ ହୋଇପଡ଼େ । ଇଂଜେକ୍‌ସନ୍ ଦେବାର ଦୁଇ ତିନି ଘଣ୍ଟା ପରେ ଏପରି ଅବସ୍ଥାର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଏ ସମୟରେ ନିଆଁ ପାଖରୁ ହାତ ଟାଣି ନେବା, ଧକ୍ ଦେଲେ ବୁଝିଯିବା ପ୍ରଭୃତି କେବଳ କେତେକ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବ୍ୟତୀତ ରୋଗୀ ମୃତପ୍ରାୟ ପଡ଼ି ରହିଥାଏ । ଏ ଅଚେତ ଅବସ୍ଥାକୁ କୋମା (Coma) କହନ୍ତି । କୋମା ହେବା ଆଗରୁ ରୋଗୀ କ୍ଳାନ୍ତ ବୋଧ କରେ, ବିଛଣାରେ ଛଟପଟ ହୁଏ ଓ ବାତ ମାରିଲା ଭଳି ତା ଦେହସାରା ଆକୁଞ୍ଚନ ପ୍ରସାରଣ ଦେଖାଦିଏ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ କାଳେ ବିଛଣାରୁ ପଡ଼ିଯିବ ବୋଲି ତାର ଗୋଡ଼ ହାତ ଭଲ୍ କରି ଖଟ ସାଙ୍ଗରେ ବାନ୍ଧି ଦିଅନ୍ତି । ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଦେଲେ ମସ୍ତିଷ୍କର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ଉଚ୍ଚସ୍ତରର କ୍ରିୟାକଳାପ ଯଥା ଚିନ୍ତା କରିବା ପ୍ରଭୃତି ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ।

କିନ୍ତୁ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ସ୍ନାୟୁ ମଣ୍ଡଳୀର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯଥା—ପାକସ୍ଥଳୀ, ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ ଓ ନାଳଗ୍ରନ୍ଥି ପ୍ରଭୃତି ଅତ୍ୟଧିକ କାମ କରେ । ୩୦।୪୦ ମିନିଟ୍ ପରେ ଅଚେତ ଅବସ୍ଥାରେ (କୋମା) ରହିଲା ପରେ ରୋଗୀକୁ ଶର୍କରା ବା ଗ୍ଲୁକୋଜ୍ ମିଶା ରସ ନାକବାଟେ ରବର ନଳୀ ଦ୍ୱାରା ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ ଓ ରୋଗୀର ଚେତନା ଫେରିଥାସେ । ଏଥିରେ ଚେତା ନ ଆସିଲେ ଗ୍ଲୁକୋଜ ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ୍ ଦେଇ ଚେତା ଫେରାଇ ଅଣାହୁଏ । ଶର୍କରା ବା ଗ୍ଲୁକୋଜ ଦେବାର ୨୦।୩୦ ମିନିଟ ପରେ ରୋଗୀ ଚେତାପାଏ । ଟିକଏ ସୁସ୍ଥ ହେଲେ ରୋଗୀକୁ ପାଉଁରୁଟି ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ୱେତସାର ଥିବା ଖାଦ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ସକାଳଓଳି ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଚିକିତ୍ସା କରାହୁଏ ଓ ଓପରଓଳକୁ ରୋଗୀ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରି ଆସିଥାଏ । କୋମାରୁ ଉଠିବା ପରେ ପରେ ରୋଗୀ ଖୁବ୍ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଦେଖାଯାଏ, ଭଲରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ ଓ ସୁସ୍ଥ ଲୋକ ଭଳି ବ୍ୟବହାର କରେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଅଳ୍ପ ସମୟ ରହେ । ଚିକିତ୍ସକ ଏ ସମୟଟିକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଉପଯୋଗ କରନ୍ତି । ରୋଗୀର ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ଯେ ଅଳୀକ ଓ ତାର ଯେ ପ୍ରକୃତରେ କେହି କ୍ଷତି କରୁ ନାହାନ୍ତି—ଏ ସବୁ କଥା ଚିକିତ୍ସକ ରୋଗୀକୁ ବୁଝାନ୍ତି, ତାକୁ ଆଦର କରନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ମିଳାମିଶା କରାନ୍ତି । ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଚିକିତ୍ସା ପାଉଥିବା ରୋଗୀ ପରସ୍ପର ଭିତରେ ବେଶ୍ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଓ ଏ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ଓ ମିଳାମିଶାକୁ ଡାକ୍ତର ଉତ୍ସାହିତ କରିବା କଥା ।

ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ୩୦ରୁ ୫୦ ଥର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଦିଆହୁଏ । ୫୦ ଥରରୁ ବେଶୀ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଦେଲେ ଯେ ଆହୁରି ଶୀଘ୍ର ରୋଗ ଭଲ ହୋଇଯିବ ଏ କଥା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସାଧାରଣତଃ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହେବାର ବର୍ଷକ ଭିତରେ ଏ ଚିକିତ୍ସା ସବୁଠାରୁ ଫଳପ୍ରଦ । ତଥାପି ଦୁଇ ବର୍ଷର ପୁରୁଣା ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀକୁ ମଧ୍ୟ ଏ ଚିକିତ୍ସା ଦେଇ କିଛି ସୁଫଳ ମିଳିଛି । କିନ୍ତୁ ତାଠାରୁ ପୁରୁଣା ରୋଗୀକୁ ପ୍ରାୟ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଚିକିତ୍ସା

କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଯକୃତ, ମୂତ୍ରପିଣ୍ଡ ବା ମୂତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରରେ ସାଂଘାତିକ ରୋଗ ଥିଲେ ବା ଯକ୍ଷ୍ମା ହେବାର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ପାକସ୍ଥଳୀ ବା ଗ୍ରହଣୀରେ ଘା ହୋଇଥିଲେ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଚାଲି ନଥାଏ । ତେଣୁ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଦିଆହୁଏ ନାହିଁ । ୪୫ ବର୍ଷଠାରୁ ବୟସ୍କ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଆଦୌ ଦିଆହୁଏ ନାହିଁ ।

ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ପ୍ରକୃତରେ କିପରି ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଭଲ କରେ ତାହା ଠିକ୍ ଜଣାନାହିଁ । ରୁଷିଆରେ ପାଭ୍‌ଲଭଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ ଅନୁସରଣ କରି ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍‌ର ଗୁଣ ବିଷୟରେ କିଛି ତଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ପାଭ୍‌ଲଭଙ୍କ ମତରେ ସମସ୍ତ ସ୍ନାୟୁମଣ୍ଡଳୀର ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହୋଇଥାଏ । ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଦେଇ ସ୍ନାୟୁରେ ଅତିଶଯ୍ୟ ଅବସାଦ ଆଣିବା ଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ବଳ ସ୍ନାୟୁମଣ୍ଡଳୀ କିଛି ବେଳ ପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ରାମ ଲାଭ କରେ । ବିଶେଷତଃ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଥିବା ସ୍ନାୟୁଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଯେଉଁଟା ଜାଗ୍ରତାବସ୍ଥାରେ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଏହିପରି ୩୦।୪୦ ଥର କୋମା ହେତୁ ମସ୍ତିଷ୍କର ସ୍ନାୟୁମଣ୍ଡଳୀ ପୁରାପୁରି ନିର୍ଜୀବ ଅବସ୍ଥାରେ ରହି ରହି ଯଥେଷ୍ଟ ବିଶ୍ରାମ ପାଇଲେ ପୁଣି ସ୍ୱାଭାବିକତା ଫେରି ପାଆନ୍ତି । ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ରୁଷୀୟ ଚିକିତ୍ସକମାନେ ନିଦ ଔଷଧ ଦେଇ କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ରଖନ୍ତି ଓ ରୋଗୀର ସ୍ନାୟୁମଣ୍ଡଳୀକୁ ବିଶ୍ରାମ ଦିଅନ୍ତି । କୁହାଯାଏ ଯେ ଏଥିରେ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଚିକିତ୍ସା ଭଳି ସୁଫଳ ମିଳେ ଏବଂ ଏହା ସହଜ ଓ ଆଦୌ ବିପଜ୍ଜନକ ନ ହୋଇଥିବାରୁ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍‌ଠାରୁ ଭଲ ଚିକିତ୍ସା ବୋଲି କେତେକ ଚିକିତ୍ସକଙ୍କର ମତ । ବେଳେ ବେଳେ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଓ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ନିଦ୍ରା ଉଭୟ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଣାଳୀ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ । ରୁଷୀୟ ଚିକିତ୍ସକଙ୍କ ମତରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ସାଂଘାତିକ ଅବସ୍ଥାରେ ରୋଗୀକୁ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତାବରଣରେ ରଖିବା ଉଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ର ଆଲୋକ ବା ଶବ୍ଦଠାରୁ ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ କୋଠରୀରେ ଦୁଇଜଣ ଲେଖାଏଁ ରୋଗୀଙ୍କୁ ରଖିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସେମାନଙ୍କୁ ହାତକାମ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟାୟାମ ଶିକ୍ଷାରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ନ ଡାକିବା ଉଚିତ ।

ତା ଛଡ଼ା ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ବା ନିଦ ଔଷଧ ଦେଇ ରୋଗୀର ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ଗ୍ରନ୍ଥି ସ୍ନାୟୁକୁ ବିଶ୍ରାମ ଦେବା ଉଚିତ । କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀର ସ୍ନାୟୁ ଅତ୍ୟଧିକ ଦୁର୍ବଳ ଓ କୌଣସି ଉତ୍ତେଜନା ପାଇଁ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ।

ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ ଶକ୍ ଦେବା ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଚିକିତ୍ସା । ରୋଗୀକୁ ଶୁଆଇ ରଖି ତାଙ୍କ ଦୁଇ କାନମୁଣ୍ଡାରେ ଦୁଇଟି ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରୋଡ଼ ଲଗାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରୋଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ ଛୋଟ ଛୋଟ ଧାତବଖଣ୍ଡ ଯାହା ଦେହରେ ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ କରେଣ୍ଟ ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ୭୦ରୁ ୧୨୦ ଭୋଲ୍‌ଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ କରେଣ୍ଟ

ଏହା ଦେହରେ ୪ରୁ ୭ ସେକେଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିଆହୁଏ । ରୋଗୀ ବାତ ମାରିବା ଭଳି ଛଟପଟ କରେ । ପ୍ରଥମେ ସମସ୍ତ ଶରୀର ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପାଇଁ ଆକୁଞ୍ଚିତ ଓ ଅନ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥାଏ । ତା ପରେ ଶରୀରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ଆକୁଞ୍ଚିତ ଓ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଶେଷକୁ କରେଣ୍ଟ କମିଗଲା ପରେ ରୋଗୀ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ନିଏ । ପାଟିରୁ ଲାଳ ବୁହେ ଓ ନାକ ଘଡ଼ ଘଡ଼ କରେ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟା ଟିକେ ପରେ ପରେ ଆରମ୍ଭ ନ ହେଲେ ପୁଣି ଟିକିଏ ଶକ୍ ଦେଇ ଶ୍ୱାସ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଚାଲୁ କରାହୁଏ । ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସାର ନିର୍ବିଚାର ପ୍ରୟୋଗ କେତେକ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଏଥିପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ଆସ୍ଥା କମିଯାଉଛି । ସୁତରାଂ ଶକ୍ ଦେବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । କାରଣ ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ ଶକ୍ ଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ସ୍ଥାୟୀ କ୍ଷତି ହେବାର ଦେଖାଯାଇଛି । ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ଲୋପପାଇବା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବା ଏହାର ଦୁଇଟି ହାନିକାରକ ଫଳ । କେତେକ ଜାଗାରେ ରୋଗୀ ଟିକିଏ ଦୁଷ୍ଟାମି କଲେ ବା ଶୃଙ୍ଖଳା ନ ରଖିଲେ ତାକୁ ଶାସନ କରିଲାଭଳି ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ ଶକ୍ ଦିଅନ୍ତି । ଏଥିରେ ରୋଗୀ ଭଲହେବା ଦୂରେ ଥାଉ, ତାର ଅଧିକ ବେଶୀ କ୍ଷତି ହୁଏ । ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଚିକିତ୍ସା ଯାହାଠାରେ ଫଳପ୍ରଦ ନ ହୋଇଛି ତାକୁ ଶକ୍ ଦେଇ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ବୋଲି କେତେକ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କର ମତ । ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ପରି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ଥାୟୀ ସୁଫଳ ଦିଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ନୂଆ ନୂଆ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଇନ୍‌ସୁଲିନ୍ ଦେବା କଥା । ଶକ୍ ଦେଇ ମିଛରେ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରି ଲାଭ ନାହିଁ ।

ରୁଷୀୟ ଚିକିତ୍ସକମାନେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ କେତେକ ନୂଆ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିଛନ୍ତି । ମସ୍ତିଷ୍କ ଓ ମେରୁଦଣ୍ଡ ଭିତରେ ଥିବା ତରଳ ରସରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ । ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ ନ ଦେଇ ବା ପାଟିବାଟେ ଔଷଧ ନ ଖୁଆଇ ଏହା କରିବାଦ୍ୱାରା ଶୀଘ୍ର ଫଳ ମିଳିବାର ସେମାନେ କହନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ବିଶେଷ କରି ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଭଲ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଏକପ୍ରକାର ସେରମ୍ (Serum) ଉଦ୍ଭାବନ କରିଛନ୍ତି । ମଣିଷର ପ୍ଲୀହା ଓ ଅସ୍ଥିମଜ୍ଜାରେ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଟିସୁକୁ ଠେକୁଆ ଦେହରେ ଦେଇ ଗୋଟାଏ ଟୀକା ତିଆରି କରି ଭଳିଆ ଏ. ଆର. ସି. (antireticulocytotoxic) ନାମକ ସେରମ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛି । ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରାରେ ଏହା ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ୍ ଦେବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟ ଶତକଡ଼ା ୫୦ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ଭଲ ହେଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଦେଖାଯାଇଛି । *

---

* ରୁଷୀୟ ଚିକିତ୍ସା କଥା ନିମ୍ନଲିଖିତ ବହିରୁ ନିଆଯାଇଛି । Wortis, J-Soviet Psychiatry, 1950. The William & Williams Company, Baltimore.

ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାରର ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ଏବେ ବି ବିଚାରାଧୀନ । ନୂଆ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କଠାରେ ଚିକିତ୍ସା ଆଦୌ କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ପୁରାତନ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କଠାରେ ଏ ଚିକିତ୍ସା କରାଯାଇ ପାରେ । ଏହା ସବୁବେଳେ ଖୁବ୍ ଫଳପ୍ରଦ ନୁହେଁ । ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟ ଏକତୃତୀୟାଂଶ ପୁରାତନ ରୋଗୀଙ୍କୁ ସମାଜରେ ରହି ପାରିବା ପାଇଁ ଯେତିକି ସ୍ୱାଭାବିକତା ଦରକାର ତାହା ଦିଆଯାଇ ପାରିବ । ଅନ୍ୟମାନେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଲ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ କିଛି ଉପକାର ପାଆନ୍ତି । ପାରାନୋଇଆ ଓ କାଟାଟୋନିଆ ରୋଗୀ ଏହାଦ୍ୱାରା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବିଶେଷ ଉପକୃତ ହୁଅନ୍ତି । ମସ୍ତିଷ୍କ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ପରେ ରୋଗ ବେଳେ ବେଳେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଉପଶମ ହୋଇ ପୁଣି ଲେଉଟିବାର ଦେଖାଯାଏ । ମୋଟାମୋଟି କହିବାକୁ ଗଲେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ପ୍ରଣାଳୀ, ସଠିକ ସ୍ଥାନ ଓ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କ୍ଷତର ଆୟତନ ବିଷୟରେ ମତଦ୍ୱୈଧ ଥିବାରୁ ଏହାର ଫଳାଫଳ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କିଛି ଜାଣି ହେଉନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର କାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୂପେ ନିରୂପିତ ନ ହେଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର ନିଶ୍ଚିତ ଓ ଫଳପ୍ରଦ ଚିକିତ୍ସା ବାହାରି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏକାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ-ବିଷାଦ ପାଗଳାମି (ଏମ୍. ଡି. ପି.)

Maniac-Depressive Psychosis (M. D. P.)

ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ବିଷାଦ ପାଗଳାମି ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ପରି ବ୍ୟାପକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ତାହାପରି ଏତେ ସାଂଘାତିକ ନୁହେଁ । ରୋଗରେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଓ ବିଷାଦ ଏ ଦୁଇ ଅବସ୍ଥା ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ରୋଗୀଠାରେ ଦେଖାଦିଏ । ରୋଗୀ କେତେବେଳେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦରେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଓ ଆଉ କେତେବେଳେ ଅହେତୁକୀ ବିଷାଦରେ ନିମଗ୍ନ । ଆନନ୍ଦ ଓ ବିଷାଦ, ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ ଯେପରି "ଚକ୍ରବତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ୍ତେ" । ଏପରି ବିପରୀତ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ଆଗେ ଏହାକୁ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ରୋଗ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କ୍ରାପେଲିନ୍ (ଯେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ବିଷୟରେ ବହୁତ ତଥ୍ୟ ପାଇଛନ୍ତି) ସଠିକ ଭାବରେ ଆନନ୍ଦ ଓ ବିଷାଦ ଏ ଦୁଇ ଅବସ୍ଥାକୁ ଗୋଟିଏ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ପ୍ରଥମେ କହିଥିଲେ । ଏଥିରୁ ଆରୋଗ୍ୟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ । ଉନ୍ନତ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଣାଳୀ ଅଭାବରୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗରେ ଡାକ୍ତର ଯେପରି ହତାଶ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଏ ରୋଗରେ ତାଙ୍କୁ ସେପରି ହେବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା ଚିକିତ୍ସା-ପ୍ରଣାଳୀ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି ତାହା ଦ୍ୱାରା ଏମ୍. ଡି. ପି. ଭଲ କରାଯାଇ ପାରୁଛି ।

ଲକ୍ଷଣ

ବିଷାଦ-ଅବସ୍ଥା :—ଏ ଅବସ୍ଥା ଚିହ୍ନିବା କଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ରୋଗୀର ମୁହଁ ଓ ଚାଲିଚଳନରୁ ଏହା ସହଜରେ ଜଣାଯାଏ । ରୋଗୀ କ୍ଲାନ୍ତ, ଶ୍ରାନ୍ତ ଓ ଚିନ୍ତିତ ଦେଖାଯାଏ । ଲୋକ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ ନାହିଁ । ଗଭୀର ଦୁଃଖ ଥିଲା ଭଳି ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତି ବସିଥାଏ । ରୋଗ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ ହେଲାବେଳେ ପାଖଆଖ ଲୋକ ଭାବନ୍ତି ଯେ ରୋଗୀ ବୋଧହୁଏ କାମ କରି କରି ଅତିଶୟ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି ବା ତାର ସାମୟିକ ମନ ଖରାପ ହେଉଛି । ସେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କଠାରୁ ଦୂରରେ ରହେ, ରାସ୍ତାରେ ଦେଖିଲେ

ଆଡ଼େଇ କରି ଚାଲିଯାଏ । ଯେଉଁ କଥାରେ ଆଗେ ଖୁବ୍ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରୁଥିଲା ଏବେ ସେ ବିଷୟରେ ଉଦାସୀନତା ଦେଖାଏ । ନିଜ କାମରେ ହେଳା କରେ ଓ ଆଗେ ଯେଉଁ କାମ କରୁଥିଲା ସେହି କାମ କରିବା ପାଇଁ ଏବେ ବହୁତ ସମୟ ନିଏ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ରୋଗ ହେଲେ ସେମାନେ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କ୍ଲାସରେ ଯାହା ପଢ଼ା ହୁଏ ତାହା ନିହାତି ନୀରସ ଜଣାଯାଏ; ପ୍ରିୟ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଆଉ ଭଲ ଲାଗନ୍ତି ନାହିଁ । ବ୍ୟବସାୟୀ ତା କାମଦାମ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ କରେ, କୌଣସି ନୂଆ କାମ ହାତକୁ ନିଏନାହିଁ, ଅନେକ ସମୟରେ ଚିଠିପତ୍ରର ଉତ୍ତର ଦିଏନାହିଁ । ଘରଣୀ କେବେ ଘର କାମ ସାରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ନିଜର ଚେହେରା ପ୍ରତି ଆଦୌ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ବଡ଼ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି; ଘରର ସାଧାରଣ କାମ ଆଉ ତୁଲାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜୀବନ ନିହାତି ନିରର୍ଥକ ଓ ଔଦାସ୍ୟମୟ ଜଣାଯାଏ । ରୋଗୀ ନିଜର ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଘୋଡ଼େଇବାକୁ ଚାହେଁ ଓ ଅତି ନିକଟ ସମ୍ପର୍କୀୟମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗୋପନ କରିବାରେ ସଫଳ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ନିକଟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଲୋକମାନେ ଭାବନ୍ତି ଯେ ସେ ବୋଧେ ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁଁ ଅତିରିକ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି; ସାଧାରଣ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ନେଲେ ସେ ବି ସେଇଆ କହନ୍ତି ଓ ରୋଗୀକୁ ଜଳବାୟୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ କୌଣସି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ସାଗାକୁ ନେଇଯାଇ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ନିୟୁକ୍ତ କରି ରଖିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରନ୍ତି । ଏହା କରିଲେ ରୋଗୀ ସାଧାରଣତଃ ଆହୁରି ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ । କାରଣ ସେ ସୁସ୍ଥ ଲୋକଙ୍କ ଭଳିଆ ଏସବୁ ଉପଭୋଗ କରି ପାରେନା, ଅନ୍ୟମାନେ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବରେ ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେଇ ପାରୁଥିବାର ଦେଖିଲେ ସେ ନିଜର ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆହୁରି ସଚେତ ହୁଏ । ବେଳେ ବେଳେ ରୋଗୀ ନିଜର କୌଣସି କଳ୍ପିତ ଦୈହିକ ଅସୁସ୍ଥତା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ପଡ଼େ ଓ ଡାକ୍ତର ରୋଗୀ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଔଷଧ ଦେଇ ଚିକିତ୍ସା କରନ୍ତି । ଏପରି କି ଦୈହିକ ଅସୁସ୍ଥତା ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାରର ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିଲେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ମଧ୍ୟ କରି ବସନ୍ତି ।

—

ଏ ରୋଗରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ସବୁଠାରୁ ବିପଜ୍ଜନକ ଲକ୍ଷଣ । ରୋଗ ହୋଇଛି ବୋଲି ଜାଣି ନ ପାରି ରୋଗୀର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନେ ସତର୍କ ନ ରହିଲେ ସେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିପାରେ । ଚେଣ୍ଟି ମହିଁଙ୍କ ସମୟରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଏ ରୋଗର ପ୍ରଥମ ଓ ଶେଷ ଲକ୍ଷଣ ରୂପେ ଦେଖାଦିଏ । ଖୁବ୍ ଯତ୍ନ ସହକାରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟାର ଉପାୟ ରୋଗୀ ଠିକ୍ କରିଥାଏ । ବିଷ ଖାଇ, ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି, ନିଆଁ ଲଗାଇ ନିଜକୁ ପୋଡ଼ିଦେଇ ବା ଦଉଡ଼ିରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ତେଣୁ ରୋଗୀ କେବେ କଡ଼ି ବରଗା ଥିବା ଘରେ ରଖିବ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଦୋତାଲା ତିନିତାଲା ଘରେ ଖୋଲାବାରେଣ୍ଡା ଓ ରେଲିଂ ନ ଥିବା ଝରକା ଥିଲେ ସେଠାରେ ତାକୁ ରଖିବ ନାହିଁ । ବେଳେ ବେଳେ ରୋଗୀ ମରିବା ଆଗରୁ ନିଜ ପିଲା ଛୁଆଙ୍କୁ ମାରି ପକାଏ । ଆତ୍ମ-

ବୋମା ବିସ୍ଫୋରଣରୁ ଖସୁଥିବା ମାଗ୍ଭାତ୍ମକ ଧୂଳିକଣାରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ବା ବନ୍ଧୁ ରହିବାର ଅପରସୀମ ଦୁଃଖରୁ ମୁକ୍ତ ଦେବା ପାଇଁ ସ୍ୱେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମାରି ଦେଇଛୁ ବୋଲି ଲେଖିଦେଇ ଯାଏ ।

ଦୈହିକ ଓ ମାନସିକ—ଉଭୟ ପ୍ରକାର ରୋଗ ଲକ୍ଷଣ ନେଇ ରୋଗୀ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିର ବହିଃପ୍ରକାଶ ମାତ୍ର । ନିଜର ଆଗ୍ରହ ହଠାତ୍ କମି ଯାଇଛି ଓ ସବୁ କଥା ନୀରସ ଲାଗୁଛି, ଶୀଘ୍ର ଭାବି ପାରୁନି ବା କାମ କରି ପାରୁନି, ବିଚାର ଶକ୍ତିର ଦୁର୍ବଳତା ଓ ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ବହୁତ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖା ଯାଉଛି ବୋଲି ରୋଗୀ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ କହେ । ଦୈହିକ ଲକ୍ଷଣ ଭିତରେ କୋଷ୍ଠ କାଠିନ୍ୟ, ଅନିଦ୍ରା, ହାତ ଗୋଡ଼ ଝାଇଁ ଝାଇଁ ଲାଗିବା, ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ, ମୁଣ୍ଡ ଓ ଛାତିକୁ କିଏ ଚିପି ଧରିଲା ଭଳିଆ ଅସ୍ୱଚ୍ଛତା ବୋଧ କରିବା ପ୍ରଭୃତି ଦେଖାଦିଏ । ସବୁ ପ୍ରକାର ପରୀକ୍ଷା କରି କୋଷ୍ଠ କାଠିନ୍ୟ ବା ଅନିଦ୍ରା ପ୍ରଭୃତିକୁ ଚିକିତ୍ସା କଲେ ମଧ୍ୟ ରୋଗୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ; ବରଂ ନୂଆ ନୂଆ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ଦେଖାଯାଉଛି ବୋଲି କହେ । ନିଜର ଏହି ଦୈହିକ ଓ ମାନସିକ ରୋଗ ବିଷୟରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ରୋଗୀ ନାନା ପ୍ରକାର ଉଦ୍‌ବେଗ ଦେଖାଏ । ନିଜେ ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଉଛି ବୋଲି ଭାବି ରୋଗୀ ଆତଙ୍କିତ ହୁଏ ଓ ପାଖରେ ଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ତାକୁ ଧରି ରହିବାକୁ କୁହେ ।

କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ରୋଗ ଆରମ୍ଭରେ ଉଦାସୀନତା ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷଣ ରୂପେ ଦେଖା ଦେଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଶୀଘ୍ର ରୋଗୀ ବିଷର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଏ ବିଷାଦ ଅଳ୍ପରୁ ବେଶୀ ଯେ କୌଣସି ମାତ୍ରାରେ ଦେଖାଦିଏ । ସବୁ ରୋଗୀଙ୍କଠାରେ ସୁଖକର ବା ଦୁଃଖକର ଘଟଣାରେ ସୁଖ ବା ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରିବା କ୍ଷମତା ବହୁତ କମିଯାଏ । ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ଯେ କୌଣସି ଘଟଣା ମନରେ ବିଷାଦ ଆଣିଦିଏ । ସୁଖକର ଘଟଣାର ପରିଣତି କପରି ଦୁଃଖମୟ ହୋଇପାରେ ଏହା ଭାବି ଭାବି ରୋଗୀ ସୁଖକର ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ବିଷର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ମନେକର ରୋଗୀର ପୁଅ ଭଲ ଡିଭିଜନରେ ଇଂଜିନିୟରିଂ ପାସ୍ କରିଛି । ଏ ଖବର ପାଇ ସେ ଭାବେ, ଯେ ଭଲ ଡିଭିଜନରେ ପାସ୍ କଲା କଣ ହେବ ପୁଅକୁ ତ ପାଞ୍ଚ ସାତ ଚାକିରି ମିଳିବନି । ଏହା ଭାବି ଭାବି ସେ ହତାଶ ହୋଇ ପଡ଼େ ।

ଏମ. ଡ଼ି. ପି. ରୋଗୀର ବୁଦ୍ଧି ବା ବିଚାର ଶକ୍ତି କମିଯାଇ ଥିବାର ଜଣାପଡ଼େ । ସ୍ମୃତି ଭ୍ରଂଶ ଓ ନିଜର ଭାବନା ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ଅକ୍ଷମତା ଏହାର ଆଉ ଦୁଇଟି ଲକ୍ଷଣ । କିନ୍ତୁ ରୋଗ ଭଲ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ ସବୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇଯାଏ । ରୋଗୀ କୌଣସି ଜଟିଳ-କଥା ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ, ବିଚାର ଶକ୍ତି ହୀନତା ଉପଲବ୍ଧି କରି ଖୁବ୍ ବିଚଳିତ ହୁଏ । ମୋଟ ଉପରେ ତାର ମାନସିକ କ୍ରିୟାକଳାପ ପଛେଇ ଯାଏ । ପୁଣି ଏଇଥିପାଇଁ ଭାବି

ଭାବି ସେ ଆତୁର ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼େ । ନୈରାଶ୍ୟ ଓ ଦୁଃଖ ଉଦ୍ରେକ କରୁଥିବା କଥା ରୋଗୀ ବାରମ୍ବାର ଭାବିବାକୁ ଲାଗେ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସେ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଚାଲି ବୁଲି କରେ ନାହିଁ; କଡ଼ ଭଳିଆ ବସି ରହେ । କିନ୍ତୁ କାଟାଟୋନିଆ ରୋଗୀ ଭଳି ଏ ଜଡ଼ତା ଏତେ ବ୍ୟାପକ ନୁହେଁ । ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି. ରୋଗୀ ନିଜକୁ ସଫାସୁତରା ରଖିପାରେ ଓ କାଟାଟୋନିଆ ରୋଗୀ ଭଳି ଯଦିଓ ସମୟେ ସମୟେ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିବୁଲି କରେନି ତଥାପି ବିଛଣାରେ ଝାଡ଼ା ପରିସ୍ରା କରେ ନାହିଁ ।

ସାଧାରଣତଃ ସକାଳୁ ସେ ବେଶୀ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଦେଖାଯାଏ, ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳକୁ ବିଷାଦ କଟିଯାଇ ତାକୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସୁସ୍ଥ ଲାଗେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଏହା ହୁଏ । ଅତଶଯ୍ୟ ବିଷାଦ ହେତୁ ରୋଗୀ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବସି ରହିବା ଦେଖି ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଭାବନ୍ତି ଯେ ସେ କିଛି ବୁଝୁନି ବା ଜାଣୁନି । ତେଣୁ ତା ଆଗରେ ତା ମନକୁ ଆଘାତ ଲାଗିଲା ଭଳି ଅନେକ କଥା କହନ୍ତି । ଏ ସବୁ କହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କାରଣ ରୋଗୀ ସବୁ ବୁଝିଥାଏ ଓ କିଏ କଣ କହିଲା ତାହା ପରିଷ୍କାର ମନେ ରଖିଥାଏ ।

ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥା—ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଳ୍ପ ରୋଗୀଙ୍କଠାରେ ଏ ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଦିଏ । ବିଷାଦ ଅବସ୍ଥା ପରି ଏହା ଏତେ ବ୍ୟାପକ ନୁହେଁ । ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥାରେ ରୋଗୀ ପୁରାପୁରି ସୁସ୍ଥ ଦେଖାଯାଏ । ତାହାର କୌଣସି ଦୈହିକ ବିକୃତି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ରୋଗ ଆରମ୍ଭରୁ ରୋଗୀ ସାମାନ୍ୟ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଦେଖାଯାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ପରେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥା ଆସିଯାଏ ।

ରୋଗୀ ସକାଳୁ ଉଠେ, ୬।୭ଟା ବେଳକୁ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ବେଶ୍ ଖୁସିବାସିରେ ଦିନ କଟାଇବ ବୋଲି ଠିକ୍ କରେ । ଗୃହିଣୀ ହୋଇଥିଲେ ସକାଳୁ ସକାଳୁ ତାଙ୍କର ସବୁ କାମ ସରି ଯାଇଥାଏ । ତାପରେ ବେଶବାସ ହୋଇ ସେ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ଘରକୁ ବୁଲି ଯାଆନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ତାଙ୍କ ପରିଚ୍ଛଦ ସୁରୁଚିସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ବାହାରେ ପିନ୍ଧି ବୁଲିଯିବା ଶାଢ଼ୀ ଦିପହରେ ପିନ୍ଧନ୍ତି ବା ଅତି ଗାଢ଼ ରଙ୍ଗର ଶାଢ଼ୀ ସବୁବେଳେ ପିନ୍ଧିଥାଆନ୍ତି । ରୋଗୀ ଟିକିଏ କଥାରେ ହସି ଉଠେ; ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁଭାବ, କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଉପରଠାଉରିଆ । ଉପରେ ପଡ଼ି କଥା କହିବା ଓ ପୁରୁଷ ରୋଗୀ ହୋଇଥିଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ କରି କାମଲିପ୍ସା ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ଏମାନଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ । ସମୟେ ସମୟେ କାମଲିପ୍ସା ଏତେ ପ୍ରବଳ ହୁଏ ଯେ ରୋଗୀର ସଂଯମ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ଓ ସେଥିପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ରୋଗୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ନେଉନ୍ତି ।

ରୋଗୀର ଅଫୁରନ୍ତ କର୍ମବୀର୍ଯ୍ୟ ଥିଲାଭଳି ଜଣାପଡ଼େ । କାରଣ ସେ କେବେ କ୍ଲାନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ ଯଦିଓ ଏକାଧିକ କାମରେ ବରାବର ଲାଗିଥାଏ । ଜଣା ଅଜଣା ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖେ ଓ ତାର ଯେଉଁଥିରେ ଆଦୌ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା କଥା ନୁହେଁ ସେ ସବୁ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଚିଠି ଲେଖି ଜଣାଏ । ବିଭିନ୍ନ ସଭା ସମିତିର ସଭ୍ୟ ହେବା ଓ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କାମ କରିବା ରୋଗୀର ବ୍ୟବହାରର ଏକ ଅଂଶ । କିନ୍ତୁ ଏତେ କାମଦାମ କଲେ ବି ସେ ସବୁ ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ । କାରଣ ସ୍ଥାନ କାଳ ପାତ୍ର ବିଚାର ନ କରି, ଭାଗମାପ ନ ରଖି ରୋଗୀ କାମ କରି ଯାଉଥାଏ । ନିଜେ ଜୀବନକୁ ଖୁବ୍ ଉପଭୋଗ କରୁଛି ଓ ନିଜର ବଳ ବହୁତ ଅଛି— ଏ ସବୁ ରୋଗୀ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ତାକୁ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପରାମର୍ଶ କଥା କହିଲେ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ କରେ; ଡାକ୍ତର ଉପଦେଶ ଦେଲେ ଆଦୌ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । କୌଣସି ଦୈହିକ ରୋଗ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଉ ନ ଥିବାରୁ ତାକୁ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ଆଣିବା କଷ୍ଟ । ଲୋକେ ଶୁଣନ୍ତୁ ବା ନ ଶୁଣନ୍ତୁ ସେ ଗପ କରେ ଓ ମଝିରେ ମଝିରେ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ଆଘାତ ଦେଲାଭଳିଆ ଥଟ୍ଟା ତାମସା କରେ । ସମସ୍ତଙ୍କ କାମ ବଢାଉଥିବାରୁ ଓ ଯେଉଁଠିକି ଗଲେ ସେ ଜାଗାଟା ଯେମିତି ନିଜର ଏଇ ରକମ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାରୁ ତାକୁ ଲୋକେ ଚଢ଼ନ୍ତି ଓ ସେଥିରୁ କଳି ଉପୁଜେ । ରୋଗୀ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଖୁବ୍ ରାଗିଯାଏ, କିନ୍ତୁ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପୁଣି ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ଉଠେ । କାହାର ଦୁଃଖରେ ହୁଏ ତ ସାମୟିକ ଭାବରେ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ହୋଇ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ତାହା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ, ତାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଓ ଭାବନାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକାର ଚିତ୍ତବିଶୃଙ୍ଖଳା ଦେଖାଯାଏ । କୌଣସି ଗୋଟିଏ କଥା ବେଶୀ ସମୟ ସେ ଭାବି ପାରେନି । ରୋଗୀର କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଦେଖାଯାଏ, କାରଣ ଯାହା ମନରେ ଆସିଲା ସେ ବିଷୟ କହିବାକୁ ଲାଗେ । ତେଣୁ ଗୋଟିଏ କଥା ନ ସରୁଣୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଆରମ୍ଭ କରେ । ରୋଗର ସାଂଘାତିକ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ କହି ପାରେନି, ଏପରି ଅତିଶୟ ଚଞ୍ଚଳତା ହେତୁ ତାର ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ, କାରଣ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ସେ ପରୀକ୍ଷାର ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ସେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବା ଲୋକେ ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଛନ୍ତି ଏହିପରି ଅଳୀକ ଭାବନା ତା ମନରେ ବେଳେ ବେଳେ ଦେଖାଦିଏ । କିନ୍ତୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ବେଶୀ ସମୟ ରହେ ନାହିଁ । ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥାରେ ରୋଗୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତେଜିତ ହୁଏ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ସେ ଅର୍ଥହୀନ ପ୍ରଳାପ କରେ । ତାର ଭ୍ରାନ୍ତଧାରଣା ସବୁ ଦେଖାଦିଏ । ନିଦ ହେବାରେ ଗୋଳମାଳ ହୁଏ ଓ ରୋଗୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼େ । ଓଜନ କମିଯାଏ ଓ ଅବିରତ କାମ କରୁଥିବାରୁ ସେ ଖୁବ୍ କ୍ଲାନ୍ତ ବୋଧକରେ । ଠିକ୍ କରି ଖିଆପିଆ କରେ ନାହିଁ । ଏ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରିଲେ ରୋଗୀର ଜୀବନ ବିପନ୍ନ ହୁଏ ।

କେତେକ ରୋଗୀ କେବଳ ବିଷାଦ ବା ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥା ଭୋଗ କରନ୍ତି । ଆଉ କେତେକ ରୋଗୀଙ୍କଠାରେ ବିଷାଦ ଓ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲତା—ଏ ଦୁଇଟି ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ଧମାନ୍ୱୟରେ ଦେଖାଯାଏ । ମଝିରେ ମୋଟେ ରୋଗ ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥା ଆସେ ନାହିଁ । ଆଉ କେତେକ ରୋଗୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ହେବାପରେ କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ରୋଗୀ ଆରୋଗ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ତା ପରେ ହଠାତ୍ ଦିନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆର ଅବସ୍ଥାଟି ଦେଖାଯାଏ ।

ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି.ର ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା—ହଜାରକରେ ତିନି ଚାରିଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଏମ. ଡ଼ି. ପି. ହେବାର ସମ୍ଭାବନା । ଇହୁଦୀ ଓ ଧନୀ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ଏ ରୋଗ ବେଶୀ ଦେଖାଯାଏ ବୋଲି କହନ୍ତି । ବଂଶଗତ କାରଣ ଉପରେ ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି. ଅନେକାଂଶରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି. ରୋଗୀମାନଙ୍କର ବାପ ମା ଭିତରୁ ଶତକଡ଼ା ୧୦.୨ ଏ ରୋଗ ଭୋଗୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହିପରି ଏ ରୋଗୀମାନଙ୍କର ପିଲାପିଲିଙ୍କ ଭିତରୁ ଶତକଡ଼ା ୧୨.୮ ଜଣଙ୍କୁ, ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କ ଭିତରୁ ଶତକଡ଼ା ୯.୧ ଜଣଙ୍କୁ ଓ ଝିଅ‌ର ପୁଅଙ୍କ ଭିତରୁ ଶତକଡ଼ା ୨.୬ ଜଣଙ୍କୁ ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି. ହୋଇଛି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପରୀକ୍ଷାରେ ୨୩ଟି ସମଖଣ୍ଡ ବିଶିଷ୍ଟ (Uniovular) ଯମଜଙ୍କୁ ନିଆଗଲା । ଏପରି ୨୩ଟି ଯୁଗ୍ମ ଭିତରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗ୍ମରେ ଜଣଙ୍କୁ ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି. ହୋଇଥିଲା । ଦେଖାଗଲା ଯେ ୨୨ଟି ଯୁଗ୍ମରେ ଜଣଙ୍କୁ ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି. ହେଲେ ଆର ଜଣଙ୍କୁ ସେହି ରୋଗ ହୋଇଛି । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି ଯେ ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି. କେତେକାଂଶରେ ବଂଶଗତ ।

ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି. ହେବା ଲୋକଙ୍କର ଶାରୀରିକ ଗଠନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ଏକପ୍ରକାର ବିଶେଷତ୍ୱ ଦେଖାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଏମାନେ ମୋଟା ସୋଟା ଲୋକ, ଏମାନଙ୍କର ପେଟ ବାହାରି ପଡ଼ିଥାଏ, କାନ୍ଧ, ଅଣ୍ଟା ବେଶ ଚଉଡ଼ା । ସବୁ ବେଳେ ଖୁସିବାସିରେ ଥାଆନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କଥାରେ ଏମାନେ ହେଲେ ମଉଜିଆ ଲୋକ । କିନ୍ତୁ ଟିକେ କଥାରେ ରାଗିଗଲେ ତୁନ୍ ମାରପିଟ୍ କରନ୍ତି । ଆଶାଆଶ୍ରିତଃ ଏମାନଙ୍କୁ ସହଜରେ ଖୁସି ବା ବିରକ୍ତ କରିହୁଏ ପାରିବ । ଏମାନେ ଖାମଖିଆଲି ଓ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ । ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି. ରୋଗୀଙ୍କ ଘର ଲୋକମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଏହି ପ୍ରକାରର । ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଏ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଠିକ୍ ବିପରୀତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଦେଖାଏ । ସେ ଡେଙ୍ଗା ଓ ପାତଳା । ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ମିଶେନି, ଖୁସିବାସି ପ୍ରକୃତିର ଆଦୌ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଏ ଦୁଇଟି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପରସ୍ପରର ବିପରୀତ । ଏମ. ଡ଼ି. ପି. ଅନୁକୂଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ଇଂରାଜୀରେ ସାଇକ୍ଲଏଡ୍ (Cycloid) ଓ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଅନୁକୂଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ସ୍କିଜଏଡ୍ (Schizoid) କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ସବୁ ଏମ. ଡ଼ି. ପି.ଙ୍କର ସାଇକ୍ଲଏଡ୍ ବା ସବୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗୀଙ୍କର ସ୍କିଜଏଡ୍ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ନାହିଁ ।

ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥି ଗୁଡ଼ିକର ଅନିୟମିତ କ୍ଷରଣ ଯୋଗୁଁ ଏମ୍‌· ଡ଼ି· ପି· ହୁଏ ବୋଲି କେତେକଙ୍କର ମତ । ଏହାର ସପକ୍ଷରେ ସେମାନେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଅନ୍ତି । ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ବିଷାଦ ଅବସ୍ଥା ସାଧାରଣତଃ ଋତୁ ବନ୍ଦ (Menopaus) ବେଳେ ଆସେ । ପୁଣି ଏମ୍‌· ଡ଼ି· ପି· ହେଲାବେଳେ ଋତୁରେ ଅନିୟମିତତା ଦେଖାଯାଏ । ଥାଇରଏଡ୍ ଗ୍ରନ୍ଥିରେ ରୋଗ ହେବାରୁ ଗ୍ରନ୍ଥିକୁ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ଦ୍ୱାରା କାଟି-ନିଆଗଲା ପରେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଯାଏ । ସେହିପରି ପିଟୁଇଟାରି ଗ୍ରନ୍ଥିରେ କେତେକ ପ୍ରକାର ରୋଗ ହେଲେ ବିଷାଦ ଅବସ୍ଥା, ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଲକ୍ଷଣ ଭାବରେ ଦେଖାଦିଏ । ଏ ସବୁରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥି ଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷରଣ ସହିତ ଏମ୍‌· ଡ଼ି· ପି·ର କିଛି ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏହା ସବୁବେଳେ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । କାରଣ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଋତୁ ଆରମ୍ଭ ବେଳେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ବା ବିଷାଦ କୌଣସି ଅବସ୍ଥା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ପୁଣି କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥି ଗୁଡ଼ିକ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆବେଗମୟ ଜୀବନରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କଠାରେ ଏ ରୋଗ ବେଶୀ ଦେଖାଯାଏ । ଏମ୍‌· ଡ଼ି· ପି· ରୋଗୀଙ୍କ ଭିତରେ ୩ ଭାଗ ସ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ୨ ଭାଗ ପୁରୁଷ ଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ଅନ୍ୟ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଦେଖାଯାଇ ପାରୁଥାଏ । ବୋଧହୁଏ ସ୍ତ୍ରୀ ରୋଗୀମାନେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ବେଶୀ ଯାଆନ୍ତି, ପୁରୁଷମାନେ ନିଜ କାମ କମେଇ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ପୁରୁଷମାନେ ନିଶା ଖାଇ ନିଜର ବିଷାଦ ବା ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥାକୁ ସହି ନେଇ ପାରନ୍ତି ଓ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ପୁରାତନ ମଦ୍ୟପ ବା ଅଫିମ ଖୋର ହିସାବରେ ଯାଆନ୍ତି, ଏମ୍‌· ଡ଼ି· ପି· ରୋଗୀ ହିସାବରେ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ପୁରୁଷ ରୋଗୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ ରୋଗୀଙ୍କଠାରୁ କମ ହୋଇପାରେ ।

ସଂକ୍ରାମକ ଏନ୍ କେଫାଲାଇଟିସ୍ ବା ସେହି ପ୍ରକାର ମସ୍ତିଷ୍କ ରୋଗ ପରେ ବିଷାଦ ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଯାଏ । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ ମସ୍ତିଷ୍କରେ କୌଣସି ରୋଗ ଏମ୍‌· ଡ଼ି· ପି·ର ଆଂଶିକ କାରଣ ହୋଇପାରେ ।

ଅନ୍ୟ ପାଗଳାମି ପରି ଏମ୍‌· ଡ଼ି· ପି· ରୋଗ ମଧ୍ୟ ପ୍ରିୟଜନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ବା ପ୍ରେମରେ ହତାଶା ପ୍ରଭୃତି ଆବେଗମୟ କାରଣରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇପାରେ । ବିଶେଷତଃ ଏପରି କିଛି ଦୁଃଖଦାୟକ ଘଟଣା ପରେ ବିଷାଦ ଅବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ତାହା ରୋଗ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ିବା କଷ୍ଟକର । ସମୟକ୍ରମେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଏପରି ଦୁଃଖ କମିଯିବା କଥା । କିନ୍ତୁ ରୋଗ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ତାହା ହୁଏନା—ଦୁଃଖ ଆହୁରି ଗଭୀର ହେଉଥିବାର ଜଣାପଡ଼େ । ସେତେବେଳେ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବମାନେ ଏପରି ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ରୋଗୀକୁ ଆଣନ୍ତି ।

ଚିକିତ୍ସା—ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ଏ ରୋଗରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଏହା ଦେବା ପୂର୍ବରୁ କିଛି ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ । କାରଣ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କର ଏମ. ଡ଼ି. ପି. ଗ୍ରୁଏଁ ଗ୍ରୁଏଁ ଭଲ ହେବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଛି । ଯଦି ଆପେ ଆପେ ଭଲ ହୋଇଯିବ ତେବେ ରୋଗୀକୁ ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ ଶକ୍ ଭଳି ଗୁରୁତର ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଅନୁଚିତ ।

ପ୍ରଥମେ ରୋଗୀକୁ ଆସନ୍ନ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ । କୁହାଯାଇଛି ଯେ ରୋଗୀର ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ । ତେଣୁ ରୋଗୀକୁ ସବୁବେଳେ ନଜରରେ ରଖିବା ଉଚିତ । ଘରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ନ ହେଲେ ମାନସିକ-ଚିକିତ୍ସାଳୟକୁ ନେଇ ଆସିବା ଦରକାର । ରୋଗୀ ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ଥିଲାବେଳେ ତାକୁ ଅବହେଳା କରିବନି । ଯେତେ ଚୁପ୍ ଚାପ୍ ବସିଥାଉ ନା କାହିଁକି ତା ପ୍ରତି ସବୁବେଳେ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇବ । ତାକୁ ଇଆଡ଼ୁ ସିଆଡ଼ୁ କହି ମନ ଖୁସି କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ବୃଥା । ସେହିପରି ତାକୁ ମଉଜ ମଜଲିସ୍‌ରେ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଅନୁଚିତ । କୁହାପୋଛା କରି ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେବା ପାଇଁ ତାକୁ ରାଜି କରାଇବାକୁ ହେବ । ବିଶେଷତଃ ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ରୋଗୀ ସହଜରେ ଖାଇବାକୁ ମଙ୍ଗନ୍ତି ନାହିଁ, ନିଦ ସହଜରେ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ଦୈହିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କିପରି ଭଲ ରହିବ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ । ନାକବାଟେ ବା ଜବରଦସ୍ତ କ୍ରମଚରେ ଖୁଆଇବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ । ନିଦ ନ ହେଉଥିଲେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁଯାୟୀ ନିଦ ଔଷଧ ଦେବାକୁ ହେବ । ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ପରେ ରୋଗୀ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଣି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଦେଖାଯାଏ । ତେଣୁ ସେଥିପ୍ରତି ସାବଧାନ ରହିବା ଉଚିତ । ଭଲ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତାକୁ ଅନ୍ୟ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳାମିଶା କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେବା କଥା । ରୋଗୀକୁ ହାତ କାମ ବା ସେହିପରି କିଛି ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଶିଖାଯାଏ । ସେ ପ୍ରାୟ ଭଲ ହୋଇ ଆସିଲେ ତାର ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଚିକିତ୍ସକ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି; ତାକୁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେବାକୁ ଓ କିଛି ସମାଲୋଚନା ନ କରିବାକୁ କୁହାଯାଏ ।

ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଣାଳୀ ଭିତରେ ନିଦ ଔଷଧ ଓ ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ ଶକ୍ ଦେବା ପ୍ରଧାନ । ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥାରେ ରୋଗୀ ଖୁବ୍ ଉତ୍ତେଜିତ ହୁଏ । ତେଣୁ ତାକୁ କୌଣସି ନିଦ ଔଷଧ ଦେଇ ଶୁଆଇ ପକାନ୍ତି । ବ୍ରୋମାଇଡ଼, ଫେନୋ ବାର୍ବିଟୋନ୍, ପାରେଲ୍‌ଡ଼ିହାଇଡ଼୍ ପ୍ରଭୃତି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଔଷଧ ଅଛି । ରୋଗୀର ମୂତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରରେ ଘା ବା ସେପରି କେତେକ ଦୈହିକ ରୋଗ ଥିଲେ ବ୍ରୋମାଇଡ଼୍ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ କେଉଁ ନିଦ ଔଷଧ ଦେବ ତାହା ସବୁବେଳେ ଡାକ୍ତରଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ବାଛିବା ଉଚିତ । ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ନିଦ ଔଷଧ ନାଁ ଜାଣି ଜଣେ ଡାକ୍ତର ପାଲଟି କେବେ ଚିକିତ୍ସା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଆଗେ ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ରୋଗୀଙ୍କୁ ୮।୧୦ ଘଣ୍ଟା ଧରି ଗରମ ପାଣିରେ ଗାଧୋଇ ଦେଉଥିଲେ । ପାଣିକୁ ୯୮° (ଫାରେନ୍ ହାଇଟ୍) ଗରମ କରି ଟବ୍‌ରେ ରୋଗୀକୁ ବସାଇ ଦେଉଥିଲେ ।

ଆଜିକାଲି ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ବାହାରିବାରୁ ଆଉ ଏ ଚିକିତ୍ସା ସେତେ ପ୍ରଚଳିତ ନୁହେଁ ।

ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ଦ୍ୱାରା ବାତ ମାରିଲି ଭଳି ଆକୁଞ୍ଚନ ପ୍ରସାରଣ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ । ତା' ପରେ ରୋଗୀ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯାଏ । ଏ ଚିକିତ୍ସା ସପ୍ତାହରେ ଥରେ ଦୁଇ ଥର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ଦିଆହୁଏ । ଆଜିକାଲି ସବୁ ମାନସିକ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଏ ଚିକିତ୍ସାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥର ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ପରେ ଅବଶ୍ୟ ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ବୁଦ୍ଧି ଓ ସ୍ମୃତି ଶକ୍ତିର କ୍ଷତି ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଏହା ଆଦୌ ବିପଜ୍ଜନକ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଏହାର ନିର୍ବିଚାର ପ୍ରୟୋଗରେ ରୋଗୀର ବୁଦ୍ଧି ଓ ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି କ୍ଷୟ ହୁଏ ଓ ଏ କ୍ଷତି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ହୋଇପାରେ ।

୫୦ ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଗଲେ ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ଦ୍ୱାରା ଭଲ ଫଳ ମିଳିଛି । ପ୍ରଥମେ ସାପ୍ତାହିକ ଦୁଇଥର ଶକ୍ ତିନିସପ୍ତାହ ଦେବାପରେ ସପ୍ତାହକୁ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ଶକ୍ ଦିଆଯାଏ । ଶକ୍‌ର ଫଳାଫଳ ଉପରେ ଚିକିତ୍ସା କେତେଦିନ ଚାଲିବ ତାହା ନିର୍ଭର କରେ । ଯଦି ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ଦ୍ୱାରା ଭଲ ଫଳ ନ ମିଳେ, ୨।୩ ମାସ ସେ ଚିକିତ୍ସା ବନ୍ଦ କରି ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲେ ସୁଫଳ ମିଳିବାର ଆଶା ଅଛି ।

ଏମ୍. ଡି. ପି.ର ବିଷାଦ ଅବସ୍ଥାରେ ଶକ୍ ଭଲି କାମ କରେ; ତାହା ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥାରେ ସେତେ ଫଳପ୍ରଦ ନୁହେଁ । ତଥାପି ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥାରେ ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତେଜନା କମି ଯାଏ । କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ରୋଗ ଛାଡ଼ିଯାଏ ଓ ରୋଗୀ ତା ଘରକୁ ଫେରି ଯାଇପାରେ । ଏମ୍. ଡି. ପି.ର ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ପରେ ଆରୋଗ୍ୟ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନ ହୋଇ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ରୋଗୀକୁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ବେଶୀଦିନ ରହିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ସେ ତାର ପୂର୍ବକାମକୁ ଫେରିଯାଏ । ପୁଣି ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦେବା ମାତ୍ରକେ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଆସି ଚିକିତ୍ସିତ ହୁଏ । ମାସେ ଦୁଇ ମାସରେ ସେ ଭଲ ହୋଇଯାଏ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ କିଛି ଅସୁବିଧା ହୁଏ ନାହିଁ । ଆରୋଗ୍ୟ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନ ହେଲେ ଯେ ଚିକିତ୍ସା ମୂଲ୍ୟହୀନ ଏହା ଭାବିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।

ଯେଉଁଠି ଶକ୍ ଚିକିତ୍ସା ବା ଅନ୍ୟ ସବୁ ଚିକିତ୍ସା ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇଛି, ସେଠାରେ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କରାଯିବା କଥା ବିଚାର୍ଯ୍ୟ । ବିଶେଷତଃ ୫୦ ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବୟସ୍କ ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ରୋଗୀଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ଦ୍ୱାରା ଭଲ ଫଳ ମିଳିବାର ଦେଖାଯାଇଛି । ଯଦି ଏମ୍. ଡି. ପି. ରୋଗୀ ସାମୟିକ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରୁ ନ ଥାଏ ଓ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଚିରଜୀବନ ରହିବା ତା ପକ୍ଷରେ ନିଶ୍ଚିତ ତେବେ ଏ ଚିକିତ୍ସା ତାଠାରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇ ପାରେ । ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏଭଳି ଚିକିତ୍ସା ଦ୍ୱାରା ଭଲ ଫଳ ମିଳିଛି । ତେବେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ପ୍ରଣାଳୀ ଆହୁରି ଉନ୍ନତ ହେଲେ ଚିକିତ୍ସା ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ହେବ ବୋଲି ଆଶା ।

ଦ୍ୱାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଏପିଲେପ୍‌ସି ବା ଅପସ୍ମାର

ଆମ ଦେଶରେ ଅପସ୍ମାର ଗୋଟିଏ ଅତି ଜଣାଶୁଣା ରୋଗ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପିଁହୁଲା ମାରିବା, ବୟସ୍କ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବାତ ମାରିବା ଓ ବାତ ମାରିବା ହେତୁ ଅଚେତ ହୋଇ କୂଅ ପୋଖରୀରେ ପଡ଼ି ମରିବା ପ୍ରଭୃତି ଅପସ୍ମାର ରୋଗର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ହୋଇପାରେ । ଅବଶ୍ୟ ବାତ ମାରିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ସ୍ୱରୂପରେ ଦେଖାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ବୋଲି କୁହାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅପସ୍ମାର ବା ଏପିଲେପ୍‌ସିକୁ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ବୋଲି ଧରାଯାଏ । କାରଣ ଏପିଲେପ୍‌ସି ହେତୁ ରୋଗୀର ମନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଉଭୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ପୁଣି ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗ କେତେକ ମାନସିକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ବଢ଼ିଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଏହାକୁ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ଶ୍ରେଣୀରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି ।

ଆଗେ ବହୁତ ପ୍ରକାରର ବାତ ମାରିବାକୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ତା ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ପ୍ରକାର ବାତ ମାରିବାର କାରଣ ଆଜିକାଲି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଜଣାପଡ଼ିଲାଣି । ସେ ଗୁଡ଼ିକୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ବୋଲି ଆଉ କୁହାଯାଉ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ରୋଗୀଙ୍କଠାରେ ବାତ ମାରିବାର କାରଣ ଖୋଜି ମିଳେ ନାହିଁ । ସେହି ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ହୋଇଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ତେଣୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି କହିଲେ ସେହି ପ୍ରକାର ବାତ ମାରିବାକୁ ବୁଝାଏ ଯାହାର ଜଣାଶୁଣା କାରଣ ନାହିଁ । ଏହାର ଇଂରାଜୀ ନାମ ଇଡ଼ିଓପାଥିକ୍ ଏପିଲେପ୍‌ସି । ଏହା ସାଧାରଣତଃ ଯୌବନର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଦେଖାଦିଏ ଓ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବଢ଼ି ଚାଲେ । ଦୈହିକ କାରଣ ଥିବା ବାତଠାରୁ ଏହା ସହଜରେ ବାରି ହୁଏ । ମସ୍ତିଷ୍କରେ କ୍ଷତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରୋଗ, ହୃତପିଣ୍ଡ ଓ ରକ୍ତଗ୍ରନ୍ଥିରେ ପୁରାତନ ରୋଗ, ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ହେତୁ ପୁରାତନ ରୋଗ, ସିଫିଲିସ୍ (ଉପଦଂଶ) ଓ ବହୁମୂତ୍ର—ଏପରି କେତେକ ଦୈହିକ ରୋଗରେ ବାତ ମାରିବା ଦେଖାଯାଏ ଓ ସେ ସବୁରେ ଦୈହିକ କାରଣ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ।

ଲକ୍ଷଣ :—ଲକ୍ଷଣ ଅନୁସାରେ ଏପିଲେପ୍‌ସିକୁ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ—ଗ୍ରାଣ୍ଡ୍‌ମାଲ୍ ଓ ପେଟିଟ୍‌ମାଲ୍. । ପ୍ରଥମଟି ଦ୍ୱିତୀୟଟିଠାରୁ ସାଂଘାତିକ । ଗ୍ରାଣ୍ଡ୍‌ମାଲ୍‌ରେ ରୋଗୀ ଅଚେତ ହୋଇଯାଏ ଓ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ବାତ ମାରେ, କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାରରେ କେବଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପାଇଁ ଚେତନା ଲୋପ ପାଇପାରେ ଓ ବାତ ମାରିବା ଆଦୌ ଦେଖାଦେଇ ନ ପାରେ ।

ଗ୍ରାଣ୍ଡ୍ ମାଲ୍‌ର ଲକ୍ଷଣ :—ଏପିଲେପ୍‌ସି କହିଲେ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଗ୍ରାଣ୍ଡ୍‌ମାଲ୍‌କୁ ବୁଝନ୍ତି । ଏହାର ଏକ ମାତ୍ର ମାନସିକ ଲକ୍ଷଣ ହେଲା ଚେତା ହରାଇବା ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ଦୈହିକ ଲକ୍ଷଣ ବାତ ମାରି ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯିବା । ଏ ରୋଗରେ ବାତ ମାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ କେତେକ ଚିହ୍ନ ଦ୍ୱାରା ରୋଗୀ ଏହାର ଆଭାସ ପାଏ । ଶତକଡ଼ା ୧୦ ଭାଗ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରକାର ଆଭାସ ୮।୯ ଘଣ୍ଟା ଆଗରୁ ମିଳେ । ଅବଶ୍ୟ ବାତ ମାରିବାର ଠିକ୍ ପୂର୍ବରୁ ସବୁ ରୋଗୀ ଏହାର ଆଭାସ ପାଇ ଥାଆନ୍ତି । ୮।୯ ଘଣ୍ଟା ଆଗରୁ ରୋଗୀକୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ଲାଗେ, କୌଣସି ଜାଗାରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସିପାରେ ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡ ବିନ୍ଧିବା, ଉଦ୍‌ବେଗ ଅନୁଭବ କରିବା ଓ ମନ ଖରାପ ହେବା ପ୍ରଭୃତି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦିଏ । ରୋଗୀ ଚିଡ଼ାଚିଡ଼ି କରେ । ବେଳେ ବେଳେ ଚମରେ ଅଗିଆବାତ ଭଳି ବିସ୍ଫୋଟକ ଦେଖାଦିଏ । ରୋଗୀ ସ୍ୱପ୍ନାବିଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥାରେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ରହିଥିବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ବେଳେ ବେଳେ ରୋଗୀକୁ ଲାଗେ ଯେମିତି ତା ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ହଠାତ୍ ଶବ୍ଦ ହେଉଛି ବା ଆଲୁଅ ପଡ଼ୁଛି । ପାକସ୍ଥଳି ଓ ଅନ୍ତ୍ରନାଳୀରେ ଗୋଳମାଳ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମୟରେ ଦେଖା ଦେଇପାରେ ।

ବାତ ମାରିବାର ଠିକ୍ ଆଗରୁ ଯେଉଁ ପୂର୍ବାଭାସ ମିଳେ ତାହାକୁ ଇଂରାଜୀରେ 'ଅରା' (**Aura**) କହନ୍ତି । ଏ ପୂର୍ବାଭାସରେ ବିକୃତ ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦେଖାଯାଏ ! ଯଥା— ରୋଗୀ ସମ୍ମୁଖରେ ଅଗ୍ନିଶିଖା ଦେଖେ, ଆଖି ଆଗରେ ଆକୃତିହୀନ ରଙ୍ଗ ଦେଖେ ବା ପୂର୍ବରୁ ଦେଖିଥିବା କୌଣସି ଦୃଶ୍ୟ ଚିହ୍ନକରି କରି ତା ଆଖି ଆଗରେ ଝଲସି ଉଠେ । ଜଣେ ରୋଗୀ ବାତ ମାରିବା ଆଗରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସବୁବେଳେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଏହା ଛଡ଼ା ମନ ହଠାତ୍ ଭାବନାଶୂନ୍ୟ (**Blank**) ହୋଇଯାଏ । ରୋଗୀ ହଠାତ୍ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚେ ଯେତେବେଳେ ସେ ହୁଏତ କିଛି ଭାବିପାରୁ ନାହିଁ ବା ଭାବିଲେ କହିପାରୁ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବତା ସଙ୍ଗେ ଅକସ୍ମାତ୍ ସବୁ ବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ ହୋଇଗଲା ଭଳି ଲାଗେ । ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ରୋଗୀ ମନରେ ବୃଥା ଭାବନା ସବୁ ଦେଖା ଦେଇପାରେ କିମ୍ବା ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ବେଗରେ ଅପରିଚିତ ଭାବନା ରାଶି ମନରେ ଖେଳି ଯାଉଥିବାର ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତିରେ ବ୍ୟାଘାତ ଦେଖାଦିଏ । ପରିଚିତ ନାମ ମନେପଡ଼େ ନାହିଁ । କିମ୍ବା ସାରା ଜୀବନର ଘଟଣା ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଭଳି ହଠାତ୍ ଆଖି ଆଗରେ ପଡ଼ି ଉଭେଇ ଯାଏ । ସେହିପରି ଆକସ୍ମିକ ଆନନ୍ଦ ବା

ବିଷାଦ ଭାବ ରୋଗୀ ଅନୁଭବ କରେ । ଭଗବାନ ଓ ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାର ଉଦୟ ହୁଏ । ଆତ୍ମହତ୍ୟା ବା ନରହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । ସେହିପରି ହଠାତ୍ ଦୌଡ଼ିବା, ଗୀତ ଗାଇବା ବା କାନ୍ଦିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ଦେଖାଯାଏ ।

ବହୁତ ସମୟରେ 'ଅରା' ବା ପୂର୍ବାଭାସ ହିଁ ଏପିଲେପ୍‌ସିର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷଣ ରୂପେ କିଛି ଦିନ ଦେଖାଦେଲା ପରେ ବାତ ମାରିବା ପ୍ରଭୃତି ଗୁରୁତର ଲକ୍ଷଣମାନ ଦେଖାଯାଏ । ତେଣୁ ପୂର୍ବାଭାସକୁ ଠିକ୍ ଚହ୍ନେଇ ପାରିଲେ ଏପିଲେପ୍‌ସିର ଚିକିତ୍ସା ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ପାରେ । ପୁଣି ଔଷଧ ଦେଇ ବାତ ମାରିବା ବନ୍ଦ କଲେ ମଧ୍ୟ ରୋଗ ପୂରା ଭଲ ହୋଇନି ବୋଲି ପୂର୍ବାଭାସରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ଯେତେବେଳେ ବାତ ନ ମାରିଲେ ବି ପୂର୍ବାଭାସ ରହିଥାଏ ।

ପୂର୍ବାଭାସର ଠିକ୍ ପରେ ପରେ ବାତ ମାରେ । ବାତ ମାରିବା ବେଳେ ବହୁତ ରୋଗୀ ଚିତ୍କାର କରି ତଳେ ପଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି । ହଠାତ୍ ସାରା ଦେହର ଅବୟବ ଗୁଡ଼ିକ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଆକୁଞ୍ଚିତ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ । ଗୋଡ଼, ହାତ, ଅଣ୍ଟା, ମୁଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଙ୍ଗ ବାତ ମାରିବା ଫଳରେ ହଲୁଥାଆନ୍ତି । ନିଃଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ । ମୁହଁ ଶେତା ପଡ଼ିଯାଏ । ଆଖିକୁ କିଛି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ଓ ଆଖି ଭିତରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ପୂରେଇଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ୧୦ରୁ ୩୦ ସେକେଣ୍ଡ ପରେ ବାତ ମାରିବାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଯାଏ । ଏ ସମୟରେ ଗୋଡ଼ ହାତ ପ୍ରଭୃତି ବାତ ମାରିବା ଦ୍ୱାରା ନ ହଲି ସେଥିରେ ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାଂସପେଶୀ ଆକୁଞ୍ଚିତ-ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ । ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାକୁ 'ଟୋନିକ୍' ଓ ଏହାକୁ 'କ୍ଲୋନିକ୍' କହନ୍ତି । ଏହି 'କ୍ଲୋନିକ୍' ଅବସ୍ଥାରେ ମଟର ଗାଡ଼ିରେ ବସି ଜର୍କିଙ୍ଗ୍ ହେଲା ଭଳି ଦେହର ସବୁ ମାଂସପେଶୀ ଥରିବାକୁ ଲାଗେ । ଏହା ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ହୁଏ । ଝାଡ଼ା, ପରିସ୍ରା ଓ ସମୟେ ସମୟେ ବୀର୍ଯ୍ୟସ୍ଖଳନ ହୋଇଯାଏ । 'ଟୋନିକ' ଅବସ୍ଥାରେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ କ୍ରିୟା ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଣି ଚାଲେ । ଶେଷକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଥରେ ବାତ ମାରିଲା ପରେ ବାତ ମାରିବା ବନ୍ଦ ହୁଏ । ଏହା ପରେ ହୁଏତ ଅତି ଅଳ୍ପ ବେଳ ପାଇଁ ଚେତା ଫେରିଆସେ । ନ ହେଲେ ବାତ ମାରିବାର କିଛିଟା ପରେ ରୋଗୀ ଗାଢ଼ ନିଦରେ ଶୋଇପଡ଼େ ।

ବେଳେ ବେଳେ ବାତ ଆଦୌ ବନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ରୋଗୀକୁ ଅବିରାମ ବାତ ମାରିବା ଫଳରେ ସେ ଅଧିକ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ ଏବଂ ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ ମୃତ୍ୟୁ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ କହିଲେ ଚଳେ । ବାତ ମାରିବା ବେଳେ ରୋଗୀର ପ୍ରାୟ ଚେତା ନ ଥାଏ । ତେଣୁ ବାତ ମାରିବା ବେଳର କୌଣସି ଘଟଣା ତାହାର ସାଧାରଣତଃ ମନେପଡ଼େ ନାହିଁ । ବାତ ମାରିବା ପରେ ରୋଗୀ ଗାଢ଼ ନିଦରେ ଶୋଇପଡ଼ିଥିବାର ବହୁତ ଆକସ୍ମିକ ଦୁର୍ଘଟଣା ହୁଏ । ମନେକର ନଈ

ବା ପୋଖରୀରେ ଗାଧୋଇବା ବେଳେ ଏପିଲେପ୍‌ସି ବାତ ମାରିଲା, ରୋଗୀ ପାଣିରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଆଉ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରେ ନାହିଁ । ଏପରି କି ଘରେ ଟବ୍‌ରେ ବସି ଗାଧୋଇଲା ବେଳେ ଏ ପ୍ରକାର ବାତ ମାରିଲେ ରୋଗୀ ସେଥିରେ ବୁଡ଼ି ମରିଯାଏ । ଆମମାନଙ୍କର ଗାଁରେ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗ ଭୋଗୁଥିବା ବହୁତ ଲୋକ କୂଅରୁ ପାଣି କାଢ଼ୁ କାଢ଼ୁ ବାତ ମାରି ବୁଡ଼ି ମରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଛି । ବାତ ମାରିବା ପରେ ନିଦ ନ ହେଲେ ରୋଗୀ ସ୍ୱପ୍ନାବିଷ୍ଟ ଥିବା ଭଳି ଠିକ୍ କେଉଁଠି ଅଛି ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ, ଅବାନ୍ତର କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ, ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ, ଚୁପ୍‌ଚାପ ବସିପାରେ ନାହିଁ । ନିଦରୁ ଉଠିଲା ପରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା ବହୁତ ପରିମାଣରେ ଫେରି ଆସେ । କେବେ ବେଳେ ବେଳେ ଉତ୍ତେଜିତ ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଯାଏ, ପାଖ ଆଖ ଲୋକଙ୍କୁ ରୋଗୀ ମାରାମାରି କରେ, ଜିନିଷପତ୍ର ଭାଙ୍ଗିଦିଏ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଡାକ୍ତର-ଖାନାର ସବୁଠାରୁ ଭୟାନକ ମାନସିକ ରୋଗୀ । ଏପରି ବିପଜ୍ଜନକ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ହେବା ପରେ ଆଗରୁ ଲୁଚିଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ଦେଖା ଦେଇପାରେ । ଅନେକର ଜଣଙ୍କର ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ସୁପ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି । ଏପିଲେପ୍‌ସିଜନିତ ବାତ ପରେ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଦେଖାଯିବ ।

ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ତରଙ୍ଗ ସୁସ୍ଥ ଲୋକଠାରୁ ଅଲଗା । ପୁଣି ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ତରଙ୍ଗରୁ ଜାଣି ହେବ ଏପିଲେପ୍‌ସି କେଉଁ ପ୍ରକାରର—ଗ୍ରାଣ୍ଡମାଲ୍ ନା ପେଟିଟ୍‌ମାଲ୍ । ଏଣୁ ଇ. ଇ. ଜି. ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ତରଙ୍ଗର ଲେଖା କରାଯାଇ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗ ଚିହ୍ନା ଯାଏ ।

ପେଟିଟ୍‌ମାଲର ଲକ୍ଷଣ—'ଗ୍ରାଣ୍ଡ'ମାନେ ବଡ଼, 'ପେଟିଟ୍'ମାନେ ଛୋଟ । ତେଣୁ ପେଟିଟ୍‌ମାଲ ଛୋଟ ଧରଣର ଏପିଲେପ୍‌ସି । ଏଥିରେ ବାତ ମାରିବା ବିରଳ । ୫-୬ ସେକେଣ୍ଡ ପାଇଁ ରୋଗୀ ଅଚେତ ହୋଇଯାଏ, ଯେମିତି ଟିକିଏ ଘୁମେଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ହଲ୍‌ଚଲ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେତିକ ସମୟ ପାଇଁ ଦେଖିଶୁଣି ପାରେ ନାହିଁ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ପୁଣି ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରି ଆସେ । ଜଣାଯାଏ ଯେମିତି ସେ କେତେ ସେକେଣ୍ଡ ପାଇଁ ସେ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥିଲା; ପୁଣି ଫେରି ଆସିଛି । ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ପେଟିଟ୍‌ମାଲ୍ ହେଲେ ଲୋକ ପଡ଼ିଯାଇ ପାରେ, ପୁଣି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉଠିପଡ଼େ । ଗ୍ରାଣ୍ଡମାଲ୍ ଭଳି ଏଥିରେ ପୂର୍ବାଭାସ ମିଳେ ନାହିଁ ବା ବାତ ମାରିଲା ପରେ ନିଦ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଏପିଲେପ୍‌ସିର ମାନସିକ ଲକ୍ଷଣ:—ସାଧାରଣ ଡାକ୍ତର ଏପିଲେପ୍‌ସିର ମାନସିକ ଲକ୍ଷଣ ବିଷୟରେ ପ୍ରାୟ ସଚେତ ନ ଥାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଧ୍ୟାନ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଥଚ ଅଧିକାଂଶ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀଙ୍କର ବାତ ମାରିବାର ପୂର୍ବରୁ ଓ ପରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକର ମାନସିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ ।

ବାତ ମାରିବା ପୂର୍ବରୁ ବିଷଣ୍ଣତା ଓ ବିରକ୍ତ ଭାବ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ । ବାତ ମାରିବା ସମୟ ଯେତେ ପାଖ ହୋଇ ଆସେ ରୋଗୀ ସେତେ ଚିଡ଼ଚିଡ଼ା ହୋଇ ଉଠେ, ଏବଂ ବାତ ମାରିଲା ପରେ ଏ ସବୁର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସାନ ହୁଏ । ଆଉ କେତେକ ରୋଗୀଙ୍କଠାରେ ବାତ ମାରିବା ପରେ ବିଷାଦଭାବ ଆସେ । କେତେକ ବିଷୟ ବିଚାର କଲା ପରେ ରୋଗୀକୁ ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ ଶକ ଦେଇ କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ବାତ ମାରିବା ସୃଷ୍ଟି କରାହୁଏ ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଷାଦ ଭାବ କଟିଯାଏ । ଏମିତ କାହିଁକି ହୁଏ ? ଏପିଲେପ୍‌ସି-ଟା ବଡ଼ ଧରଣର ନ ହେଲେ ବିଷାଦ ଓ ବିରକ୍ତଭାବ ଦେଖାଯାଏ ବିଶେଷତଃ ପେଟିଟ୍‌ମାଲରେ ଟିକେ ଟିକେ ବାତ ମାରିବା ପରେ ଏହା ହୁଏ । ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଧରଣର ବାତ ନ ମାରିଲେ ଏ ଭାବ କଟିବ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ବାତ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ଏପିଲେପ୍‌ସି ପରର ବିଷାଦ ଭାବ ଲୋପ ପାଏ ଓ ରୋଗୀ ମାନସିକ ସ୍ୱାଭାବିକତା ଫେରିପାଏ ।

ବାତ ମାରୁ ବା ନ ମାରୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀ ହଠାତ୍ ଆନନ୍ଦିତ ଓ ହଠାତ୍ ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ବେଳେ ବେଳେ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ବିଷାଦ ସୀମା ଭିତରେ ମନ ଏତେ ଥର ବଦଳେ ଯେ ରୋଗୀକୁ ଏମ୍. ଡ଼ି. ପି ବା ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ-ବିଷାଦ ପାଗଳାମି ହୋଇଛି ବୋଲି ଭୁଲ କରାଯାଇ ପାରେ । ଆଉ ଏ ବିଷାଦ ବା ଆନନ୍ଦ ରୋଗୀକୁ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଜଣାପଡ଼େ । ରୋଗୀ ତାର ଶତ ଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ସାଧାରଣତଃ ବିଷାଦ ଭାବକୁ ଅଟକାଇ ପାରେ ନାହିଁ । କାହାର କାହାର ବିଷାଦଭାବ ସଙ୍ଗେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାର ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ଦେଖାଯାଏ ଓ ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇବା ପାଇଁ ରୋଗୀ ନିଜକୁ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଶାରୀରିକ କଷ୍ଟ ଦେବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀଙ୍କ ଭିତରୁ ମାତ୍ର ଶତକଡ଼ା ୫ ଜଣ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଥାଆନ୍ତି ।

ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଓ ବିଷାଦଭାବ ବିପଜ୍ଜନକ, କିନ୍ତୁ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ବିପଜ୍ଜନକ ହେଉଛି ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀର କ୍ରୋଧ । ଏତେ ହିଂସ୍ରଭାବ ରୋଗୀ ଦେଖାଏ ଯେ ତାକୁ ସଯତ୍ତ କରି ରଖିବା ସମୟେ ସମୟେ ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ହୁଏ ।

କେତେକ ରୋଗୀ ନିଜ ଘରୁ ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତି ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ଭାବରେ ଇଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ବୁଲନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ "କେଉଁଠୁ ଆସିଛ ?" "ଏଠିକୁ କେମିତି ଆସିଲ ?" ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ କିଛି କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବରଂ ନିଜେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି କିପରି ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । ଏଣୁ ବିସ୍ମୃତି ମଧ୍ୟ ଏ ରୋଗର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ । କେତେକ ରୋଗୀ ନିଜକୁ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ରାଜା ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ତା ପଛରେ ସବୁବେଳେ ଗୁପ୍ତଚର ଲାଗି ରହିଛନ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ସେ ସାମୟିକ ପୋଷଣ କରିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ହେଉ ବା କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ହେଉ, ଥରେ ବଡ଼ ଧରଣର ବାତ ମାରିବା ପରେ ଏ ସବୁ ଲକ୍ଷଣ କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ଆଉ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ପୁରାତନ ଓ ଖୁବ୍ ସାଂଘାତକ ଧରଣର ଏପିଲେପ୍‌ସି ହୋଇଥିବା ରୋଗୀର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ପ୍ରାୟ ବହୁଦିନର ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀର ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶ ଓ ବୁଦ୍ଧି ହ୍ରାସ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ବେଳେ ବେଳେ କେତେକ ଦିନର ଘଟଣା ପ୍ରାୟ ମନେ ନ ଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ ରୋଗ ଭଲ ହେବା ପରେ କେବଳ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ କେତେକ ରୋଗୀ ସ୍ଥାୟୀ ମାନସିକ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଦେଖାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରୋଗ ଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛିଟା ମାନସିକ ଅବନତି ଓ କ୍ଷୟ ଦେଖାଦିଏ । ଏହା କାହିଁକି ହୁଏ ଠିକ୍ ଜଣାନାହିଁ । ତେବେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଯାହାକୁ ଯେତେ ଥର ବାତ ମାରିଛି ତାହାର ମାନସିକ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ସେହି ଅନୁପାତରେ ଅଧିକ । ରୋଗୀର କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ କୌଣସି ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର ପରିଚୟ ମିଳେ ନାହିଁ । କେତୋଟି ଶବ୍ଦ ସେ ଏକାଧିକବାର ବ୍ୟବହାର କରେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳ ବିଷୟରେ କହୁଥିଲା ବେଳେ ବି ତାକୁ ଅଯଥା ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥାଏ । ବୋଧହୁଏ ଭାବନା ଓ ଚିନ୍ତାର ବେଗ ଅତି ଶିଥିଳ ହୋଇଥିବାରୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବେଶୀ ଆଗେଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଆଉ କୌଣସି ଭାବନା ଥରେ ମନରେ ଦେଖାଦେଲେ ଭୁଲିଯିବା ପାଇଁ ବହୁତ ସମୟ ଲାଗେ । ସେହିପରି କୌଣସି ଆବେଗ ଜନ୍ମିଲେ ତାହା ସହଜରେ ଭୁଲିଯାଏ ନାହିଁ । ଏଣୁ ରୋଗୀ ନୂଆ ପରିବେଷ୍ଟନୀରେ ଆଦୌ ଚଳିପାରେ ନାହିଁ, କାରଣ ପୁରୁଣା ପରିବେଷ୍ଟନୀର ଉପଯୋଗୀ ଅଭ୍ୟାସ, ଆବେଗ ଓ ମନୋଭାବ ନୂଆ ପରିବେଷ୍ଟନୀରେ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହେ ।

ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ରୋଗୀର ଆଗ୍ରହ ଓ ଭାବନା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇଯାଏ । ବେଶୀ ଭାଗ ସେ ନିଜ ବିଷୟରେ ଭାବେ । ତା ପାଇଁ ନିଜେ ଓ ନିଜର ପରିବାର ଛଡ଼ା ଆଉ ଦୁନିଆରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । ନିଜ ଦେହ ବିଷୟରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଚେତ ହୁଏ । ତେଣୁ କେତେ ଥର କେତେ ବେଳେ ବାତ ମାରୁଛି, ବାତ ମାରିବା ଆଗରୁ ଠିକ୍ କଣ କରୁଥିଲା, ତାପରେ କେମିତି ଲାଗିଲା—ଏ ସବୁର ବିଷଦ ବିବରଣୀ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ରୋଗୀ ଲେଖିଥିବାର ଜଣାଅଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା, ରୋଗୀ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଲୋକଙ୍କ ଭଳି ସେ ପ୍ରତି କଥାରେ ଭଗବାନ ଓ ତାଙ୍କର ଅପାର କରୁଣା କଥା କହେ । ଏପରି କି ଧର୍ମ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପୃକ୍ତ ନ ଥିବା ବିଷୟରେ ବି ଏ କଥା ଆଣି ଭର୍ତ୍ତି କରେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାଧାରଣ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ରୋଗୀ ଭାବପ୍ରବଣତା ଦେଖାଏ । ଭାବନାରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଅସଂଗତ ଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ରୋଗୀର ଆବେଗ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ହୁଏ । ଶେଷକୁ ପୁରାତନ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ଏପିଲେପ୍‌ସିରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ଏପିଲେପ୍‌ସିର କାରଣ—ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଏପିଲେପ୍‌ସି ଦୁଇପ୍ରକାର—କାରଣ ଜଣାଥିବା ଓ କାରଣ ଜଣା ନ ଥିବା ଏପିଲେପ୍‌ସି । ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାର ଏପିଲେପ୍‌ସି

ଏଠାରେ ବଂଶବୃଦ୍ଧୀନ । କାରଣ ଜଣାଥିବା ଏପିଲେପ୍‌ସିରେ ବାତ ମାରିବା ଗୌଣ, ଦୈହିକ କାରଣଟି ମୁଖ୍ୟ । ଜଣାଥିବା ଦୈହିକ କାରଣ ଭିତରେ ମସ୍ତିଷ୍କରେ କ୍ଷତ; ମେନିନ୍‌ଜାଇଟିସ, ମସ୍ତିଷ୍କରେ ସିଫିଲିସ୍ ଓ ସମୟେ ସମୟେ ଏନ୍‌କେଫାଲାଇଟିସ୍ ପ୍ରଧାନ । ବୟସ୍କ ଲୋକଠାରେ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଆବୁ ଭଳି ମାଂସ ବୃଦ୍ଧି (ଟିଉମର) ସାଧାରଣତଃ ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକୁ କାରଣ ଜଣା ନ ଥିବା ଏପିଲେପ୍‌ସି କୁହାଯାଉଛି, ଆଶା କରାଯାଏ ଯେ ସମୟକ୍ରମେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଦୈହିକ କାରଣ ଜଣାପଡ଼ିବ ।

କାରଣ ଜଣା ନ ଥିବା ଏପିଲେପ୍‌ସି କେତେକାଂଶରେ ବଂଶଗତ । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ହଜାରକରେ ୬ ଜଣ । କିନ୍ତୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀଙ୍କ ବାପ ମା, ଝିଅ ପିଲା ଓ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କ ଭିତରେ ଏହା ୧୦ ଗୁଣ ଅଧିକ—ଅର୍ଥାତ୍ ଶହକରେ ୬ ଜଣ । ସେହିପରି ସମଅଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ ଯମଜଙ୍କ ଭିତରୁ ଗୋଟିକୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ହୋଇଥିଲେ ଆରଟିକୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ହୋଇଥିବାର ସମ୍ଭାବନା ଶତକଡ଼ା ୬୭ । ଏପରି କି ଏପିଲେପ୍‌ସି ବାତ ମାରିବାର ସମୟ, ପ୍ରକାର, ସାଂଘାତିକତା ଓ ମାସକେ କେତେ ଥର ବାତ ମାରେ— ଏସବୁ ବିଷୟରେ ଯମଜମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି ।

ଇ. ଇ. ଜି. ସାହାଯ୍ୟରେ ମସ୍ତିଷ୍କର ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ତରଙ୍ଗ ରୂପରେଖ ଜଣାଯାଏ ଓ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀର ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ତରଙ୍ଗ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି । ଇ. ଇ. ଜି. ଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀଙ୍କର ବାପ ମା'ଙ୍କର ଇ. ଇ. ଜି. ଲେଖ ଶତକଡ଼ା ୫୫ ସ୍ଥଳରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକ । ଅବଶ୍ୟ ବହୁତ ସମୟରେ ଇ. ଇ. ଜି. ଲେଖ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏପିଲେପ୍‌ସି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ତେଣୁ ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀର ରକ୍ତ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଲୋକମାନେ ସମସ୍ତେ ଏ ରୋଗ ଭୋଗୁ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭୋଗିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି; ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ନେଇ ରୋଗ ପ୍ରକାଶିତ ବା ଅପ୍ରକାଶିତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିପାରେ ।

ଏସବୁ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ କାରଣ ନ ଥିବା ଏପିଲେପ୍‌ସି ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ବଂଶଗତ ।

ଚିକିତ୍ସା :—ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀର ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ତେଣୁ ରୋଗୀକୁ ଘୃଣା ବା ଶିକ୍ଷାରେ ବାଛିନ୍ଦ ନ କରିବା ଭଲ । ଯଦି ପିଲାକୁ ବହୁତ ଥର ଏପିଲେପ୍‌ସି ବାତ ମାରୁ ନ'ଥାଏ ତେବେ ସାଧାରଣ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ାଇବା ଉଚିତ । ମେସିନ ପାଖରେ ବା ନିଆଁ ଓ ପାଣି ପାଖରେ କାମ ଛଡ଼ା ଏପରି ରୋଗୀକୁ ଯେ କୌଣସି କାମ ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ବହୁତ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀଙ୍କୁ କଦବା କ୍ୱଚିତ୍ ବାତ ମାରେ । ତେଣୁ ଏହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହୁଏ ନାହିଁ ।

ରୋଗୀକୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ନିୟମିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ ନିୟମିତ ଭାବରେ ୮।୯ ଘଣ୍ଟା ଶୋଇବ । ସନ୍ଧ୍ୟାରୁ ପ୍ରାୟ ଏକା ସମୟରେ ଶୋଇବ ଓ ନିଦରୁ ଉଠିବ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଥଣ୍ଡା ବା ଗରମ ପାଣିରେ ଗାଧୋଇବ ନାହିଁ । ତାକୁ ଶୋଇବା ଅବସ୍ଥାରୁ ହଠାତ୍ ଉଠି ବସାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବା ଲିଫ୍ଟ ପ୍ରଭୃତିରେ ହଠାତ୍ ଉପର ତଳ ହେବା ରୋଗୀ ପକ୍ଷରେ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଅତ୍ୟଧିକ ଶାରୀରିକ ବା ଦୈହିକ ପରିଶ୍ରମଜନିତ କ୍ଳାନ୍ତି ଯେପରି ନ ଆସେ ସେଥିପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ଉଚିତ ।

ଔଷଧ ଦେଇ ଏପିଲେପ୍‌ସିକୁ ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା ଦୁଃସାଧ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଔଷଧ ସାହାଯ୍ୟରେ ରୋଗକୁ ଦମନ କରି ରଖିବା ଓ ବାତ ମାରିବାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି କମାଇ ଦେବା ସମ୍ଭବପର । ହୁଏତ ରୋଗୀକୁ ସାରାଜୀବନ ଦିନକୁ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଔଷଧ ବଟିକା ଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ; କିନ୍ତୁ ରୋଗର ତୀବ୍ରତା ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆୟତ୍ତ କରାଯାଇ ପାରିବ । କଥା ହେଉଛି ରୋଗୀ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଔଷଧ ଖାଇଲେ ହେଲା । ରୋଗୀର ଏପରି ମନୋଭାବ ହୁଏ ଯେ ସେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଡାକ୍ତର ଦେଇଥିବା ଔଷଧ ବନ୍ଦ କରି ତା ରୋଗ କେତେ ଭଲ ହେଲାଣି ବୋଲି ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହେଁ, କିମ୍ବା ଡାକ୍ତର ବଦଳାଏ । ବେଳେ ବେଳେ ଡାକ୍ତର ଓ ଦିଆଯାଇଥିବା ଔଷଧରେ ରୋଗୀର ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟା ହୋଇ ପଡ଼େ । ତେଣୁ ମାନସିକ ରୋଗ ଚିକିତ୍ସକ ରୋଗୀର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଅନ୍ତି ।

ଏପିଲେପ୍‌ସି ବାତ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଔଷଧ ଆଜିକାଲି ବାହାରିଲାଣି । ଏହା ସବୁ ନିଦ ଔଷଧ ଜାତୀୟ । ଏହା ଭିତରୁ ଫେନୋବାର୍ବିଟୋନ ଓ ବ୍ରୋମାଇଡ଼ ପ୍ରଧାନ । ବ୍ରୋମାଇଡ଼ ପୁରୁଣା ଔଷଧ ଓ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା କେତେକ ଅନିପ୍ସିତ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ଫେନୋବାର୍ବିଟୋନ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଛି । ଅବଶ୍ୟ ଠିକ୍ ମାତ୍ରାରେ ନ ଦେଲେ ବହୁତ ଦିନ ଔଷଧ ଖାଇବା ପରେ କେତେକ କୁଫଳ ଦେଖାଯାଏ । ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ବିନା ଔଷଧର ମାତ୍ରା ବଢ଼ାଇବ ନାହିଁ । ଔଷଧ ହଠାତ୍ ବନ୍ଦ କରି ଦେଲେ ରୋଗୀର ସାଂଘାତିକ ଅବସ୍ଥା ପହଞ୍ଚେ ।

ଔଷଧ ବନ୍ଦ କରିବା ପରେ ପରେ ଅବିରତ ବାତ ମାରିବା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଏହାକୁ ଇଂରାଜୀରେ ଷ୍ଟେଟସ୍ ଏପିଲେପଟିକସ୍ କହନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ଏହାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବା କଷ୍ଟକର ହୁଏ ଓ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଭିଜ୍ଞ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ନ ନେଲେ ଏହା ଅତି ବିପଜ୍ଜନକ । ପାରାଲ୍‌ଡ଼ିହାଇଡ଼୍ ନାମକ ଏକ ଔଷଧ ଇଞ୍ଜେକସନ୍ ଦେଲା ପରେ ଅବିରତ ବାତ ମାରିବା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ବନ୍ଦ ହୁଏ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ରୋଗୀ ପାଟି ବାଟେ ଖାଇ ନ ପାରିଲେ ନାକ ବାଟେ ପୁଷ୍ଟିକାରକ ଔଷଧ ଖାଦ୍ୟ ହିସାବରେ ଦିଆହୁଏ । ଠିକ୍ ଯତ୍ନ ନ ନେଲେ

ଅତ୍ୟଧିକ କ୍ଳାନ୍ତ ଓ ହୃଦଯନ୍ତ୍ର କ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟାପ ଯୋଗୁଁ ରୋଗୀ ପ୍ରାଣ ହରାଏ । ସବୁ ଚିକିତ୍ସା ବିଫଳ ହେଲେ ଓ ବାତ ୨।୩ ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ବନ୍ଦ ନ ହେଲେ ଅସ୍ଥା ପାଖର, ମେରୁ-ଦଣ୍ଡର ମଜ୍ଜା ଫୁଟାଇ କିଛି ରସ ବାହାର କରି ଦିଆହୁଏ । ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ ସହିତ ଏହା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ସୁଫଳ ମିଳିଛି ।

ପେଟିଟ୍‌ମାଲର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଶେଷ ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଟ୍ରିଡିଓନ୍ ନାମକ ଔଷଧ ଏହା ଭିତରେ ପ୍ରଧାନ ।

ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ ଶକ ଦେଇ ଏପିଲେପ୍‌ସିର, ବିଶେଷ କରି ଗ୍ରାଣ୍ଡମାଲର ଚିକିତ୍ସା କରିବା ଏବେ ବି ବିଚାରାଧୀନ । କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି ବହୁବାର ତାର ମାରୁଥିଲେ ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ ଶକ୍ ଦେଇ କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ବଡ଼ ଧରଣର ବାତ ମାରିବା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏପିଲେପ୍‌ସି ଜନିତ ମାନସିକ ଅବସାଦ ଲୋପପାଏ ଓ କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ବାତ ମାରିବା ବନ୍ଦ ହୁଏ । ସେହିପରି ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କରି ଏପିଲେପ୍‌ସିର ମୂଳ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଦୂର କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ହୋଇଛି । ଏହା ସବୁବେଳେ ଫଳପ୍ରଦ ହୁଏନାହିଁ ।

ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟତୀତ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀ ବିଷୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ ରୋଗୀର ବିବାହ କରିବା ଉଚିତ ନା ନୁହେଁ ? ଅଧିକାଂଶ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀ ସାଧାରଣ ଜୀବନ ଯାପନ କରି ପାରନ୍ତି । ଔଷଧ ସାହାଯ୍ୟରେ ବାତ ମାରିବା ଖୁବ କମାଇ ଦିଆହୁଏ, ବେଳେ ବେଳେ ପ୍ରାୟ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବାତ ମାରିବା ଦମନ କରି ରଖାଯାଇ ଥାଏ । ତେଣୁ ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଉଭୟ ଦିଗରୁ ଜଣେ ସୁସ୍ଥ ଲୋକକୁ ରୋଗୀ ବିବାହ କଲେ ବିଶେଷ କ୍ଷତି ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଯେ ବିବାହ କରିବ ସେ ରୋଗ କଥା ଜାଣିବା ଉଚିତ ଏବଂ ତାର ସହାନୁଭୂତି ଓ ସହନଶୀଳତା ଥିବା ଉଚିତ, ଯଦି ପିଲାଛୁଆ ନିହାତି ଦରକାର ତେବେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ପିଲା ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା କମ । କିନ୍ତୁ ଯାହାକୁ ବିବାହ କରାଯାଉଛି ସେ ସୁସ୍ଥ ବୋଲି କିପରି ଜାଣିବ ? ତାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲଥିବା ଏ ସ୍ଥଳରେ ସେତେ ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ । ଯଦି ତାର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ତରଙ୍ଗ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଭାବିକ ଥାଏ, ତେବେ ସେ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀକୁ ବିବାହ କରି ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କଲେ ସନ୍ତାନ-ମାନଙ୍କୁ ଏ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ପ୍ରାୟ ନାହିଁ ।

ତ୍ରୟୋଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା

Mental deficiency

ବୁଦ୍ଧି କମ ଥିବା ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଆମେ ଓଲୁ, ହୁଣ୍ଡା, ବୋକା ପ୍ରଭୃତି ବହୁତ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରୁ । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ଶବ୍ଦ ଗାଳି ଦେଲାବେଳେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଯାହାହେଉ ଆମେ ଯେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଓଲୁ, ହୁଣ୍ଡା ବା ବୋକା ବୋଲି କହି ଗାଳି ଦେଉ (ଏବଂ ଯେତେ ଲୋକ ଆମକୁ ସେଇଆ କହି ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି) ସେମାନେ ଓ ଆମେମାନେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ବୁଦ୍ଧି ହୀନ ହୋଇଥାଉ ତେବେ ବୋଧହୁଏ ଶତକଡ଼ା ୯୯ ଜଣଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ନ ଥିବ ।

କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିହୀନତା ପାଗଳାମି ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କର ସ୍ଥାୟୀ ଦୋଷ । ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ବୁଦ୍ଧି ହୀନ ଲୋକ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଏମିତି ଜଣେ ଜଣେ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସବେ ଚୁପ୍‌ଚାପ ବସିଥିବେ, କୌଣସି କାମ ଦାମ ଆସିବନି, ଖାଲି ଖୁବ୍ ସାଧାରଣ ସହଜ କଥା କହି ପାରୁଥିବେ; ପାଠଶାଠ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହୁଏ ନାହିଁ । ଏମିତି ଲୋକ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଦେଖିଥିବା । ଏ ଲୋକମାନେ ସାଧାରଣତଃ କୌଣସି ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି । ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଜନ୍ମରୁ କିମ୍ବା ଖୁବ୍ ପିଲାଦିନରୁ ବୁଦ୍ଧି ହୀନ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବେଶୀ ବୟସରେ ବୁଦ୍ଧିହୀନତା ସିଫିଲିସ୍ ବା ମସ୍ତିଷ୍କରେ କ୍ଷତ ପ୍ରଭୃତି କାରଣରୁ ଦେଖାଦିଏ, ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ହୀନ (Mental deficient) ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା କହିଲେ ଜନ୍ମରୁ ବା ଅତି ଶୈଶବାବସ୍ଥାରୁ ଦେଖା ଦେଉଥିବା ନିକୃଷ୍ଟ ମାନସିକ କ୍ରମବିକାଶକୁ ବୁଝାଏ ଏବଂ ଫଳତଃ କେବଳ ବୁଦ୍ଧି କମିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମାନସିକ ବିକୃତି ଏଥିରେ ଦେଖାଦିଏ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧି କ'ଣ ? ବୁଦ୍ଧିଆ କିଏ ? କେତେକ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ମତରେ ବୁଦ୍ଧି ହେଉଛି ଯେ କୌଣସି ଜିନିଷ ଶୀଘ୍ର ଶିଖିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ । ନୂଆ ବିଷୟ ଶିଖିବା ଜୀବନରେ

କାହିଁକି ଦରକାର ହୁଏ ? ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିବେଷ୍ଟନୀ ସହିତ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରଖି ଚଳିବା ପାଇଁ । ତେଣୁ ମନୁଷ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରି ବଦଳୁଥିବା ପରିପାର୍ଶ୍ୱ ସହିତ ଖାପ ଖୁଆଇ ଚଳେ । ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି କମ ସେ ସଂସାରରେ ସେତେ ଭଲ ଭାବରେ ଚଳି ପାରିବ ନାହିଁ; ନିଜେ ବହୁତ କାମ କରିବାକୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ହେବ । ଅନ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ନ ନେଲେ ନିଜେ ବିଗୁର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରି କୌଣସି କାମ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେବ । ବୁଦ୍ଧି ବହୁତ ଅଳ୍ପ ଥିଲେ ଆପେ ଆପେ ରାସ୍ତା ପାରି ହେବା, ଏପରି କି ଭୋକ ହେଲେ ଖାଇବା ଜିନିଷ ଖୋଜି ଖାଇପାରିବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ କେହି କେହି ସଂସାରରେ ଖୁବ୍ ସଫଳ । ସେମାନେ କଣ ତେବେ କମ ସଫଳତା ହାସଲ କରିଥିବା ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ? ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଜଣେ ସ୍କୁଲ୍ ଶିକ୍ଷକ ଖୁବ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାଂସାରିକ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରି ଯଥେଷ୍ଟ ଖାଇବା ପିନ୍ଧିବାକୁ ପାଉନାହିଁ; ଅଥଚ ତାଠାରୁ କମ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଲୋକ ବ୍ୟବସାୟ କରି ଲକ୍ଷପତି ହୋଇଥିବା କଣ ଅସମ୍ଭବ ? ଏଠି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିପାରେ ସଫଳତାର ଅର୍ଥ କଅଣ କେବଳ ଆର୍ଥିକ ସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ? ଅନ୍ୟ ଯୁଗରେ, ଅନ୍ୟ ସମାଜରେ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି ଆମ ସମାଜରେ ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତି ହିଁ ପ୍ରାୟ ସଫଳତାର ମାପ କାଠି ବୋଲି ଧରାଯାଏ । ଏହା ଭୁଲ ବା ଠିକ୍ ଏ କଥା ବିଗୁର କରିବା ଅବାନ୍ତର । ତେବେ ଏ କଥା କହି ହେବନି ଯେ ଜଣେ ଯେତେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ହେବ, ସେ ପରିବେଷ୍ଟନୀ ସହିତ ସେତେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରଖି ଚଳି ପାରିବ । ଏମିତି କି ଅତି ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ସାମାଜିକ ପରିବେଷ୍ଟନୀରେ ଖାପ ଖୁଆଇ ଚଳି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବହୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

କିଏ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଜାଣିବ କିପରି ? ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ବୁଦ୍ଧି ମପାଯାଇ ପାରେ । ଏ କଥା ବହୁତ ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ କୌଣସି ଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ ନାହିଁ । ମଣିଷର ବୁଦ୍ଧି ସାଧାରଣତଃ ତାର ବିଗୁର ଶକ୍ତି ଓ ବ୍ୟବହାରରୁ ଜଣାଯାଏ । ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକ ସେହି ଅନୁସାରେ କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦରକାର କରନ୍ତି ବା କେତେକ ବ୍ୟାବହାରିକ ପରୀକ୍ଷା ନେଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପରୀକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକରେ ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିର ଦରକାର ହୁଏ । କୌଣସି ବିଶେଷ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଯଥା—କେତେକ ସାଧାରଣ ପ୍ରବାଦର ଅର୍ଥ ବା କେତେକ ମାନସାଙ୍କ ପଚରା ଯାଏ । ବ୍ୟାବହାରିକ ପରୀକ୍ଷାରେ କାଠର ବିଭିନ୍ନ ବ୍ଲକ୍ ନେଇ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ୟାଟର୍ଣ୍ଣରେ ସଜାଇ ରଖିବା ବା ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶକୁ ଏକ କରି କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆକୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପ୍ରଭୃତି କାମ କରିବାକୁ ଦିଆଯାଏ । ବୟସ ଅନୁସାରେ ପୁଣି ବୁଦ୍ଧିରେ ତାରତମ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ୧୬ ବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଦ୍ଧି ବଢ଼େ । ତା ପରେ ଜ୍ଞାନ ବା ଅଭିଜ୍ଞତା ବଢ଼େ ସିନା, ବୁଦ୍ଧି ବଢ଼େ ନାହିଁ । ତେଣୁ ପରୀକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକ ବୟସ

ଅନୁସାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥାଏ । ଚାରି ବର୍ଷ ବୟସର ପିଲା ପାଇଁ ପରୀକ୍ଷାର ଉତ୍ତର ଯଦି ତିନି ବର୍ଷର ପିଲା ଦେଇ ପାରିଲା, ତେବେ ତାର ବୁଦ୍ଧି ସେହି ଅନୁପାତରେ ଅଧିକ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ପିଲା ଚାରି ବର୍ଷ ପିଲାଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ପାଶ କରି ପାରିଲାନି, ତେବେ ସେହି ଅନୁପାତରେ ତାର ବୁଦ୍ଧି କମ । ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକୁ ପୁଣି ଶାବ୍ଦିକ ଓ ଅଶାବ୍ଦିକ—ଏ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । କେବଳ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପରୀକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକ ଶାବ୍ଦିକ ହୁଏ; ଛବି ଦେଖି ପ୍ୟାଟର୍ଣ୍ଣ ବାଛିବା ବା କାଠ ବ୍ଲକ ନେଇ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆକୃତିରେ ସଜାଇବା ପ୍ରଭୃତି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅଶାବ୍ଦିକ ହିଁ ହେବ । ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଅଶାବ୍ଦିକ ପରୀକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକ ଦେଶ ବିଦେଶ ସବୁଆଡ଼େ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇ ପାରିବ ଓ ଏହାର ଉତ୍ତର ଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍ତର ଦାତାଙ୍କର ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଖୁବ୍ କମ । ତା'ଛଡ଼ା ନିରକ୍ଷର ଲୋକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଅଶାବ୍ଦିକ ପରୀକ୍ଷା ହିଁ ଉପଯୁକ୍ତ । ପଢ଼ି ଲେଖି ଜାଣି ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଶାବ୍ଦିକ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ତା ହେଲେ କ'ଣ ନିରକ୍ଷର ଲୋକଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଅଛି ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ପଚାରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କାରଣ ସାଧାରଣତଃ ଆମେ ଭାବୁ ଯେ ପାଠପଢ଼ି ନ ଥିଲେ ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ ହୁଅନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଆଡ଼ୁ ଭାବିବାକୁ ଗଲେ ଏହା କେତେକାଂଶରେ ସତ । ଯେ ପାଠପଢ଼ି ନ ଥାଏ ସେ ବହୁତ ବିଷୟରେ ଅଜ୍ଞ ଥାଏ । ତେଣୁ ତାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଖର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ତାହା କାମରେ ଲଗିପାରେ ନାହିଁ । ଅଥଚ ସେ ପାଠ ପଢ଼ିଥିଲେ ତା ବୁଦ୍ଧିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୋଗ କରି ପାରିଥାନ୍ତା । ତେଣୁ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଯାହା ଜଣାପଡ଼େ ତାହା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ଉଭୟ ପ୍ରକାର ବୁଦ୍ଧିର ସମଷ୍ଟି । ଯେମିତି ଜଣେ ଲୋକର ବହୁତ ବଳ ଥାଇପାରେ, ଅଥଚ ସେ ଅଳସୁଆ ହୋଇ କିଛି କାମ ନ କରି ସେ ବଳର ଅଧିକାଂଶ ଭାଗ ଉପଯୋଗ କରି ନ ପାରେ । ସେହିପରି ଜଣଙ୍କର ବହୁତ ବୁଦ୍ଧି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟବହାର ଓ କାମରୁ ଏହାର ଅନ୍ଦାଜ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ବାହାର ବ୍ୟବହାରରୁ ଜଣେ ଲୋକର ବୁଦ୍ଧି ଅନୁମାନ କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ମୁହଁ ଦେଖି ବୁଦ୍ଧିଆ କି ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ କହି ପାରିବା ଅନେକବେଳେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କେତେକ ପିଲା ଖୁବ୍ ଚାଲାକ୍ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା କଥା କହି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବୋଲି ଧାରଣା ଦିଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖାଯାଇପାରେ ଯେ ସେମାନେ ସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ କମ ବୁଦ୍ଧିଆ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରୀକ୍ଷାରେ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମ ବା ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବୋଲି ଆମେ ସମସ୍ତେ କହିବା । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଦେବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଯେ ବରାବର ସବୁ ପରୀକ୍ଷାରେ ଫେଲ ହେଉଛି ତାକୁ ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ ବୋଲି କହିହେବ । ଏ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ପିଲାଙ୍କ ଭିତରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକରୁ ୧୦ ଜଣ କରି ୨୦ ଜଣ ପିଲା ବାଛି ସେମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି ମିଶାଇ ଠିଆ କରା ହେଉ, ଆଉ ତାଙ୍କ ଭିତରୁ କେଉଁ ଦଶଜଣ ବୁଦ୍ଧିଆ ପିଲା ବୋଲି

ଚଥ୍ଲୋଟ କରିବାକୁ କୁହାଯାଉ । ଯେତେ ବଡ଼ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବା ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଭୁଲ ଭାବରେ ଚଥ୍ଲୋଟ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ୬୦ ଜଣରୁ ୫ ଜଣଙ୍କୁ ଠିକ୍ କରି ବାଛୁଲେ ବି କୌଣସି ବାହାଦୁରୀ ନାହିଁ । କାରଣ ଖାଲି ଅନ୍ଦାଜ କରି ଜଣେ ୬୦ରୁ ୫ଟିଙ୍କୁ ବାଛି ଦେଇ ପାରେ । ଏସବୁ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଜଣଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଜାଣିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା ଉପରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ତେଣୁ କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଯାହା ମପା ହୁଏ ତାହା ବୁଦ୍ଧି । ବୁଦ୍ଧିର ଏହା ହିଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସଂଜ୍ଞା ।

ବୁଦ୍ଧି ହୀନ (Mental deficient) ଲୋକ ସଂସାରରେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଚଳିପାରେ ନାହିଁ । କାରଣ ଜନ୍ମରୁ ତାର ବୁଦ୍ଧି କମ ଓ ମାନସିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପରାହତ । ବୁଦ୍ଧି ହୀନତାର ଅନେକ ମାତ୍ରା ଅଛି । ଧରାଯାଇଛି ଯେ ବୁଦ୍ଧିର ପରିମାଣ ୧୦୦ * ହେଲେ ସାଧାରଣ ଲୋକର ବୁଦ୍ଧି ସଙ୍କେତମାନ, ୧୦୦ରୁ ଯେତେ ଉପରେ ହେବ ସେତେ ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧିର ସୂଚନା ମିଳେ । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ୯୦ରୁ ୧୧୦ ଭିତରେ ଥାଏ । ବୁଦ୍ଧିର ମାତ୍ରା ୭୫ ବା ତାର ତଳକୁ ହେଲେ ବୁଦ୍ଧି ହୀନତାର ସୂଚନା ମିଳେ । ବୁଦ୍ଧିହୀନତା ପୁଣି ମାତ୍ରା ଅନୁସାରେ ତିନିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ—

ମ୍ୟୋରନ୍— ବୁଦ୍ଧିର ପରିମାଣ ୫୦ରୁ ୭୦
ଇମ୍‌ବେସାଇଲ— ,, ,, ୨୦ରୁ ୫୦
ଇଡ଼ିଅଟ୍— ,, ,, ୨୦ରୁ କମ୍

ଜନ୍ମରୁ ବା ଅଳ୍ପ ପିଲାଦିନୁ ବୁଦ୍ଧିହୀନତା ଦେଖାଗଲେ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଲା ବୁଦ୍ଧିହୀନ ନା ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନ ଏ କଥା ଜାଣିବ କିପରି ? ୩ ବର୍ଷ ତଳ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ସେପରି

---

* ୧୦୦ ସଂଖ୍ୟାଟି ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିର ମାନ ବୋଲି କିପରି କରାଯାଏ ତାହା ବିଚାର କରାଯାଇ ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୟସ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି । ବୁଦ୍ଧିଆ ପିଲା ତା'ଠାରୁ ବଡ଼ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ୍ କରିବ, ଗଧ ପିଲା ତାଠାରୁ କମ ବୟସର ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ୍ କରିବ; କିନ୍ତୁ ନିଜ ବୟସର ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ୍ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ମନେକର ଜଣେ ୧୦ ବର୍ଷର ପିଲା ୧୨ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ କଲା । ତେବେ ତା'ର ବୁଦ୍ଧି ହିସାବ କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ ହେଲା—ପ୍ରଥମେ ପିଲାଟି ଯେଉଁ ବର୍ଷ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷା ପାସ କରିଛି ତାହା ଲେଖ । ଏଠାରେ ସେ ସଂଖ୍ୟାଟି ୧୨ । ପିଲାଟିର ନିଜ ବୟସ ଦ୍ୱାରା ସେ ସଂଖ୍ୟାଟିକୁ ଭାଗ କର । ତେବେ ଏଠାରେ ଏହା $\frac{୧୨}{୧୦}$ ହେଲା । ଭାଗଫଳକୁ ୧୦୦ରେ ଗୁଣ । ଏଠାରେ ୧୨୦ ହେଲା ।

କିଛି ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ତେବେ ଜାଣିବ କିପରି ନିଜ ପିଲାଟି ବୁଦ୍ଧିମାନ ନା ନୁହେଁ ? ଗେସେଲ୍ ନାମକ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ବିଶେଷଜ୍ଞ ସ୍ୱାଭାବିକ ବିକାଶର ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ଯାହା ଧରିଛନ୍ତି ତାହା ତଳେ ଦିଆଗଲା । ବୁଦ୍ଧି ମାପନର ସ୍ୱାଭାବିକ ବିକାଶ ନିମ୍ନରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ପିଲାର ବୟସ	ସ୍ୱାଭାବିକ ବିକାଶ
୨ ଦିନ	ଝିବ ଜୋରରେ ଦୁଧ ଚୁହେଁ । ଜିଭରେ ପିତା ବା ମିଠା ଜିନିଷ ଦେଲେ ଜାଣିପାରେ । ଆଖି ଆଗରେ କିଅସିଲର କାଟିକୁ ଜଳାଇ ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ଗୋଟିଏ କଡ଼ରୁ ଅନ୍ୟ କଡ଼କୁ ନେଲେ ସେହି ଅନୁସାରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଆଖି ବୁଲାଏ ।
୧ ମାସ	ଖୁବ୍ ଗରମ ଦୁଧ ପ୍ରଭୃତି ଦେଲେ ବା ଥଣ୍ଡା ପାଣିରେ ଗାଧୋଇ ଦେଲେ ଜାଣିପାରେ ଓ ଅସ୍ୱସ୍ତି ବୋଧ କରେ ।
୨ ମାସ	ଆଲୁଅକୁ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଚାହିଁ ରହିପାରେ । କାନ ପାଖରେ ଘଣ୍ଟା ଧରିଲେ ଟିକ୍ ଟିକ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିବାକୁ ଭଲ ପାଏ ।
୩ ମାସରୁ	ଚଳନ୍ତା ଜିନିଷ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଖି ବୁଲାଏ ।
୪ ମାସ	

ଯାହା ହେଲା ତାହାକୁ ବୁଦ୍ଧି ଭାଗଫଳ, ବା **Intelligence Quotient** (**I. .Q**) କହନ୍ତି ।

ଏଠାରେ ପିଲାଟିର **I. Q.** ହେଲା ୧୨୦ । ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ସାଧାରଣ, ସେ ତା ବୟସ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷା ପାସ୍ କରେ । ତାଠାରୁ କଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷାକୁ ପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ବୟସ ୧୦ ବର୍ଷ ହେଲେ ୧୦ ବର୍ଷ ପିଲାଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ପାସ କରେ । ଏଣୁ ବୁଦ୍ଧି ଭାଗ୍ୟଫଳ ହେଲା $\frac{୧୦}{୧୦} \times ୧୦୦ = ୧୦୦$ । ତେଣୁ ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିର ମାନକୁ ୧୦୦ ଧରା ଯାଇଛି । ୧୦ ବର୍ଷର ପିଲା କେବଳ ୭ ବର୍ଷର ପିଲାଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ପାସ୍ କରି ପାରିଲେ ତାର ବୁଦ୍ଧି ଭାଗ୍ୟଫଳ ୭୦, ଏବଂ ସେ ମୋରନ୍ । ୫ ବର୍ଷ ପିଲାଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ପାସ୍ କଲେ ଏହା ୫୦ ଏବଂ ସେ ଇମ୍ବେସାଇଲ୍ । ଦେଢ଼ବର୍ଷ ପିଲାଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ପାସ୍ କଲେ ଏହା ୧୫ ଏବଂ ସେ ଇଡ଼ିଅଟ୍ ।

ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ଶବ୍ଦ ଆସୁଥିବ ସେ ଦିଗକୁ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଏ । ସାମନାରେ ଖେଳନା ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ଆକର୍ଷଣୀୟ ଜିନିଷ ଧରିଲେ ସେ ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଏ । ଗୋଡ଼ରେ ଠେଲାଠେଲି କରେ । ନିଜ ମା କିମ୍ବା ବସ୍ତ୍ରବର ପାଖରେ ଥିବା ଧାଈକୁ ଚିହ୍ନି ପାରେ ଓ ଦେଖି ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସେ । ଭୋକ, ରାଗ, ଡର ଓ କଷ୍ଟ ହେଉଥିବା ବେଳକୁ କାନ୍ଦରେ ତଫାତ୍ ଜଣାଯାଏ । ମା ଦୁଧ ବା ଦୁଧ ବୋତଲ ଦେଖି ଓଠକୁ ଚୁଚୁମିଲା ଭଳିଆ କରେ । ଜୋରରେ ହସେ ।

୬ ମାସ

ବାପ ମା'ଙ୍କ ପାଟି ବାରିବାରେ । ଜିନିଷ ଭଲ କରି ଧରି ପାଟିରେ ପୁରାଏ । କାଗଜ ଧରିଲେ ମକଚି ମକଚି ଖସର ଖସର କରିପାରେ । ମୁଣ୍ଡ ଓ କାନ୍ଧ ଉପରକୁ ଟେକିବା ପ୍ରଥମେ ଏ ବୟସରେ ଦେଖାଯାଏ । କଥା କହିବାରୁ ପୂର୍ବାଭାସ ଭଳିଆ ବାବା, ମାମା ହୁଏ ।

୭ ମାସ

ସବୁ ଦିନେ ଦେଖୁଥିବା ବହୁତ ଜିନିଷ ଚିହ୍ନି-ପାରେ । ଧରି ବସାଇ ଦେଲେ ୨।୩ ମିନିଟ ପାଇଁ ପଡ଼ି ନ ଯାଇ ବସିପାରେ । ବହୁତ ଶବ୍ଦ ବୁଝି ପାରେ ଓ ଶୋଇପଡ଼, ଉଠିପଡ଼, ହାତ ଦେଖା ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ସାଧାରଣ କଥା କହିଲେ ସେ ସବୁ କରେ । ହାତ ଗୋଡ଼ ହଲାଇବା ପ୍ରଭୃତି ଅନୁକରଣ କରେ ।

୯ ମାସ

ଚୌକିରେ ସିଧା ହୋଇ ବସେ । ତଳେ ଗୁରୁଣ୍ଡିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ହାତ ବହୁତ ପ୍ରକାରେ ହଲାଇ ପାରେ । କେତେ ଜିନିଷ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ, ଉତ୍କଣ୍ଠା ଓ ମନୋଯୋଗ ଦେଖାଏ । ବହୁତ ଜିନିଷର ନାଁ ଜାଣେ ଓ କେତେକ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବଙ୍କର ମଧ୍ୟ ନାଁ ଜାଣେ ।

୧୧ ମାସ — ଏକା ଠିଆ ହୁଏ । ଦୁଇ ହାତ ଧରି ଦେଲେ ଏକା ଚାଲି ପାରେ । ପାଞ୍ଚ ଛଅଟି ଶବ୍ଦ କହିପାରେ । ଆଖି, ନାକ ବା ମୁହଁ କେଉଁଠା କହିଲେ ଦେଖାଏ । ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲେ ନିଜେ ଚାମଚ ଧରି ଖାଇପାରେ ଓ କପ୍ ବା ଗିଲାସରୁ ନିଜେ ପିଇପାରେ । ବଡ଼ଙ୍କ ଚାଲିଚଳଣ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ଅନୁକରଣ କରିପାରେ । ବୋଲ ମାନେ ।

୧୮ ମାସ — ଚାଲବୁଲ ଓ ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି କରେ । ଚୌକିରେ ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଜୋତା ପିନ୍ଧି ଥିଲେ ନିଜେ ଜୋତା ପିନ୍ଧିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଝାଡ଼ା ପରିସ୍ରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାଗାରେ କରେ ।

୨ ବର୍ଷ — ୨୦୦ରୁ ୩୦୦ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଜାଣେ । ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ଶବ୍ଦ ଲଗାଇ ଛୋଟ ଛୋଟ ବାକ୍ୟ କହେ । ନାଲି, ସବୁଜ, ନୀଳ ଓ ହଳଦିଆ ଏ ଚାରି ରଙ୍ଗ ଚିହ୍ନିପାରେ । ଇଟା ବା ଜିଆସିଲି ଖୋଲରେ ଘର ତିଆରି କରିବା ଏ ବୟସରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଛବିରେ ବିଭିନ୍ନ ଜିନିଷ ଚିହ୍ନୋଟ କରିପାରେ । ପରିସ୍ରା ମାଡ଼ିଲେ ଅଟକାଇ ପାରେ ।

୩ ବର୍ଷ — କାଠ ବା ଇଟାରେ ବିଭିନ୍ନ ଆକୃତି ତିଆରି କରେ । ଅନେକ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଜିନିଷର ନାଁ ଓ ଆବଶ୍ୟକତା ଜାଣିଥାଏ । ମାଳରେ ସୂତା ପୁରାଇ ପାରେ । ନିଜେ ଜୋତା ପିନ୍ଧେ । ହ୍ୟାଣ୍ଡେଲ୍ ମୋଡ଼ି ଦୁଆର ଖୋଲିପାରେ । ‘ଏଇଟା ଆଣ’, ‘ସେଇଟା ନେଇଯା’, ଏସବୁ ବୋଲ ବତାଇଲେ କରେ । ନିଜେ ପୁଅ ନା ଝିଅ କହିପାରେ । ନିଜର ନାଁ ଓ ସାଙ୍ଗିଆ ଜାଣେ । ‘କାହିଁକି’, ‘କେମିତି’ ଏ ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ ।

ଉପରେ ଯେଉଁ ତାଲିକା ଦିଆଗଲା ସେ ଅନୁସାରେ ଠିକ୍ ସେହି ବୟସରେ ଲେଖାଥିବା ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯିବ ଏପରି କିଛି କଡ଼ା ନିୟମ ନାହିଁ । ସେହି ବୟସରେ

ସାଧାରଣତଃ ପାପ୍ତ ଲେଖାଥିବା ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ଦେଖାଯାଏ । ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଥିବା ତିନି ପ୍ରକାର ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା ବିଶେଷ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଉ ।

ମୋରନ୍ (Moron ବା Feebleminded)

ଏମାନେ ବୁଦ୍ଧି ହୀନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ । ତେଣୁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସଙ୍ଗେ ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅତ୍ୟଧିକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି । ବୁଦ୍ଧି ହୀନତାର ଚିହ୍ନ ଏମାନଙ୍କଠାରେ ୨।୩ ବର୍ଷରୁ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ବୟସର ମୋରନ୍ ଶିଶୁ ସାଧାରଣ ପିଲାଙ୍କ ଭଳି ଅଧିକାଂଶ ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହୀ ନୁହେଁ । ଏଇଟା-ସେଇଟା ଦେଖି, ପରୀକ୍ଷା କରି ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ସାନବଡ଼ଆ ମଣିଷଙ୍କୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରି ଦିଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମୋରନ୍‌ମାନଙ୍କର ଏସବୁ ଲକ୍ଷଣ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧୀରସ୍ଥିର ବା ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ପିଲା ଭଳିଆ ଜଣାଯାଆନ୍ତି । ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋରନ୍ ଭଲ କରି ଦେଖି ଶୁଣି ପାରେ ନାହିଁ । କୌଣସି କଥା ସହଜରେ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ଗୁଡ଼ାଏ ଉଦାହରଣ ନ ଦେଲେ ବା ଯେଉଁ ବିଷୟରେ କୁହାଯାଉଛି ତାହା ଆଖି ଆଗରେ ନ ଦେଖିଲେ ମୋରନ୍ ତାହା ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । 'ନ୍ୟାୟ', 'ଅବସର', 'ମୁକ୍ତି' ପ୍ରଭୃତି ଧାରଣା ବସ୍ତୁଗତ ନୁହେଁ ଏବଂ ଏହି ପ୍ରକାର ଧାରଣା ସବୁ ତାର ସହଜରେ ହୁଏ ନାହିଁ । ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା :—'ନ୍ୟାୟ' ମାନେ ଠିକ୍ ପଇସା ଦେବା, 'ମୁକ୍ତି' ମାନେ କାମରୁ ଛୁଟି ପ୍ରଭୃତି । ଏଥିପାଇଁ ତାର ଧାରଣା ଶକ୍ତି ପିଲାଳିଆ । ଏକ ଠାରୁ ଦଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଡ଼ ବା ଡେଙ୍ଗୁଳମଞ୍ଜି ଦେଇ ଗଣି ଶିଖିଥିବ; କିନ୍ତୁ କେତେହାତ ଆଙ୍ଗୁଠି ଗଣିବାକୁ କହିଲେ ପାରିବନି । କୌଣସି ଦୁଇଟା ଜିନିଷ ତୁଳନା କରିବାକୁ ଦେଲେ ସେ ଯେଉଁଟା ବଡ଼ ସେଇଟାକୁ ଭଲ ବୋଲି କହିବ । ମଟରକାର ଗୋଟାଏ ଟ୍ରକ୍ ଓ ଖେଳ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର କାର୍ (ମଟର ଗାଡ଼ି) ଦେଖାଇ ପଚାରି ଗଲେ "କେଉଁଟା ସୁନ୍ଦର ?" ସେ ଟ୍ରକ୍‌ଟିକୁ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି କହିବ । ଯେଉଁ ଛବିରେ ସବୁଠାରୁ ଗାଢ଼ରଙ୍ଗ ଦିଆଯାଇଛି, ଯେଉଁ ଗୀତ ସବୁଠାରୁ ଜୋରରେ ଶୁଣାଯାଉଛି ଯେଉଁ ଜିନିଷ ସବୁଠାରୁ ଚକ୍ ଚକ୍ ଦେଖାଯାଉଛି ବା ଶାଢ଼ୀ ପ୍ରଭୃତି କଣିଲା ବେଳେ ଯେଉଁଟି ଗାଢ଼ରଙ୍ଗର ଓ ସବୁଠାରୁ ଚଉଡ଼ା ଧଡ଼ି ଅଛି—ସେଇଟି ସେ ପସନ୍ଦ କରେ । କିନ୍ତୁ ତାର ପସନ୍ଦ ଓ ନାପସନ୍ଦର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଯେ ଯାହା କହିଲେ ସେ ସହଜରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଯାଏ ଓ ସେ ସେହି ଅନୁସାରେ କାମ କରେ ତେଣୁ ଯଦି କୁହାଯାଏ ଯେ "ନା, ଟ୍ରକ୍‌ରେ ଗୋଟାଏ ଏତେ ବଡ଼ ଇଞ୍ଜିନ ଅଛି, ସେଇଟା ଦେଖିବାକୁ ଖରାପ", ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାର ମତ ବଦଳାଏ ଓ ଛୋଟ କାରକୁ ପସନ୍ଦ କରେ ।

ମୋରନ୍ ଥରେ ଯାହା ଶିଖିଥିବ ସେଥିରେ ଚଳେ ହେଲେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଦେଖାଇବ ନାହିଁ। ମନେକର ତାକୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ "ସକାଳୁ ଦୁଇଟା ଅଣ୍ଡା ଭାଜି ଗୋଟାଏ ତୋ ସାନ ଭାଇକୁ ଦେବୁ ଓ ଅନ୍ୟଟି ତୁ ନିଜେ ଖାଇବୁ।" ଏମିତି କିଛି ଦିନ ଅଭ୍ୟାସ ପଡ଼ିଗଲେ ସାନ ଭାଇ ପାଖରେ ରହୁ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ୨ଟା ଅଣ୍ଡା ଭାଜିବ। ଏହିପରି ମୋରନ୍ ମାନେ ବେଶ୍ ନିୟମିତତା ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ଦେଖାନ୍ତି।

ମୋରନ୍‌ମାନଙ୍କର ଭାବନା ଓ ଚିନ୍ତାରେ କୌଣସି ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ। ସାଧାରଣ ସ୍ମୃତି ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ଥାଏ। ସେହିପରି ମୋରନ୍ ସୁଖ ଦୁଃଖ ପ୍ରଭୃତି ଆବେଗ ଅନୁଭବ କରିପାରେ। ମନ ହେଲେ କିଛିବେଳ ପାଇଁ ସେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ମନୋନିବେଶ କରିପାରେ। ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ବହୁତ ମୋରନ୍ ଜାଣିପାରନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ବୋକା। ତେଣୁ ଚାଲାକ୍ ବୋଲି ଜଣାଇବା ପାଇଁ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାଆନ୍ତି। ଯୌନ ବିକାଶ ସାଧାରଣତଃ ଠିକ୍ ସମୟରେ ହୁଏ। ସେହିପରି ମୋରନ୍‌ମାନେ ଠିକରେ କଥା କହିବା ଶିଖନ୍ତି ଓ ସାଧାରଣତଃ ସେମାନଙ୍କର କଥା କହିବାରେ କେତେକ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଦେଖାଯାଏ। ଚାଲିବାରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅସ୍ୱାଭାବିକ। କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟାଏ ବଙ୍କେଇ ବଙ୍କେଇ ଚାଲନ୍ତି। ସେହିପରି ହାତରେ ଜିନିଷପତ୍ର ଧରିବା ବା ଅନ୍ୟ କାମ କରିବାରେ ସେମାନେ ସେତେ ଦକ୍ଷ ନୁହନ୍ତି।

ମୋରନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଯୌନ ବିକାଶ ଓ କାମଲିପ୍ସା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରିବ। କେତେକ ଯୌନ ବିକାଶରେ ପଛେଇ ଯାଇ ଥାଆନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କର କାମଲିପ୍ସା ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ। ଅନ୍ୟ କେତେକ ଠିକ ଏହାର ବିପରୀତ। ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି। ପୁରୁଷମାନେ ନିର୍ବିଚାରରେ ଯୌନେଚ୍ଛା ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ଓ ତେଣୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପ୍ରଭୃତି ହିଂସାକାଣ୍ଡରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି।

ମୋରନ୍‌ମାନେ ସାଧାରଣତଃ ବୈବାହିକ ଜୀବନରେ ସଫଳତା ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ। ସ୍ତ୍ରୀ ମୋରନ୍ ଓ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୁଦ୍ଧିମାନ ହୋଇଥିଲେ ସବୁବେଳେ ପାରିବାରିକ କଳହ ଲାଗି ରହିଥାଏ। ଘରଦ୍ୱାର ଅସଜଡ଼ା, ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଅବହେଳା କରିବା ଓ ସମୟେ ସମୟେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର କରିବା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ। ବିବାହ ଆଗରୁ ରହିଥିବା ଅତ୍ୟଧିକ କାମଲିପ୍ସା ବିବାହ ପରେ ମଧ୍ୟ କମେ ନାହିଁ। ତେଣୁ ବିବାହିତ ମୋରନ୍ (ସ୍ତ୍ରୀ ହେଉ ବା ପୁରୁଷ ହେଉ) ବିଶ୍ୱାସୀ ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ।

ମୋରନ୍‌ମାନେ ଅନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିହୀନଙ୍କ ପରି ଟିକିଏ ରୋଗ ହେଲେ ତାକୁ ଅତିରଞ୍ଜନ କରନ୍ତି ଓ ତାର ସାହାଯ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି।

ଅଳ୍ପ କିଛି ଦୈହିକ ରୋଗରେ ସେମାନେ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିବାକୁ ଭଲପାଆନ୍ତି । ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ମୋରନ୍‌ମାନଙ୍କୁ କୌଣସି କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ ସେମାନେ ଟିକିଏ ଦେହ ଖରାପ ହେଲା ମାତ୍ରକେ ଛୁଟି ନିଅନ୍ତି । କାହିଁକି କେଜାଣି ବୁଦ୍ଧିହୀନ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ରୋଗୀ ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ । ପୁଣି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅପରାଧୀ ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ । ମୋରନ୍ ଯୁବକ ବେଲେ ବେଲେ ଚୋରି କରେ ବା ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଘରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେବା, ଗାଈ ଗୋରୁଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଆ ଖାବରା କରି ପକାଇବା ପ୍ରଭୃତି ଅପରାଧ କରେ । ମୋରନ୍ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରଖିଥିବା ପିଲମାନଙ୍କୁ ବେଲେ ବେଲେ ଜାଣିଶୁଣି ମାରି ପକାନ୍ତି । ଏହିପରି ଛୋଟ ଛୋଟ ଚୋରିରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନରହତ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପରାଧ ମୋରନ୍ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିହୀନମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଦେଖାଯାଏ । ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିରେ ଶତକଡ଼ା ୩୦ ଭାଗ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ।

ଇମ୍‌ବେସାଇଲ୍ (Imbecile)

ଇମ୍‌ବେସାଇଲ୍‌ମାନଙ୍କୁ ମୋରନ୍‌ମାନଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିବା କଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କର ସାଧାରଣତଃ ଦୈହିକ ବିକୃତି ଦେଖାଯାଏ । ମୁଣ୍ଡ କାହାର ଚେପଟା ଦେଖାଯାଏ ତ ଆଉ କାହାର ମୁହଁ ବିକୃତ ଓ ଦେହ କୁଜା । ଏମାନେ ଓ ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ଇଡ଼ିଏଟ୍‌ମାନେ ମଧ୍ୟ ଦୈହିକ ବିକୃତି ଯୋଗୁଁ ସହଜରେ ବାରିହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ କାହିଁକି ଅଧିକସ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିହୀନତାରେ ଦୈହିକ ବିକୃତି ଦେଖାଯିବ ତାହା ଜଣାନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କୁ ସହଜରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ରୋଗ ଧରେ ଓ ଏମାନେ ପ୍ରାୟ ବେଶୀ ଦିନ ବଞ୍ଚନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଇମ୍‌ବେସାଇଲ ମୋରନଙ୍କଠାରୁ ବେଶୀ ବୋକା । ତେବେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ କେତେକ ଆସନ୍ନ ବିପଦରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରନ୍ତି । କିଛିଦିନ ତାଲିମ ପରେ ଇମ୍‌ବେସାଇଲ ଜାଣିପାରେ ଯେ ଉଚ୍ଚ ଜାଗାର ଧାରକୁ ଗଲେ ତଳେ ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତି । କିପରି ଗାଡ଼ି ମଟର କଟାଇ ଚାଲିଲେ ଦୁର୍ଘଟଣା ହେବ ନାହିଁ—ଏ କଥା ସେ ଶିଖିପାରେ । ସେ ନିଜ ନାଁ ଦସ୍ତଖତ କରିପାରେ । ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ଲଗାଇ ଛୋଟ ଛୋଟ ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟ କହିପାରେ । ତାଲିମ ପାଇବା ପରେ ସେ ସାଧାରଣ ଘର କାମ ଯଥା ଘର ଓଳେଇବା, ବଗିଚାରେ ଘାସ କାଟିବା, ବାସନ ମାଜିବା ପ୍ରଭୃତି କରିପାରେ । କିନ୍ତୁ ସମାଜରେ ତାଙ୍କୁ ଏତେ ଅବହେଳା କରନ୍ତି ଓ ତାର ବୁଦ୍ଧି କମ୍ ଥିବାରୁ ଏତେ ବିଦ୍ରୂପ କରନ୍ତି ଯେ ସେ ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଟିକିଏ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସୁଯୋଗ ପାଏନାହିଁ । ଠିକ୍ ନ ଶିଖେଇଲେ ସେ ନିଜ ଦେହ ହାତ ବା ଲୁଗାପଟା ପରିଷ୍କାର ରଖିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏପରି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ

ଯେତେବେଳେ ଅପରିଷ୍କାର ହୁଏ ତା ପର ଲୋକ ବା ସାଇପଡ଼ଶୀ ତାଙ୍କୁ ସେତେ ହତାଦର କରନ୍ତି । ଫଳରେ ସେ ସମୟେ ସମୟେ ଭିକ୍ଷା କରି ଚଳିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ ।

ଏମାନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଗେଲ କଲେ ଓ ପିଠି ଥାପୁଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଖୁବ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି । ନିଜର ଆବେଗ ଖୁବ୍ ଅସଂଯତ ଭାବରେ ଦେଖାନ୍ତି, ଯଥା—ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ହସିବା କମ୍ବା କାନ୍ଦିବା, ଅଳ୍ପ କଥାରେ ରାଗିଯିବା ଓ ପୁଣି ଶାନ୍ତ ହୋଇଯିବା ଇତ୍ୟାଦି । ଇମ୍‌ବେସାଇଲ ମାନେ ଏକାଠି ମେଣ୍ଟ ବାନ୍ଧି ରହିବାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ବା ଆନ୍ତରିକତା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ନ ଥାଇପାରେ । ଇମ୍‌ବେସାଇଲମାନେ ଅନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ହୀନଙ୍କ ପରି ଅନୁକରଣ ପ୍ରିୟ । ତେଣୁ ୨।୩ ଜଣ ଏକାଠି ଚଲବୁଲ କଲେ ଅନ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କ ଦେଖାଦେଖି ଆସି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶନ୍ତି ।

ଇମ୍‌ବେସାଇଲଙ୍କ ଭିତରେ ବହୁତ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀ ଥାଆନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଗବେଷଣାରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ ଶତକଡ଼ା ୪୨ ଭାଗ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଏପିଲେପ୍‌ସି ହେତୁ ଅସ୍ଥାନରେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯାଇ ବହୁତ ଇମ୍‌ବେସାଇଲଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ । ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ଏପିଲେପ୍‌ସି (ଯେଉଁଥିରେ ବାତ ଆଦୌ ବନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ—(Statusepticus) ଯୋଗୁଁ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ବହୁତ ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ସହଜରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ପାରୁଥିବାରୁ ଖଳ ପ୍ରକୃତ ଲୋକେ ଏମାନଙ୍କୁ ବହୁପ୍ରକାର ଅପରାଧମୂଳକ କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରନ୍ତି ଓ ନିଜେ ଲାଭବାନ୍ ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନେ ନିଜେ ଭାବିଚିନ୍ତି ଅପରାଧ କଲେ ସାଧାରଣତଃ ସହଜରେ ପୁଲିସ ଦ୍ୱାରା ଧରାପଡ଼ନ୍ତି । କାରଣ ନିଜର ଅପରାଧ ସହଜରେ ଘୋଡ଼େଇ ରଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଏମାନେ ଅଳ୍ପ କଥାରେ ରାଗିଯିବା ଓ ପୁଣି ଶାନ୍ତ ହୋଇଯିବା ଇତ୍ୟାଦି । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଏମାନେ ଯୌନ ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧି ହୀନଙ୍କ ଭିତରେ ଶତକଡ଼ା ୧୮ ଜଣ ଇମ୍‌ବେସାଇଲ ।

ଇଡ଼ିଅଟ (Idiot)

ଇମ୍‌ବେସାଇଲ୍‌ମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯେଉଁମାନେ ବେଶୀ ନିର୍ବୁଦ୍ଧି ଓ ଇଡ଼ିଅଟ୍—ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ଯଦିଓ ଇଡ଼ିଅଟ୍‌ମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ୨୦ ତଳକୁ ଧରାଯାଇଛି, ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରେ ନାହିଁ । କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଏତେ କମ ଯେ ପରୀକ୍ଷକ କଣ କହୁଛି ସେଇଟା ବି ସେମାନେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧି ହୀନମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଶତକଡ଼ା ୫ ଜଣ ଇଡ଼ିଅଟ୍ । ସାଧାରଣତଃ ଶୈଶବ ଅବସ୍ଥାରେ ବହୁତ ଇଡ଼ିଅଟ୍ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି । ପ୍ରୌଢ଼ ଇଡ଼ିଅଟ୍‌ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ।

କାରଣ ଇଡ଼ିଅଟ୍‌ମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକଙ୍କର ପିଲାଦିନରୁ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ । ସେମାନେ ନିଜକୁ ସାଧାରଣ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଠିକ୍ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ନ ନେଲେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଦୁର୍ଘଟଣା ହେତୁ ସେମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଅପରିଷ୍କାର ଅଭ୍ୟାସଜନିତ ନାନା ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗରୁ ଏମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ । ଯାହାର ଯେତେ ବୁଦ୍ଧି କମ୍ ସେ ଅନୁସାରେ ତାର ସେତେ ବେଶୀ ଦୈହିକ ବିକୃତି ଦେଖାଯାଏ । କମ ଉଚ୍ଚତା, ଖରାପ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବିକୃତ ମୁହଁ ଓ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଆକାରର ମସ୍ତିଷ୍କ ପ୍ରଭୃତି ଏକାଧିକ ଦୈହିକ ଲକ୍ଷଣ ଏମାନଙ୍କଠାରେ ଥାଏ । ମୋଟ ଉପରେ ଅଧିକାଂଶ ଦେଖିବାକୁ କଦାକାର ହୁଅନ୍ତି ।

ଇଡ଼ିଅଟ୍‌ମାନେ ନିଜ ହାତରେ ଖାଇବା ବି ଶିଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହା ମନ ତାହା ଦୁଇ ହାତରେ ଧରି ପାଟିରେ ପୂରାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଖାଦ୍ୟ ଅଖାଦ୍ୟ କିଛି ବାରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁହଁରେ ଶୋଇବା ବିଛଣାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଛିଣ୍ଟା ନାଲି ପ୍ରଭୃତି ଭର୍ତ୍ତି କରନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ଇଡ଼ିଅଟ୍ କଥା କହି ଶିଖି ନ ଥାନ୍ତି । ତେଣୁ କେବଳ କେତେକ ଅବୋଧ୍ୟ ଶବ୍ଦ କହନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ଏମାନେ ଖୁବ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି ଓ ସେ ସମୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ହିଂସାକାଣ୍ଡ କରି ବସିବାର ସମ୍ଭାବନା ବେଶୀ । ଅବିରତ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିବାରୁ ବୁଦ୍ଧିହୀନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଶ୍ରୟ ଗୃହକୁ ଏମାନଙ୍କୁ ପଠାଇବା ଦରକାର ହୁଏ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଏ ସୁବିଧା ନାହିଁ ସେଠି ଏମାନଙ୍କୁ ଉଲଙ୍ଗ ଅବସ୍ଥାରେ କୋଠରୀରେ ରଖାଯାଏ ବା ଘରେ ଅମାନୁଷିକ ଭାବରେ ଚେନ୍‌ରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମିଳେ । ଇଡ଼ିଅଟ୍‌ମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏଥିରେ କୌଣସି ଦୋଷ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏମାନେ ଭଲ ଦେଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ; ଠିକ୍ ଶୁଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଜାଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାରଣ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୁଭୂତି ମସ୍ତିଷ୍କରେ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ କ'ଣ ଶୁଣୁଛୁ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଖାଲି କାନ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ମସ୍ତିଷ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦରକାର ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଥିବାରୁ ଦୃଷ୍ଟି, ଶ୍ରବଣ, ଘ୍ରାଣ ବା ସ୍ପର୍ଶେନ୍ଦ୍ରିୟରେ ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖାଦିଏ ।

ଶତକଡ଼ା ୫୭ ଇଡ଼ିଅଟ୍ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗରେ ଭୋଗନ୍ତି ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକଙ୍କର ସେହି ରୋଗରେ ଅବିରାମ ବାତ ମାରିବା ଫଳରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ ।

କେତୋଟି ବିଶେଷ ପ୍ରକାର ବୁଦ୍ଧିହୀନତା

ମଙ୍ଗୋଲଏଡ୍ ଇଡ଼ିଅଟ୍:—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ ଏ ପ୍ରକାର ବୁଦ୍ଧିହୀନତା ଘଟିଲେ **ରୋଗୀ ମଙ୍ଗୋଲ ଜାତୀୟ** ଲୋକଙ୍କ ଭଳିଆ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଆଖି ଛୋଟ, ମୁହଁ

ଗୋଲ ଓ ଚେପ୍ଟା ଦେଖାଯାଏ । ଯେ କୌଣସି ଦେଶର ଲୋକଙ୍କୁ ଏ ରୋଗ ହେଲେ ସେ ଚୀନା ଓ ଜାପାନୀଙ୍କ ଭଳି ମଙ୍ଗୋଲଜାତିର ଦୈହିକ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଆଗେ ଏ ରୋଗୀଙ୍କୁ ମଙ୍ଗୋଲ ଜାତିର ପୂର୍ବତନ ବଂଶଧର ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ।

ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏ ରୋଗ ହୋଇପାରେ । ତେବେ ୭୦୦ରେ ଜଣେ ମଙ୍ଗୋଲ ଶିଶୁ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ଜନ୍ମର ୫ ବର୍ଷ ବୟସ ମଧ୍ୟରେ ମରି ଯାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ପୌଢ଼ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଙ୍ଗୋଲଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟନ୍ତ କମ୍ । ଜନ୍ମରୁ ପିଲାଟି ମଙ୍ଗୋଲ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ଭଳି ଦେଖିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ମଙ୍ଗୋଲ ଶିଶୁର ଆଉ କେତୋଟି ଦୈହିକ ବିକୃତି ଦେଖାଯାଏ--ଯଥା ଏମାନଙ୍କର ଜିଭ ବଡ଼ ହୋଇ ମୁହଁରୁ ବାହାର ଆସିଥାଏ ଓ ଏଥିରେ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ବହୁତ ଗାର ପଡ଼ିଥାଏ, ବାଳ କମ ହୁଏ, ହାତ ଖୁବ୍ ନରମ୍ ଓ ମୋଟା, ବୁଢା ଆଙ୍ଗୁଠି ଓ କାଣି ଆଙ୍ଗୁଠି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଛୋଟ, ଦାନ୍ତ, ତଳିପାରେ ହିଁ ଓ ଯୌନାଙ୍ଗ ପଣ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପରେ ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏପିଲେପ୍‌ସି ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ମୂର୍ଚ୍ଛା କରାଉଥିବା ରୋଗ ଏମାନଙ୍କଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ମଙ୍ଗୋଲମାନେ ବୁଦ୍ଧିରେ ପ୍ରାୟ ଇମ୍‌ବେସାଇଲମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଅବଶ୍ୟ କେତେକଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଅତ୍ୟନ୍ତ କମ୍ ଓ ତେଣୁ ଇଡ଼ିଏଟ୍‌ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଏମାନେ ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନକଲ କରିବାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ଗୀତ ଓ ନାଚରେ ଏମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ । ସାଧାରଣତଃ ମଙ୍ଗୋଲମାନେ ବେଶ୍ ସ୍ନେହୀ । ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଖୁବ ସହଜ କାମ ଛଡ଼ା ଆଉ କୌଣସି ଦରକାରୀ କାମରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଲଗାଇ ହେବ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଜୋର ନ ଥିଲା ଭଳି ଜଣାଯାଏ ।

୧୫ ବର୍ଷ ପରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ମଙ୍ଗୋଲ ବଞ୍ଚନ୍ତି—ଅଧିକାଂଶଙ୍କର ଯକ୍ଷ୍ମା ବା ଜନ୍ମଗତ ହୃଦ୍‌ରୋଗରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ ।

କିନ୍ତୁ ମଙ୍ଗୋଲ ହେବାର କାରଣ କଣ ? ଏହା କୌଣସି ବଂଶଗତ କାରଣରୁ ହୁଏ ବୋଲି ଅନେକଙ୍କର ମତ । ସାଧାରଣତଃ ୭୦୦ରେ ଜଣେ ପିଲା ମଙ୍ଗୋଲ ହେଉଥିଲେ । ମଙ୍ଗୋଲମାନଙ୍କ ଭାଇ ଭଉଣୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ୧୦୦ରେ ଜଣେ ପିଲା ମଙ୍ଗୋଲ । ଏ ସବୁରୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି ଯେ ଏ ବିକୃତି ବଂଶଗତ । କିନ୍ତୁ ମା'ର ଗର୍ଭରେ କୌଣସି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପରିସ୍ଥିତି ଯୋଗୁଁ ଏ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ବୋଲି ଆଉ କେତେକ ମତ ଦିଅନ୍ତି । କାରଣ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ସାଧାରଣତଃ ବୟସ୍କା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ (୪୫ରୁ ୪୯ ଭିତରେ)ଙ୍କର ପିଲା ହେଲେ ସେ ପିଲାକୁ ଏ ରୋଗ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ବହୁତ ବେଶୀ । ସେହିପରି ମଙ୍ଗୋଲ ପିଲାଙ୍କର ମା ମାନଙ୍କ ବୟସ ହିସାବ କରାଯାଇ ଦେଖାଗଲା ଯେ ହାରାହାରି ୩୭ ବର୍ଷରେ

ଏମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗୋଲ ପିଲା ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆହୁରି କେତେକଙ୍କ ମତରେ ପିଟୁଇଟାରି ନାମକ ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥି (Pituitary Gland)ର କମ୍ କ୍ଷରଣ ହେଲେ ମଙ୍ଗୋଲ ପିଲା ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି । ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ଭ୍ରୂଣର ପିଟୁଇଟାରି ଗ୍ରନ୍ଥିରୁ ସ୍ରାବ କମ୍ ହୁଏ ଓ ଜନ୍ମ ହେଲା ପରେ ସେହିପରି କ୍ଷରଣ କମ୍ ହେଉଥାଏ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ମଙ୍ଗୋଲ ପିଲାଙ୍କର ମା ମାନଙ୍କର ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥି ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱାଭାବିକ ନ ଥାଆନ୍ତି । ଏ ସବୁରୁ ମନେହୁଏ ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥିର କ୍ଷରଣରେ ସ୍ୱଳ୍ପତା ଏ ରୋଗର କାରଣ । କିନ୍ତୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଙ୍ଗୋଲ ରୋଗର କୌଣସି ନିଶ୍ଚିତ କାରଣ ଜଣାଯାଇନାହିଁ ।

କ୍ରେଟିନ୍ (Cretin)

ଏମାନେ ଦେଖିବାକୁ ଖର୍ବାକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ । ଆଖିପତା, ବେକ ପଛପାଖ, ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ର ଚମଡ଼ା ଫୁଲି ଯାଇଥିବା ଓ ଚମ ଶୁଖିଲା ଦେଖାଯାଉଥିବା କ୍ରେଟିନ୍‌ର ଅନ୍ୟ କେତେକ ଲକ୍ଷଣ । ଜନ୍ମରୁ ୬ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ୍ରେଟିନ୍ ସ୍ୱାଭାବିକ ଦେଖାଯାଏ । ତା ପରେ ରୋଗର ବିଭିନ୍ନ ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । କ୍ରେଟିନ୍‌ମାନେ ୟୁରୋପର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖାଯାଇଥିଲେ । ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ପାଣିରେ ଆଇଓଡ଼ିନ୍ ଭାଗ କମ୍ ଥିବାର ଜଣାଗଲା । ଆଇଓଡ଼ିନ୍ ଥାଇରଏଡ଼୍ ନାମକ ଏକ ଅନ୍ତଃସ୍ରାବୀ ଗ୍ରନ୍ଥିର କ୍ଷରଣ ଉଦ୍ଦୀପନ କରିବାରେ ଲାଗେ । ତେଣୁ ଆଇଓଡ଼ିନ୍ କମ୍ ଥିଲେ ଥାଇରଏଡ଼୍ କ୍ଷରଣ କମିଯାଏ । ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ ଥାଇରଏଡ଼୍ କ୍ଷରଣର ସ୍ୱଳ୍ପତା ଯୋଗୁ ଏ ରୋଗ ହୁଏ । କ୍ରେଟିନ୍‌ର ବୁଦ୍ଧି ମଙ୍ଗୋଲମାନଙ୍କ ଠାରୁ ବେଶୀ । ସେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଶବ୍ଦ ଲେଖିପାରେ, ଗଣିପାରେ, ଟଙ୍କା ପଇସାର ହିସାବ ରଖିପାରେ ଓ ସିଲାଇ ଫେଡ଼ାଣ ଶିଖେ । ଘର କାମଦାମ ଭଲରେ କରିପାରୁ ଥିବାରୁ କ୍ରେଟିନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଚାକର କରି ରଖିବାର ଦେଖାଯାଇଛି ।

ପିଲାଦିନୁ କ୍ରେଟିନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଚିକିତ୍ସା କଲେ ରୋଗ ଭଲ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ଥାଇରଏଡ଼୍ କ୍ଷରଣ ମିଶ୍ରିତ ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା କ୍ରେଟିନ୍ ଶାରୀରିକ ସୁସ୍ଥତା ଲାଭ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାନସିକ ସ୍ୱାଭାବିକତା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଏ । ତାର ବୁଦ୍ଧି ସାଧାରଣମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ । ସେ ପୁଣି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ପରି ସବୁ ପ୍ରକାର କାମଦାମ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସବୁବେଳେ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱାଭାବିକତା ଫେରିପାଇବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଚିକିତ୍ସା ପରେ ଦେହ ସୁସ୍ଥ ହୋଇଯିବା ନିଶ୍ଚିତ, କିନ୍ତୁ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଆଉ ସ୍ୱାଭାବିକ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରକୃତ ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା ସହିତ ଥାଇରଏଡ଼୍ କ୍ଷରଣର ସ୍ୱଳ୍ପତା ମିଶିଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ତେଣୁ ଥାଇରଏଡ଼୍ କ୍ଷରଣ ପାଇଁ ଔଷଧ ଦେଇ ସେ ଦୋଷ ଭଲ ହେଲା ପରେ କେବଳ ପ୍ରକୃତ ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା ଦେଖାଯାଏ । ମନେକର ଜଣେ ଇମ୍‌ବେସାଇଲର ଥାଇରଏଡ଼୍ କ୍ଷରଣ କମ୍ ହେବାରୁ କ୍ରେଟିନ୍ ହୋଇଛି । ଥାଇରଏଡ଼

ବୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ତାର ଦେହ ଭଲ ହୋଇଯିବ, କିନ୍ତୁ ଇମ୍‌ବେସାଇଲ ହୋଇଥିବାରୁ ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ଭାବରେ ରହିବ ।

ମାଇକ୍ରୋସେଫାଲି ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ମସ୍ତିଷ୍କ

ଏ ରୋଗୀର ଖପୁରି ପ୍ରାୟ ୧୭ ଇଞ୍ଚରୁ କମ । ମୁଣ୍ଡର ଅଗ୍ରଭାଗ ଲମ୍ବାଳିଆ, କପାଳ ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇଥାଏ, ନାକ ଥଣ୍ଟ ଭଳିଆ ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସିଥାଏ । ତେଣୁ ରୋଗୀର ମୁହଁ ଓ ମୁଣ୍ଡ ପକ୍ଷୀ ଭଳି ଦେଖାଯାଏ । ବୁଦ୍ଧିରେ ଏମାନେ ଇମ୍‌ବେସାଇଲଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । କେତେକଙ୍କର ଇଡ଼ିଅଟ୍ ସ୍ତରର ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ସବୁ ବଡ଼ ଚଞ୍ଚଳ ଓ ସତେଜ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଅନୁକରଣ ପ୍ରିୟତା ଏମାନଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ । ଖୁବ୍ ପରିଶ୍ରମୀ ହୋଇଥିଲେ ଏମାନେ କୌଣସି ଆଶ୍ରମ ପ୍ରଭୃତିରେ ରହି ନିଜର ଜୀବିକାର୍ଜ୍ଜନ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆୟ କରିପାରନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧେ ରୋଗୀ ଏପିଲେପ୍‌ସି ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ମାଇକ୍ରୋସେଫାଲି ରୋଗୀର ମସ୍ତିଷ୍କ ଖୁବ ସଙ୍କୁଚିତ ଓ ସୁସ୍ଥ ମସ୍ତିଷ୍କ ପରି ସେଥିରେ ବିଶେଷ ଆକୁଞ୍ଚନ ନ ଥାଏ, ଏପରିକି ମସ୍ତିଷ୍କର କେତେକ ଅଂଶ ଆଦୌ ବଢ଼ି ନ ଥାଏ ।

ମାଇକ୍ରୋସେଫାଲିର କାରଣ ଜଣାନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କର ମତରେ ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ବହୁତ ଥର 'ଏକ୍‌ସରେ' କରିଲେ ପିଲା ମାଇକ୍ରୋସେଫାଲି ହୋଇ ଜନ୍ମ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ।

ହାଇଡ୍ରୋସେଫାଲି ବା ବୃହତ୍ ମସ୍ତିଷ୍କ—

ରୋଗୀର ଖପୁରି ଭିତରେ ରସ ଜମିଗଲେ ଖପୁରି ଖୁବ ବଡ଼ ଦେଖାଯାଏ ଓ ଭିତରେ ଥିବା ମସ୍ତିଷ୍କ ଆଉ ବଢ଼ିପାରେ ନାହିଁ । ମସ୍ତିଷ୍କ ଓ ମେରୁଦଣ୍ଡ ଭିତରେ ଏ ରସ ସାଧାରଣତଃ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ହାଇଡ୍ରୋସେଫାଲି ରୋଗୀର ମସ୍ତିଷ୍କ ଖୁପୁରିକରେ ଏହା ଜମିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଫଳରେ ମୁଣ୍ଡ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଓ ମୁହଁ ସାନ ଦେଖାଯାଏ । ଜନ୍ମ ଆଗରୁ ମୁଣ୍ଡ ବଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରସବ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ଏପରି ହେଲେ ବହୁତ ଛୁଆ ମରିଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଜନ୍ମ ହେଲା ପରେ ହାଇଡ୍ରୋସେଫାଲି ରୋଗ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ରୋଗ ବଢ଼ି ଚାଲେ ଓ କେବଳ ଅଳ୍ପ କେତେକଙ୍କର କିଛି ଦିନ ପରେ ରୋଗ ଆଉ ବଢ଼େ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ରୋଗ ବଢ଼ୁଥାଏ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କର ଶୀଘ୍ର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ । ହାଇଡ୍ରୋସେଫାଲି ରୋଗୀର ବୁଦ୍ଧି ମୋରନ୍‌ମାନଙ୍କ ସଂଗେ ସମାନ, ତେଣୁ ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ମାଇକ୍ରୋସେଫାଲି ରୋଗୀଠାରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପକ୍ଷାଘାତ, ଅନ୍ଧତ୍ୱ, ବଧିରତା ଓ ଏପିଲେପ୍‌ସି ବହୁପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ବୁଦ୍ଧି ହୀନତାର ପ୍ରତିକାର—

ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା ବଂଶଗତ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ୁଛି । ତେଣୁ ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା ଲୋପ କରିବାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ହେଉଛି ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିତା ମାତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ ବନ୍ଦ କରିବା । କେତେକ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର ବୁଦ୍ଧିହୀନ ଲୋକେ ନିଶ୍ଚୟ କେମିତି ପାରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ପ୍ରଭୃତି ବୁଦ୍ଧି ହୀନମାନଙ୍କୁ ଭଲ କରିବାର ଉପାୟ ଜଣାଅଛି । ତେଣୁ ଯଦି ନିୟମ କରାଯାଏ ଯେ କୌଣସି ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିତା ବା ମାତା ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କରିବେ ନାହିଁ; ତେବେ ହୁଏତ ଆଜଠାରୁ ୨୦୦ ବର୍ଷ ପରେ ଆଉ ମୋରନ୍ ଇମବେସାଇଲ ବା ଇଡ଼ିଅଟ୍ ପ୍ରାୟ ନ ଥିବେ । ୨୦୦ ବର୍ଷ ଲାଗିବାର କାରଣ ଅବଶ୍ୟ ଅଛି । ପିଲାର ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା କେବଳ ତା'ର ବାପ ମା'ଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା ଯୋଗୁଁ ହୋଇ ନ ପାରେ । ତା'ର ବାପ ମା' ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଜେଜେ ବାପା, ଜେଜେମା, ଅଜା ଓ ଆଈ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାର ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା ଥିଲେ ପିଲା ବୁଦ୍ଧିହୀନ ହୋଇପାରେ । ସେହିପରି ବାପ ମା'ଙ୍କର ଜେଜେ ବାପା, ଜେଜେମା ପ୍ରଭୃତି ବୁଦ୍ଧିହୀନ ହୋଇଥିଲେ ପିଲାର ବୁଦ୍ଧି ହୀନତା ଦେଖାଦେଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏମିତି ଉପରକୁ ଯେତେ ଯାଉଥିବ ବୁଦ୍ଧି ହୀନତାର ସମ୍ଭାବନା ସେତେ କମ୍ ଥିବ ।

ତେବେ କିପରି ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିତା ମାତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ ବନ୍ଦ କରାଯିବ ? ନିୟମ କାନୁନ ଜରିଆରେ ଜବରଦସ୍ତି ଏମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ କରିବା କଣ ଠିକ୍ ହେବ ? ଡେନ୍‌ମାର୍କରେ ବୁଦ୍ଧି ହୀନମାନେ ବିବାହ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତି ଲୋପ କରାଯାଇଛି ବୋଲି ସାର୍ଟିଫିକେଟ ଦେଖାଇବା ବହୁତ ସମୟରେ ଦରକାର ହୁଏ । ବିଶେଷତଃ ଇଡ଼ିଅଟ୍ ବା ଇମ୍‌ବେସାଇଲଙ୍କ ପାଇଁ ଏଥିା ଦରକାର କରୁଛି । ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନେକ ପକ୍ଷପାତୀ । 'ମୂଳରୁ ମାରିଲେ ଯିବ ସରି' ଉପାୟରେ ମୂଳରୁ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିଲା ହେବାକୁ ନ ଦେବାହିଁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ବୋଲି ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଭାବରେ ଏସବୁ କରିବାଟା ଅନେକ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମଣିଷର ସମ୍ମାନରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ବାଧା ଅସୁଛି ଓ ଏହା ଅମାନୁଷିକତା ବୋଲି ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି । ତେଣୁ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିତା ମାତାଙ୍କ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦିକାଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ କରାଇବା ଭଲ । ସମାଜରେ ଏଥିପ୍ରତି ଅନୁକୂଳ ମନୋଭାବ ଗଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯେପରି ମଣିଷ ସମାଜ ଭଲରେ ତିଷ୍ଠି ପାରିବ ତାହାଁ ସବୁ ଲୋକଙ୍କର ଦେଖିବା ଉଚିତ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଲୋକମାନେ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ ଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତରେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବଂଶଧର ଗଢ଼ିବା ଯେପରି ବିଧେୟ, ବୁଦ୍ଧି ହୀନମାନେ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ଏଥିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ସେହିପରି ଉଚିତ । ଏପରି ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ବୁଦ୍ଧି ହୀନଙ୍କ ସମ୍ମତିକ୍ରମେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିକା ଶକ୍ତି କାଢ଼ିନେଇ ହେବ ।

ବୁଦ୍ଧିହୀନମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଧରଣର ଶିକ୍ଷା ଓ ତାଲିମ୍ ଦିଆଗଲେ ସେମାନେ ସମାଜରେ ଚଳିବାକୁ ଆଉ ଟିକିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ମୋରନ୍‌ମାନେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଅଧିକଭାବରେ ଉପକୃତ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଲଗା ସ୍କୁଲ୍ ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ଦରକାର । ତା' ଛଡ଼ା ଜଣେ ଡାକ୍ତର ଓ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବୁଦ୍ଧିହୀନମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଇନାନୁମୋଦିତ ଉପାୟରେ କରାଯାଉଛି । ସେ ଦେଶରେ କୌଣସି ପିଲାର ବୁଦ୍ଧିହୀନତା ଅଛି ବୋଲି ଜାଣିଲେ ତାର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ଓ ଚିକିତ୍ସାର ଭାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସରକାର ନିଅନ୍ତି । ସେଦିନ ଆମ ଦେଶରେ କେବେ ଆସିବ ?

ବୁଦ୍ଧିହୀନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟ ଦେଶରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଛି । ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବାସ, ବେଶ ଓ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଏ । ସେଠାରେ ବୁଦ୍ଧିହୀନମାନେ ବିଶେଷ ଧରଣର ତାଲିମ୍ ପାଆନ୍ତି । ହୁଏତି କେତେ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଜୀବନ ସେ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ । ଅନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିହୀନମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ରହିବାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ଉପକାର ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ନିଜ ଭଳି ଲୋକଙ୍କ ମଝିରେ ରହି ସେମାନେ ଅଧିକ ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଘରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ଠିକ୍‌ଭାବରେ ନଜର ଦେଇ ରଖିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଏ ପ୍ରକାର ରୋଗୀ କେଉଁଠି ଖଣ୍ଡେ ଛୁରୀ ପାଇ ନିଜ ଦେହ କାଟିବସିଲାଣି ତ ଅଉ କେଉଁଠି କୋଠାଛାତରୁ ଖସିପଡ଼ି ଗୋଡ଼ହାତ ଭାଙ୍ଗିଲାଣି । ପୁଣି ବେଳେବେଳେ ବୁଦ୍ଧିହୀନମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳିବା ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ । ଏ ସବୁ କାରଣରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଏମାନଙ୍କୁ ରଖିବା ଉଚିତ । * ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବୃତ୍ତିଗତ ଓ ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ପାଇଲେ ଅଧିକାଂଶ ମୋରନ୍ ନିଜ ଜୀବିକାଅର୍ଜନ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଉପାର୍ଜନ କରିପାରନ୍ତି । ଚକୋଲେଟ, ବିଭିନ୍ନ ଜିନିଷ ପ୍ୟାକ୍ କରିବା, ସିଲ ଦେବା ପ୍ରଭୃତି କାମ ଏମାନେ ଅକ୍ଲେଶରେ କରିପାରିବେ । ଏହାଠାରୁ ଆଉ ଟିକିଏ ଜଟିଳ କାମ ମଧ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ତାଲିମ୍ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ବୁଦ୍ଧିହୀନମାନଙ୍କର ଯାହା ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଛି ତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୋଗ କରିବା ପାଇଁ ତାଲିମ ଦିଅନ୍ତି ।

---

* ଭାରତରେ କେବଳ କଲିକତାରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଥିଲା । ଏହାର ନାମ ବୋଧିପୀଠ । ଏଠାରେ ମୋଟେ ୭୦ ଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ଅଛି । ସରକାର ଏହାର ଆଂଶିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କରନ୍ତି । ଏବେ ବମ୍ବେ ଅହମଦାବାଦ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଏପରି ଘରୋଇ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ଖୋଲାଯାଇଛି ।

ଅନେକ ପିତା ମାତା ନିଜର ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିଲାଙ୍କୁ ଏପରି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ରଖିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନେକେ ପୁଣି ସେଠି ରଖିବାକୁ ଅତ୍ୟଧିକ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ତେବେ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିଲାଙ୍କୁ ଯେ ନିଶ୍ଚୟ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ପଠାଇଦେବା ଉଚିତ ଏମିତି ଧରାବନ୍ଧା ନିୟମ ନାହିଁ । ଦେଖିବାକୁ ହେବ ନିଜ ପରିବାରରେ ତାର ଚଳିବା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥା ଅଛି କି ନାହିଁ ।

ପ୍ରଥମେ ଦେଖିବାର କଥା ଯେ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିଲାଟି ଯୋଗୁଁ ବାପ ମାଆଙ୍କର ଅଧିକ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ହେଉଛି କି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଯଦି ସବୁବେଳେ ପିଲାଟି ପାଇଁ ବନ୍ଧାହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥାଏ, ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ଅସୁଖକର ପରିସ୍ଥିତି ଦେଖାଦେବ । ମୁହଁରେ କିଛି ନ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ମନ ଭିତରେ ବିରକ୍ତି ଅନୁଭବ କରିପାରୁଥାଆନ୍ତି । ନିଜର ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ବଳିଦେଇ ରହିବା ଅନେକଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଅସହ୍ୟ ହୋଇପଡ଼େ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପିଲା ନିଶ୍ଚୟ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସୁଖରେ ରହିବ ଓ ବାପ ମା ମଧ୍ୟ ସୁଖୀ ହେବେ । କିନ୍ତୁ କେତେକ ବାପ ମା ନିଜ ପିଲାଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ଆଦୌ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ଯେ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଛାଡ଼ିଦେବା ଅର୍ଥ ପିଲାଟିକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେବା । ଅଥଚ ତାକୁ ଘରେ ରଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ ବିଭିନ୍ନ ଅସୁବିଧା ଯୋଗୁଁ । ସେମାନଙ୍କ ପିଲା ଯଦି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ରହେ, ତେବେ ଅନୁଷ୍ଠାନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ପିଲାଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳିବା ଅପେକ୍ଷା ବାପ ମା'ଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱସ୍ତ କରିବା ଅଧିକ କଷ୍ଟକର ହୁଏ । ପ୍ରଥମେ ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିଲାଙ୍କର ବାପ ମା'ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବାକୁ ସୁବିଧା ଦିଆହୁଏ । ବୁଝାଇ ଦିଆହୁଏ ଯେ ଘରେ ଅସୁବିଧା ଥିବାରୁ ପିଲାର ଉପଯୁକ୍ତ ଯତ୍ନନେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତେଣୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଛାଡ଼ିବା କିଛି ଅପରାଧ ନୁହେଁ । ଏପରିସବୁ କରିବାଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ଅପରାଧବୋଧ କମିଯାଏ । ସପ୍ତାହକେ ଥରେ ପିଲାଟିକୁ ଦେଖି ଆସିଲେ ସେମାନେ ବେଶ୍ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି । ପିଲାପ୍ରତି ସ୍ନେହ ରହେ, ଅଥଚ ନିଜେ ଅଯଥା କଷ୍ଟପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବାପ ମା'ଙ୍କର ପଇସାପତ୍ର ଥିଲେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସବୁ ସୁବିଧା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବେଳେ-ବେଳେ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିଲାକୁ ଘରେ ନ ରଖିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଏ । କାରଣ ଘରେ ଯଦି ତାର ଅନ୍ୟ ଭାଇଭଉଣୀ ଥାଆନ୍ତି ଓ ସେମାନେ ଯଦି ସ୍ୱାଭାବିକ ବୁଦ୍ଧିବିଶିଷ୍ଟ, ତେବେ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିଲା ପାଇଁ ବାତାବରଣ ଅନୁକୂଳ ନ ହୋଇପାରେ । ଅନ୍ୟ ଭାଇଭଉଣୀମାନେ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ଭାଇଟିକୁ ଆଦୌ ସାଙ୍ଗକରି ନ ପାରନ୍ତି । ତାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବୁଲିଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ବା ଖେଳନ୍ତି ନାହିଁ । ଘରକୁ କିଏ ସାଙ୍ଗପିଲା ଆସିଲେ ଏ ଭାଇକୁ ସେମାନେ ସେମିତି ନ ଦେଖନ୍ତି ସେଇଆ ଚାହାନ୍ତି । ଭାଇ କଥା କିଏ ପଚାରିଲେ ଭାରି ଲାଜ ଲାଗେ । ଏମିତି ଗୋଠଛଡ଼ା ହୋଇ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପିଲାଟିର ଆହୁରି ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ବଢ଼େ । ପିଲାଦିନୁ କାହାସଙ୍ଗେ

ନ ମିଶି ଏକା ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସି ବସି ସେ ଅଡୁ ମନିଆ ହୋଇ ଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହା ବା ସାମାଜିକ ଅଦବ କାଇଦା ଦେଖିକରି ଶିଖିଥାନ୍ତି ତା ଶିଖିପାରେ ନାହିଁ । ନିଜର ଅନୁଭୂତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ସହଜରେ ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ଦେଖି ଚିହ୍ନିପାରେ ନାହିଁ, ସ୍ୱର ବାରିପାରେ ନାହିଁ ବା ବାସ୍ନା ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ଏମିତି ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ତାର ଦେଖିବା, ଶୁଣିବା, ଶୁଙ୍ଘିବା ଓ ଛୁଇଁବା ଶକ୍ତି ଖରାପ ହୋଇଯାଏ ଓ ଅନୁନ୍ନତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିରହେ । ତେଣୁ ତାର ଯାହା ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥାଏ ସେସବୁ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ଏସବୁ କଥା ବିଚାରି କରି ବୁଦ୍ଧି ହୀନ ପିଲାକୁ ମୂଳରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମ ଦେବା ଉଚିତ ଓ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରଖିବା ଉଚିତ । ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ, ଡାକ୍ତର, ମାନସିକ ରୋଗ ଚିକିତ୍ସକ ଓ ତାଲିମପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପରାମର୍ଶ ଏଥିପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସମାପ୍ତିକା

ଅଧିକାଂଶ ମାନସିକ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହାରି ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ଏବେ ବି ଅଶିକ୍ଷା ଓ କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରଭାବରୁ ମାନସିକ ରୋଗୀ ଘୃଣା ଓ ଭୟର ପାତ୍ର । ସେ ସମାଜ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଜ୍ଜିତ, ଘର ଲୋକଙ୍କର ଗଳଗ୍ରହ । ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି ତା ଜୀବନରେ ବି ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ତାର ସମ୍ମୁଖରେ ଆମେ ତାକୁ ଅପମାନିତ କରି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଁ, ସେ ନିର୍ଜୀବ ବା ମୂକ ପଶୁ ବୋଲି ଧରିନେଇ ତା ପ୍ରତି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ବ୍ୟବହାର କରୁଁ । ନ କରି ବା ଉପାୟ କଣ ? ପ୍ରକୃତରେ ଗୁରୁତର ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକ ଘରେ ରଖିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର । ସମୟେ ସମୟେ ତାରି ଯୋଗୁଁ ଘର ଲୋକମାନଙ୍କର ଜୀବନ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ହୁଏ । ତାକୁ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଦରକାର ମାନସିକ ବ୍ୟାଧିରେ ତାଲିମ ପାଇଥିବା ନର୍ସ । ସାଧାରଣ ଲୋକେ କିପରି ସେ ରୋଗୀକୁ ଠିକ୍ ରୂପେ ସଯତ୍ନ କରି ରଖି ପାରିବେ ? ଅଥଚ ଆମ ଦେଶର ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସାଳୟଗୁଡ଼ିକ ସେତେ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ନୁହେଁ । ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ଅନ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ରୋଗୀକୁ କେବଳ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଖିବା ଛଡ଼ା ଆଉ ବିଶେଷ କିଛି କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହାର ଅବଶ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଥାଇପାରେ । ପୁଣି ସେ ସବୁ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନାଭାବ ଦେଖାଯାଉଛି । ଅଧିକାଂଶ ରୋଗୀ ଗରିବ ହୋଇ ଥିବାରୁ ପଇସା ଦେଇ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମପ୍ରାପ୍ତ ସେବିକା ଓ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚିକିତ୍ସିତ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଫଳତଃ ଦିନକୁ ଦୁଇଥର ମୋଟାସୋଟା ଖାଇ ମରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଦୈହିକ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ଯେପରି ମାତ୍ରାରେ ହେବାର ସୁବିଧା ଅଛି ମାନସିକ ରୋଗ ପାଇଁ ସେହିପରି ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଓ ଜନସାଧାରଣ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ଉଚିତ ।

ମାନସିକ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ଅବଶ୍ୟ ବହୁତ ପଛରେ ପଡ଼ିଛି । ଏହାର ଅନେକ କାରଣ ଅଛି । ପ୍ରଥମେ ମାନସିକ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଡାକ୍ତରୀ ଔଷଧ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯଥେଷ୍ଟ ଉନ୍ନତି କରିନାହିଁ । ମଣିଷର ମସ୍ତିଷ୍କ ଓ

ସ୍ନାୟୁ ବିଷୟରେ ଅନେକ ଦରକାରୀ ତଥ୍ୟ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଣାପଡ଼ି ନାହିଁ । ଆମମାନଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରପାତି ମାନସିକ ରୋଗର ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଦୈହିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସୂକ୍ଷ୍ମ ନୁହେଁ । ମଣିଷର ମସ୍ତିଷ୍କ ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ତଥ୍ୟ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇନାହିଁ । ଏସବୁ କାରଣରୁ ମାନସିକ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ବିଶେଷ ଆଗେଇ ପାରିନାହିଁ ।

ପାଗଳାମି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସାଂଘାତିକ ମାନସିକ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ଅନୁନ୍ନତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଡ଼ପାଗଳାମୀ ଯେ କାହିଁକି ଭଲ ନ ହେଉ ତାର କାରଣ ନାହିଁ । ପାଗଳାମୀ ନିଶ୍ଚୟ ଦୈହିକ କାରଣରୁ ହୁଏ ଓ ପରିବେଷ୍ଟନୀ ସହିତ ତାର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । କିନ୍ତୁ ହିଷ୍ଟିରିଆ ପ୍ରଭୃତି ଆଡ଼ପାଗଳାମୀର ଦୈହିକ କାରଣ କିଛିଟା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଗୁଡ଼ିକ ଯେ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିବେଷ୍ଟନୀ, ଅପ୍ରିୟକର ଅନୁଭୂତି ଓ କ୍ଷତିକାରକ ଅଭ୍ୟାସ ଉପରେ ନିର୍ଭରକରେ ସେଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତେବେ ଆଡ଼ପାଗଳାମୀ ପାଇଁ କିଣ ଚିକିତ୍ସା ନାହିଁ ?

ସାଧାରଣ ଲୋକ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଲେ ପ୍ରାୟ ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କର ବହି ପଢ଼ିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନେ କହିବେ ଯେ ଆଡ଼ପାଗଲାମୀର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚିକିତ୍ସା ହେଲା ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କର ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ପଦ୍ଧତି । ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କର ବହି ଏତେ ଲୋକପ୍ରିୟ ଯେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ କହିଲେ ଲୋକେ ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କ କଥା କହନ୍ତି । ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣକୁ ଏକ ଚିକିତ୍ସା ପଦ୍ଧତି ରୂପେ ଅନେକ ଡାକ୍ତର ଓ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏତେ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ମାନସିକ ରୋଗ ପ୍ରକୃତରେ ଭଲ ହୁଏ କି ନାହିଁ ତାହା କୁହାଯାଇ ପାରିବନି । ଆମେରିକାର ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ସମିତିର କର୍ତ୍ତାମାନେ ଠିକ୍ ଏଇକଥା କହନ୍ତି । ହଁ, ରୋଗୀ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କରୁଥିବା ଚିକିତ୍ସକଙ୍କ ପାଖକୁ ବର୍ଷେ ଆସିଲା ପରେ ଭଲ ହୋଇଯିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଭଲ ହେବାର କାରଣ କିଣ ? ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକର ଆଶ୍ୱାସନା ବାଣୀ, ତାଙ୍କର ଚେହେରା ଓ ଘରର ସୁରୁଚିପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଜସଜ୍ଜା ନା ରୋଗର ପ୍ରକୃତି ଏପରି ଯେ ବେଳେ ବେଳେ ବର୍ଷକ ପରେ ତାହା ଛାଡ଼ିଯାଏ—ଏଥିରୁ କେଉଁଟି ଆରୋଗ୍ୟ ହେବାର କାରଣ ତାହା କହିହେବ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ଏତେ ଲୋକପ୍ରିୟ ହେଲା ଯେ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଚିକିତ୍ସାପଦ୍ଧତିର ପ୍ରଚଳନ ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ତା ଆଗରୁ ବିଶେଷତଃ ହିପ୍‌ନୋସିସ୍ ବା 'ସମ୍ମୋହନ' ସାହାଯ୍ୟରେ କେତେକ ପାଗଳାମୀ ଭଲହେଉଥିଲା । ହୁଏତ ଏତେବେଳକୁ ଆହୁରି କିଛି ଉନ୍ନତ ଧରଣର ଚିକିତ୍ସା ବାହାରିଥାଆନ୍ତା । କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ମନଧ୍ୟାନ ଫ୍ରଏଡ଼ ଓ ତାଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ପଦ୍ଧତି ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି ଶୁଣିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହନ୍ତି ।

ଆଡ଼ପାଗଲାମୀ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ଅଭ୍ୟାସର ସମଷ୍ଟି ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ମଣିଷ ଜନ୍ମହେବା ଦିନଠାରୁ ତା'ର ପରିପାର୍ଶ୍ୱ ସହିତ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରଖି

ଚଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ତାର ପରିବେଷ୍ଟନୀର ବିଭିନ୍ନ ଢଙ୍ଗ ସହିତ ଖାପଖୁଆଇ ଚଳିବାକୁ ଯତ୍ନବାନ ହେଉଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ପରିବେଷ୍ଟନୀର ଗ୍ରହଣଦ୍ବାରା ଅନୁଯାୟୀ କେତେକ ଉପାୟରେ କାମ କରୁଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସାମାଜିକ ପରିବେଷ୍ଟନୀରେ ପିଲା ଯେତେବେଳେ ବଢ଼ୁଛି, ସେ ଶିଖୁଛି ବାପାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରିବାକୁ ହେବ, ତାଙ୍କ କଥା ମାନିବାକୁ ହେବ, ପାଠ ପଢ଼ିବା ଭଲ ଇତ୍ୟାଦି । ସେ ସେହି ଅନୁସାରେ କାମକରୁଛି । ଆଉ କିଛିଦିନ ବଡ଼ ହେଲା ପରେ ସେ ସାମାଜିକ ନିୟମକାନୁନ୍ ଅନୁସାରେ ବିବାହ କରୁଛି । ମନେକର ସେ କୌଣସି ଝିଅକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ । ଏଥିରେ ସେ ଖୁବ୍ ବିକର୍ଷିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଓ କିଛିଦିନ ପରେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ବେଳେ ବେଳେ ବାଁ ଆଡ଼କୁ ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ୁଛି । ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି ମନକୁ ମନ ମୁଣ୍ଡଟା ବାଁ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଯାଉଛି । ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ହୁଏତ ୩ ବର୍ଷରୁ କମ୍ ଲାଗିବ ନାହିଁ, କାରଣ ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ପନ୍ଥାନୁସାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ପାଇଁ ସାଧାରଣତଃ ସେତିକି ସମୟ ଲାଗେ । ତା ପରେ ଏ ଲକ୍ଷଣ ଭଲହେବ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହଜନକ । କିନ୍ତୁ ଏ ଲକ୍ଷଣକୁ ସାମାଜିକ ପରିବେଷ୍ଟନୀରୁ ଉପୁଜୁଥିବା କୌଣସି ସମସ୍ୟାର ଅନୁପଯୁକ୍ତ ସମାଧାନର ଫଳ ବୋଲି ନିଆଯାଇପାରେ ଏବଂ ଏହି ଅନୁପଯୁକ୍ତ ସମାଧାନ ଅନୁଯାୟୀ ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟା ଚାଲିଛି ତାହା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏପରି ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି ଯେ ଏ ଲକ୍ଷଣ ବରାବର ଦେଖାଯାଉଛି । ତେଣୁ ଏ ଲକ୍ଷଣକୁ ଗୋଟିଏ 'ବଦଭ୍ୟାସ' ଭଳି ଦେଖିଲେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଣାଳୀ ଅନୁସାରେ ବଦଭ୍ୟାସ ଯେପରି ଛଡ଼ାନ୍ତି ସେ ନିୟମ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରିବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କର ପ୍ରଭାବ କମି ଆସିଲାଣି ଓ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସାରେ 'ସମ୍ମୋହନ' ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ ପରିବର୍ତ୍ତନକାରୀ ପ୍ରଣାଳୀର ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖାଯାଉଛି । ବଦଭ୍ୟାସ ମଣିଷ ଶିଖେ । ଭଲ ଅଭ୍ୟାସ ଯେପରି ଶିଖେ, ବଦଭ୍ୟାସ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଶିଖେ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଭ୍ୟାସ କିପରି ଶିଖାଯାଏ ଓ ଛଡ଼ାଯାଏ ଏ ବିଷୟରେ ବହୁତ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କଲାଣି । ଅଭ୍ୟାସର ଆବିର୍ଭାବ, ବୃଦ୍ଧି ଓ ବିଲୟ ବିଷୟରେ ପରୀକ୍ଷା କରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନିୟମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାରିଲାଣି । ଯେପରି ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଗତିବିଧି କେତେକ ନିୟମ ମାନି ଚଳେ ସେହିପରି ମଣିଷର ଅଭ୍ୟାସର ଜନ୍ମ, ବୃଦ୍ଧି ଓ ଲୟ ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତୀ । ଏ ନିୟମ ସବୁର ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସକ ଅନେକ ଅପଗତ ଅଭ୍ୟାସର କବଳରୁ ରୋଗୀକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିପାରିବ । ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ ଯେପରି ଉପଯୁକ୍ତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ରୀତିରେ କରାଯାଇ ନାହିଁ ବୋଲି କଳ୍ପନାପ୍ରସୂତ କୁହାଯାଇପାରୁଛି, ଏ ନିୟମଗୁଡ଼ିକୁ ତାହା କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କାରଣ ଏ ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଥମେ ଲେବରେଟୋରି ବା ବୈଜ୍ଞାନିକର ପରୀକ୍ଷାଗାରରୁ ବାହାରିଛି,

ତା'ପରେ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଛି । ସବୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରୟୋଗର ମୂଳରେ ଏଇଆ ଅଛି—ଯେ ପ୍ରଥମେ ପରୀକ୍ଷାଗାରରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲା ପରେ କୌଣସି ନିୟମ ବାହାରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ଏହାର ଠିକ ଓଲଟା ଉପାୟରେ ନିଜର ନିୟମ ଗଢ଼ିଛି—ପ୍ରଥମେ ମାନସିକ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା ପରେ ଯେ ତା'ର ନିୟମ ଓ ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଛି । ଯେତେ ଅସୁବିଧା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନକୁ ଅନ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ପରି (ପଦାର୍ଥ ବା ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ ପରି ପ୍ରାକୃତିକ ବିଜ୍ଞାନ ଭଳି) ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଗଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେବେ ଯାଇ ପ୍ରାକୃତିକ ବିଜ୍ଞାନର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବିଶାଳ ଜ୍ଞାନର ସମୁଦ୍ର ମନୋବିଜ୍ଞାନର ହାତକୁ ଆସିବ । ଏକଥା ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ୫୫ ବର୍ଷ ତଳେ ପାଭ୍‌ଲଭ୍ କହିଥିଲେ ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ ବିଲାତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଆଇଜେଙ୍କ୍ କହନ୍ତି । ଦୈହିକ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ସହିତ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ସମତାଳରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଉଚିତ ଏବଂ ଦୈହିକ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ଯେପରି ପ୍ରାକୃତିକ ବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଛି ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନକୁ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଫଳରେ ମଣିଷର ମନକୁ ଆମକୁ 'ବସ୍ତୁ' ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ହାତରେ ସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମନ ବା ଆତ୍ମା ଆଉ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ, ବସ୍ତୁଗତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରୀକ୍ଷାର ସାମଗ୍ରୀ ହେବ । ହୋଇପାରେ ମଣିଷର ଆତ୍ମଗର୍ବରେ ଆଘାତ ଆସିପାରେ, କିନ୍ତୁ ନିଜର 'ଆତ୍ମା' ବିଷୟରେ ତାର ଅଜ୍ଞତା ଦୂର ହେବ ଓ ସେ ନିଜେ ନିଜକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିବ । ସେତେବେଳେ ତ ଭଲ କଥା ତାର ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଲାଭ ହେବ ଏବଂ ଏହାହିଁ ତ ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ବୁଦ୍ଧିମାନ ମନୁଷ୍ୟର ଚରମ ପ୍ରୟାସ । କିନ୍ତୁ ଏ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ମିଳିବ ବୈଜ୍ଞାନିକର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବସ୍ତୁକେନ୍ଦ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ଓ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣରୁ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମବାଦୀର ରହସ୍ୟାଚ୍ଛାଦିତ ଚିନ୍ତାରୁ ନୁହେଁ ।

ପଞ୍ଚଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

କେତେକ ମାନସିକ ରୋଗୀଙ୍କର ରୋଗ ଇତିହାସ

(କ) ଉଦ୍‌ବେଗ-ପ୍ରଧାନ ଆଉ଼ପାଗଲାମୀ :—

(୧) ଥରେ ୧୯ ବର୍ଷର ଜଣେ ଝିଅ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ଏ ରୋଗ ନେଇ ଆସିଲା । ସେ ତା ବାପ ମା'ଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଝିଅ । ତା ତଳେ ଚାରୋଟି ଭାଇ ଭଉଣୀ । ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ କହିଲା ତାକୁ ମୋଟେ ନିଦ ହେଉନି ଆଉ ସବୁବେଳେ ଅଚେତା ହୋଇଗଲା ଭଳି ଲାଗୁଛି । ଶୋଇବାକୁ ଭୟ ଲାଗୁଛି । କାହିଁକି ନା ଶୋଇବାକୁ ଗଲାବେଳେ ତା ପେଟ ଭିତରଟା କେମିତି ହାଲୁକା ହାଲୁକା ଲାଗୁଛି ଆଉ ଅଳ୍ପ କେତେବେଳ ପାଇଁ ତାର ଚେତା ରହୁନାହିଁ । ଏହା ପରେ ତାକୁ ବାନ୍ତି ମାଡ଼ିଲା ଭଳି ଲାଗୁଛି, ଏ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ତାର ପ୍ରାୟ ନ ମାସ ହେଲା ଦେଖାଦେଇଛି । ସେ ଭାବୁଛି ଯେ ଏସବୁ ତାର ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡରେ କୌଣସି ରୋଗ ହେବାର ପରିଣାମ । ଡାକ୍ତର ପଚାରି ବୁଝିଲେ ଯେ ତାର ମା' ଓ ବୁଢ଼ୀ ମା'ଙ୍କର ହୃଦ୍‌ରୋଗ ଥିଲା ଆଉ ତାର ଧାରଣା ଯେ ହୃଦ୍‌ରୋଗଗୁଡ଼ିକ ବଂଶଗତ । ସେ ଦିନକୁ ୧୫ ଘଣ୍ଟା ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ କେବେ ଚାରି ଘଣ୍ଟାରୁ ବେଶୀ ଶୋଇପାରୁ ନ ଥିଲା । ଘରେ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ମୋଟେ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ନ ଥିଲା । ତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବହୁତ ପ୍ରକାରର ପାରିବାରିକ ଅଶାନ୍ତି ଥିଲା ।

ଡାକ୍ତର ତା ସାଙ୍ଗେ ଘର ଦ୍ୱାର, ଚାକିରି ଓ ତାର ପରିବାର ବିଷୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ । ତାକୁ ବୁଝେଇ ଦେଲେ ଯେ ହୃଦ୍‌ରୋଗ ବଂଶଗତ ନୁହେଁ । ତା' ଛଡ଼ା ଉଦ୍‌ବେଗ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ କିଛି ଦିନ ଔଷଧ ଦେଲେ । ଏହିପରି ଆଲୋଚନା ଓ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେବା କିଛି ଦିନ ଚାଲିଲା ପରେ ଝିଅଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ହେଲା । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୨) ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରଧାନ ଅଉ଼ପାଗଲାମୀରେ ଶାରୀରିକ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ କିପରି ବିଶେଷ ଭାବରେ ଦେଖାଦିଅନ୍ତି ଉପରେ ତାର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଆଗଲା । ଏହିପରି

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଜଣେ ଚାକିରିଆ ରୋଗ-ଇତିହାସରୁ ମିଳେ । ଏ ରୋଗୀଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅସୁବିଧା ହେଲା ରେଲଗାଡ଼ିରେ ଗଲାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଝାଡ଼ା ହୁଏ । ହାତଗୋଡ଼ରୁ ଝାଳ ବୁହେ । ଦେହହାତ ଥରେ । ସେ ସାଧାରଣତଃ ଚିଡ଼ିଚିଡ଼ା ସ୍ୱଭାବର ଲୋକ । ତାଙ୍କର ବେଶୀ କଥା ମନେ ରହେନାହିଁ । ଏହାଛଡ଼ା ଅନିଦ୍ରା ତାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ । ରୋଗ-ଇତିହାସରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ତିନିମାସ ହେଲା ଏ ସବୁ ଅସୁବିଧା ଭୋଗୁଛନ୍ତି । ଏତିକିବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କାମରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କାମକୁ ବଦଳି କରାହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଜାଗାକୁ ବଦଳି କରାଗଲା ସେଠି ଆଉ ଜଣେ ଲୋକ ଦଶ ବର୍ଷ ହେଲା କାମ କରୁଥିଲା । ତାକୁ ଉଚ୍ଚ ଦେଇ ସ୍ୱାଙ୍କୁ ତା ଜାଗାରେ ରଖାଗଲା । ଏ କଥା ଆମ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ନିଜକୁ ଦୋଷୀ ବୋଲି ସେ ଭାବିଲେ । ପୁଣି ନୂଆ ଚାକିରିରେ ତାଙ୍କୁ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ବହୁତ ବୁଲିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ଯେଉଁଦିନଠୁଁ ଚାକିରି ଯୋଗୁଁ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ବୁଲା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେଇଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କର ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଝାଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଚାକିରିରେ ଦଶଦିନ ରହିବା ପରେ ସେ ଝାଡ଼ା ଯୋଗୁଁ ଏତେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଯେ ଶେଷରେ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲେ । ରୋଗୀଙ୍କୁ ପଚାରି ଜଣାଗଲା ଯେ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଝାଡ଼ା ଲକ୍ଷଣ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ଅନିଦ୍ରା ଓ ଚିଡ଼ିଚିଡ଼ା ଭାବ ଥିଲା । ବଦଳି ହେବା ଆଗରୁ ତାଙ୍କ ଚାକିରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଉପୁଜି ଥିଲା । କମ୍ପାନୀର ମାଲିକଙ୍କ ପୁଅ ଅଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ରୋଗୀ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଚାକିରିରେ ଥିଲେ ସେ ଚାକିରିଟି ଦିଆଯାଉଥିବାର ଚକ୍ରାନ୍ତ ରୋଗୀ ଜାଣିପାରିଥିଲେ । ସେଇଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବଦଳି କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ରୋଗୀଙ୍କୁ ବୁଲାବୁଲି କାମ ବିଶେଷ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ନୂଆ ଚାକିରି ଛଳରେ ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତି ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେ ଆସିବା ପରେ ପୁରୁଣା ଚାକିରିଆ ଜଣକ ବାହାରିଗଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଓ ଅନୁଶୋଚନା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଗଭୀର ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ ବଦଳି କରାଯାଇଥିବାରୁ ନିଜ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ହୋଇଥିଲା ତାହା ସେ ଏହି ପୁରୁଣା ଚାକିରିଆଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରକାଶ କଲେ । ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଏପରି ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଏକ ଜଣାଶୁଣା କଥା । ରୋଗୀଙ୍କୁ ଡାକ୍ତର ଏସବୁ କଥା କହିଲେ । ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷଣ ସହିତ କିପରି ଏ ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଗୁଡ଼ିକ ଜଡ଼ିତ ତାହା ବୁଝାଇ ଦେଲେ । ଏପରି କେତେଦିନ ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କଲାପରେ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ରୋଗୀ କହିଲେ ଯେ ସେ ବରାବର ଭାବ ଆସିଥିଲେ ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ କୌଣସି ଦେହଜାତ ରୋଗରୁ ଉପୁଜୁଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେସବୁ ବୁଝିପାରି ତାଙ୍କର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଫେରିପାଇଛନ୍ତି ।

(ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(ଗ) ଉଦ୍‌ବେଗ କିପରି ଆତଙ୍କରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରେ ତାହାର ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଆଯାଉଛି । ଜଣେ ବୟସ୍କ ଲୋକଙ୍କର ଖୋଲା ଜାଗା ପ୍ରତି ଆତଙ୍କ ଥିଲା । ଖୋଲା-

ଜାଗାରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରକେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇଯାଉଥିଲା, ଦେହ ଥରୁଥିଲା, ଆଖି ଆଗରେ ସବୁ କାଳିକାଳିଆ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । କୁଆଡ଼କୁ ତାଙ୍କର ଖୋଲା ଜାଗାପ୍ରତି ବେଳେ ବେଳେ ଭୟ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହା ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ହେଉଥିବାରୁ ତାଙ୍କର କିଛି ଅସୁବିଧା ହେଉ ନ ଥିଲା । ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ନେବାର ଦୁଇମାସ ଆଗରୁ ଏ ଭୟ ଏତେ ବଢ଼ି-ଯାଇଥିଲା ଯେ ସେ ଆଉ କିଛି କାମଦାମ କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କର ଏ ଭୟ ଏଗାର ବର୍ଷ ବେଳେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ସ୍କୁଲରେ ବହୁତ ପିଲାଙ୍କୁ ଗାଲୁଆ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଦିନେ କ୍ଲାସଘରେ ବସିଛନ୍ତି ହଠାତ୍ ତାଙ୍କୁ ଲାଗିଲା ଯେମିତି ତାଙ୍କୁ ଗାଲୁଆ ହୋଇଛି ଓ ତଣ୍ଟିରେ ଗୋଟାଏ କ'ଣ ଗୋଟା ଗୋଟା କରି ଲାଖିଗଲା ଭଳି ଲାଗୁଛି । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ଭୟ ହେଲା ଯେ ତାଙ୍କୁ ଏକ ମାରାତ୍ମକ ରୋଗ ହୋଇଛି । ଜଣେ କିଏ ପଚାରିଲା, "ତୁ କାହିଁକି ଶୁଖିଲା ଦେଖାଯାଉଛୁ ? ତୋର କଅଣ ଦେହ ଖରାପ ହୋଇଛି ?" ଏହା ଶୁଣି ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ଭୟ ଲାଗିଲା । ବଡ଼ ହେଲା ପରେ ବହୁତ ଥର ତାଙ୍କର ଠିକ୍ ଏହିପ୍ରକାର ଭୟ ମଝିରେ ମଝିରେ ହେଉଥିଲା । ରୋଗୀଙ୍କର ପିଲାଛୁଆ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗତ ଦେଢ଼ବର୍ଷ ହେବ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସେତେ ଘନିଷ୍ଠତା ଦେଖାଉ ନ ଥିଲେ । ରୋଗୀ ନିଜକୁ ବହୁତ ସମୟରେ ଦୋଷୀ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । କାରଣ ସେ ପ୍ରାୟ ବର୍ଷେକ ତଳେ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବେଶି କିଛି ମିଳାମିଶା କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମିଥ୍ୟା ସ୍ୱପ୍ନଦୋଷ ଥିଲା ଓ ରାତିରେ ସେ ବରାବର ଟ୍ରେନ ଫେଲ ହୋଇଯାଉ ଥିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଭଲ ନ ଥିଲା । ସେ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ହେଲା ବ୍ୟବସାୟ ମୋଟେ ଭଲ ଚାଲୁ ନ ଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ସେ ନିଜକୁ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ଦାୟୀ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କୁ ଡରୁଥିଲେ ଓ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ପାଖରେ ନିଜକୁ ହୀନ ବୋଲି ମଣୁଥିଲେ । କେବେହେଲେ ସେ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବସାୟ ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ନ ଥିଲେ । ଏମିତିକି ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସେ କଥା କେବେ ସାହସକରି ଭାବୁ ନ ଥିଲେ ।

ଏହିପରି ଅସଫଳ ବୈବାହିକ ଜୀବନ ସହିତ ବ୍ୟବସାୟଗତ ଆର୍ଥିକ ଅସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ମିଶି ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ବେଗଗ୍ରସ୍ତ କରି ପକାଇଥିଲା । ଡାକ୍ତରଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ କ୍ରମିକ ଆଲୋଚନା ଦ୍ୱାରା ଯାହା ତାଙ୍କ ଅବଚେତନ ମନରେ ଥିଲା ସେ ବିଷୟରେ ସେ ସଚେତ ହେଲେ; ଯାହା ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଡରୁଥିଲେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ସାହଚର୍ଯ୍ୟରେ ସେସବୁ ନିର୍ଭୟରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱକୁ ଚାପି ନ ରଖି ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଭୟ ଚାଲିଗଲା । ସେ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସହିତ ବ୍ୟବସାୟ ବନ୍ଦ କରି ଦେଲେ । ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ କାମ କଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେଲେ ଓ ସେ ଅନ୍ୟ ଜାଗାରେ ବାହାହେଲେ । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ କେବଳ

ଯୌନଗତ ବା ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ରୋଗୀର ଆଡ଼ପାଗଲାମୀର କାରଣ ନ ଥିଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମାଜିକ କାରଣରୁ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍‌ବେଗଜନିତ ଆଡ଼ପାଗଲାମୀ ଦେଖାଦେଇ ପାରେ । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୪) ଖୋଲା ଜାଗା ପ୍ରତି ଭୟ କରି ରାସ୍ତା ପାରହେବା ଭୟ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଆତଙ୍କ । ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ଖୁବ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଟିକିଏ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକାରର ଥିଲା । ତାଙ୍କ ବୈବାହିକ ଜୀବନ ଅସଫଳ ଥିବାରୁ ଓ ତେଣୁ ଯୌନ କାମନା ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଚରିତାର୍ଥ ହୋଇପାରୁ ନ ଥିବାରୁ ସେ ପିଲାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏତେ ଅଧିକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ରତୁ ବନ୍ଦ ସମୟରେ ହଠାତ୍ ରାସ୍ତା ପାରହେବା ଭୟ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ବିଶେଷ କରି ଅସତ୍ ଚରିତ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଚଲାପ୍ରଚଲା ହେଉଥିବା ରାସ୍ତା ସହିତ ଏ ଭୟ ଜଡ଼ିତ ଥିଲା । ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ରତୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା ଆଗରୁ ସେ ନୂତନ ଉନ୍ମାଦନା ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଇଚ୍ଛୁକ ହେଲେ । ଅବଚେତନ ମନରେ ଏହା ଅବୈଧ ପ୍ରେମ ଓ ଗଣିକା ହେବାର ପ୍ରୟାସର ରୂପ ନେଇଥିଲା । ସାରା ଜୀବନରେ ଯାହା ପାଇ ନାହାନ୍ତି କେବେ ଆଉ ଆଉ ତାହା ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଭିତରେ ଏକ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ କାମନା ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ନିଜର ଅତି ପ୍ରିୟ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ତଣ୍ଟି ଚିପି ମାରି ଦେବାର ଅଦ୍ଭୁତ ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଅବଶ୍ୟ ଅଚେତନ ମନର ବିଚାରଧାରା ଏହା ଅତି ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ । କାରଣ, ସନ୍ତାନମାନେ ତାଙ୍କର ଅସଫଳ ବିବାହ ଜୀବନର ଚିହ୍ନ । ଏମାନଙ୍କୁ ଲୋପ ନ କଲେ ନିଜର ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିବାଦ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଲେ ଯାଇ ତାଙ୍କ ନିଜର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିବ । ଏହିପରି ଅଚେତନ ମନର କାମନା ହେତୁ ଅହେତୁକୀ ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ଆତଙ୍କ ଦେଖାଦେଇଥାଏ । (ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର୍)

(ଖ) ହିଷ୍ଟିରିଆ :—

(୧) ସ୍ମୃତିଭ୍ରଂଶ ହିଷ୍ଟିରିଆର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ । ଜଣେ ବିମାନଚାଳକ ତାଙ୍କ ବାରାକ୍‌ରେ ଶୋଇଥିବା ବେଳେ ଥରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଦୁର୍ଘଟଣାର ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ । ତାହା ପରେ ସେ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ତାଙ୍କର କିଛି ମନେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସହରର ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲରେ ସେ ଥିବାର ଜଣାଗଲା । ସେ ତିନିଦିନ ତାଙ୍କ ବାରାକ୍ ଛାଡ଼ି ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଥିଲେ । ଏ ତିନିଦିନର ଘଟଣା ତାଙ୍କର ଆଦୌ ମନେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରି ମନେ ପକାଇବାରୁ ଜଣାଗଲା ତାଙ୍କର କିଛିଦିନ ହେବ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଚଳାଇବା ବିଷୟରେ ଆତଙ୍କ ଜନ୍ମିଛି । ଅଥଚ ସେ ବିମାନ ଚାଳକର ଚାକିରୀ ଛାଡ଼ିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । କାରଣ ଚାକିରୀ ଚାଲିଗଲେ ତାଙ୍କର ଆଉ କିଛି ପନ୍ଥା

ରହିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଭିତରେ ତାଙ୍କର ବାହ୍ୟାଚାର ହେବା ପାଇଁ ସବୁ ଠିକ୍‌ଠାକ୍ ହୋଇଯାଇଛି । ତେଣୁ ସ୍ୱଭାବତଃ ତାଙ୍କ ମନରେ ତୀବ୍ର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଶେଷକୁ ତାଙ୍କ ଆତଙ୍କ ଏତେ ପ୍ରବଳ ହେଲା ଯେ ସେ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଫେରିଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ମାନସିକ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କଥା ମଧ୍ୟ ଭାବୀପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଚିଠିଦ୍ୱାରା ଜଣାଇ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏସବୁ କଥା ସେ ପୂରାପୂରି ଭୁଲି ଯାଇଥିଲେ । ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ପୂର୍ବସ୍ମୃତି ଉଦ୍ଧାର କରାଗଲା: ତାଙ୍କର ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସହିତ ଅନିଚ୍ଛା ଓ ହୃଦ୍‌ବେଗ ମୂର୍ଚ୍ଛା ପ୍ରଭୃତିର ସମ୍ବନ୍ଧ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଆଗଲା । ଏ ସବୁ କରିବା ଫଳରେ ତାଙ୍କର ରୋଗ ଲକ୍ଷଣ ଲୋପ ପାଇଗଲା ।

(ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୨) ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରେ ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଗୁଡ଼ିକ କିପରି ଶାରୀରିକ ଲକ୍ଷଣ ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ତାହାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ତଳେ ଦିଆଗଲା । ଜଣେ ଲୋକର ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ ନୁଇଁଯାଇ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ଦିନେ ସେ ହୋଟେଲରେ ବସି ଖିଆର ହେଉଛି ହଠାତ୍ ତାର ଏ ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଦେଖାଦେଲା ।

ରୋଗ ଇତିହାସରୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ଆଠବର୍ଷ ବୟସରେ ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟି ତାର ନ୍ୟୁମୋନିଆ ଗୋଡ଼ କଟିଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ତାର ଏ ଦୁର୍ବଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ନିତାନ୍ତ ଦରକାର ହେଲା । ଅଥଚ ସେ ଆଦୌ କାହାର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାକୁ ଚାହୁଁଲା ନାହିଁ । ନିଜର ଦୁର୍ବଳତା କାହାକୁ ଜଣାଇ ଦେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଛଳନା କଲା ଏପରିକି ନିଜେ କାମଦାମ କରି ତାର ବଡ଼ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ପ୍ରୌଢ଼ାବସ୍ଥାରେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ମାନସିକ ରୋଗର ଛୋଟ ଛୋଟ ଲକ୍ଷଣ ତାଠାରେ ଦେଖାଦେଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ସେଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ସୁସ୍ଥ ଓ ଶକ୍ତିବାନ୍ ଲୋକଭଳି କାମ କରି ଚାଲିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ନିଜ ଭଣଜାକୁ ପୁଅ କରି ଆଣିଲା । ତାକୁ ଅତି ଯତ୍ନ ସହିତ ପଢ଼ାଶୁଣା କରାଇଲା । ଖୁବ୍ ସ୍ନେହମମତାରେ ବଢ଼ାଇଲା । ନିଜେ ଯାହା ପାଇ ନ ଥିଲା, ଯେଉଁ ଆନ୍ତରିକତା ସବଳ ହେବାର ମୋହରେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥିଲା; ସେସବୁ ଏ ପିଲା ଉପରେ ଅଜାଡ଼ି ଦେଲା । ଏ ପିଲା ଛଡ଼ା ତା ଜୀବନରେ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରିୟଲୋକ ଥିଲେ ତାର ଭଉଣୀ । ଭଉଣୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ରୋଗୀର ଏ ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରଥମେ ଦେଖାଗଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ତାର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ଯିବା ପାଇଁ ନାଁ ଲେଖାଇଲା । ତା ପରେ ପରେ ଏ ଲକ୍ଷଣ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖାଗଲା । ଭଉଣୀ ଓ ପୁଅ ଉପରେ ରୋଗୀ ବହୁତ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା । ନିଜର ଦୁର୍ବଳତା ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ପୁଅ ଓ ଭଉଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ସେ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା ସେହିପରି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲା । ନିର୍ଭରଶୀଳ ହେବାର ତାର ଯେ ଗୁପ୍ତ ଇଚ୍ଛା ଏହିମାନଙ୍କଠାରେ ହିଁ ଚରିତାର୍ଥ ହେଉଥିଲା, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏମାନେ

ମୃତ୍ୟୁ ଗଲପରେ ତାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମାନସିକ ଆଘାତ ଲାଗିଥିବ । ତେଣୁ ଗୋଟାଏ ଆଡ଼କୁ ମୁଣ୍ଡ ବଙ୍କେଇ ହୋଇଯିବା ଲକ୍ଷଣର ଦୁର୍ବଳତା ଓ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ପଷ୍ଟ । ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣକାରୀ କହନ୍ତି ଯେ ପିଲାଙ୍କର ମା' ଦୁଧ ଖାଇବା ବୟସରେ ଏ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ । ପିଲା ସେତେବେଳେ ଅତି ଅସହାୟ, ମା' ଦୁଧ ଖାଇଲେ ତାକୁ ସାହା ମିଳେ । ତେଣୁ ଆମ ରୋଗୀର ଅବସ୍ଥା ଠିକ୍ ଅସହାୟ ଶିଶୁ ପରି । ବାସ୍ତବ ଜଗତରେ ସବୁ ଆଶ୍ରୟ ଓ ସହାୟ ହଜିଗଲା ପରେ ସେ ପୁଣି ତାର ଶିଶୁଜଗତକୁ ଫେରି ଆସିଛି । ତେଣୁ ତାର ମୁଣ୍ଡ ବଙ୍କେଇବାଟା ମାତୃସ୍ତନରୁ ସାହା ଖୋଜିବାର ଗୋଟିଏ ସଙ୍କେତ । (ଅଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର)

(୩) ଦ୍ୱି-ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ହିଷ୍ଟିରିଆର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ । ଜଣେ ଧର୍ମଯାଜକଙ୍କର ଉପର ଯୋଡ଼ିଏ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଥିଲା ସେ କଥା କୁହାଯାଉଛି । ପାଦ୍ରୀ ବୋର୍ଣ୍ଣ ତାଙ୍କ ଘରୁ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇଗଲେ । କେହି ତାଙ୍କ ଠିକଣା ପାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦୁଇ ମାସ ପରେ ଜଣାଗଲା ଯେ ବ୍ରାଉନ୍ ନାମକ ଜଣେ ଲୋକ ଗୋଟିଏ ସହରରେ ଗ୍ରେଟ ଦୋକାନଟିଏ ଦେଇଛି । ସେ ସେଠାରେ ଦେଢ଼ମାସ ହେଲା ଚକୋଲେଟ ଓ ବିସ୍କୁଟ ବିକୁଛି । ବ୍ରାଉନ ହଠାତ୍ ଦିନେ ନିଦରୁ ଉଠିପଡ଼ିଲା ଭଳି ପଚାରିଲା ଯେ ସେ କିଏ ଓ କେଉଁଠି ଅଛି ? ସେ କହିଲା, ତା ନାଁ ବୋର୍ଣ୍ଣ, କିନ୍ତୁ ଏଠାକୁ କେମିତି ଆସିଲା ? ବ୍ରାଉନ ଲୋକଟି କିଏ ? କାହା ଦୋକାନରେ ସେ ବସିଛି ? ତାର ଏ ଦୋକାନ ନୁହେଁ । ପାଦ୍ରୀ ବୋର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଲୋକ ଖବର ପାଇ ଆସିଲେ । ଦୋକାନୀ ବ୍ରାଉନ ଯେ ପାଦ୍ରୀ ବୋର୍ଣ୍ଣ ଏଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ପାଦ୍ରୀ ବୋର୍ଣ୍ଣ କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଉପାୟରେ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ ଏ ଘଟଣା କିପରି ଘଟିଲା । ତାପରେ ଯେତେଥର ତାଙ୍କର ଏଇ ପଳେଇଯିବା କଥାଟା ଉଠେ, ସେ ବିସ୍ମିତ ଓ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ଏହି ଉଦାହରଣରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥିଲା—ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୪) ମନର ଦୁଇଟି ଅଂଶ ଭିତରେ ବ୍ୟବଧାନ ଦେଖାଯିବା ପଛରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ନା କିଛି କାରଣ ଥିବ । ରୋଗୀର କୌଣସି ଆକାଂକ୍ଷା ଏହାଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିବ ।

ଜଣେ ପନ୍ଦରବର୍ଷର ଝିଅକୁ ତା ମା' ଘର କାମଦାମ କରିବା ପାଇଁ ଆଉ ଜଣଙ୍କ ଘରକୁ ପଠାଇଲା । ଝିଅର ବୁଦ୍ଧି ଟିକେ କମ୍ । ତାର ମୋଟେ ଘରକାମ କରିବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲା । ଅଳ୍ପ କିଛିଦିନ କାମ କଲାପରେ ତା ମାଲିକାଣୀ ତାକୁ ତଡ଼ିଦେଲା । କାରଣ ସେ ସବୁ କାଚବାସନ ଭଙ୍ଗାଭଙ୍ଗି କଲା । ତାକୁ ପଚାରିଲାରୁ କହିଲା ଯେ ସେ କେତେବେଳେ ଭାଙ୍ଗୁଛି ସେ କଥା ଜାଣିପାରୁନି । ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ଯେତେବେଳେ ତା ହାତରୁ ଖସି ତଳେ ପଡ଼ିଯାଉଛି ସେତେବେଳେ ତାର ଶବ୍ଦରୁ ସେ ଜାଣିପାରୁଛି ଯେ ଜିନିଷଟି ଖସିପଡ଼ିଲା । କାରଣ ସେ ଜିନିଷଟି ତା ହାତରେ ଥିଲା କି ନାହିଁ ସେ ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ । ତାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରାଗଲା

ସେ ଘରକାମ ପ୍ରତି ତାର ଆଉ ସେ ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ । କାମ ଛାଡ଼ି ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିବା ପାଇଁ ତାର ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(ଙ) ହିଷ୍ଟିରିଆର ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ କିପରି ରୋଗୀକୁ ତାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱମୟ ଜୀବନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ, ତାର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଉଛି ।

ଜଣେ କଲେଜ ଝିଅ କ୍ଲାସରେ ଦିଆଯାଇଥିବା କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଲେଖି ଆଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କାରଣ କହିଲେ ତାଙ୍କର ଡାହାଣ ହାତ ଅଚଳ ହୋଇଯାଇଛି । ପ୍ରକୃତରେ ତାଙ୍କ ଡାହାଣ ହାତଟି ନିର୍ଜୀବ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି ସେ ହାତରେ ସେ କିଛି କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଦେଖାଇବାରୁ କିଛି ଶାରୀରିକ କାରଣ ନ ଥିବାର ଜଣାପଡ଼ିଲା । ଏମିତି କିଛିଦିନ ଗଲାପରେ ହାତ ମନକୁ ମନ ଭଲ ହୋଇଗଲା । ତାର ମାସେକ ପରେ ହଠାତ୍ ସେ ଆଉ କଥା କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୁଣି ଡାକ୍ତର ତାଙ୍କୁ ଦେଖି କହିଲେ ଯେ କଥା କହିବା ଯନ୍ତ୍ରରେ କିଛି ଗୋଳମାଳ ନାହିଁ । ତଥାପି ଜଣେ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଗଲା । ସେ ଡାକ୍ତର ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ ପରୀକ୍ଷା କଲେ । ତା ପରେ ସିଧା କହିଦେଲେ ଯେ ଏଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ବାଜେ କଥା—ରୋଗୀର କଥା ନ କହି ପାରିବାର କିଛି କାରଣ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ରୋଗୀ ଚିଡ଼ିଗଲେ । ଡାକ୍ତରଙ୍କର ବହୁତ ବଦନାମ କଲେ । କିଛି ଦିନ ପରେ ପୁଣି କଥା କହିପାରିଲେ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ହେଲାପରେ ରୋଗୀ ବୁଝି ପାରିଲେ କାହିଁକି ତାଙ୍କର ଏପରି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖା ଯାଇଥିଲା । କାରଣ ସେ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଆଉ ଜଣେ ଯୁବକକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ଘରକୁ ଲେଖିବାକୁ ରାଜି ନ ଥିଲେ—କାରଣ ବାପ ମା' ଅଯଥା ବ୍ୟସ୍ତ ହେବେ । ସେତିକିବେଳେ ତାଙ୍କ ଡାହାଣ ହାତ ଅଚଳ ହୋଇଗଲା ଓ ତାଙ୍କୁ ଏପରି ଅପ୍ରିୟ କଥା ଲେଖିବା କାମରୁ ରକ୍ଷାକଲା । ପୁଣି ଏ ଗୁପ୍ତ ବିବାହ କଥା ସେ କାହା ଆଗେ କହିବାକୁ ରାଜି ନ ଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ତାଙ୍କ ଧର୍ମଗୁରୁଙ୍କୁ ଏହା ଜଣାଇବାକୁ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଡରୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ହଠାତ୍ କଥା କହିପାରିବାର ଶକ୍ତି ଲୁପ୍ତ ହେଲା ଓ ସେ ଏକ ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲେ । ତାଙ୍କ ହିଷ୍ଟିରିଆ ଭଲ ହେଲା କିପରି ? ସେ ବିବାହ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ସାହସ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ । ତାଙ୍କର କଲେଜରୁ ପଢ଼ା ସରିଆସିଥିଲା । ସେତିକିବେଳେ ସେ ନିଜ ବିବାହ ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ସୁବିଧା ପାଇଲେ । ଏହା ପରେ ପରେ ନିଜ ଲକ୍ଷଣର କାରଣ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ଦେଖାଦେଇଥିଲା । (ପେଜ୍)

(ଖ) ଆବେଶିକ ଆଡ଼ପାଗଳାମୀ—

ଆବେଶିକ ଆଡ଼ପାଗଳାମୀରେ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରକାର ଭାବନା ଥରକୁ ଥର ଦେଖାଦିଏ । ଜଣେ ଦରଜୀର ଛ' ମାସ ହେବ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲାଙ୍କୁ ମାରିଦେବା ପାଇଁ ଓ ନିଜେ

ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ଇଚ୍ଛା ଦେଖାଦେବାରୁ ସେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା । ଯେଉଁଠି ନଈ ଦେଖିଲା ତାରି ଭିତରେ ପଡ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ଉପର ତାଲାର ଖୋଲା ଝରକା ତାକୁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ପାଇଁ ଆକୃଷ୍ଟ କରୁଥିଲା । ଏହିପରି ମନର ଅବସ୍ଥା ନେଇ ସେ ଆଉ କାମ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ରାତିସାରା ଏଇସବୁ ଭାବିଭାବି ତାକୁ ନିଦ ହେଲାନାହିଁ । କାହିଁକି ନା ରାତିରେ ଏ ଭାବନାର ପ୍ରକୋପ ବଢ଼ୁଥିଲା । ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ଛ' ମାସ ଆଗରୁ ତା ବ୍ୟବସାୟ ଧିମେଇ ଯାଇଛି । ଟଙ୍କା ପଇସା ଅସୁବିଧା ହେଉଛି । ଏତିକିବେଳେ ସେ ଦିନେ ଖବରକାଗଜରୁ ପଢ଼ିଲା ଯେ ସରକାର ସବୁ ବିଦେଶୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଶାନ୍ତରିତ କରିବା ଠିକ୍ କରିଛନ୍ତି । ଏ ଦରିଜିଟି ବିଲାତରେ ରହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ଋଷୀୟ ଇହୁଦି ଥିଲା । ତେଣୁ ତାର ଭୟ ହେଲା ଯେ ସେ ବି ଦେଶାନ୍ତରିତ ହୋଇଯିବ । ଏମିତି ଭାବୁ ଭାବୁ ତାର ମନେହେଲା ଯେ ସେ ଯଦି ଭଗବାନ ହୋଇଥାନ୍ତା, ଏ ସରକାରକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦିଅନ୍ତା । ହଠାତ୍ ତାକୁ ଲାଗିଲା ପାଗଳ ହେଲେ ଲୋକ ଏମିତି ଭାବନ୍ତି । ସେ ଆଉ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଛି କି ? ଘରୁ ବାହାରିଆସି କାହାକୁ ଗୋଟାଏ ମାରି ପକାଇବାକୁ ତା ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ନିଜର ଏ ପ୍ରକୃତିରେ ସେ ଆହୁରି ଆତଙ୍କିତ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ଭାବିଲା ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲାଙ୍କୁ ମାରିଦେବା ତା ପକ୍ଷରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବନାହିଁ ।

ଅବଶ୍ୟ ତାର ଏ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ । ସେ ଆର୍ଥିକ ସଙ୍କଟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ନିଜେ ମରିଗଲେ ଓ ପିଲାପିଲିଙ୍କୁ ମାରିଦେଲେ ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତି ମିଳିବା ଅତି ସହଜ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ଇଚ୍ଛା ପରୋକ୍ଷରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପାଇଁ ସରକାରର ଦେଶାନ୍ତର ପ୍ରସ୍ତାବ ସୁଯୋଗ ଦେଲା । ସେ ଭାବିଲା ସରକାରଙ୍କୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୁଏତ ନିଜ ପରିବାର ଲୋକଙ୍କୁ ଧ୍ୱଂସ କରିବା ଇଚ୍ଛାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଯିବ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଏଇ ଇଚ୍ଛାର ସମ୍ଭବ ଠିକ୍ ବିପରୀତ ଦିଗରୁ । ନିଜକୁ ଓ ନିଜ ପରିବାରକୁ ହତ୍ୟାକରି ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ସଙ୍କଟରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବାଲାଗି ତାର ଯେଉଁ ଅଚେତନ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ତା କେବଳ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରକ୍ଷେପ କରାଯାଇଥିଲା ।

(ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୯) ଆବେଗିକ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ କିପରି ଲୁକ୍କାୟିତ ଅଚେତନ ଇଚ୍ଛାର ବହିଃପ୍ରକାଶ ମାତ୍ର ଏହା ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣରୁ ଜଣାଯାଏ । ଜଣେ ବୟାଳିଶ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ଲୋକଙ୍କର ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କୁ ଟାଙ୍ଗିଆରେ ବାଡ଼େଇଦେବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ଟାଙ୍ଗିଆରେ ଲୋକଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ମାରିବାର ଇଚ୍ଛା ହେଉଥିଲା । ଏଥିଯୋଗୁଁ ସେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଟାଙ୍ଗିଆ ବିକ୍ରୀ ହେଉଥିବା ଲୁହା ଦୋକାନ ଆଡ଼େ ଯାଉ ନ ଥିଲେ । ତା ପରେ ତାଙ୍କର ଏଇ ଇଚ୍ଛା ଆହୁରି ପ୍ରବଳ ହେବାରୁ ଯେ କୌଣସି ଜିନିଷ ଟାଙ୍ଗିଆ ଭଳି ସାମାନ୍ୟ ଦେଖାଗଲା ତାଠାରୁ ସେ ଦୂରରେ ରହିଲେ ।

ଏମିତ ସବୁ ଗୁରକଣିଆ ଓ ଗୋଲିଆ କନିଷ ଦେଖିଲେ ତାର ଟାଙ୍ଗିଆ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଶେଷକୁ ସେ ବହି ପଢ଼ିବାକୁ ଡରିଲେ । କାରଣ ବହିରେ ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷର ଏଲ୍ (L) ଟାଙ୍ଗିଆ ଭଳି ଦେଖାଗଲା । ସେ କାମଦାମ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ପଚିଶ ବର୍ଷ ଧରି ତାଙ୍କର ଏ ଅବେଶିକ ଲକ୍ଷଣ ରହିଲା । ଟାଙ୍ଗିଆ ସଦୃଶ ଜିନିଷମାନଙ୍କରୁ ଦୂରରେ ରହିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି କରି ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଦୁର୍ବିସହ ହୋଇଉଠିଲା । ମାନସିକ ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ତାଙ୍କର ଏ ଲକ୍ଷଣ ପିଲାଦିନର ଗୋଟିଏ ଘଟଣାରୁ ଉପୁଜିଛି । ରୋଗୀର ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଭାଇ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀ ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସବୁବେଳେ ବାଦ କରୁଥିଲେ । ସାନଭଉଣୀ ସବୁଠାରୁ ସାନ ଝିଅ ହୋଇଥିବାରୁ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଗେହ୍ଲା କରୁଥିଲେ । ସେ ଜନ୍ମହେବା ମାତ୍ରେ ସ୍ୱାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଉ କେହି ବେଶୀ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଇଲେ ନାହିଁ । ବଡ଼ଭାଇଟି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପୁଅ ହୋଇଥିବାରୁ ବାପମା'ଙ୍କର ତା ଉପରେ ବେଶୀ ନଜର ଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ରୋଗୀର ଉପର ଭାଇପ୍ରତି ରାଗ ଥିବା ସାଧାରଣ କଥା । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ଭାଇ ପ୍ରତି ହିଂସା ଓ ରାଗ ରଖିବା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ଖରାପ କାମ କଲାଭଳି ଲାଗିବା ବି ସ୍ୱାଭାବିକ । ପିଲାଦିନର ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କରୁ କରୁ ଜଣାଗଲା । ତାଙ୍କୁ ଛ ବର୍ଷ ହେଲାବେଳେ ସେ ବାଡ଼ିରୁ କାଙ୍କ ନେଇ ଅଳ୍ପ ଖୋଳୁଥିଲେ । ପାଖ ଘରର ଜଣେ ଗୃହିଣୀର ପୁଅ ବି ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଅଳ୍ପ ଖୋଳୁଥିଲା । ଖୋଳୁ ଖୋଳୁ ରୋଗୀର କାଙ୍କ ସେ ପିଲା ମୁଣ୍ଡରେ ବାଜିଗଲା । ପିଲା ପଡ଼ିଗଲା । ମୁଣ୍ଡରୁ ଝର ଝର ରକ୍ତ ବୋହିଗଲା । ସେ ମରିଗଲା ବୋଲି ଭାବି ରୋଗୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଓ ତାର ତୀବ୍ର ଅପରାଧବୋଧ ଜାତ ହେଲା । ହୁଏତ ଅନ୍ୟ କେହି ଏ ଘଟଣାରେ ନିଜକୁ ଏତେ ଦୋଷୀ ବୋଲି ଭାବି ନ ଥାନ୍ତେ । ରୋଗୀର ନିଜ ବଡ଼ଭାଇ ପ୍ରତି ବୈରତା ଯୋଗୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅପରାଧବୋଧ ଥିଲା । ଏ ପିଲା ମୁଣ୍ଡରେ କାଙ୍କ ବାଜିଲା ମାତ୍ରକେ ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ସେ ତା ବଡ଼ଭାଇକୁ ବାଡ଼େଇ ପକାଇଛି । ତେଣୁ ବଡ଼ଭାଇକୁ ପ୍ରକୃତରେ ମାରି ପକାଇଥିଲେ ଯେମିତି ଦୋଷଯୁକ୍ତ ଲାଗନ୍ତା ଅଚେତନ ମନରେ ତାର ସେଇ ଭାବ ଦେଖାଦେଲା । ରୋଗୀ ଏ ଘଟଣାଟି ଏକବାରେ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହା ତାରି ଅବେଶିକ ଲକ୍ଷଣର ମୂଳକାରଣ । ଟାଙ୍ଗିଆରେ ବାଡ଼େଇବା ଇଚ୍ଛା ଏକାଧାରରେ ଦୁଇଟି କାମନାର ସୂଚନା ଦେଉଥିଲା—ବଡ଼ଭାଇ ପ୍ରତି ବୈରତା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ଲୋପ କରିଦେବାର ଇଚ୍ଛା ଓ ଏପରି ଅସାମାଜିକ ଇଚ୍ଛା ନିଜେ ପୋଷଣ କରୁଥିବାର ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ତୀବ୍ର ଅପରାଧବୋଧ । (ଅଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର)

(ଗ) ଅବେଶିକ ଅଡ଼ପାଗଲାମିରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଇଚ୍ଛାଗୁଡ଼ିକ ସବୁବେଳେ ଅଚେତନ ମନରେ ନ ଥାଏ । ରୋଗୀ ତାର ଅସାମାଜିକ କାମନା ବିଷୟରେ ସଚେତ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ରୋଗ ଲକ୍ଷଣରୁ ମୁକ୍ତିପାଏ ନାହିଁ । ତଳେ ଏହିପରି ଜଣେ ରୋଗୀଙ୍କ କଥା କୁହାଯାଉଛି ।

ମଧ୍ୟବୟସ୍କ ଜଣେ ଲୋକ ଦ୍ୱିତୀୟଥର ବିବାହ କରିବାକୁ ଠିକ୍ କଲାବେଳକୁ ତାଙ୍କର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଆବେଗିକ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଗଲା । ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀର ଯୋଡ଼ିଏ ପିଲା ଥା'ନ୍ତି । ସେ ମରିଯିବାପରେ ରୋଗୀର ଆଉଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ ଠିକ୍ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଅଦ୍ଭୁତ ଭୟସବୁ ଦେଖାଗଲା । ତାଙ୍କର ମନେ ହେଲା ଯେ ଶୋଇବା ଘର ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ସଜଡ଼ା ନ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ନିଦ ହେବ ନାହିଁ । ଯେମିତି ଚଟି ଠିକ୍ କାନ୍ଥକୁ ଲଗି ରହିବ, ଆଲଣାରେ ଲୁଗାପଟା ଠିକ୍ ଗୋଟାଏ ଭଙ୍ଗରେ ସଜଡ଼ା ହେବ, ରାତିରେ ଯେମିତି ସେ ଲୁଗାପଟା ଖସି ନ ପଡ଼େ ତାର ଦୃଢ଼ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ । ଏଇ ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଲାଗିଲା ଯେମିତି ସତ୍ ନ କହି ସେ ରହିପାରିବେ ନାହିଁ । ଯେତେ ଛୋଟ ଘଟଣା ହେଉ ନା କାହିଁକି ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କୁ ସତ କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଏହା ମୂଳରେ ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ କାରଣ ଥିବାର ଜଣାପଡ଼ିଲା । ଆଉ ଥରେ ବିବାହ କରିବା ବିଷୟରେ ବହୁତ ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତି ଥିଲା । ସେ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ଦ୍ୱିତୀୟଥର ବିବାହକଲେ ତାଙ୍କର ଆଗ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ କରାହେବ । ସେ ଆଉ ସେମାନଙ୍କ ଯତ୍ନ ନେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯୁକ୍ତି ତାଙ୍କ ଘର ଅବସ୍ଥା ବି ସେତେ ସୁବିଧାଜନକ ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ବାପା ବେଶ୍ ବୁଢ଼ା ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ବୟସର ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବିଷୟରେ ସବୁବେଳେ ସନ୍ଦେହ ଥିଲା । ଏପରିକି ସେ ରୋଗୀକୁ ଏଇ ବିଷୟ ନେଇ ଥରେ ଦଅରଗାଳି ଦେଇଥିଲେ । ରୋଗୀର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଯୌନବିକୃତି ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ହସ୍ତମୈଥୁନଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବହୁ ପ୍ରକାର ସମକାମୀ ଯୌନଲିପ୍ସା ରୋଗୀଙ୍କର ସାଧାରଣ ଜୀବନର ଅଙ୍ଗ ଥିଲା । ଏସବୁ ବିଷୟରେ ରୋଗୀ ଆଦୌ ବିବ୍ରତ ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପବୟସ୍କା ସାବତ ମା'ଙ୍କ ପ୍ରତି ଖରାପ ଭାବ ଥିବାର ସନ୍ଦେହ ରୋଗୀକୁ ଅତି ବିଚଳିତ କରି ଦେଇଥିଲା । ବାପା ଏପରି ଖରାପ ଭାବୁଛନ୍ତି ଜାଣି ରୋଗୀର ତୀବ୍ର ଅପରାଧବୋଧ ଜନ୍ମିଲା । ପିଲାବେଳେ କେତେବେଳେ କେମିତି ନିଜ ମା'ଙ୍କର ବାପାଙ୍କ ସହିତ ଯୌନସମ୍ପର୍କ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର କୌତୂହଳ ଜନ୍ମିଥିଲା । ସେସବୁ ମନେପକାଇ ତାଙ୍କର ଅପରାଧବୋଧ ଆହୁରି ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଅପରାଧୀ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ନିଜ ଆଗରେ ପ୍ରମାଣ କରିବା ନିହାତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଇଚ୍ଛା । ଏଇଥିପାଇଁ ସେ ଅଯଥା ସତ୍ୟପ୍ରିୟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୪) ଅନେକ ସମୟରେ ଅଚେତନ ମନରେ ଥିବା ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକର ବାସ୍ତବତା ସହିତ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହେ ନାହିଁ । ଏପରିକି ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ନିଜ ବିଷୟରେ ଧାରଣା ଅତି ଅବାସ୍ତବ ହୋଇପାରେ । ଜଣେ ନିଜକୁ ସାଧୁ, ସତ୍ୟବାଦୀ, ପରୋପକାରୀ ଓ ଧାର୍ମିକ ବୋଲି ଭାବିପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଲୋକଚକ୍ଷୁରେ ସେ ଅନୁଦାର, ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣମନା ଓ ଅର୍ଥଲୋଭୀ ବୋଲି

ଜଣାଯିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏପରି ବୈଷମ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ବେଳେ ବେଳେ ଅର୍ଦ୍ଧବିକ୍ଷିପ୍ତ ଆଡ଼ପାଗଳାମୀ ଉପୁଜେ ।

ଜଣେ ୬୦ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ଯୁବକ ଗୃହକର୍ମରେ ଆଉ ଚିତ୍ତ ଦେଇପାରୁନାହାନ୍ତି । କାରଣ ତାଙ୍କ ମନରେ ସବୁବେଳେ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କିଛି ନା କିଛି ଭାବନା ଦେଖାଦେଇ ବଡ଼ ବିବ୍ରତ କଲା । ସାଙ୍ଗସାଥିଙ୍କ ଆଗରେ ସେ ଖାଲି ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା କରୁଥିବାର ଜଣାପଡ଼ିଲା । ସେ କହିଲେ ଯେ ଗତ ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେଲା ଜଗତରେ ବିଭେଦ ସବୁ ଲକ୍ଷକରି ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମନରେ ବାରମ୍ବାର ଉଦିତ ହେଉଛି, "ଏସବୁ ଅତି ଅସଙ୍ଗତ । ଧର୍ମରେ ଏ ବିଭେଦ କାହିଁକି ?" ଇତ୍ୟାଦି । ସେ ବରାବର ଧର୍ମମୂଳକ ସଭାସମିତିକୁ ଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ବି ତାଙ୍କ ମନରେ ଏହିପରି ଆବେଗିକ ଭାବଧାରା ବାରମ୍ବାର ଦେଖାଦିଏ । ଧର୍ମର ଗୂଢ଼ଭିତ୍ତି ଜାଣିବା ପାଇଁ ସେ ବରାବର ବ୍ୟଗ୍ର ହୁଅନ୍ତି । 'ଧର୍ମ କ'ଣ ? କାହିଁକି କେତେଜଣ ଲୋକ ଧର୍ମପରାୟଣ ଓ ଆଉ କେତେଜଣ ବିଧର୍ମୀ ? କାହିଁକି ଧାର୍ମିକ ଲୋକମାନେ ଏମିତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ? ଏତେପ୍ରକାର ଧର୍ମ କାହିଁକି ଅଛି ?' ଇତ୍ୟାଦି । କିନ୍ତୁ ରୋଗୀ ଧର୍ମମୂଳକ ଗୀତ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ସହ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ଲାଗେ ଯେମିତି ଗୀତ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥିତିକୁ ବୁଡ଼ାଇ ଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିସ୍ପୃହ ଭାବରେ ଗୋଟାଏ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ନେଉଛି ।

ତେଣୁ ଧର୍ମକୁ ସେ ଭୟ ଓ ବିସ୍ମୟମିଶା ଆଖିରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଧର୍ମଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଉଛନ୍ତି ବୋଲି ସେ ଅଜାଣତରେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ମନେମନେ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଭୟ ଥିଲା । ଜବରଦସ୍ତି ଟାଣି ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କର ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଯେ ଭୟ ଥିଲା ତାହା ଗୃହକର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ବ୍ୟାପି ଯାଇଥିଲା । ଧର୍ମ ଗୃହକର୍ମ ଓ ସଂସାର ସବୁ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହଭାବ ଥିଲା । ମାନସିକ ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଏ ଭାବ ସହିତ ପିଲାଦିନର ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ । ବାରବର୍ଷ ବୟସରେ ରୋଗୀ ନିଜ ବାପମା'ଙ୍କ ଭିତରେ ଥରେ ଖୁବ୍ କଳି ଲାଗିବାର ଦେଖିଥିଲେ । କଳିରେ ସେ ବାପାଙ୍କ ପକ୍ଷ ନେଲେ । ଅଥଚ ଏଥିଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଅତିଶୟ ଆବେଗ ଜନ୍ମିଲା । ଭୟ ଓ ଅପରାଧ ବୋଧ ସହିତ ଏ ଆବେଗ ମିଶି ସେ ସମୟର ଅନୁଭୂତିକୁ ତୀବ୍ର ଓ ଅସୁଖକର କରିଥିଲା । ଏହାପରେ ଯେତେଥର କଳିହୁଏ ତାଙ୍କର ଏପରି ତୀବ୍ର ଅନୁଭୂତି ଜାତ ହୁଏ । ଏପରିକି ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ବଡ଼ ପିଲାମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମତଭେଦ ହେଲେ ଠିକ୍ ଏହିପ୍ରକାର ଅନୁଭୂତି ହେଉଥିଲା । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ଅସ୍ୱାଭାବିକତାର ମୂଳକାରଣ ମଧ୍ୟ ଏଇଠି । କାହିଁକି ବା ଧର୍ମ କ'ଣ ହେବା ଉଚିତ ଓ ତା'ର ଆଦର୍ଶ ରୂପ ଓ ପଦ୍ଧତି କିପରି—ଏ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ଧାରଣା ଧର୍ମର ବାସ୍ତବିକ ରୂପରେଖ ସହିତ ଆଦୌ ଖାପ ଖାଉ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ

ତାଙ୍କର ମାନସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଦେଖାଦେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଦେଖାଦେବା ମାତ୍ରକେ ତାଙ୍କ ମନରେ ବାପମାଙ୍କ କଲ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ଭାବ ଅନୁଭୂତିର ଉଦୟ ହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଭୟ ଓ ଅପରାଧ ବୋଧ ଅଜାଣତରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ତାଙ୍କର ଆବେଗିକ ଲକ୍ଷଣର ଏହାହିଁ ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥଳ । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(ଘ) ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ:—

(୧) ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ ବଢ଼େ । କେତେକ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦେଇ ଶେଷରେ ଏହି ଗୁରୁତର ରୋଗର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶ ହୁଏ ।

୨୭ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଜଣେ ଲୋକ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲେ । ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନେ କହିଲେ ଯେ ରୋଗୀ ଟିକେ ଟିକେ କଥାରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ଓ ଉତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ଡାକ୍ତର ଦେଖାଇବାକୁ ଆଣିଛୁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କରି ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆର ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ତାଙ୍କର ପୂର୍ବକ ଅବସ୍ଥାରୁ ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ଯେମିତି ପ୍ରଥମେ ୧୪ବର୍ଷ ବେଳେ ତାଙ୍କର ପାଟିଲଗିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଥରେ ସ୍କୁଲ ଘରେ ଏକୁଟିଆ ଥିଲାବେଳେ ସେ ଡରିଗଲେ । ସେଇଦିନଠାରୁ କଥା କହିଲାବେଳେ ତାଙ୍କର ପାଟିଲାଗିଲା । ପିଲାଦିନରୁ ସେ ବାପା ଓ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର ଅତି ବାଧ୍ୟ ଥିଲେ । ସ୍କୁଲରେ କଣ ହେଲା ନା ଶିକ୍ଷକ ବ୍ଲାକ୍ ବୋର୍ଡରେ ତାଙ୍କ ମୁହଁର ଗୋଟାଏ ବ୍ୟଙ୍ଗଛବି ଆଙ୍କି ଦେଇଥିଲେ ଓ କହିଥିଲେ 'ତା ମୁହଁଟା କିମିତି ଭଲ ଦେଖାଯାଉଛି' । ସେଇଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କ ନିଜ ଚେହେରା ପ୍ରତି ଖୁବ୍ ନ୍ୟୂନଭାବ ଜାତହେଲା । ବୋଧହୁଏ ଏଥିପାଇଁ ସେ ଲାଜକୁଳା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ୧୬ ବର୍ଷ ବେଳକୁ ସେ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ିଲେ । ତାପରେ ସେ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଯନ୍ତ୍ରପାତି କାମ ଶିଖିଲେ । ବେଶୀଦିନ ସେଠି ଚଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାପରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ନାଁ ଲେଖାଇ ତିନି ବର୍ଷକାଳ କାଗଜ କଲମରେ ସୈନ୍ୟ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ କଟାଇଥିଲେ । କାରଣ ଛାତି ଭିତରେ ଘା ହୋଇଛି ବୋଲି ଆପାତତଃ ତାଙ୍କର ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା । ଏହାପରେ ସେ ବହୁତ ସମୟରେ ନିଜ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକଥା ଚିନ୍ତା କରି ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପୁଣି ଏଇ ସମୟରେ ସେ ଜଣେ ଝିଅ ସହିତ ବାହା ହେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମିଳାମିଶା କଲେ; କିନ୍ତୁ ଶେଷକୁ ବାହାହେଲେ ନାହିଁ । କହିଲେ— ଏଥିରେ ଆଉ ଅଗେଇଲେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ହୋଇଯିବ । ଏସବୁ ପରେ ନିଜର ଅପାରଗତା ସେ ଅତି ଗଭୀରଭାବରେ ଅନୁଭବ କଲେ । ତାଙ୍କୁ ଲାଗିଲା ତାଙ୍କର ପୌରୁଷ ନାହିଁ । ଏସବୁ ମିଶି ତାଙ୍କୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଅସ୍ୱାଭାବିକ କରିଦେଲା । ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ସବୁବେଳେ ଶବ୍ଦ ହେଉଥିଲା ଭଳି ଲାଗିଲା, ମନ ଖରାପ ଲାଗିଲା, କାହାକୁ କିଛି

କହିଲେ ନାହିଁ, କାହାକୁ ଦେଖା ଦେଲେ ନାହିଁ, ଭାବଲେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଅନେଇ କରି ପରିହାସ କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । କଥା କହୁ କହୁ ବାକ୍ୟ ମଝିରେ ସେ ଅଟକି ଯାଆନ୍ତି । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କର ମନ୍ଦ ପାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ସେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖେଇ ଦୁନିଆର ସବୁଠୁ ବଡ଼ ବୋକା ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି—ତାଙ୍କର ସବୁବେଳେ ଏଇ ଧାରଣା ହେଲା । କିଛି ଦିନ ପରେ ରୋଗ ଆହୁରି ଗୁରୁତର ହେଲା । ସେ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦଳେ ଲୋକ ସବୁବେଳେ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ଘରୁ ପାଞ୍ଚଥର ଡେଇଁ ସେ ଦୌଡ଼ି ପଳେଇଲେ । ପଚାରିଲାଠୁ କହିଲେ ଦୌଡ଼ିବାଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ରହିବ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ତାଙ୍କର ଗୁରୁତର ଲକ୍ଷଣ ସବୁ ଦେଖାଦେଲା । ଆଖି ଆଗରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଭ୍ରମ ଓ ପ୍ରହେଳିକା ଦେଖାଗଲା । ତାକୁ ସେ ବାସ୍ତବ ମନିଲେ କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ପଛରେ କୌଣସି ଦୈହିକ ରୋଗ ନ ଥିଲା । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୨) ସରଳ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆରେ ରୋଗୀ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୁଏ । ଉଦାସୀନତା ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ । ଏହାର ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ତଳେ ଦିଆଗଲା ।

ଜଣେ ଲୋକ ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ଏ ରୋଗ ଭୋଗୁଥିଲା । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେବା ବେଳକୁ ତାକୁ ୩୨ ବର୍ଷ । ଦେଖିବାକୁ ଚୁପ୍‌ଚାପ, ଟିକେ ବୋକା, କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ମୁହଁରେ ହସ । ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ଜବାବ୍ ଦିଏ । ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି ଭଲ । କୌଣସି ଭ୍ରମ କିମ୍ବା ପ୍ରମାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣା ତାର ନାହିଁ । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ତାକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ କାମ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ସେଥିରେ ଖୁବ୍ ଖୁସି । କେବେ ଘରକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲା । ତାକୁ ପଚାରି, 'କେମିତି ଅଛୁ ?' ସେ କହିବ 'ବେଶ୍ ଭଲ ଅଛି । ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦରେ ଅଛି ।' ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଏତେ ଦିନ ରହିଲା ପରେ ତତେ କେମିତି ଲାଗୁଛି ? ଏତେ ଦିନ ରହିବାଟା ତତେ କ'ଣ ଅସଙ୍ଗତ ବୋଧ ହେଉଛି ? ସେ କହିବ ହଁ, ଟିକେ ଅଡ଼ୁଆ ଲାଗୁଛି । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ପଚାର କାହିଁକି ଏତେ ଦିନ ଏଠି ଅଛୁ ? ସେ ତାର ଅବାନ୍ତର ଉତ୍ତର ଦେବ । କହିବ ମୁଁ ଏଠି ଅଛି । ମୋର କିଛି ଅସୁବିଧା ନାହିଁ ୟା କଥା କହିଲା ବେଳେ ମଝିରେ ମଝିରେ ହସୁଥିବ । ସେ ହସ ଦେଖିଲେ ମନେ ହେବ ଲୋକଟା ସରଳ ଓ ଟିକେ ବୋକା । ସେ କହିବ ସେ ଏହାଠାରୁ ଆଉ ଖୁସିରେ କେବେ ନ ଥିଲା । ତା କଥାବାର୍ତ୍ତା, ଚାଲିଚଳନ, ସବୁଥିରୁ ଜଣାଯାଉଥିଲା 'ସେ ଯେମିତ ଖୁବ୍ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଅଥଚ ଉଦାସୀନ । ପ୍ରକୃତରେ ଡାକ୍ତରଖାନା ଅବସ୍ଥା ସେତେ ଭଲ ନ ଥିଲା । ପାଗଳମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ଡାକ୍ତରଖାନା ହୋଇ ଥିବାରୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅସୁବିଧା ଭୋଗିବାକୁ ରୋଗୀକୁ ପଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ ତେବେ ବି ସେ ବେଶ୍ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

ସେ ନିଜର ନାଁ, ବାପା ମା'ଙ୍କ ନାଁ, ଘର, ଜନ୍ମସ୍ଥାନ, ବୟସ—ସବୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍ କହିଦେବ । ତାଙ୍କୁ ପଚାରି ସ୍କୁଲରେ ସେ କେମିତି ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲା, ତାକୁ ଲୋକ ଗୁଲାକ ଭାବୁଥିଲେ କି ? ସେ କହିବ ଯେ ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ ବି ସେ ପାଶ କରି ଯାଉଥିଲା । ସ୍ୱାଭାବିକ ଲୋକଭଳି ତାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଜଣାଯାଉଥିଲେ ବି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ତାଠାରେ ଦେଖାଯାଏ—ନିଜ ପାଗଳାମି ବିଷୟରେ ତାର ଆଦୌ ଚେତନା ନ ଥାଏ ।

(ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(ଗ) ହେବେଫ୍ରେନିଆ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ । ଏହା ସରଳ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆଠାରୁ ଗୁରୁତର । ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ରୋଗୀ ମନରେ ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବନା ଦେଖାଯାଏ । କଥା କହିଲା ବେଳେ ଝିଅ ହସିଯାଏ ।

୨୧ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ଜଣେ ନର୍ସ ଉତ୍ତେଜିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଅଣାହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ କେତେବେଳ ପରେ ସେ ବେଶ୍ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ସରଳ ଓ ପିଲାଳିଆ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମଜାରେ କହୁଥାଆନ୍ତି ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କିଏ ଅପରେଶନ୍ କରି ଦଅନ୍ତା କି ସେ ଭଲ ହୋଇଯାନ୍ତେ । ଆଗରୁ ବହୁତ ଡାକ୍ତର-ଖାନାରେ ସେ କାମ କରିଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଲାଗେ ସେ ଯେମିତି ଗୋଟାଏ ଗୋଲକଧନ୍ଧାରେ ଛନ୍ଦି ଯାଇଛନ୍ତି । ମଝିରେ ମଝିରେ ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଯାଏ କିଏ ଯେମିତି ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛି । ଆଉ ଏ ଅଶରୀରୀ ଶବ୍ଦ ତାଙ୍କୁ ଆତଙ୍କଗ୍ରସ୍ତ କରେ । ତାଙ୍କ ଭାବନା କିପରି ଅସଂଲଗ୍ନ ଏହା ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ଜଣାଯାଏ । ତାଙ୍କୁ ପଚାରି ଆମେରିକା କିଏ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ? ସେ କହିବେ, "ମୁଁ ଭାବୁଛି ମରେ ବୋଲି କିଏ ଜଣେ କହୁଥିଲେ । ମୋ ବୁଢ଼ୀ ଖୁଡ଼ୀ ମରିଗଲେ । ଆଉ ମୋର ଜଣେ ବଡ଼ ଭାଇ ଗୋଟାଏ ଜାଗାକୁ ଯାଉଥିଲେ ।" ମଝିରେ ମଝିରେ ରୋଗୀ ଖୁବ୍ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ଝରକା କାଚ ଭାଙ୍ଗି ପକାଉ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ କାନରେ ଅଶରୀରୀ ଶବ୍ଦ ସବୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଖବର ଦେଉଥିଲେ । ଦିନ ବେଳେ ସେ ବହୁତ ସମୟ ଧରି ମୁଗ୍ଧ ଆଖିରେ ଘରର ଛାତକୁ ଅନାଇ ବସିଥିବାର ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଉତ୍ତେଜନା କମି ଆସିଲା । ସେ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଛୋଟ ଛୋଟ କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । କିନ୍ତୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ବିନା କାରଣରେ ତାଙ୍କୁ ହଠାତ୍ କାନ୍ଦ ମାଡ଼ୁଥିଲା । ବେଳେ ବେଳେ ସେ ଆଖି ବନ୍ଦ କରି ବହୁତ ବେଳ ବସୁଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ପଚାରି କାହିଁକି ଏମିତି ବସିଚ ? ସେ କହିବେ ଆଖି ଖୋଲାଥିବା ବେଳେ ଡାକ୍ତର ଓ ନର୍ସମାନେ ମୋ ଆଖି ଭିତର ଦେଇ ମୁଁ କଣ ଦେଖିପାରୁଛି ସେ ସବୁ ଜାଣି ପାରୁଥିଲେ । ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ଆଖି ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ କାନରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଉଥିବାର ସେ କହୁଥିଲେ । ଗୋଟାଏ 'ଉଚ୍ଚା ଶବ୍ଦ' ଗୋଟାଏ 'ଭିତରିଆ ଶବ୍ଦ' । 'ଉଚ୍ଚା ଶବ୍ଦ'ଟା ଠିକ କଥା କହେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବା ଡାକ୍ତର

ଓ ନର୍ସମାନେ ଉତ୍ତରଆ ଶବ୍ଦ ଶୁଣନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ସବୁ ଭୁଲ ଧାରଣା କରି ବସନ୍ତି । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ତାଙ୍କର ଆହୁରି ଅନେକ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଧାରଣା ଦେଖାଗଲା । ଡାକ୍ତରମାନେ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଗୁଳି ଗାରେଡ଼ି କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ମାଧ୍ୟମ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଅନେକ ପ୍ରକାର ଅଦ୍ଭୁତ ଧାରଣା ଦେଖାଦେଲା । ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଗୁରୁତର ହେବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆହୁରି ବେଶୀ ଅସଙ୍ଗତ ହେଲା । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୪) ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ବହୁତ ସମୟରେ ବଂଶଗତ । ରୋଗୀର ପରିବାରରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଠିକ୍ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାନସିକ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବା ଦେଖାଯାଇଥାଏ ।

୩୨ ବର୍ଷର ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲେ । ତାଙ୍କ ବାପଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଘା ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ତାଙ୍କ ମା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଓ ଭୟାଳୁ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଜଣେ ଭଉଣୀ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଆଉ ଜଣେ ଭାଇ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ଚିକିତ୍ସିତ ହେଉଥିଲେ ଏବଂ ଆଉ ଜଣେ ଭଉଣୀଙ୍କୁ ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ ହୋଇ ଥିବାର ସନ୍ଦେହ କରାଯାଉଥିଲା ।

ରୋଗୀ ପିଲାଦିନୁ ବିଶେଷ ସୁସ୍ଥ ନ ଥିଲେ । ଦଶ ବାର ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଛଣାରେ ପରିସ୍ରା କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍କୁଲରେ ବେଶ୍ ଭଲ ଛାତ୍ରୀ ଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ବିଦେଶୀ ଭାଷା ଜାଣିବା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ବେଶ୍ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ସାନ ଝିଅଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଗପ ବହି ଲେଖି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଝିଅଦିନୁ ସେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ । କୌଣସି କାମରେ ଅଧ୍ୟବସାୟ ନ ଥିଲା । ୨୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କ ବାପା ମରିଗଲେ ଏବଂ ଏହି ଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କଠାରେ ଏକ ପ୍ରକାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଗଲା ।

ସେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ ଓ ଲଜ୍ଜାଶୀଳ ହେଲେ । ବାପା ମରିବାର ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ତାଙ୍କ ଭାଇ ପାଗଳ ହୋଇଗଲେ । ଏହାର କିଛିଦିନ ପରେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାନସିକ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦେଲା । ବହୁତ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ରହିଲେ । ବାହାରକୁ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହ ରହିଲା ନାହିଁ । କେବଳ ମଝିରେ ମଝିରେ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ଡାକ୍ତରଖାନା ଆସିବାର ଅଳ୍ପଦିନ ଆଗରୁ ତାଙ୍କ କାନରେ ଅଶରୀରୀ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା । ବେଳେବେଳେ ବିନା କାରଣରେ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ସେ ହସିଲେ । ଘରୁ କାହାକୁ କିଛି ନ କହି କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ପଳାଇ ଗଲେ । ଅକାରଣ ଉତ୍ତେଜନା ଓ ପିଲାଙ୍କପରି ଜିଦ୍ ଧରିବା ସ୍ୱଭାବ ଦେଖାଗଲା । ସବୁବେଳେ ପିଲାଦିନ କଥା କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତିହେବା ପରେ ସେ

ହଠାତ୍ ଚୁପ୍ ଚାପ୍ ହୋଇଗଲେ, ଯେମିତ ଦୁନିଆର କୌଣସି କଥା ତାଙ୍କୁ ଆଉ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ଉତ୍ତରଂ ଦେଉ ଦେଉ ସେ ନିଜ କଥାରେ ଖିଅରେ ଛନ୍ନ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ନିଜ ଭଉଣୀର ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଥା ସେ ନିର୍ବିକାର ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରୁ ଥିଲେ । ଅଶରୀରୀ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ପାରୁଥିବାର କହିଲେ । ବେଳେ ବେଳେ ଆଖି ଆଗରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲାପରି କେତେ ଛବି ଭାସି ଉଠୁଥିଲା । ଏମିତି ଥରେ ଦେଖିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଘର ପାଖରେ ବହୁତ ଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକ । ସେ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ସେହି ଭଉଣୀ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲା ସେ ବି ଠିଆ ହୋଇଛି । ସେ ରୋଗୀର କପାଳ ଆସ୍ତେ କରି ଛୁଇଁଲା । ସେତିକି ବେଳେ ତାକୁ ଦେଖାଗଲା ଯେ ତାଙ୍କ ବାପା ଧଳା ଜାମାପିନ୍ଧି ସାମ୍ନାରେ ବୁଲୁଛନ୍ତି—ଯେମିତ ତାଙ୍କର କିଛି ଗୋଟାଏ ବିପଦ ପଡ଼ିଛି । ଏବେ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଲାଗେ ଯେ ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ନାଁରେ ଗପୁଛନ୍ତି । ସେ କଥା କହିଲା ବେଳେ ଅବାନ୍ତର ଭାବନା ସବୁ ଆସି ତାଙ୍କ କଥାକୁ ଗୋଳମାଳିଆ କରି ପକାଏ । ଅଥଚ ଏ ସବୁ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଆଦୌ ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ଅତ୍ୟଧିକ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ସାଧାରଣ ଗପଟିଏ ପଢ଼ିବାକୁ ଦେଲେ ବି ସେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାନରେ ଶୁଣାଯାଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦ ତାଙ୍କୁ ହସାନ୍ତି, ଚମକିତ କରନ୍ତି, ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରାନ୍ତି ଓ ବୋଧହୁଏ ଏଥିପାଇଁ ସେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥାର ଅବନତି ଘଟିଛି । ତାଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତା ମୋଟେ ବୁଝିହେବ ନାହିଁ । ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରହେଳିକାପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଗଳ୍‌ଭ ମାନସିକ ବାତାବରଣରେ ବେଶୀ ବେଳ କଟାଉ ଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆର ଡାକ୍ତର ଓ ନର୍ସମାନଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ଆଉ ସମ୍ପର୍କ ରହୁନାହିଁ । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୫) କାଟାଟୋନିଆ ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ଗୁରୁତର ସ୍କିଜୋଫ୍ରେନିଆ । କାଟାଟୋନିଆ ରୋଗୀ ବାସ୍ତବତାଠାରୁ ଆହୁରି ଦୂରେଇ ଯାଇଥାଏ ।

୨୦ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ଜଣେ ଯୁବକ ଅକାରଣରେ ହସୁଛି ଓ ମନକୁ ମନ ଗପୁଛି ବୋଲି ତା ଅଭିଭାବକମାନେ ତାକୁ ଡାକ୍ତରଖାନା ଆଣିଲେ । ତା ହସ, ଚାଲିଚଳଣ ଏବଂ ବସିବା ଢଙ୍ଗ ସବୁ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରକାରର । ତାର କୌଣସି ରୋଗ ହୋଇଛି ବୋଲି ଆଦୌ ଧାରଣା ନ ଥିଲା । ଖାଲି ରୁହିଳୁରୁହି ଅକାରଣରେ ହସୁଥିଲା । ସ୍ଥାନ, କାଳପାତ୍ରର ଜ୍ଞାନ ନ ଥିଲା । ତାର କାନରେ ବିଭିନ୍ନ ରକମର କଥାସବୁ ଶୁଣାଯାଉଥିଲା । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଦୁଇ ମାସ ରହିବା ପରେ ସେ ହଠାତ୍ ଦିନେ ଜଣେ ନର୍ସକୁ ବାଡ଼େଇବାକୁ ଗୋଡ଼େଇଲା । କିନ୍ତୁ ତା ପରେ ପୁଣି ତାର ଆଗ ଅବସ୍ଥାକୁ ଫେରି ଆସିଲା—କୌଣସିଥିରେ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଇଲା ନାହିଁ । କିଛି କାମ କଲା ନାହିଁ । କାହା ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲା ନାହିଁ । ଖାଲି ଓ୍ୱାର୍ଡରେ ଏ କଡ଼ରୁ

ସେ କଡ଼ ମନେ ମନେ କ'ଣ ଭାବି ଚାଲିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ତାର ଉତ୍ତେଜିତ ଅବସ୍ଥା ପୁଣି ଫେରି ଆସେ । ସେତେବେଳେ ସେ ଖୁବ୍ ପାଟି କରେ । ଥରେ ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଜଣେ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲା । କହିଲା ଏ ଚଳାଚଳ ବନ୍ଦ କର । ତା ମାନେ ସେ ନିଜେ କାନରେ କୌଣସି ଅଶରୀରୀ ଶବ୍ଦ ଶୁଣୁଥିବାରୁ ତାକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଏତେ ଜୋରରେ ପାଟିକଲା । ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ଥିଲା ବେଳେ ସେ ମୂକ ଭଳି ବସି ରହିଥାଏ । ଯେତେ ଶାରୀରିକ ପୀଡ଼ା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅନୁଭବ କରି ନ ପାରିଲା ଭଳି ରହିଥାଏ । ତା ଲେଖାରେ ଗୋଟିଏ- ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରୟୋଗ କରେ । ତା ହାତଗୋଡ଼ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ କିଛି ଆପତ୍ତି କରେ ନାହିଁ । ଏମିତି କି ତା ଦେହରେ ପିନ୍ ଫୋଡ଼ିଲେ ବି ସେ କିଛି କହେ ନାହିଁ । କହିବାତ ସାଧାରଣ କଥା ପଚାରିଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଦିଏ । କିନ୍ତୁ ଆଉ କିଛି ଅଧିକା ପଚାରିଲେ କହେ ମୁଁ ଜାଣିନି । ତାକୁ ପଚାର ତା କାନରେ କଣ ଶୁଣାଯାଉଛି, ସେ କହିବ, ସେ କିଛି ନୁହଁ । ତାକୁ ପଚାର ତା ଆଖିରେ କଣ ଦେଖାଯାଉଛି, ସେମାନେ ସବୁ କିଏ ? ସେ କହିବ ସେ କିଛିନୁହେଁ । ମଝିରେ ମଝିରେ ବସି ଇଆଡ଼୍ ସିଆଡ଼୍ ଲେଖେ । ଥରେ ଗୋଟାଏ ଲିଷ୍ଟ କରିଥିଲା କିଏ କିଏ ଫାଶୀ ପାଇବେ । ତା ଭିତରେ ଥିଲା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପୋଲିସ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଡାକ୍ତରଖାନା, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜେଲ୍ ପ୍ରଭୃତି । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୭) ଖୁବ୍ କମ୍ ରୋଗୀ ରୋଗ ଭଲହେବା ପରେ ତାଙ୍କର ରୋଗ ବେଳର ଅନୁଭୂତି ମନେରଖି ପାରନ୍ତି । ତଳେ ଏହିପରି ଜଣେ ରୋଗୀର କଥା କୁହାଯାଉଛି । ସେ ଖୁବ୍ ଚାଲାକ ଝିଅ । କାଟାଟୋନିଆ ହୋଇଥିଲା ବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଠିକ କେମିତି ଲାଗିଥିଲା ସେ ତାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ।

ଦିନେ ମା'ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ବଜାରକୁ ଯାଉଥିଲି । ହଠାତ୍ ମତେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୋଇଗଲା ଭଳି ଲାଗିଲା । ପାଖରେ ମାଉସୀଙ୍କ ଘର ଥିଲା । ମତେ ସେଠାକୁ ନେଇଗଲେ । କିଛି ବେଳ ପରେ ଗରମ ଦୁଧ ଗିଲାସେ ଦେଲେ । ତା ପରେ ମତେ ଘରକୁ ନେଇ ଆସିଲେ । ସେ ଦିନସାକ ମୋର ପିଲାହେବା କଥା ନେଇ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ରହିଲି । ତା ପରେ ମତେ ଗୋଟାଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ନେଇଗଲେ । ଡାକ୍ତରଖାନା ଯିବା ଆଗରୁ ରାତିସାରା ମତେ ଲାଗିଲା ଯେମିତି ମୁଁ ମରିଯିବି । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଥାଇ ଦିନସାକ ମତେ ଲାଗିଲା ଯେମିତି ମୁଁ ଗୀର୍ଜାର ଘଣ୍ଟା ଶୁଣି ପାରୁଛି । ମା ମୋଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲି ଆସିଲେ । ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି ମୋ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ଘଣ୍ଟି ଥାଏ । ମୁଁ ସେଇଟା ବଜାଇ ଯେଉଁ ଲୋକକୁ ଦରକାର ସେ ଲୋକକୁ ଡାକେ । ମୋର ମନେପଡ଼ୁଛି ଝରକାବାଟେ ଗୋଟାଏ କୋଠାରେ ବାପା ମା' ଠିଆ ହେବାର ଦେଖିଥିଲି । ସେମାନେ ହାତ ହଲେଇ ମତେ ବିଦାୟ ଦେଉଥିଲେ । ସେ କୋଠାଟା ଅସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ମାଟି ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା । ତା ପରେ କଣ ହେଲା ମୋର ମନେ

ନାହିଁ । ଖାଲି ମତେ ଜଣାଯାଉଥାଏ ଯେ ମୋ ପାଖରେ ବହୁତ ନର୍ସ ଥିଲେ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଗାଧୋଇ ଦେଉଥିଲେ ଓ ଖାଇବାକୁ ଦେଉଥିଲେ । ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା ବାରଣ୍ଡା ଦେଇ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ପଳେଇ ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲି । ତା ପରେ ମତେ ଡାକ୍ତରଖାନାର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଜାଗାକୁ ନିଆଗଲା । ସେଠାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରୋଗୀ ଥାଆନ୍ତି । ଓ୍ୱାର୍ଡର ଦୁଆର ଖୋଲା ଥାଏ । ଖୋଲା ଦୁଆର ଦେଖି ମୋର ଦୌଡ଼ି ପଳାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଥାଏ । ଅନ୍ୟ ରୋଗୀଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉଥିବା ଫଳ ଓ ବିଛଣା ନେଇଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଥାଏ । ଯେତେ ନର୍ସ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶଙ୍କୁ ମୋର ଡର । ତା ଭିତରୁ ଜଣେ ଖୁବ୍ ମୋଟା ଥିଲା ଓ ଗାଧୋଇଲା ବେଳେ ମତେ ଜଗୁଥିଲା, ଆଉ ମୁଁ ଟବ୍ ପାଣିରେ ଯେତେ ଥର ବୁଡ଼ି ମରି ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ବାଧା ଦେଉଥିଲା । ଏବେ ମୁଁ ବୁଝିଛି ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ହଇରାଣ କରୁଥିଲି । ମତେ ଯେତେ ଥର ବାପା ମା' ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ ମୋର ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ପଳେଇଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ କମେ କମେ ମୁଁ ଭାଗ୍ୟ ଅଦଳ ପକ୍ଷ ରହିଲି । ମୋର ବହୁ ପ୍ରକାର ଭ୍ରାନ୍ତ ହେଉଥିଲା । ବେଳେ ବେଳେ ଲାଗୁଥିଲା ମୁଁ ଗୋଟିଏ କବର ଭିତରେ ଅଛି । ମୁଁ ମରି ଯାଇଛି ଆଉ ଏଇ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ମୋ ଚାରିକଡ଼େ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ବି ମରି ଯାଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ଯେଉଁଦିନ ଓ୍ୱାର୍ଡ ଭିତରୁ ବଗିଚାକୁ ବୁଲି ଆସିଲି ମୋର ମନେ ହେଲା ଆମେ ସବୁ ସ୍ୱର୍ଗରେ ବୁଲୁଛୁ ।

ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଏମିତି ମତେ ବହୁଦିନର ପରିଚିତ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଭଳି ଲାଗିଲେ । ସବୁ ଡାକ୍ତରମାନେ ମତେ ମଉସା ଓ ମାମୁଁମାନଙ୍କ ଭଳି ଦେଖାଗଲେ । ଡାକ୍ତରଖାନାଟା ବେଳେ ବେଳେ ମତେ ଜେଲ୍ ଭଳି ଓ ବେଳେ ବେଳେ ଜାହାଜ ଭଳି ଲାଗୁଥିଲା । ମୋ କାନରେ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ମନେ ନାହିଁ ସେମାନେ କଣ କହୁଥିଲେ । ଖାଲି ଏତିକି ମନେ ଅଛି ସେ କଣ ସବୁ କହୁଥିଲେ ଯେ ପାଗଳ ହେବାଟା ଠିକ୍ ଆଉ ଏଥିରୁ ଭଲ ହେବାର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ଥରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ମତେ ଶୁଣାଗଲା "ଯା ତୋ ମା'କୁ କହି ଆସିବୁ ତୁ ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଇଛୁ ।" ମୁଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପାଖ ଓ୍ୱାର୍ଡକୁ ଗଲି । ସେଠି ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଶୋଇଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଭାବିଲେ ସେ ମୋ ମା' । ତା ପରେ ତାଙ୍କୁ କହିଲି ମୁଁ ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେ ବୋଧହୁଏ ଡରି ଗଲେ । ତା ପରେ ମୁଁ ଫେରି ଆସିଲି । ସେଇ ଶବ୍ଦ ମୋ କାନରେ କହିଲା ଏଥର ଠିକ୍ କରିଛୁ । ପୁଣି ବେଳେ ବେଳେ ମତେ ଶୁଣାଯାଏ କିଏ ଯେମିତି କହୁଛି ତୁ ମୁଣ୍ଡ ଧୋଇଲେ ଯାଇ ସୁବିଧା ହେବ । ଏ କଥା ଶୁଣିଲା ପରେ ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଗାଧୁଆ କୁଣ୍ଡରେ ମୁଣ୍ଡ ବୁଡ଼ୋଉ ଥିଲି ଓ ଖାଇବା ଆଗରୁ କିଛି ପିଇବା ପାଣି ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ କିଏ ଯେମିତି ଢାଳି ଦେଉଥିଲା ।

କିଛିଦିନ ପରେ ଏ ଧାରଣା ଚାଲିଗଲା । ଭଲ ହେଲା ପରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଦିନ ପ୍ରଥମେ ଘରକୁ ଆସିଲି ମୋର ଅଦ୍ଭୁତ ଅନୁଭୂତ ହେଲା । ମତେ ଲାଗିଲା ଯେମିତି ପହଞ୍ଚିଲା

ମାନଙ୍କେ ମନେ କଏ ହତ୍ୟା କରି ଦେବ । କିନ୍ତୁ ପରେ ପରେ ମୋ ଭଉଣୀକୁ ଦେଖି ମୁଁ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଲି । ଅଗ୍ରେ ଅଗ୍ରେ ପୃଥିବୀ ସବୁ ଭଲ ଲାଗିଲା । ଜୀବନରେ ଶାନ୍ତି ଫେରି ପାଇଲି । ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ମୁଁ ନିଜେ ଭାବିବାକୁ ସମୟ ପାଇଲି । ମୋର ଧାରଣା ସଂସାରରେ ଗମ୍ଭୀର ଚିନ୍ତା କରିବାର ଅବକାଶ ନାହିଁ କି ପ୍ରକୃତ ଶାନ୍ତି ମିଳିବାର ଆଶା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କିଛି ନା କିଛି ପାଇବାକୁ ଦୌଡ଼ୁଛନ୍ତି । ତଥାପି ସ୍କୁଲ୍ ଛାଡ଼ିବା ଦିନଠାରୁ ମୁଁ ମୋ ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରୁଛି । (ପେନ୍)

(୭) ପାରାନୋଇଆ ରୋଗୀର ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଧାରଣା ଖୁବ୍ କୌତୁହଳପ୍ରଦ । ତଳେ ଏପରି ଜଣେ ପଚିଶ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ରୋଗୀଙ୍କ କଥା କୁହାଯାଉଛି ।

ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲା ବେଳେ ସେ ଖୁବ୍ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କହୁଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଆଣିବା ବେଆଇନ କାମ । ଏଠିକୁ ଆସିବାର ଆଦୌ ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ପଛରେ ପୋଲିସ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଶୋଇବା ଘର ଝରକା ବାଟେ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଡାକୁଥିଲେ । ସେ କିଛିଟା ଦର୍ଶନ ଜାଣିଛନ୍ତି । ଖୁବ୍ ବିଶେଷ ଜାଣି ନାହାନ୍ତି, କାରଣ ଦର୍ଶନ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରୁନ୍ତି ନାହିଁ । ଉତ୍ତର ଦେଉ ଦେଉ ତାଙ୍କ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଧାରଣା ତା ଭିତରେ ପଶିଯାଏ । ସେ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା ମଣିଷ ଗୋଷ୍ଠୀ ତାଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଭର୍ତ୍ତି କରାଇବ । କାହିଁକି ନା ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ବେଶୀ ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଣିଷ ଗୋଷ୍ଠୀ ସବୁବେଳେ ଲାଗିଥାଏ । ପିଲାଦିନୁ ତାଙ୍କ ପଛରେ ପୋଲିସ ବିଭାଗର ଗୁପ୍ତଚର ଲାଗିଛନ୍ତି । ଷୋଳବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଅଫିସରେ କାମ କଲେ । ସେଠାରେ ବି ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିଲେ । ଗତ ୨୦ ବର୍ଷ ହେଲା ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଘବଦ୍ଧ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଚାଲିଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ବଡ଼ଲୋକ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଧାରଣା ନାହିଁ । ନିଜକୁ ଜ୍ଞାନୀ କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଟିକିଏ ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବୋଲି ସେ କହନ୍ତି । ବହୁତ ବେଳ ଧରି ସେ ଦର୍ଶନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଭିତରେ ଯେ ଗୂଢ଼ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି ସେକଥା କହୁଥିଲେ । "ବିଜ୍ଞାନ ବିନା ଦର୍ଶନ କଥା ଭାବିହେବ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦର୍ଶନକୁ ବୁଝିହେବ ନାହିଁ ।" ସେ ନିଜେ ବହୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣା କରି ଥିବାର କହିଲେ । ତାଙ୍କ ଘରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠକାଠର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଲାବରେଟୋରୀ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପୋଲିସ ତାଙ୍କ ପଛରେ ବରାବର ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଶୋଇବା ଘର ଝରକା ତଳେ ଠିଆ ହୋଇ ଅଭଦ୍ର ଭାଷାରେ ଗାଳି ଦେଲେ । ଅବଶ୍ୟ ପୋଲିସ କେବଳ ତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ତ ପଇସାପାଇଁ କାମ କରିବା ଲୋକ । ମଣିଷ

ଗୋଷ୍ଠୀ ତାଙ୍କୁ ଲଗାଇଛି । ରୋଗୀକୁ ବିରକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ମଣିଷ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ । ତାହା ହେଉଛି ପକେଟରେ ଟଙ୍କା ଝଣ ଝଣ କରିବା । ସେ ଗୋଟାଏ ଏକ୍ସପେରିମେଣ୍ଟ କରି ଏହା ଜାଣିପାରି ଥିଲେ । ଲୋକମାନେ ବାଟରେ ଗଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ଆଡ଼େ ହାତ ଠାରି ତାଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ କରୁଥିଲେ । ସେ ଚାଲିଗଲାବେଳେ ଝରକାରୁ ମୁଣ୍ଡ କାଢ଼ି ତାଙ୍କୁ ଅନାଉଥିଲେ । ଥିଏଟରରେ ବସିଲା ବେଳେ ବି ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲୋକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲେ । ପଇସା ବ୍ୟାଗ ଖୋଲି ଜଣେ ଆଉ ଜଣଙ୍କୁ ଠାରୁଥିଲେ ଯେ ସେ ବସିଛି । ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ରେ ନର୍ସ କିଛି ଖାଇଲେ ରୋଗୀଙ୍କ ପେଟ ଦରଜ ହେଉଥିଲା । ନର୍ସଙ୍କ ପାଟି ଚାଲିବା ଦେଖିଲା ମାତ୍ରକେ ତାଙ୍କର ଏପରି କଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା । କାହିଁକି ନା ଏହାଦ୍ୱାରା ଯୌନ କ୍ରିୟାର ସୂଚନା ମିଳୁଥିଲା । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରାତିରେ ତାଙ୍କୁ ଜାଣିଶୁଣି ବନ୍ଦ କରାଇ ଦେଉ ନ ଥିଲେ ବୋଲି ସେ କହୁଥିଲେ । ଥରେ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ର ଜଣେ ବେହେରା ଏକଡ଼ରୁ ସେକଡ଼ ଚାଲୁଥିବାରୁ ରୋଗୀ ତାଙ୍କୁ ବାଡ଼େଇ ଥିଲେ । ବେହେରାମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରି ଶବ୍ଦ କରି ତାଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ କରାଉଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ଡାକ୍ତରଖାନାର ସ୍ତ୍ରୀ ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ବି ତାଙ୍କ ପଛରେ ଲଗାଯାଇଥିଲା, ଯେମିତି କି ସେ କିଛି ଖରାପ କାମ କରିଲେ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ । ବହୁବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଧାରଣାରେ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ପୁଲିସ ତାଙ୍କୁ ଏବେ ବି ବିରକ୍ତକର ଯୌନସଙ୍କେତ ଦିଅନ୍ତି । ନିଜର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ଏବେ ବି ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ଧାରଣା ଅଛି । ସେ ଆଇନଷ୍ଟାଇନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ ସହଜରେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି । ଏବେ ଥରେ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଶାଗ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଗଲା । ସେ କହିଲେ, "ଦେଖ, ଜଣେ ଅବିବାହିତ ଲୋକକୁ ଏ ଶାଗ ଦିଆଯାଉଛି । କି ଅପମାନ ! ଏଥିରେ ଭିଟାମିନ୍ 'ଇ' ଅଛି । ଭିଟାମିନ୍ 'ଇ' ତ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦିକା ଶକ୍ତି ବଢ଼ାଏ ।" (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(୮) ପାରାନୋଇଆ ବେଳେ ବେଳେ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ଦେଖାଦିଏ । ଜଣେ ୫୮ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ଅବିବାହିତା ମହିଳାଙ୍କ କଥା କୁହାଯାଉଛି ।

ତାଙ୍କ ବାପ ମା' ମଦ୍ୟପ ଥିଲେ । ପିଲାଦିନୁ ତାଙ୍କର ଠିକ୍ ଯତ୍ନ ନିଆହୋଇ ନ ଥିଲା । ତ୍ରିଶ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ବାହା ହେଲେ । କିଛି ପିଲାଛୁଆ ନ ଥିଲେ । ସାଧାରଣତଃ ସେ ଉଚ୍ଚ ଆଶା ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସମାଜରେ ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍କଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ କରିବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ତାଙ୍କର ଥିଲା । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେବାର କିଛିଦିନ ଆଗରୁ ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ବିପତ୍ତି ଘଟିଥିଲା । ସେ ଯେ ଗରିବ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ତା ନୁହେଁ, ଜଣଙ୍କଠାରୁ ତାଙ୍କର କିଛି ସମ୍ପତ୍ତି ପାଇବାର ଥିଲା । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କୁ ସେଇଟା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଧାରଣା ହେଲା ଯେ ତାଙ୍କ ନାଁରେ କିଏ ନିଷ୍ଚୟ

କୁପ୍ରଚାର କରୁଛନ୍ତି ଆଉ ସେଥିପାଇଁ ସମ୍ପତ୍ତି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ନିଜ ଭାଇ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ସନ୍ଦେହ କଲେ । ସେ ମନେ ଭାବିଲେ ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ନାଁରେ କୁପ୍ରଚାର କରୁଥିବାର ତାଙ୍କର ମନେ ହେଲା । ତାଙ୍କୁ ଲାଗିଲା ଯେ ଆଉ ଜଣେ ନିକଟପନ୍ଥ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ବହୁତ ସମ୍ପତ୍ତି ଛାଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି । ଏହି ବିଷୟରେ ସେ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହ ଦେଲେ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ବଢ଼ିଲା । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ତାଙ୍କର କୁଖ୍ୟାତି କରୁଛନ୍ତି । କାରଣ ଏମିତି କଲେ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ସମ୍ପତ୍ତି ମିଳିବ ନାହିଁ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ସେ ସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗ କରିବେ । ଥରେ ରୋଗୀ ଯାଉ ଯାଉ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ତା'କହୁଣୀ ଠେକି ଦେଲା । ରୋଗୀଙ୍କୁ ଲାଗିଲା ଆମମାନେ ରୋଗୀଙ୍କି ପିଏ ବୋଲି ସେ ସଙ୍କେତ ଦେଲା । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ନିଜକୁ ଖୁବ ବଡ଼ ଓ ଧନୀ ବୋଲି ସେ ଭାବିଲେ । ତାଙ୍କର ବହୁତ ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି । ସେ ରାଜପୁତ୍ର । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଏଥିରୁ ସବୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯାଉଛି । ତେଣୁ ରାଜା ଓ ରାଣୀ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ । ତାଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତି ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରଖାଯାଇଛି । ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଅନ୍ୟମାନେ ବାଣ୍ଟି ନେଲା ପରେ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦିଆଯିବ । ସତୁରି ବର୍ଷ ଟପିଲା ପରେ ବି ତାଙ୍କର ଏ ସବୁ ଧାରଣା ଅଛି । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

(ଡ) ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ-ବିଷାଦ ପାଗଳାମୀ—

(୧) ପାଗଳାମୀ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଅପ୍ରୀତିକର ଘଟଣା ପରେ ଦେଖା ଦେଇଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଛି ।

୧୯ ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ଝିଅ କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସେ ବିଷର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ନିଜକୁ ସମାଲୋଚନା କଲେ । କୌଣସି କାମ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ପୃହା ଦେଖାଇଲେ ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟେ ଭଉଣୀ ଓ ଦୁଇ ଭାଇ । ବାପାଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ ଖୁବ ଆସକ୍ତ ଥିଲେ । ମା' ଓ ସାନ ଭଉଣୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସବୁବେଳେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ଭାବ ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ମନୋଭାବ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କର ଅପରାଧ-ବୋଧ ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ବାପା ତାଙ୍କୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସାନ ଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ମା' ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମବୟସୀ ଆଉ ଜଣେ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଭଉଣୀ ବାହା ହୋଇଗଲା ଏଥିରେ ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଖରାପ ଲାଗିଲା । କାରଣ ନିଜର ବିବାହ ବୟସ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ବାହା ହୋଇପାରି ନ ଥିଲେ । ପୁଣି କଲେଜରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତାମୂଳକ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ପଡ଼ି ତାଙ୍କର ବିଷାଦଭାବ ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା । ସେ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ନିଜ କୋଠରୀରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ରହିଲେ । ଦେହେର ପ୍ରତି ଅ଼ଦୌ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ ନାହିଁ । ଟିକେ ଟିକେ କଥାରେ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । ଏ ସବୁ ତାଙ୍କ ମା' ସହ୍ୟ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ତାଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରଖାନାରୁ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ନିଆଗଲା । ଏଥର ଅଳ୍ପ କେତେଦିନ ପରେ ବିଷାଦାବସ୍ଥାରୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଅବସ୍ଥାକୁ ତାଙ୍କର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାର ଦେଖାଗଲା । ସେ ନିହାତି ଅସଂଯତ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କଲେ । ବସ୍‌ରେ ଗଲାବେଳେ ଜଣେ କେଉଁ ଅଚିହ୍ନା ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଦେଖା ହୋଇଥିଲା । ସେ ଲୋକ କେତେ ସୁନ୍ଦର, କେତେ ଭଲ ପାଏ—ଏଇ ସବୁ କଥା ସେ ଗପିଲେ । ତାଙ୍କର ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ ହେଲ । କିଛି ଦିନ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲତା ଖୁବ ବଢ଼ିଗଲା । ସେ ଥରେ ବାହାରକୁ ବୁଲି ଯାଉଁଛନ୍ତି ଜଣେ ଅପରିଚିତ ଲୋକକୁ ଦେଖିଲେ । ଆଉ କିଛି ନ ଭାବି ନ ଚିନ୍ତି ତା ସଙ୍ଗେ ପଳାଇଲେ । (ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର୍)

(୨) ସମୟେ ସମୟେ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ଭାବ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଦିଏ ଏପରି ଜଣେ ଅବିବାହିତ ରୋଗୀଙ୍କ କଥା କୁହାଯାଉଛି । ତାଙ୍କୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସାଧାରଣ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚରା ଗଲା । ସେ ଯାହା ଉତ୍ତର ଦେଲେ ତାହା ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର । ତାଙ୍କୁ ପଚରା ଗଲା ଆଜି କେମିତି ଅଛ ?

ସେ କହିଲେ, "ମୁଁ ସବୁଠୁ ଭଲ ଅଛି । ସରକାର ମତେ ଏଠି ରଖି ତାଙ୍କ ପଇସା ନଷ୍ଟ କରୁଛନ୍ତି । ଅଚ୍ଛା ଭଲ୍ ଜିନଷ ରାନ୍ଧିଲେ କେମିତି ହୁଅନ୍ତା ? ଏଠିକାର କାମଦାମ ଭାରି ମାନ୍ଦା । କାହିଁ ଏଠିଙ୍କ ଜଣେ ଭଲ ନର୍ସ ବ ଦେଖିଲି ନାହିଁ। ତାଙ୍କୁ ପଚରା ତମେ କିଣ ନର୍ସ ? "ନାଇଁ ମୁଁ ଏଯାକେ ନର୍ସ ସାର୍ଟିଫିକେଟ ପାଇନ । କିନ୍ତୁ ମୋର ନର୍ସ ହେବାର ସବୁ ଗୁଣ ଅଛି । ଦେଖ ମୁଁ ତମଠୁ ଖୁବ ବେଶୀ ସ୍ମାର୍ଟ୍ । ହଁ, କହିତ ସେ ସୁନ୍ଦର ଟୋକା ଡାକ୍ତର କିଏ ? ମୋର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି । ମୁଁ ଜଣେ ଡାକ୍ତରକୁ ବାହା ହେବ । ଭାରି ଟଙ୍କା ପଇସା ଥିବ । ଆମେ ଚାରି ପାଞ୍ଚଟା ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲିବା । ବହୁତ ପଇସା ମିଳିବ । ଏତେ ପଇସା ହେବ ଯେ ମତେ ତିରିଶ ବର୍ଷ ହେଲା ବେଳକୁ ମୁଁ ଆଉ କିଛି କାମଦାମ ନ କରି ବସି ଖାଇବି । ମୁଁ ଖୁବ ଶୀଘ୍ର କାମ କରେ । ଘରଦ୍ୱାର ଓଳେଇବାକୁ ଦିଅ, ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କରି ଦେବ । ଡାକ୍ତରଖାନା ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କରିଦିଅ, ତା ବ ମୁଁ ପାରିବି । ମୋର ଖୁବ୍ କ୍ଲେଭରଲୋକ ହେବା ଇଚ୍ଛା । ମୋ ଭଉଣୀ ଭାରି ବୁଦ୍ଧିଆ । ସେ କଲେଜରେ ପଢ଼େ । ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କୁ ଭାରି ପସନ୍ଦ କରେ—ମାନେ ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ଅଛି ତାକୁ । ମୋ ଅଜା ଡାକ୍ତର ଥିଲେ—ପଶୁ ଡାକ୍ତର । ତେବେ ଦେଖିଛ ଏ ସବୁ ଆମ ବଂଶରେ ଅଛି ।" ତାଙ୍କୁ ପଚରା, ତମ ବର୍ଷପୂରେ କିଛି କୁହ । "ଓ ମତେ ସେସବୁ ମନେ ପକେଇବାକୁ ହେବ ? ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ମୁଁ କ'ଣ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଭଲ ପାଏ ? ମତେ କ'ଣ ମେଳା ମଉଛବ ଭଲ ଲଗେ ? ନା, ମତେ ଯେ କୌଣସି ପୁରୁଷ ସାଙ୍ଗେ ମିଶିବାକୁ ଭଲ ଲଗେ ନାହିଁ । ଭାବିବାକୁ ପଡ଼ିବ ମୁଣ୍ଡ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ।

ମୋର ଭଲ ମୁଣ୍ଡ ଅଛି । ମୋ ମୁହଁ କଣ ଆଉ କେମିତି ଦେଖାଯାଏ ? ମୁ ହଠାତ୍ କାହା ପ୍ରେମରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେ କୌଣସି ଲୋକଠୁଁ ଭଲ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କ'ଣ ନିଜକୁ ଖୁବ ବଡ଼ ବୋଲି ଭାବେ ? ମୁଁ ବେଶୀ ଗର୍ବୀ । ମୁଁ ଟିକେ ଟିକେ କଥାରେ ଫୁଲେଇ ହୁଏ ।" ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ପଚରାଗଲା ତୁମଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରଖାନା କାହିଁକି ଆଣିଲେ ? "ହଉ ମୁଁ କହୁଛି । ମୁଁ ଜଣଙ୍କ ଘରେ କାମ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲି । ସେ ମୋତେ ଟେଲିଫୋନରେ ଡାକ ପଠାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଦେଖିବାକୁ ବେଶ ସୁନ୍ଦର । ଯାହା ପଇସାପତ୍ର ଥିଲା ସେ ମଦ ଖାଇ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ବନ୍ଧୁ ତା ଖୋଡରରେ ମଦ ଖାଏ । ଡାକ୍ତର ବା ଇଞ୍ଜିନିୟର ଯାହା ସାଙ୍ଗରେ ହେଲେ ମୁଁ ବୁଲି ଯିବାକୁ ରାଜି । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଇଞ୍ଜିନିୟର । ତାଙ୍କ ଘର ଖୁବ ସୁନ୍ଦର । ସେ ଆଉ ଥରେ ବାହା ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଝିଅକୁ ଘୋଡ଼ାରେ ବସାଇ ବୁଲାଇବାକୁ କହିଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ା ଜାଣେ । ମୁଁ ମଟରଗାଡ଼ି ଚଲାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଲାଇସେନ୍‌ସ ନାହିଁ । ମୁଁ ମୋଟେ ଚାରିଜଣ ପୁଲିସଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଛି । ଗାଡ଼ି ଚଲାଇଲା ବେଳେ ଧରାପଡ଼ିଲେ, ମତେ ଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଜେଲରୁ ନେଇ ଆଉ ଜେଲରେ ରଖିବେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ମୋତେ ସହଜରେ ଧରି ପାରିବେ ନାହିଁ । କାହିଁକି ନା ମୁଁ ଖୁବ ବେଶୀ ଚାଲାକ ।"

ଏ ପ୍ରଶ୍ନ-ଉତ୍ତରରୁ ଜଣାଯାଉଛି ରୋଗୀର କଥାବାର୍ତ୍ତା କେତେ ଅବାନ୍ତର । ସେ କେବଳ ଅନବରତ ଗପିବାକୁ ଭଲ ପାଉଛି ।

(୩) ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥା ଗୁରୁତର ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରୋଗୀ ଆହୁରି ବେଶୀ ଅବାନ୍ତର କଥା କହେ । ଅର୍ଥହୀନ ଯତି, ଯମକ ତା କଥାରେ ବହୁଳ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ମୁଖଭଙ୍ଗୀ କରି ରୋଗୀ ଲୋକଙ୍କୁ ହସାଏ । ଏହିପରି ଜଣେ ରୋଗୀ ହସ୍‌ପିଟାଲରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲା ଦିନଠାରୁ ସବୁବେଳେ ଅଥୟ ଓ ଚଞ୍ଚଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାନ୍ତି । ଖଟ ଉପରେ ବସି ପଡ଼ନ୍ତି । ସେଠାରେ ମନ ଲାଗେନାହିଁ । ପୁଣି ଚଉକିଆରେ ବସନ୍ତି । ପୁଣି ଖଟ ବାଡ଼କୁ ଧରି ଓହ୍ଲାନ୍ତି ? ସବୁବେଳେ ଟି ଟି ଶବ୍ଦ କରୁଥାନ୍ତି ଯେମିତି ଘୋଡ଼ାକୁ ଡାକୁଛନ୍ତି । ବହୁତ ପ୍ରକାର ମୁଖଭଙ୍ଗୀ କରୁଥାନ୍ତି । ଯାହାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଲୋକ ହସି ହସି ପକାଉଥାନ୍ତି ଓ ଯାଉଁସାଉଁ ଚାପୁଥାନ୍ତି । ପ୍ରଶ୍ନ ସରିବା ଆଗରୁ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତର ଦେବା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ । ମେ ଯନ୍ତ ଶୁଣି ପାରିଲେ କିଏ ଜଣେ 'ମେଣ୍ଢା' କହୁଛି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ପାଟିରୁ ବାହାରିବ 'ମେଣ୍ଢା ମୁଣ୍ଡଟି ବଡ଼ ଟାଣ, ତା ମୁଣ୍ଡିଆକୁ ସାବଧାନ ।' କିଏ ଯଦି 'କାଳି ଆଣ' କହିଲା ସେ କହିବେ 'ନବକାଳିକା ବକାଳିକା ମାଳିକା ଆଳି କାଳିକା' । କଥା କହୁ କହୁ ତାଙ୍କ ମନ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଏ । ପଚାରି କିଏ ଚୋରି କଲା ? ସେ କହିବେ ଚୋରି ? ନାଗ୍ରେ ଜାରି-ପୁଲିସ୍-ବନାରସିଜରି-ଜରିମାନା-ମାନା-ପାନ୍ନା-ଲାଲ୍-ଚନ୍ଦ୍ରୋରଗଡ଼-ଗଡ଼ ଗଡ଼ ନଷ୍ଟ

ହେଲି । ତାଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥ ତାଙ୍କର କିଛି ରୋଗ ହୋଇଛି । ସେ କହିବେ ପାଗଳ, ପାଗଳ, ବଢ଼ପାଗଳ, ବୁଦ୍ଧା ହୋଇଯାଇ ପାଗଳ ।

୨। ଏପିଲେପ୍‌ସି ବା ଅପସ୍ମାର—

ସମୟେ ସମୟେ ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗ ଏତେ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଦିଏ ଯେ ଏହାକୁ ଚିହ୍ନୋଟ କରିବା କଷ୍ଟ । ସାଧାରଣତଃ ଏପିଲେପ୍‌ସିରେ ବାତ ବା ଅଭ୍ୟାସ ଉଗ୍ର ଶାରୀରିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହା ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଦେଲେ ରୋଗୀ କିଛି ବେଳ ପାଇଁ କଅଣ କରୁଛି ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ନାନାପ୍ରକାର ଅସାମାଜିକ କାମ କରି ବସିବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ । ବିଚାରାଳୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ରୋଗୀକୁ ସମୟେ ସମୟେ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ବା ଯାବଜ୍ଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଅଜାଣତରେ ଦିଆଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଡାକ୍ତର ପରାମର୍ଶ ନେଇଥିଲେ ହୁଏ ତ ବହୁ ଭୟଙ୍କର ହତ୍ୟାକାରୀ ଅପସ୍ମାର ବା ସେହିପରି କୌଣସି ମାନସିକ ରୋଗ ଭୋଗୁଥିବାର ଜଣାପଡ଼ି ଥାଆନ୍ତା । ତଳେ ଏହାର ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଆଗଲା ।

ଜଣେ ଲୋକ ତାର ମା' ପୁତୁର ଓ ଝିଅମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହେଲା । ସେ ଗୋଟିଏ ଖୁରରେ ସେମାନଙ୍କ ତଣ୍ଟି କାଟି ଦେଇଥିଲା । ୧୪ ବର୍ଷ ଦିନୁ ସେ ବେଳେ ବେଳେ ହଠାତ୍ ମାନସିକ ଅସ୍ୱସ୍ତି ବୋଧ କରୁଥିବାର କହିଲା । ତାକୁ ଲାଗେ ଯେମିତି ତା ମୁଣ୍ଡରେ ପିତ୍ତ ଚଢ଼ି ଯାଉଛି । ଏତିକ ବେଳେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ବିଥାଏ ଓ ତାକୁ ବାନ୍ତି ବାନ୍ତି ଲାଗେ । ଏମିତି ଲାଗିଲେ ସେ ଟିକେ ଶୋଇପଡ଼େ ଓ କିଛି ବେଳ ପରେ ପୁଣି ତାକୁ ଭଲ ଲାଗେ । ମାନସିକ ଅସ୍ୱସ୍ତି ବୋଧ କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତାର ପୁରାପୁରି ଚେତା ନ ଥାଏ । ସେ କ'ଣ କରେ ଠିକ୍ କରି ଜାଣିପାରେନା । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଥିଲାବେଳେ ଏମିତି ଥରେ ତାର 'ମୁଣ୍ଡକୁ ପିତ୍ତ ଚଢ଼ିଯାଇ ଥିଲା'। ସେ ନିଜର ଲୁଗାପଟା ଚିରି ପକାଇ ଥିଲା । ଘରଆଡ଼େ ଜିନିଷପତ୍ର ଖେଲାଇ ପକାଇ ଦେଲା ।

ସେ ହତ୍ୟା କରିବା ପରେ ପରେ ନିଜେ ଆସି ପୁଲିସ ଥାନାରେ ଖବର ଦେଲା । ସେ ଜାଣିପାରିଲା କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଭୟଙ୍କର କାମ କରି ପକାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ କଅଣ କରିଛି ସେ ବିଷୟରେ ସଚେତ ନ ଥିଲା । ବିଚାରରେ ତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ

ଦିଆଗଲା ନାହିଁ । କାରଣ ହତ୍ୟା କରିବା ପଛରେ ତାର କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଧରା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ଏପିଲେପ୍‌ସି ରୋଗୀ ବୋଲି ଡାକ୍ତର ସାର୍ଟିଫିକେଟ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଖଲାସ କରାଯାଇ ନ ଥିଲା । ଜେଲରେ ରହିଥିବା ବେଳେ ଦିନେ ସେ ଜଣେ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ରକୁ ବିନା କାରଣରେ ଆକ୍ରମଣ କଲା । ଏହା ପରେ ଯାଇ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଆଖି ଫିଟିଲା ଓ ତାକୁ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସାଳୟକୁ ପଠାଇଲା । (ହେଣ୍ଡରସନ୍)

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶ ସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ

ମନୋବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକ